

Č Í T A N K A S V A T O J A N S K Á

VYDANÁ PÉČÍ
VÝBORU SVATOJANSKÉHO
PRO OSLAVU 200. VÝROČÍ KANONISACE
V PRAZE

SVAZEK PRVNÍ:
NÁBOŽENSKÁ OSOBNOST
SV. JANA NEPOMUCKÉHO

*
PODÍL ÚDŮ
„DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“
NA ROK 1932 - ČÍSLO 2.

PRAHA 1932
NAKLADEM „DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“
TISKEM ČESKOSLOVANSKÉ AKC. TISKÁRNY V PRAZE

NA PAMĚŤ
STÉHO VÝROČÍ ZAPOČETÍ ČINNOSTI
DĚDICTVÍ SVATÉHO JANA
NEPOMUCKÉHO

1835

NÁBOŽENSKÁ OSOBNOST
SVATÉHO JANA
NEPOMUCKÉHO

VÝBOR Z ČESKÉ LITERATURY
XIV. AŽ XX. VĚKU

SESTAVIL

VILÉM BITNAR

ČÍTANKY SVATOJANSKÉ SVAZEK PRVNÍ

P R A H A 1932

NÁKLADEM „DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“
TISKEM ČESKOSLOVANSKÉ AKC. TISKÁRNY V PRAZE

NIHIL OBSTAT

Antonius Stříž

censor

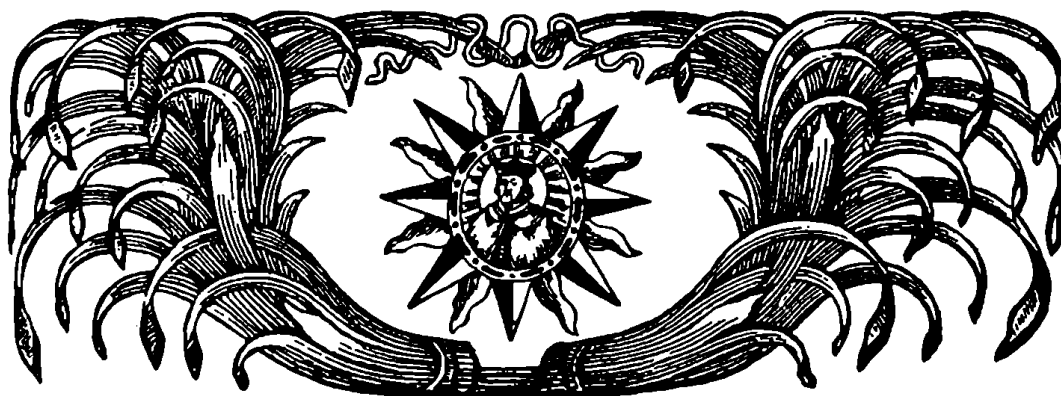
IMPRIMATUR

Pragae die 17. Septembris 1931

Prael. Dr. Mauritius Pícha.

vicarius capitularis

No. 11262

VILÉM BITNAR

ÚVODNÍ SLOVO O ČÍTANCE SVATOJANSKÉ

V měsíci červnu 1928 počali se v Praze soustřeďovati ctitelé svatého Jana Nepomuckého, aby se radili, jakým způsobem by se oslavila památka svatořečení, připadající na rok 1929. Brzy poté zahájili rozesílání svolání, adresovaného celému katolickému světu naší republiky i ciziny, v němž se pravilo: „Dne 19. března 1929 uplyne právě *dvě stě roků* od vzácné chvíle, kdy ve Svatopetrském velechrámu v Římě prohlásil Svatý Otec Benedikt XIII. českého mučedníka zpovědního tajemství *Jana Nepomuckého* za světce. Vůli Prozřetelnosti připadá tento velký den jubilejní právě do téhož roku, kdy celý československý národ s plesáním oslaví tisíciletou památku mučednické smrti zakladatele svého státu a věčného svého ochránce, patrona a dědice, vévody *Václava Svatého*. Jako by připravoval cestu přeslavnému svému spolutrpiteli, přichází tichý kanovník Vyšehradský o celý půlrok dříve, aby svým výročím zburcoval poslední netečné duše vždy křesťanského národa svatováclavského, cyrilometodějského a svatojanského. Aby v proudu velikých příprav k svatováclavskému mileniu bylo důstojně vzpomenuť i vzácného výročí svatojanského, se-

šel se v Praze pracovní „Výbor Svatojanský“, který pod protektorátem Jeho Excelence arcibiskupa Dra Františka Kordače, za čestného předsednictví nejdůstojnějšího československého episkopátu a za výkonného předsednictví Jeho Milosti preláta a děkana kapituly Vyšehradské Františka Vaněčka provede jubilejní oslavy způsobem, jenž nechce zůstatí pozadu za velkolepými slavnostmi, jimiž Světci holdovali naši předkové při kanonisaci před 200 roky a při oslavách kanonisace před 150, před 100 a 50 lety... Nechť tedy láska českého lidu k tupenému Světci vyšlehne mocným a očištným plamenem!“

Na ustavující valné schůzi „Výboru Svatojanského“, konané dne 25. června 1928 v Obecním domě, usneseno bylo za předsednictví preláta Msgre Františka Vaněčka k návrhu jednatele Viléma Bitnara, aby se k poctě Světcově vydal jubilejní *sborník*, jehož redakci i provedení by obstarala zvláštní autonomní „Sborníková komise“ slavnostního výboru. Nato zvolen za předsedu komise zasloužilý publicista a spisovatel Tomáš Josef Jiroušek a jednatelem Vilém Bitnar, s právem navrhnouti členy komise, po případě pozdější další kooptovati. K návrhu jednatelovu byla pak schválena volba členů ThDr. Karla Lva Řeháka, kanovníka a faráře u Svatého Havla, Julia Košnáře, profesora a konsistorního rady, Františka Košáka, katechety a arcib. notáře, Václava Kozla, profesora v Příbrami, MUDra Josefa Vinaře, plukovníka a spisovatele, Emila Pacovského, malíře a spisovatele, Antonína Šorma, spisovatele, PhDr. Jana Bartoše, profesora v Kralupech nad Vltavou, slečny Ludmily Tiché, redaktorky, Stanislava Sedláčka jako zapisovatele.

Sborníková komise dala se ihned do práce, která byla záhy mocně podepřena vřelou účastí pražských světících biskupů J. M. Dra Jana Nepomuka Sedláka a Dra Antonína Podlahy, který projevil o publikaci hned s počátku hluboký zájem. Proto mohla býti po skončení nejnnutnějších přípravných prací svolána *první schůze* „Sborníkové komise“ již na den 15. října 1928. Konala se o sedmé hodině večerní v malém sále „Spolku Svatého Vincence“ v Křemencové ulici na Novém Městě Pražském za předsednictví Jirouškova, u přítomnosti desíti členů komise. Omluveni byli Dr.

Vinař a Dr. Bartoš. Po zahájení schůze a formálním ustavení se komise podal jednatel Bitnar obsírnou zprávu o dosavadní činnosti „Výboru Svatojanského“, o zvolení „Sborníkové komise“, která se dnes ustavuje k pravidelné činnosti, načež přečten byl dopis přisedícího Václava Kozla, v němž navrhoval vydání nutného informačního *spisku pro cizinu* v jazycích německém, francouzském, italském, anglickém, španělském a polském, tedy pro národy, u nichž kult svatojanský je zakořeněn. Profesor Kozel ujal se slova k svému návrhu, doporučoval brožury jako nutný protějšek k českému sborníku, načež se návrh v zásadě přijal a předán byl k provedení „Zahraniční komisi“ výboru, jež se po Novém roce ustaví. Přisedící Kozel dále navrhl, aby komise uznala veliké zásluhy o svatojanskou literaturu pánů farářů Františka Štědrého v Slavětíně nad Ohří a Václava Olivy v Hrochově Týnci tím, že je zvolí *čestnými členy* „Sborníkové komise“. Návrh byl radostně přijat všemi přítomnými členy. Předseda Jiroušek pak doporučoval, aby komise zavčas hleděla v pražských i venkovských antikvariátech zajistiti si koupí literární *památky svatojanské*, knihy, brožury a rytinky. Komise souhlasila a pověřila jednatele, aby dopsal všem takovým firmám o seznamy a nabídky, aby vybrané věci mohly býti zakoupeny pro archivy „Sborníkové“ i „Výstavní“ komise. Jednatel přečetl dopis přisedícího Šorma, v němž nabízel komisi pro sborník první *řadu statí*, zpracovávavších nová a zajímavá themata o „úctě svatojanské v Podkrkonoší“, o „kultu Světcově v Kladsku“, „Hradec Králové městem svatojanským“, „Svatojanská Kutná Hora“, „Sbírka nápisů na sochách Světcových“, „České zvonařství svatojanské“, „Lidové legendy a pověsti svatojanské“, „Svatý Jan v prostonárodním podání“, „Symboly zpovědního tajemství na sochách svatojanských“, „Památky svatojanské v Inšpruku“, „Socha Světcova typickou stafáží české dědiny“, „Svatojanské hvězdičky“, drobné to zprávy o kultu patronově, „Svatý Václav a Jan Nepomucký“, další řadu námětů navrhne později. Komise projevila radost z množství materiálu a poděkovala Šormovi za překvapující dar. Přisedící Emil Pacovský navrhl vydání informačního „*Průvodce po Praze svatojanské*“, vypisujícího nejen památky, ale také dějiny kultu Světcova v Praze. Komise

usnesla se předati návrh „Výstavní komisi“ výboru. Tato pak řešila jeho provedení později vydáním sborníku „Pragensia svatojanská“, jednatel Bitnar pojal svatojanské památky do svého „Průvodce Prahou svatováclavskou“, vydaného k mileniu 1929 „Výborem Svatováclavským“, a realizuje myšlenku i v této „Čítance“, ve svazku věnovaném „Místopisu svatojanskému“. Jednatel Bitnar navrhl, aby komise vydala po vzoru Adorace „Ve šlépějích Svatého Václava“, sestavené redemptoristou P. Alfonsem Daňhou, podobnou *adorační příručku svatojanskou* a nabídla sepsání rovněž tomuto osvědčenému spisovateli s přáním, aby k brožurce připojeny byly vybrané starobylé i nové písně svatojanské. Komise návrh jednomyslně přijala. Dále navrhl jednatel Bitnar, aby vedle populární knihy vydán byl po skončení výstavy a slavností během jubilejního roku vlastní reprezentační „Sborník svatojanský“, v němž byl by zachycen celý obsah i vývoj kultury svatojanské od jejího počátku až podnes a její dnešní stav. Studie napsali by přední znalci jednotlivých oborů uměleckých i vědeckých tak, aby byly na výši vyčerpáním materiálu i vědeckou metodou. Text byl by doprovázen znaleckým výběrem obrazového materiálu, typografická úprava musila by býti prvotřídní, aby sborník byl ve všech ohledech důstojným pomníkem práce dnešních katolíků pro budoucnost. Návrh ten komise v zásadě přijala, později byl částečně realizován sborníkem „Pragensia svatojanská“, částečně v této „Čítance“. Posléze přečten byl velmi *důležitý dopis* zástupců *spojených* pražských spolků a organizací katolických, který citujeme jako kulturní доклад v celém znění:

Slavnému „Výboru Svatojanskému“ v Praze! K rukám Jeho Milosti nejdůstojnějšího pana preláta Msgre Františka *Vaněčka*, děkana starobylé kapituly na Královském Vyšehradě. Členové „Měšťanského bratrstva pod ochranou Panny Marie Svatohorské“, shromáždění se zastupem i jiných ctitelů Panny Marie ve dnech 2., 3. a 4. července 1928 na Svaté Hoře u příležitosti 130. výroční pouti na toto místo posvátné, s radostí a potěšením nevyslovitelným vyslechli zprávu, že před nemnoha dnů ustavil se v Praze „Výbor Svatojanský“ za tím účelem, aby v březnu a květnu roku příštího oslaveno bylo důstojně dvousté výročí prohlášení za svatého našeho milého krajana Jana z Nepomuku. Jako jiskra elektrická rozletěla se tato radostná zpráva do všech vrstev

katolické veřejnosti české, kteráž, přesvědčena jsouc pevně, že oslavou Svatého Jana Nepomuckého pranic neutrpí význam a lesk Milenia Svatováclavského, kteréž vyzní hlavně v měsíci září, vítá se zadostiučiněním počín oslavy svatojanské a vše, co v důsledku toho bude následovati. Národ český jest dlužen tomuto národnímu svému světcovi vděčný hold, neboť on, prvomučedník svátostného tajemství zpovědního, známou učinil vlast naši po celém široším světě křesťanském. Toho zapomínajíce, špatně se mu odvděčili nynější naši „pokrokáři“ a „illumináti“, když mlčky a snad i s nestrojenou pochvalou přihlíželi onomu zpustlému kácení starých uměleckých soch Světcových, a když den 16. května, druhdy celým národem slavený, byl ve světském slova smyslu odsvěcen, ku kterémuž cíli sami ochotně se přičinili. Tato skvrna v kulturní historii národa českého volá po odčinění! A příležitost k tomu naskytá se právě v budoucím roce při uvedených oslavách. Za tou příčinou, za nadšeného souhlasu všech na Svaté Hoře přítomných poutníků, kteří dne 3. července o šesté hodině večerní pod Svatým Křížem na Kalvarii vyslechli přednášku laika „Oč máme prositi naše zemské patrony a čím jsme jim dlužni“, žádá výbor naduvedeného Bratrstva, aby dán byl podnět k satisfakci našemu milému Svatému Janu Nepomuckému, a to tím způsobem, aby „Výbor Svatojanský“ na přední místo svého programu přijal následující akci:

Buďtež ihned učiněny přípravné kroky k tomu, aby úcta ke Svatému Janu Nepomuckému, kteráž církevně schválena jest dosud jen pro církevní provincii českou, ač Světec náš znám, ctěn a vzýván jest po celém světě katolickém, rozšířena byla autoritou církevní po celé církvi svaté, jakž před 43 roky učinila Jeho Svatost papež Lev XIII. blahé paměti s uctíváním apoštolů slovanských, svatých Cyrila a Metoděje. K tomuto návrhu připojují se s nadšením také veškeré spolky, organizace, bratrstva a společnosti, sdružené kolem svatyně Svatého Jiljí v Praze, připomínajíce si s radostí, že Svatý Jan Nepomucký, dříve než se stal kapitulárem Vyšehradským, byl ozdobou kapituly Svatojilské, v bouřích husitských zaniklé. A jsme té pevně naděje, ba jsme jisti, že ku projevenému tomuto našemu návrhu přidruží se bez rozpaků také katolické korporace další, tuzemské i Čechů zámořských, jakmile o tom zvědí. Započítí ovšem třeba záhy, aby věc provedena býti mohla do dne jubilea svatojanského. A doufáme také, že Výbor Svatojanský uzná věc samu za vší námahy hodnou, neboť věru hanbou by to bylo, kdyby popud k této akci vyšel z gremia jinonárodního a nikoliv českého! Ostatní zamýšlené a chystané oslavy svatojanské budou zajisté důstoj-

nou ozdobou tohoto centra, satisfakcí, kterou národ katolický získá svému svatému Ochránci.

Jako dodatkem poznamenáváme ještě, že by velice vhodné bylo vydati ilustrovanou „Čítanku Svatojanskou“, podobnou „Čítance Svatováclavské“, kterou před lety sestavil veledůstojný pan profesor Julius Košnář. Vyžaduje toho poučení lidu a vůbec celá oslava svatojanská. Doporučujeme návrh svůj co nejvřeleji k přijetí a k realizování, znamenáme se v křesťanské lásce a oddanosti: „Měšťanské Bratrstvo pod ochranou Panny Marie Svatohorské, zřízené při chrámě svatého Jiljí v Praze. — Třetí řád kajících Svatého Dominika u Svatého Jiljí. — Bratrstvo Růžencové u Svatého Jiljí. — Spolek Lurdský se sídlem u Svatého Jiljí. — Farní rada u Svatého Jiljí. — Jednota katolických tovaryšů se sídlem v kolátuře Svatojilské. — Spolek pro udržování útulku opuštěných a zmrzačených dívek „Růžencová výroba“ se sídlem v kolátuře Svatojilské. — Konference svatojilská spolků Svatého Vincence de Paula. — Sdružení katolické mládeže u Svatého Jiljí. — Pěvecký sbor a jeho ředitelství při chrámě Svatého Jiljí. — Spolek křesťansko-sociální žen a dívek se sídlem u Svatého Jiljí. — Jednota Orla Československého v Praze I. — Místní organizace československé strany lidové v Praze I. a V. — Okrsková organizace československé strany lidové v Praze I. až VII. — Klub zástupců čsl. strany lidové pro Prahu I. až VII. — Klub lidových zástupců radničních ve Velké Praze.

O tomto zajímavém namětu rozpředla se delší věcná debata, točící se hlavně kolem otázky finanční, ježto ideová stránka byla všem sympatická. K nadhozené poznámce, že by „Čítanku“ mohlo vydati „Dědictví Svatojanské“, upozornil kanovník Dr. Karel Lev Řehák na hmotné obtíže „Dědictví“, které může vycházeti jen díky bezpříkladné obětavosti J. M. biskupa Antonína Podlahy. Pochybuje proto, že by mohlo „Dědictví“ nákladnou obrázkovou čítanku vydati. Téhož názoru byl i předseda Jiroušek. Jednatel se přimlouval za vydání ilustrované čítanky ve smyslu podnětu spolků katolických, zejména jako doplňku vědecké práce Stejskalovy. Komise mohla by provést redakci vybraných článků starších a opatřit příspěvky současných našich spisovatelů, výtvarníků i hudebníků. Byla by pak čítanka anthologií i almanachem zároveň. Přisedící Pacovský podporoval tento návrh a doporučil, aby se komise ustavila vůbec jako redakční sbor této čítanky. Bylo pak jednomyslně usneseno,

aby Čítanka se vydala a jednatel Bitnar zplnomocněn k vykonání všech předběžných informačních prací.

Ve smyslu usnesení dopsal jednatel redemptoristovi P. Alfonsu *Daňhovi* o vytvoření „Smírné adorace svatojanské“ a v několika dnech došel od něho z Hlučína přátelský list, v němž slíbil žádanou duchovní osnovu vbrzku dodat. Učinil tak skutečně v jubilejním roce rukopisem „*Novény ke cti Svatého Jana Nepomuckého*“, nesoucím církevní schválení ze dne 8. května 1929. Tuto práci zařadil jsem do prvního svazku naší Čítanky jako závěrek.

Oběma čestným členům poslány byly příписy s prosbou, aby jmenování dobrotivě přijali a přispěli do Čítanky vhodnou studií. Farář *Václav Oliva* odpověděl dne 21. prosince 1928 srdečným příписem z Hrochova Týnce, poslal komisi podrobnou bibliografii všech svých prací s náměty svatojanskými a dne 13. ledna 1929 rukopis studie „O poměru kanonisačních akt ku kanonisační bule u Svatého Jana Nepomuckého“. O této své práci, doprovázené množstvím cenných poznámek pramenných, soudí autor, že obsahuje dvě věci zcela nové. „Jsou to výklad kanonisační buly o čase smrti Svatého Jana a význam slova *suffraganeus*. Tím, myslím, že spor o svatojanskou otázku přiblíží se k definitivnímu vyřešení ve smyslu kladném.“ Studii zařadil jsem do prvního svazku Čítanky.

Rovněž farář *František Štědrý* odpověděl příписem ze dne 20. prosince 1928 ze Slavětína nad Ohří, že čestné členství přijímá, upozornil komisi na své články, obsažené ve „Sborníku Historického kroužku Vlasti“, z nichž si může redakce Čítanky vybrati, a připsal: „Jen jediný článek o tom, že rok 1383 v bule kanonisační není úmrtním rokem Svatého Jana, napsaný před lety do časopisu „Český Západ“, zůstal umlčen. Zdál se totiž jistým pánům nevhodným býti, neboť podle jejich domnění byla by vzplanula polemika. Avšak již zesnulý Tomáš Novák a nejnověji Václav Oliva poukázali na jednání beatifikační komise, které jsem dostal ve dvou tisících, vídeňském a padovském, teprv, když již většina mého spisu vytištěna byla a já ji toliko v konečné úvaze, ovšem zaobaleně, vyslovil.“

Aby komise mohla jednati o finanční stránce Čítanky, vyžádal si jednatel rozpočet od Československé akciové tis-

kárny v Praze, která podala obratem podrobnou ofertu na dodání knihy žádané ve formátu i úpravě Šormova almanachu „Svatý František a Čechové“. Současně informoval o úmyslu komise J. M. biskupa Msgre Dra *Antonína Podlahu*, jemuž ve smyslu usnesení předložil otázku: „Čítanku viděla by komise nejraději vydánu jako podíl „Dědictví Svatojanského na rok 1929. Komise prosí Vaši Milost o dobrotivé sdělení, zda by bylo možno tuto publikaci do „Dědictví“ skutečně zařaditi a za jakých podmínek by se tak mohlo státi.“ Odpověď ze dne 18. prosince 1928 zněla:

Slavnému Výboru Svatojanskému! Velice mi bude vítána „Čítanka Svatojanská“ pro „Dědictví“. Bohužel však mohla by býti podílem teprve na rok 1930. Neboť, jak známo, podíl „Dědictví“ vychází v květnu každého roku, a tu s tiskem nutno počítati již na podzim roku předcházejícího. Podíl „Dědictví“ na rok 1929 se již tiskne, jest v něm mimo jiné i knížka P. Rybáka T. J. o Svatém Janu Nepomuckém. Poněvadž „Dědictví“ nalézá se v poměrech neutěšených, každého roku doplácím 30 až 40 tisíc korun, byla by ovšem nějaká podpora se strany Výboru vítána, ač jsem ochoten, jako obyčejně, sám vše doplatiti. Prvním sešitem „Časopisu katolického duchovenstva“ na rok 1929 počínaje, budu uveřejňovati podobné příspěvky svatojanské, jako to činím s památkami svatováclavskými. Bude možno z toho něco vybrati pro čítanku . . . Se srdečným pozdravem v přátelské úctě oddaný Dr. Antonín Podlaha.

Zatím došel od předsedy komise Tomáše Josefa *Jirouška* dopis ze dne 18. prosince 1928, v němž „Výboru Svatojanskému“ sděloval, že již od polovice dubna churaví a v poslední době zeslábl tak, že se nemůže odvážit již od 1. prosince ani na ulici. Prosil tedy v zájmu věci, aby pro „Sborníkovou komisi“ zvolen byl jiný předseda, nejlépe profesor Julius Košnář. „Jinak však, až zesílím, budu do schůzí choditi jako člen, dá-li mně toho Bůh dočkati.“ Jednatel dopsal o tom Juliu Košnářovi, sdělil věc i předsedovi Msgre Vaněčkovi a svolal druhou schůzi komise do kavárny „Union“ na Starém Městě Pražském.

Tato *druhá schůze* „Sborníkové komise“ konala se dne 20. prosince 1928 o páté hodině odpolední za přítomnosti desíti členů a hostů. Omluveni byli členové Jiroušek, Košák, Dr. Bartoš a slečna Tichá. Za resignovavšího předsedu Jirouška řídil jednání s počátku prelát Msgre Vaněček. Pře-

čten byl přípis Jirouškův a na jeho radu zvolen hned poté předsedou konsistorní rada Julius Košnář, který volbu přijal a ujal se řízení schůze. Po přečtení protokolu minulé schůze a jeho schválení referoval jednatel o činnosti komise. Předložil rozpočet Československé akciové tiskárny, po jehož prozkoumání navrhl předseda Košnář, aby Čítanka měla formát i úpravu Podlahova „Časopisu katol. duchovenstva“, tištěného v téže tiskárně a aby byl tedy od ní vyžádán nový rozpočet. Přečetl dopis J. M. biskupa Podlahy o přijetí Čítanky do „Dědictví Svatojanského“, což komise přijala s radostným vzrušením a usnesla se podporovati akci p. biskupovu rozprodejem výtisků. K návrhu jednatele byla pak zvolena redakční rada, v níž ustanoven šéfredaktorem Košnář, spoluredaktorem Bitnar, pro ilustrace Šorm, pro typografickou úpravu Pacovský, za zapisovatele Sedláček. Tím se komise změnila vlastně v redakční radu čítankovou, která zahájila ihned debatu o *směrnících pro volbu obsahu*. Košnář chtěl v Čítance míti především moderně psaný životopis Světcův a krátké poučné články s vyloučením beletrie prózou i veršem. Přítomný pan vikář Karel Procházka doporučoval zařazení statí o průběhu starších oslav kanonisace a reminiscencí na oslavu 1929, jež by mohli zpracovati pánové Košák a J. V. Kratochvíl. Rovněž zprávy o úctě slavných mužů ke Světcí, jako byli třeba Barrande, Šubrt, budou v čítance dobře působiti. Bitnar a Šorm se přimlouvali, aby poslední část čítanky byla věnována *beletrii*, která by poučný obsah osvěžila a poskytla verše k deklamacím slavnostních akademií spolkových. Po dlouhé debatě, v níž Košnář poukazoval na nedostatek dobrých básní i povídek, schválila komise přijetí beletrie do osnovy čítankové. Košnář dal pak odhlasovati honoráře pro nutné opisovače materiálu ze starších svatojanských publikací. Komise vzala na vědomí referát jednatele o prvních výsledcích akce na zakupování tisků svatojanských pro archiv, zejména o získání Neumannovy publikace z roku 1829. Přečteny tři dopisy Antonína Šorma, v nichž sděluje, že pro Čítanku zajistil vypůjčení trojbarevného štočku kaple Kyšperské od děkana Hubálka i s článkem Aloise Šorma, materiál o amerických kostelích svatojanských a že sestavuje podrobný seznam všech kostelů i kaplí svatojanských v naší republice, který

doplní mapou svatojanskou. Posléze jednatel přečetl koncept výzvy k československým pracovníkům kulturním, aby se zúčastnili svými příspěvky v Čítance, a navrhl, aby text byl otištěn ve všech katolických novinách i revuích, jakož i aby byl poslán všem známým pracovníkům v podobě dopisu. Návrh byl schválen a text výzvy zredigován v znění:

Výbor Svatojanský pro oslavu 200. výročí kanonisace Svatého Jana Nepomuckého v Praze vydá k tomuto významnému jubileu representativní „Svatojanskou čítanku“. Část poučná obsáhne články o všech námětech svatojanských z oborů historie, místopisu, umění výtvarných, hudby, zpěvu i literatury, stati náboženské, hagiografické i lidovědné. Část zábavná vytvoří almanach českých i slovenských básníků s původními příspěvky z oborů lyriky, epiky, dramatu, novely i essaye, jakož i hudebníků a výtvarníků, jejichž výtvořby budou v čítance reprodukovány. Výbor zvolil redakční komisi, v čele se šéfredaktorem čítanky kons. radou Juliem Košnářem. Dotazy zodpoví jednatel Výboru Vilém Bitnar, Praha V., Valentinská ul. 22. Rukopisy, skladby, kresby i plastiky, pro čítanku určené, přijímají se do 15. února 1929 v kanceláři „Výboru Svatojanského“. Přijaté příspěvky budou honorovány. V Praze dne 20. prosince 1928. Předseda Výboru: Msgr. František Vaněček, děkan Vyšehradský.

Text výzvy otištěn byl po prvé dne 11. ledna 1929 ve „Věstníku Výboru Svatojanského“, který vycházel v týdeníku „Naše Listy“, odtud tiskem rozmnožen a rozeslán časopisům pražským i venkovským, jakož i známým pracovníkům. Výsledek byl dobrý, rukopisy i dotazy počaly se brzo scházeti, takže jednatel mohl již dne 24. ledna 1929 odeslati šéfredaktoru Košnářovi k revizi prvních čtrnáct rukopisů, které zaslali Václav Oliva, Karel Lev Řehák, Václav Kozel, Ludmila Grossmannová Brodská, Alexandr Berndorf a Antonín Šorm. Brzo poté, dne 9. února 1929, odeslal jednatel partii druhou, deset rukopisů, které poslali Václav Kozel, Alois Dostál, Josef Václav Kratochvíl, Jan Valoušek, Matěj Kolářík a augustinián P. Augustin Neumann. Zejména to byl profesor Kozel z Příbramě, který komisi dal k dispozici svůj výborný spis, „Čtení o Svatém Janu Nepomuckém“, právě vydaný v Českých Budějovicích, z jehož statí bylo vděčně vybíráno pro naši „Čítanku“. O stati speciální dopisoval jednatel, po dohodě s šéfredaktorem, řadě osobností, z nichž jesuita P. Josef Rybák požádán o portret

Světce po stránce náboženské, Jan Nepomuk Boháč a Dr. Romuald Perlík o statí hudební, Antonín Šorm o lidovou píseň, Alexandr Berndorf o Nepomuk, profesor Michael Ludvík o sochařství svatojanské. Československá akciová tiskárna byla požádána o nový rozpočet na Čítanku, který také dne 8. ledna 1929 dodala. Svolal tedy jednatel třetí schůzi komise zase do kavárny „Union“.

Tato *třetí schůze* „Sborníkové komise“ konala se dne 19. února 1929 o šesté hodině odpolední za předsednictví Julia Košnáře a přítomnosti pěti členů. Ostatní pro činnost v jiných komisích se omluvili. Jednatel po přečtení protokolu minulé schůze referoval podrobně o výsledcích agitace mezi spisovateli, jež se projevují zasíláním četných prací, dostoupivších s rukopisy šéfredaktora Košnáře počtu třiceti. Předložil nový rozpočet tiskárny, k němuž předseda Košnář přičinil poznámky podle svých rozmluv s J. M. biskupem Podlahou. Komise vzala radostně na vědomí příписы důstojných pánů Olivy, Štědrého a Daňhy, jednala o nabídce spisovatele V. J. Herdana z Letné u Plzně, který by rád nákladem „Výboru“ vydal svůj „Životopis Svatého Jana Nepomuckého“. Komise vzhledem k finanční stránce „Výboru“ musila tuto sympatickou nabídku odmítnouti. Jednatel navrhl, aby kanovník Dr. Karel Lev Řehák, farář u Svatého Havla, kde byl farářem i Svatý Jan Nepomucký, horlivý spisovatel o kultu svatojanském, byl jmenován *čestným členem* „Sborníkové komise“, což jednomyslně přijato. Jednatelův návrh, aby se výzvy k spisovatelům poslaly i s německým a slovenským textem a tak zajištěna účast katolíků obou národů v kulturním snažení svatojanském, nebyl schválen z důvodu, že doba k sebrání příspěvků již příliš pokročila. Předseda Košnář posléze sdělil, že rukopis celé Čítanky slíbil J. M. biskupu Podlahovi do 1. března 1929 a nabádal proto členy komise k dodání projektovaných statí.

Do 12. března 1929 došlo ještě pět nových rukopisů od pánů Karla Procházky, Václava Kozla a Karla Balíka, které jednatel poslal jako třetí partii k revisi šéfredaktoru Košnářovi. Ale od počátku března 1929 nastala skupině horlivých pracovníků na realizaci slavnostního jubilejního programu doba takové horečné činnosti ve všech pracovních ko-

misích, že nebylo možno věnovati se i soustředěné práci na sepsání statí pro Čítanku. Ačkoliv termín, daný J. M. biskupem Podlahou, byl již překročen, nebylo možno jinak, než odsunouti tvoření statí, ano i soustavnou korespondenci s autory do doby po 19. březnu, kdy první část programu bude absolvována. Jednatel upozornil šéfredaktora Košnáře již počátkem února na tuto okolnost, a pan konsistorní rada, zkušený pracovník, napsal mu srdečná slova: „Račte se jen věnovati své práci, co dovedu, to pořídím, schůze naše nespěchají...“ Pracoval pak skoro sám jediný, psal své statí, opisoval vhodné starší věci, ale dlouho se vlekoucí churavění vyvrcholilo v něm posléze v nemoc, která dalšímu snažení učinila rázem konec. Právě když jsme skončili vernisáž výstavy, provedli slavnou hudební Mši pontifikální na Skalce, velký jubilejní koncert v Mozarteum a končili redakci sborníku „Pragensia svatojanská“, ve chvíli, kdy jsme se chtěli vraceti k zdárně se vyvíjející práci na Čítance, které teď mohli jsme věnovati všechny své síly, dostal jednatel od předsedy „Sborníkové komise“ balíček se všemi rukopisy, jež mu byly až dosud k revisi předány, spolu se statěmi, které on sám napsal, doprovázený smutným dopisem ze dne 21. března 1929:

Slavná redakční komise „Výboru Svatojanského“! V hluboké úctě dovoluji si s bolestí oznámiti, že pro vážnou chorobu jsem nucen vzdáti se předsednictví redakční komise pro sestavení „Čítanky svatojanské“. Činím tak na radu svého lékaře, MUDra Roneše, který mi veškerou duševní práci na delší dobu zakázal, i těším se tou nadějí, že pan spisovatel Bitnar snadno při svém velikém vzdělání čítanku uspořádá, zvláště když má po ruce, jak se mnou sdělil, množství rukopisů našich nejlepších katolických spisovatelů. Přeje mnoho zdaru Vaší práci, velečtění a slovutní pánové, poznovu prosím, abyste mne ráčili omluviti. V dokonalé úctě oddaný profesor Julius Košnář.

Nezbývalo tedy, než svolati *čtvrtou schůzi* „Sborníkové komise“, která se konala v kavárně „Union“ dne 29. března 1929 za předsednictví Emila Pacovského a za přítomnosti šesti členů komise. Po přečtení dopisu páně předsedova vzata byla jeho resignace s politováním na vědomí a vysloveny mu nejsrdečnější díky za obětavě vykonanou práci, jakož i přání brzkého zotavení. Ve smyslu jeho přání

pověřila komise jednomyslně dalším vedením redaktorství Čítanky jednatele Viléma Bitnara.

Jednatel ujal se nyní, kdy horečná činnost ostatních komisí „Výboru“ se skončila, redaktorské práce soustavně a podle určitého plánu. Bylo třeba korespondovati s pracovníky, a tato akce nesla ovoce. Přišly během dalších měsíců nové rukopisy od pánů a dám: P. Alfons Daňha, Václav Kozel, Antonín Šorm, Bohumil Černý, Antonín Novotný, Josef Marcol Svoboda, Emil Pacovský, biskup Jan Nepomuk Sedlák, Tomáš Josef Jiroušek, Rudolf Stupavský, František Zýbal, Bořivoj Benetka, Václav Bělohlávek Svatohor, Josef Branecký z Trenčína, Václav Davídek, Xaver Dvořák, Josef Florian, biskup Václav Frind, Dr. Alfred Fuchs, Matěj Maria Hloušek z Brna, František Kašpar, Alois Ječmínek Hrázecký z Chicaga, Alois Havel Krásenský, Alois Stanislav Novák, František Odvalil, Michael Ludvík, Antonín Mazanec, Bohumil Planita z Prostějova, Josef Rybák, arciděkan Jan Strnad z Nepomuku, Barbora Stropková z Komáříč, František Strížovský Večeřa z Olomouce, Marie Tesařová ze Svatého Kopečku, MUDr. Karel Truneček, Pavel Žiška z Trnavy poslali své příspěvky poučné i beletrii, namnoze doprovazené i fotografiemi.

Literární práce z oboru svatováclavské kultury, zejména dvojdílný „Průvodce Prahou Svatováclavskou“, „Věnec z básní o Svatém Václavu“ a „Anthologie středověké poesie svatováclavské“, pohltily sice i teď většinu pracovního času jednatele, přes to prostudoval došlý materiál Čítanky aspoň potud, že mohl dne 12. listopadu 1929 zaslati J. M. biskupu Podlahovi dopis o celé akci:

Ve smyslu přípisu Vaší Milosti ze dne 18. prosince 1928 podjal se jubilejní „Výbor Svatojanský“ v Praze práce, soustřediti výběr vhodných rukopisů pro „Čítanku svatojanskou“, jež by vydána byla jako podíl na rok 1930 v „Dědictví Svatojanském“. Zvláštní „Sborníková komise“ projednala záležitost a svěřila redakci díla vldp. konsistornímu radovi Juliu Košnárovi, provedení akce pak jednateři Vilému Bitnarovi. Rozeslány byly tištěné výzvy všem známým spisovatelům a umělcům, jak o tom svědčí přiložený tiskopis. Došlé rukopisy pročetl a upravil Košnář, druhou část dodatečně opatřil přímým objednáním jednateř, který také sestavil plán obsahu čítanky, jehož návrh podává v příloze. Ježto posláni „Výboru“ je zhruba již skončeno, osměluji se posílati

rukopisy Vaší Milosti k prohlédnutí a vyprošuji si v uctivé oddanosti referát o zaslaném, jakož i přání, jež bude ihned splněno. Vaše Milost může disponovati s návrhem obsahu i s rukopisy zcela podle svého dobrozdání. Výbor nečiní pak žádných požadavků. Pouze vyprošuje si vrácení rukopisů použitých pro svůj archiv... Očekáváje laskavých přání Vaší Milosti, jsem v hluboké úctě oddaný Vilém Bitnar.

Příložený „*Návrh* uspořádání obsahu jubilejní Čítanky svatojanské“ třídil materiál do osmi skupin. V první bylo umístěno slovo úvodní o vzniku Čítanky. V druhé čtyři články náboženského obsahu. V třetí čtyři stati historické. V čtvrté 14 článků místopisných. V páté 13 statí o národním a lidovém kultu svatojanském. V šesté sedm studií o výtvarnictví svatojanském. V sedmé osm statí o literatuře svatojanské. V osmé skupině posléze nové básně a prózy, vzniklé v jubilejním roce 1929. Uzávěr knihy tvořit měl „Slovník pracovníků svatojanských“ a „Kalendarium svatojanské“.

Po půl roce, 7. května 1930 obdržel jednatel Bitnar dopis J. M. biskupa *Podlahy* tohoto znění: „Slovutný pane a velevážený příteli! Hodlají dáti jubilejní „Čítanku svatojanskou“ do tisku, prosím, abyste rukopis její ráčil *definitivně* uspořádati a k tisku upravit. Se srdečným pozdravem v přátelské úctě oddaný Dr. Antonín Podlaha.“ S dopisem vracel mi biskup balík rukopisů. Dne 14. května 1930 potvrdil jsem obdržené zatím rukopisy i dopis a poslal jsem J. M. biskupu „dotazník“ s prosbou o jeho zodpovědění, abych znal podrobně dispoice. Z odpovědi jsem seznal, že *formát* čítanky bude tentýž jako je „Časopisu katolického duchovenstva“, že počet tiskových archů může býti libovolný, ježto čítanka bude vycházeti *po částech* od roku 1931 až 1935, kdy „Dědictví Svatojanské“ slaviti bude stoleté svoje jubileum, že štočky z publikací páně biskupových budou použity podle potřeby v Čítance, že lze poříditi i *nové štočky* podle vybraných fotografií a rytin.

Rozhodnutím biskupovým, že Čítanka vyjde v pěti knižních částech, změnily se ovšem velmi podstatně původní dispoice k uspořádání obsahu. Každý z pěti svazků musil obsáhnouti jeden určitý obor látkový a sebraný materiál nabízel se k vypracování celků:

I. Náboženská osobnost svatého Jana Nepomuckého.

II. *Národní osobnost svatého Jana Nepomuckého.*

III. *Umělecká kultura svatojanská.*

IV. *Literární kultura svatojanská.*

V. *Místopis svatojanský.*

K materiálu, který byl k dispozici z agitace „Sborníkové komise“, bylo ovšem nutno opatřit další nové rukopisy osobní výzvou řady osob, v duchovní literatuře pracujících. Při té příležitosti získáno mnohé vzácné poučení z odpovědí, z nichž zde v úryvku cituji aspoň onen staroříšského horlitele Josefa *Floriana*:

Známe dvě vzácná díla, která by se měla veřejnosti ukázat a jimi důstojně jubileum oslavit. Jest to obraz Svatého Jana Nepomuckého z *Jablunkova*, v XVIII. století malovaný na skle v rozměrech 61×44 cm, uložený ve vídeňském „Museum für Österreichische Volkskunde“, pod inventárním číslem 11.765 jako obraz pátý: Světec putuje před svou smrtí k Matičce Staroboleslavské. Třeba ten obraz vidět a ocenit jeho neobyčejnou krásu, aby se poznalo, proč jej nazýváme „dobrým dílem“ a velmi si přejeme jeho rozšířením památku Mučedníkovu oslavit...

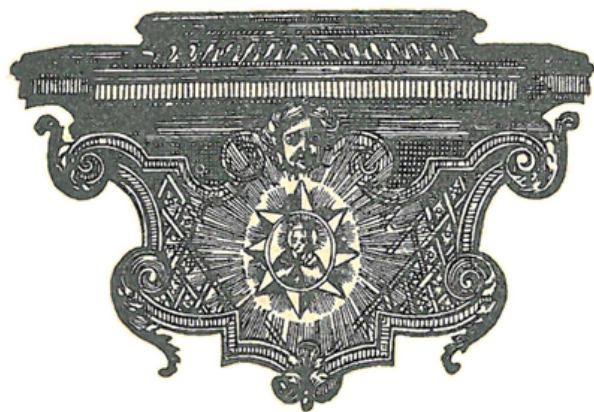
Jiná vzácnost, ruský umělec Nathan *Altman*, dokonce snad Žid, jda Prahou neb podle sochy Světcovy, jak jsou po celé zemi na mostech, objevil „katolického svatého“ a zachytil ho olejem tak krásně na plátno, že se tak vroucího výrazu neuvidí. Už reprodukce toho obrazu všechna uchvacuje, což teprve, kdyby se obraz vydal v barvách originálu. Musilo by se však hledat, kde originál jest. My zde máme jen reprodukci v souborném ruském vydání umělce...

Také z tištěných již věcí bylo třeba soustřediti vše, co leželo v dosahu. Ale již při výstavbě obsahu prvního svazku objevily se mezery tak povážlivé, že bylo třeba započítí s redakcí znovu a od základu. Věnoval jsem první tři měsíce jen sestavení svatojanské *bibliografie*. Zachytil jsem přibližně asi vše, co bylo od XIV. věku o Světcí napsáno a dnes obsahuje tato svatojanská kartotéka několik tisíc hesel. Vycházejí z tohoto pevného podkladu, mohl jsem nyní doplnit látkové i psychologické náměty a drobnější motivy svatojanské tvorby podle potřeby o práce rázu náboženského, národního i uměleckého, o projevy vědecké a o zprávy pramenné. Teď teprve troufal jsem si v podtitul knihy napsati: Výbor z české literatury XIV. až XX. věku.

Z povahy látky je zřejmo, že architektura obsahu jed-

notlivých knižních celků bude odlišná. O výstavbě první části Čítanky najde zde čtenář poučení ve stati „Symboly svatojanské litanie“. Podobně tomu bude i ve svazcích následujících. Třeba jen ještě zdůrazniti, že *vědeckým* východištěm je mi dílo zesnulého universitního profesora Dra Františka *Stejskala*, dvojsvazková monografie „Svatý Jan Nepomucký“, vydaná v letech 1921 a 1922 nákladem „Dědictví Svatojanského“ v Praze, dočasně poslední slovo historického badání. Pokud byly od té doby získány nové cenné detaily vědeckého životopisu Světcova, zejména prací příbramského profesora Václava *Kozla*, vysvitnou ze statí v Čítance uveřejněných. Celkové národně obrozenské pojetí otázky svatojanské přijímá Čítanka od historika Josefa *Pekaře*. Jinak ovšem nutno zdůrazniti odlišnost této publikace od spisů výše uvedených, ježto ji od nich dělí podstatně cíl konečný. Vědecké metody historické a církevně historické nahraňuje totiž v čítance vždy postup *literárně historický* a zásady slovesné stylistiky.

V Praze svatojanské dne 17. ledna 1931.

P. JOSEF RYBÁK S. J.

VÝZNAM SVATÉHO JANA NE- POMUCKÉHO PRO ČESKÉHO KATOLÍKA PO STRÁNCE NÁBOŽENSKÉ

SLOVO ÚVODNÍ

Letošního roku 1931 připadá sté výročí založení „Dědictví svatého Jana Nepomuckého“, neboť toho roku P. Antonín Hanikýř, bývalý člen zrušeného řádu jezuitského, daroval jistinu 1000 zlatých stříbra na založení fondu pro vydávání českých knih obsahu náboženského pro katolický lid. Je to výročí slavné, neboť co „Dědictví Svatojanské“ u nás vykonalo po *stránce náboženské*, je dosahu nedozírného. Kdo spočte tisíce a tisíce knih, které se rozlétly po naší drahé vlasti, aby katolíky české poučovaly, sílily a těšily!

Že Dědictví posloužilo znamenitě i k *uvědomování národním*, zejména v krajích poněmčených, jest nasnadě a nemalou jeho zásluhou. Byli jsme vyzváni, abychom k tomuto spisu, který se vydává na počest tohoto jubilea Svatojanského Dědictví, také přispěli článkem na téma: „Význam svatého Jana Nepomuckého pro českého katolíka po stránce náboženské“, kterážto výzvě hodláme pokud možno vyhověti následujícími řádky.

1. Náš Jan je *svědkem*, jaký byl u nás v Čechách mravní stav kněžstva ve věku XIV., jenž předcházel věk náboženského rozvratu. Jsou, kdo tvrdí, že věk XIV. byl nábožensky docela prohnílý, zvláště že kněžstvo bylo mravně naskrze pokleslé. Toto tvrzení sotva obstojí na soudě pravdy již z toho důvodu, že doba, která nám zplodila muže, jako byl Jan Nepomucký a arcibiskup pražský Jan z Jenštejna, nemohla být tak mravně zchátralou. Dějepisec na slovo vzatý, Josef Pekař, píše o Janu z Jenštejna: „Je to muž velmi vzdělaný, ... muž svatého života, asketa, mystik, básník, horlivě oddaný myšlence nápravy mravů a prohloubení zbožnosti v kleru i lidu.“ A o našem Janu poznamenává:

„Jeho předním úředníkem ve správě arcidiecése je Jan z Pomuka, generální vikář. Již z toho, co pověděno, musíme souditi, že osobním tajemníkem a potom generálním vikářem takového arcibiskupa mohl býti jen muž příkladný a dobré pověsti.“ K tomu dodáváme: Jistě je na tom alespoň zrnko pravdy, že „jaký pán, taký krám,“ jaký arcibiskup, takový klerus. Kdyby kněžstvo doby té bylo bývalo mravně tak nízké, jak praví někteří, sotva by bylo svého generálního vikáře po jeho utopení tak vřele uctívalo, jak nám dí historie. Při tom ovšem nepopíráme, že čím více kněžstva, tím je v něm poměrně více také nehodných, jako čím větší pole, tím více na něm koukolu, a tehda bylo kněží velmi mnoho. K takovým smutným případům tehdejší doby podle našeho úsudku i to přispělo, že Karel IV., Otec vlasti, byl příliš dobrý a příliš státnickými starostmi zaměstnaný, než aby byl mohl i po této stránce pomoci svým vlivem k nápravě, vždyť se mu nepodařilo ani vlastních synů vychovati zdárně.

2. Jan z Nepomuku je *uzorem kněžstva* pro všechny doby. Jan byl knězem velmi vzdělaným. Jako kněžstvo málo vzdělané bylo a jest vždy ke škodě církve, tak zase kněžstvo vzdělané bylo a jest její mocnou oporou a ctí. O Janu je známo, že se pilně vzdělával. Balbín o něm píše, že byl posluchačem na nově zřízené universitě pražské, na níž se stal nejdříve mistrem svobodných umění a po studiu bohosloví a církevního práva doktorem obého. Než to prý jsou pouhé domněnky. Jisto jest, že se již jako kněz a farář u svatého Havla oddal studiu právnickému na universitě, na níž za rok byl prohlášen bakalářem práva církevního. Ale to Janovi nestačilo. Odebral se do Padovy ve Vlaších, kde bylo proslulé učiliště právnické. Pobyt tu na studiích v letech 1383 až 1387, povýšen byl na doktora práva církevního a ještě téhož roku (1387) byl přijat za doktora dekretů na universitě pražské. To byl důvod, proč byl oslavován zvláště při slavných jubileích svého svatořečení i od světských zástupců vysokého učení pražského. Intelligence konávala pout k jeho hrobu a sestoupila se v proslulé Bratrstvo svatojanské na Skalce a u Svatého Víta na hradě pražském. K těm náleželi ve století XVIII. skoro všichni profesori pražské university a jiní vysocí hodnostáři. Sudme, jaká to byla čest pro naše-

ho světce, když při oslavách jeho vystupovali na řečniště vedle kazatelny rektori university, aby pronesli na něho chvalořeč! Bratrstvo jmenované každoročně konalo po celou oktávu jeho svátku a o suchých dnech pobožnost, při níž řečnili nejen kněží, nýbrž i profesori universitní a jiní vynikající laikové. „Býti vyzván, aby vystoupil na řečniště ve svatyni světcově na Skalce, pokládal každý za velké vyznamenání. Skoro všechny ty řeči dali vytisknouti a věnovali je vznešeným spoluúřadům a příznivcům,“ praví svatojanský historik Václav Kozel. Pozoruhodno, že dokonce universita mexická zvolila si Jana patronem.

Světce náš byl však prodchnut zcela i *duchem církevním*. Svému arcibiskupu Janu z Jenštejna věrně sloužil v kterémkoli úřadě, jejž zastával. V každém případě hájil práv církve svaté, její samosprávy a nezávislosti na moci státní. Pevně stál na př. na tom, aby smělý a rouhačný milec králův podkomoří Huler byl potrestán. Oprávněnou volbu Olena za opata kladrubskeho potvrdil, aniž by byl vyčkal souhlasu králova. Hříchy a nedostatky krále Václava káral neohroženě. Raději smrt podstoupil, než aby byl zadal své povinnosti, a vyradil tajemství zpovědní. Proto náš historiograf Pekař mohl napsati: „Jan stal se mučedníkem své církve, svého stavu, své povinnosti.“ Z té příčiny také byl a jest „nejnenáviděnějším svatým“ u protivníků církve, jako byl a jest „nejmilovanějším“ u jejích upřímných synů.

Než Jan z Nepomuku nemá nadarmo ani přívlastek „svatý“, byltě skutečně *svatý* kněz. O svatosti jeho mluví legendy, svatost jeho dosvědčuje i přísný dějezpyt. „Ctihodným ho nazývají, kdo ho znali osobně, na př. arcibiskup Jan z Jenštejna, pro ctnost ho velebí kronikáři době jeho blízcí, jako Ludolf Zaháňský, jenž o něm praví, že byl „milý Bohu i lidem“, životopisec Jana z Jenštejna, i historikové nejnovější. Pekař píše: „Jan z Pomuka žil jako člověk i jako kněz životem příkladným“, „Jan z Pomuka byl lepší než bylo průměrné české kněžstvo jeho doby“, a dokonce: „Svatý Jan Nepom. náleží k tomu menšímu počtu svatých, kteří snesou historickou zkoušku své světecké legitimace.“ Svatost jeho dokazuje úcta, již se těšil náš Jan od prvopočátku (*cultus ab immemorabili, úcta od nepaměti*). V Čechách zejména vzrůstala se úcta jeho nezadržitelně, ve století XVII.

byla již všeobecná. Co měl náš světec soch, obrazů a oltářů již před svým blahorečením (1721)! Jak uctíván byl zejména *světcův hrob*! Nadarmo nedali k němu dvojí mříž. Pekař je přesvědčen, že dávno před skutečným blahorečením byl by dosáhl glorioly svatosti, kdyby nebylo bývalo pohutlivých dob a poměrů náboženských, které předcházely. „On jediný, ač byl kandidátem svatosti hned od své smrti, musil zažít, že ztratily se původní doklady jeho práva a že zloba času spletla a pokazila mu proces jeho ve chvíli konečného úspěchu.“ Jakým skvělým dokladem úcty svatojanské jest nádherný stříbrný náhrobek s těžkým baldachýnem u Svatého Víta na hradě pražském! A co více! Bůh sám významenal světce našeho, odměňuje ctitele jeho *zázraky*. Zázraky na přímluvu světoovu byly a jsou až dosud hlavním svědectvím svatosti. Mezi nimi však vyniká jako slunce *zázračné zachování jeho jazyka*. Když roku 1719 otevřeli hrob jeho, našli jej po 326 letech svěží a neporušený. Kterak se tu splnilo: „Kdo slaví mne, toho oslavím!“ (I. Král. 2, 30.)

3. Jan Nepomucký oslavil Boha svým *mučednictvím*. Když padla navždy nešťastná Hájkova dvojice Janů z Pomuka nebo z Nepomuka a omyl, co se týká roku úmrtí světce, je již úplně jisto, že 20. března 1393 Jan z Pomuka, generální vikář pražský a zpovědník královny české Žofie, utrpěl ze všech českých svatých smrt nejhorší. „Ctihodný Jan, doktor a vikář můj,“ píše arcibiskup v žalobě do Říma, „po strašném mučení a páleninách na straně, pro něž déle nebyl by nikterak mohl žít, veřejně vlečen byl k utopení po ulicích a cestách se svázanýma nazad rukama a s nějakým dřevem v ústech a s přivázanýma k hlavě nohama na způsob kola (do kozelce), s mostu pražského v hodinu jako třetí noční (o deváté hodině večerní) do řeky vhozen a utopen byl.“ Bylo by nesprávným chtít svatého Jana vyhlašovat jen za mučedníka „episodického významu“ (Pekař). Katolický svět naopak za všech dob rád ukazoval na jeho hrdinnost, na jeho svědomitost. Jdi do Italie, do Bavor, do Belgie, do Ameriky, a spatříš v kostelích i mimo kostel obraz nebo sochu jeho s křížem nebo s odznakem jeho *mlčivosti*. Svatý Jan byl proto mučen, že *hájl neohrožené práv církve* a zejména, že *nevyzradil zpovědního tajemství*.

Tuto druhou příčinu smrti jeho udávají výslovně dějepisci píšíci brzy po smrti krále Václava, profesor Tomáš Eben-dorfer (1434) a Pavel Žídek (1470). Znalost svou čerpali z tradice lidové na čas, až do smrti královny, utajené, která však nikdy nevymizela a nevymizí, poněvadž Bůh sám po-tvrdil pravost její neslýchaným zázrakem, zachovav právě *jazyk mučedníka* svého po staletí neporušený. Když po ote-vření hrobu světcova úřední komise ohledávala jeho tělesné pozůstatky, vypadl z lebky jazyk Janův nesetlelý. Při opět-ném ohledávání ostatků světcových za šest let jazyk dokonce naběhl a zčervenal. Zjev tento trval celou hodinu. Jan Ne-pomucký, Bohem oslavený mučedník pro *tajemství zpověd-ní!* Jaké to doporučení a osvětlení svaté zpovědi jak katolí-kům, tak jinověrcům! Jaké kázání o ušní zpovědi pro vše-chny věky! Kde jest obraz nebo socha našeho světce s od-znakem jeho mlčelivého jazyka nebo s prstem přiloženým k sevřeným rtům, tam náš světec káže, tam povzbuzuje ne-jen mlčet, ale také se bez bázně zpovídat. Jakým dobrodi-ním je zpověď, ví každý, kdo složil břímě duševní bídy své u zástupce Kristova. I muži světového jména, ač nekatolíci, uznali nutnost a užitek naší zpovědi. Nedivno tedy, že sv. Jan Nepomucký i mezi jinověrci (protestanty) v době svato-řečení a později došel úcty a důvěry. Také nás zajímá po-měr těch věřících protestantů, u nichž nepozorujeme sice zvláštní náklonnosti k Janu Nepomuckému, ale také nenalé-záme žádného odporu. V Německu jsou sochy světcovy ně-kde i v místech, kde jsou protestanté ve většině. Totéž je místy i na našem Slovensku. A četli jste po převratu, že by někde byla socha Janova protestantem zneuctěna? V době Josefa II. objevovaly se u nás dosti četné případy poško-zení nebo zneuctění sochy Svatého Jana. Rouhači nebyli žádnými zbytky českých husitů, evangelíků, tím méně ka-lišníků, byli to chudáci, kteří od katolicismu odpadli, ale jako bludné ovce nevěděli, kam se mají přikloniti. Nemůže-me totéž tvrditi o rouhačích a o obrazoborcích doby nynější?

4. Než zachování zpovědního tajemství vyneslo Svatému Janu ještě jinou gloriolu. Jan Nepomucký stal se *ochrán-cem cti a dobrého jména*. Správně píše Pekař: „Pochopíme, že Jan mohl se státi ochráncem proti světské hanbě. To sou-viselo prostě s tím, že byl ctěn jako strážce zpovědního ta-

jemství. Kněz, který mlčí, co mu ve zpovědi bylo svěřeno, zabraňuje světské hanbě svého stádce.“ Ještě více! Jan svou mlčelivostí a věrností ve svém úřadě jako zpovědník uchránil nejen čest královny, ale i čest zpovědi, čest církve, ano čest samého Krista, jenž zpověď ustanovil, a zajisté i čest svou. Za to si zaslouží nepochybně naší úcty a jako přímluvce u Boha i naší důvěry právě v ohledu cti a dobrého jména. Že důvěra v jeho přímluvu, šlo-li o čest, nezklamala, poznal každý, kdo ve své nesnázích vroucně se k němu utíkal. Viz o tom zajímavé příklady v dílku „Co sluší uvážiti o Svätém Janu Nepomuckém“ (Dědictví Svatojanské 1929). A Pekař má za to, že sv. mučedník náš jako nový kanonizovaný svatý posloužil i cti našeho národa, poněvadž dříve vítězný katolický svět románský díval se na český národ jako na národ kacířů a rebelů.“

5. Zapřisáhlí nepřátelé kultu svatojanského předhazují církvi, jako by byla Jana Nepomuckého nastrčila, aby potlačena byla v národě českém *památkou Husova*. Že si Svätý Jan plně zaslouží oslavy, jsme dotvrdili, a že by byla církev měla v úmyslu, aby úctou svatojanskou zatlačila v národě českém památku Husovu, nesnáší se se skutečností, ačkoli pracovati proti uctívání kacíře by nebylo se strany katolicismu nic nečestného. Ale o to nešlo, sice musila by býti o tom řeč v aktech kanonisačního procesu Janova, zejména, když by se bylo tak dobře hodilo zdůrazňovati, kolik zla zavínil Hus v národě našem svým odbojem proti církvi. O tom však není v aktech, jichž je šest svazků, ani stopy. Bylo by to také bývalo nemoudrým a zbytečným, poněvadž tehda „Hus již jen malé většině měl něco znamenati“ a „ani doba předbělohorská u nás o Husovi vsutku mnoho nevěděla, spisů jeho takřka neznala a o velikosti jeho měla ku podivu (?) nedokonalou představu“ (Pekař). Sám veliký protivník úcty svatojanské Jan Herben svou knížkou z roku 1893 „podává nepřímý důkaz, že českým vlastencům o uznání nového světce v Římě zápasícím nešlo především a snad ne vůbec o to, aby vytiskovali Janem z Pomuka ze země památku Husovu“ (Pekař). Tak tomu skutečně bylo. O svatořečení Janovo bylo v Římě naléhavě usilováno, když už rekatolisace země byla provedena a žádné kacířství jí vážně nehrozilo.

6. I ptáme se konečně: Proč tedy takový odpor a nená-
vist zvláště v složkách nekatolických našeho národa proti
Janu Nepomuckému? Proč takové běsnění proti památkám
svatojanským, často i uměleckým a starožitným, kdyžtě,
jak i z těchto řádek patrno, má náš mučedník ohromný vý-
znam pro národ náš již v pouhém ohledu náboženském, ne-
hledě na jeho význam se stanoviska národního, zejména
v době probuzenské a později? Jakým zářným světlem je
celému světu svou ctností a hrdinností, jakým dobrodincem
a přimlůvcem svých ctitelů po všechna staletí, jakou chlou-
bou nejen církve, ale i našeho národa! Kult svatojanský
jde u nás ruku v ruce s velkým rozmachem *baroku*, takže
dobu jeho můžeme směle nazývat dobou svatojanskou.
„Úcta našeho svatého patrona je středem duševního života
ve všech vrstvách vzdělanosti té doby: k němu se stejnou
důvěrou obrací se prostý lid jako jednotliví učenci nebo
učené společnosti, bratrstva a university, které vyhrazují
si ho jako svého patrona... Málo je takových dob v ději-
nách českého národa, v nichž by se našla taková shoda
v myšlení a snažení celého národa jako tehdy.“ (Kozel.)
Krásně to vyjádřil i profesor Pekař slovy: „Kult svatojan-
ský byl více než půl druhého století pravou *missa sollemnis*
(slavná mše) náboženského a při tom jaksi česky nábožen-
ského cítění té doby.“ Proč tedy, ptáme se opět, to řádění
proti našemu Janu Nepomuckému? Máme to přičítati zlobě
dotyčných? Toho nechceme, abychom neukřivdili. Snad ne-
chybíme, když to přičteme na vrub jejich poblouzení a ne-
vědomości. „Nevědí, co činí.“ Ale doufejme, že až celá histo-
rie svatojanská ještě více bude osvětlena prameny nám do-
sud neznámými, křivda ustoupí spravedlnosti, lež pravdě a
uznání a oslava našeho milého světce a patrona bude zase
slavným projevem nadšení a zbožnosti ještě širších vrstev
našeho národa.

Psáno pro „Čítanku svatojanskou“ 1930.

VILÉM BITNAR

SYMBOLY SVATOJANSKÉ
LITANIE

STUDIE LITERÁRNĚ HISTORICKÁ

Když pražský křižovník Jan František *Beckovský* připisoval na první díl své „Poselkyně starých příběhův českých“, někdy před rokem 1700, věnování „svatým patronům českým“, nebyl ani okamžik na váhách, smí-li mezi ně pojmuti i mučedníka *Jana Nepomuckého*. Neboť současně již v hlavě své spřádal plán nové knížky bohulibé, svazečku modliteb a proseb k Bohu i milým jeho svatým, a v ní místo neposlední měly najíti i hodinky rýmované i prozaické modlitby, zejména však litanie k Janu z Pomuka.

Celá dvě desetiletí dělila Beckovského ještě od blahořečení *Jana Nepomuckého*, celá tři desetiletí od jeho svatořečení, ale ušlechtilý rytíř Kříže s červenou hvězdou neváhal v blahém roznícení vlasteneckém i náboženském zařaditi do své „*Zarmoucené Hrdličky*“ *Jana Nepomuckého* rovnocenně s ostatními patrony Českého království, obdarovati ho predikáty „blahoslaveného“, „blaženého“, ano i „svatého“ muže, stejně jako ony české nebeštany, jimž náležela již čest vlastního oltáře.

Modlitební knize Beckovského dostalo se dne 14. července roku 1704 i církevního schválení. Censorem byl assessor arcibiskupské konsistoře, jesuita Jan *Steiner*, imprimatur spisu udělil generální vikář Daniel Josef z *Mayernu*. A tak dostalo se společné úchvaly církve Pražské všem textům, psaným ke cti *Jana z Pomuku*, dostalo se jí i nejstarší známé „*Litanii o blaženém Janu z Pomuku*“.

Odhodlávaje se napsati první svatojanskou litanii, nejstarší až dosud známý pokus o duchovní text vzrušených invokací k Mučedníku zpovědního tajemství, byl si Beckovský jistě vědom obtíží svého počínu. Mučedník, jemuž měly horoucí prosby o orodování u Boha platiti, byl sice již dávno

v pověsti svatosti, ale přece jen Stolicí papežskou dosud za blahoslavence neuznaný. Bylo k tomu potřeba zajisté příliš mocné touhy a žhoucí důvěry ve věc spravedlivou, aby setkán byl i onen útvar modlitby, který právě v té době počala Církev sledovati a střežiti se zvýšenou pozorností.

Beckovský neměl nedostatek dobrých vzorů pro komposici své litanie, ať co do zevní formy, ať co do úpravy vnitřního obsahu. Již od časného středověku stala se litanie modlitbou tak oblíbenou, že vznítla plodnou snahu bohoslovců i básníků duchovních tvořiti stále nové, dokonalejší a bohatější formuláře litaniové. Ani renesance nezměnila ničeho na tomto kultu modlitby invokační a literatura litaniová rozmnožila se tou měrou, že Stolica apoštolská posléze musila jí postaviti hráz. Papež Klement VIII. vydal dne 6. září 1601 dekret, v němž stálo doslova: „Protože dnešní dobou mnozí, dokonce i privátní osoby, pod záminkou posílení zbožnosti, denně nové litanie uveřejňují, takže již téměř bezpočetné formuláře litaniové jsou v oběhu, a v nich i některé s větami nevhodnými, nebezpečnými a z omylu podezřelými..., nařizuje a poroučí, aby prastaré a všeobecně používané litanie, které se v breviářích, misálech, pontifikálech a rituálech nalézají, jakož i Litanie o Nejblahoslavenější Panně, která ve svatém domě v Loretě se zpívává, se podržely. Kdo by však jiné litanie vydával, nebo již vydaných v kostelích, oratořích nebo při procesích používali chtěl, má býti přinucen předložit je Kongregaci ritů k nahlédnutí, a je-li třeba, ke korektuře, a nesmí se odvážiti bez dovolení i aproby jmenované kongregace litanie takové uveřejňovati nebo veřejně je se modlití pod přísným, ordinariáty nebo inkvisitorem uloženým trestem.“

Papež Klement Osmý vyňal z tohoto zákazu jen nejstarší a církevně hojně používanou „Litani ke Všem Svatým“ a mariánskou „Litani Loretánskou“. Následek tohoto zákazu objevil se záhy ve snaze pořídití výběr nejlepších litaní, až dosud bez závady používaných. Roku 1602 vyšla v Mnichově tiskem celá sbírka litaní pod názvem „Fasciculus sacrarum litaniarum“, která byla k naléhání vévody Viléma Bavorského v Římě aprobována. V této sbírce, představující výbor a výkvět celé starší literatury litaniové, nalézala se i „Litanie k Nejsvětějšímu Jménu Ježíš“, pocházející z po-

čátku XV. věku a připisovaná svatým Bernardinu ze Sieny a Janu Kapistránovi. Četné řeholní řády, tuto litanii horlivě se modlící, vztahovaly aprobaci celé sbírky i na litanii jmenovanou, ale Stolice papežská byla jiného mínění, a tak ještě v době Beckovského trval zápas různých řádů, biskupů i knížat s kongregací ritů o definitivní aprobaci této oblíbené litanie, která se však stala liturgickou modlitbou teprve za papeže Lva XIII. v roce 1886.

Uvědomíme-li si tento pochopitelný odpor Říma k rozmnožování litaniových textů a opatrnost při dovolování, aby byly pojaty do veřejné liturgie, chápeme plně ono velké nadšení, jež se osmělovalo napsati novou litanii na přelomu věků XVII. a XVIII., tedy v době přísného souzení všech osnov soukromě užívaných starých i novějších litaní, a to ještě ke cti Mučedníka Římem dosud neuznaného. Ve varu boje o uznání „Litanie k Nejsvětějšímu Jménu Ježíš“ stala se osnova této modlitby právě vzorem Beckovskému k vytvoření jeho litanie svatojanské.

Horlivel pro kult Jména Ježíšova, italský františkán Svatý Bernardin ze Sieny († r. 1444), použil k vytvoření textu první redakce litanie, později znovu propracované františkánem Svatým Janem Kapistránem († r. 1456), obou skvělých vzorů „Litanie ke Všem Svatým“ i „Loretánské litanie“, pražský křížovník Beckovský měl v ní tedy před očima útvar vyvrcholeného té doby vývoje.

Obsahová architektura Beckovského „Litanie k blaženému Janu z Nepomuku“ skládá se ze sedmi částí. Část první je přesným opsáním první části „Litanie ke Všem Svatým“ a obsahuje prastaré invokace:

Kyrie eleison.

Christe eleison.

Kyrie eleison.

Kriste, uslyš nás.

Kriste, vyslyš nás.

Otče s nebes Bože, smiluj se nad námi.

Synu Vykupiteli světa Bože, smiluj se nad námi.

Duše Svatý Bože, smiluj se nad námi.

Svatá Trojice jeden Bože, smiluj se nad námi.

Svatá Maria, oroduj za nás.

Svatá Boží Rodičko, oroduj za nás.
Svatá Panno všech panen, oroduj za nás.

Část *druhá* je nově vytvořená podle „Loretánské litanie“ a obsahuje dvacet a jednu invokaci *chval* k Janu Nepomuckému:

Svatý *Jene* z Nepomuku!
Pro svou ctnostiplnou mlčelivost,
Naší doby bezpečný a jistý divotvorce,
Vavřínem učenosti a svatosti ověnčený,
Pražského dómu nadmíru skvělé světlo,
Cti a dobré pověsti statečný ochránce a zástito,
V nebezpečí pomluvy a hanby posměchem trpících bezpečný přímlov
Jazyků bdělý střežitel a ochránce,
Lži a pokrytectví zapřisáhlý nepříteli,
Pravdy nezaleklý hlasateli,
Nejčistší zrcadlo zpovědníků,
Nejjasnější vzore kněží,
Přeskvoucí světlo představených,
V bezradných úzkostech všech duší láskyplná naděje,
Kristova utrpení nejvýbornější ctiteli,
V nenadálých věcech nejvěrnější průvodce a vůdce,
Při volbě povolání skvěle svítící pochodni,
Zarmoucených nejspolehlivější léku,
Cti mrtvých obránce.
Těch, kdož tě vzývají, jenž ve cti růsti necháš, a kdož tě snižují, té
dne zahanbuješ,
Našich soužení a béd pohotový pomocníku,
Z tisíce vyvolených svatých Božích můj vyvolený svatý patrone,
oroduj za nás!

Část *třetí* vytvořil Beckovský opět podle „Litanie ke Všem Svatým“ a po úvodních prosbách vypočítává ona *zla*, od nichž si člověk přeje býti osvobozen:

Milostiv buď, odpusť nám, Pane!
Milostiv buď, uslyš nás, Pane!
Od všeho *zlého*, vysvobď nás, Pane!
Od všelikého hříchu,

Od všelikého pohoršení,
Od všelikých zločinů a podezření,
Od světské necti, hanby a posměchu,
Od věčného opovržení a zatracení,
Od nekající a nedokonalé zpovědi,
Od nebezpečí duše i těla,
Od úzkostí a zmatků svědomí,
Od odkladů pokání,
Od všeliké lži a úskočných podvodů,
Od neupřímných bratrů a zlomyslných přátel,
Od zkažené společnosti,
Od hrdého chování a jednání,
Od bezradné víry v domnělé podezření,
Od utrhačných nařknutí,
Od odhalení důvěrných tajemství,
Od správy nebezpečných úředníků,
vysvobod' nás, Pane!

Část čtvrtá zcela podle „Litanie ke Všem Svatým“ uvádí *pohnutky*, z nichž člověk naději čerpá na vyslyšení od Boha. Na rozdíl od svého vzoru omezuje se Beckovský na čtyři prosby:

Pro svaté Vtělení své,
Pro své hořké Umučení,
Pro přímluvu a zásluhu blaženého Jana Nepomuckého,
V přísný den soudný,
vysvobod' nás, Pane!

Část pátá podle „Litanie ke Všem Svatým“ podává výčet *dobr*, o něž křesťan obzvláště se musí snažiti a o přispění k jejich provádění Boha prositi. Devět invokací této části uvedeno jest dvěma úvodními prosbami:

Abys nás ušetřil, Tě prosíme, uslyš nás!
Abys nám odpustil,
Abys nás k pravému kajícímu životu přivésti ráčil,
Abys nás rozpoznáním snadným a zpovědí dokonalou od našich hříchů rozhřešiti ráčil,
Abys nás od všelikých našich hříchů milostivě vyprostiti ráčil,

Abys nám v spletitých a bezradných případech svědomí k pomoci
přijítí ráčil,
Abys nepřátele svaté katolické Církve pokořiti ráčil,
Abys čest a uctívání *Jana* Nepomuckého rozmnožiti ráčil,
Abys všechny, kdož jej o pomoc a přispění vzývají, milostivě
vyslyšeti ráčil,
Tě *prosíme*, uslyš nás!

Část *šestá* obrací se po vzoru „Litanie ke Všem Svatým“ s prosbami ke Kristu Ježíši a je pouhou odlikou obdobných částí jiných litaní. Počínajíc prosbou: „Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, odpusť nám, Pane!“, končí prosbou „Kriste, vyslyš nás!“.

V části *sedmé* ukončuje Beckovský vlastní svou litanii modlitbami „Otčenáše“ a „Ave Maria“, po nichž následuje šest skupin versiklů s responsořemi, jichž převládajícím motivem je prosba o ušetření od hanby, a posléze modlitba „Všemohoucí a milosrdný Bože!“, v níž opět v duchu svatojanském prosí se o ochranu proti světské i věčné hanbě.

Srovnáváme-li obsahovou výstavbu litanie svatojanské s onou „Litanie k Nejsvětějšímu Jménu Ježíš“, vidíme na první pohled shodu až nápadnou. Nepřihlížíme-li k části první a šesté, které jsou všem litaním společné, vidíme, kterak část druhá souhlasí u obou invokacemi speciálními, část třetí výčtem zel, část čtvrtá soupisem pohnutek, pátá seznamem dober. Beckovského litanie liší se pouze svou sedmou částí, v níž oněch šest skupin responsorních je novinkou.

Nalezl-li Beckovský slovesný *útvár* pro svou litanii v starší literatuře již hotový, nastala mu obtížnější práce při volbě *ideového a citového obsahu* invokací, pro které nebylo předlohy a bylo třeba samostatně je vypracovati. Beckovský obrátil se přirozeně k pramenům, jež mu byly po ruce v dosavadní české literatuře svatojanské. Byla to zajisté nejstarší *hymna* svatojanská, již svatovítský probošt Jiří Barthold Pontán z Breitenberka otiskl roku 1602 ve své sbírce „Hymnorum Sacrorum“, byly to nejstarší *epigramy* svatojanské, jež jesuita Jiří Ferus zařadil do dílka „Fama posthuma“ v roce 1641, bylo to nejstarší malé officium svatojanské s *chvalozpěvy*, jež roku 1673 napsal Tomáš Bernard

Ignác Jelínek a nejstarší *lyrika* svatojanská, již sobotecký děkan Jan Ignác Summa z Vlastislavě uložil do sbírek „Sepulchrum“ (1694), „Rosa in myste regina florum“ (1695) a „Flosculus maialis“ (1699). V těchto veršovaných skladbičkách byly již potřebné *symbols* svatojanské nejen vybrány, ale sevřenou a zhuštěnou formou podány tak, že Beckovský mohl je pouze kontrolovati Balbínovým latinským „Životem blaženého Jana Nepomuckého“, jak mu byl přístupný v bollandistické edici „Acta Sanctorum“ z roku 1680. To byl pro básníky i homiletiky nevyčerpatelný zdroj motivů životopisných i psychologických.

Vlastní jádro každé litanie nalézá se v její *druhé* části. Duchovní básník, vytvářející po prvé litanii k určitému světci, musí rukou jemnou vsáhati do varu zbožného uctívání života, zázraků i ctností vyvoleného patrona, aby vybral právě a odlišné *symbols* jeho svatosti, které nesou čerstvou vůni osobnosti a mohou dlouho žítí sugestivně, dříve než ztuhnou v básnické *metafory*. Jak se Beckovskému podařilo volbou symbolů zachytiti v litanii *charakter* budoucího světce, ukazuje následující rozbor.

Co žádáme od dokonalé litanie po stránce náboženské i slovesné, je především výstižný psychologický *portret* světce. Básník nutně musí vybrati k invokacím ony živly osobnosti, jimiž se určitý světec *odlišuje* od jiných, musí tu ovládati ono jemné umění literární psychologie, jak je žádala již visionářka XIII. věku, Svatá Gertruda, ve své knize „Legatus divinae pietatis“. Soustředíme-li oněch dvacet a jednu invokaci druhé části litanie podle příbuznosti obsahu kolem určitých symbolů, shledáme, že čtyři prosby vyjadřují „mlčelivost“ Janovu, tři jeho „počestnost“, tři jeho „pravdymilovnost“, čtyři „lidumilnost“, pět jeho „kněžství“ a jedna občanskou „loyálnost“. Poslední prosba je výrazem osobní lyričnosti Beckovského.

V dobře komponované litanii korespondují části třetí, čtvrtá a pátá obsahem svých invokací s částí druhou, zesilující a doplňující rysy duchovního portretu světce. Beckovský zachovává tento kompoziční požadavek ve jmenovaných třech částech své svatojanské litanie, nad to pak i v sedmé části zdůrazňuje uvědoměle právě typickou vlastnost Janovu. Shrneme-li obsahově příbuzné prosby těchto částí

kolem výše určených šesti symbolických jader, obdržíme výsledné schema:

Svatý *Jene* Nepomucký:
Nejčistší zrcadlo zpovědníků,
Cti a dobré pověsti statečný ochránce,
Pravdy nezáleklý hlasateli,
Nejjasnější vzore kněží,
Přeskvoucí světlo představených,
Zarmoucených nejspolehlivější léku,
oroduj za nás!

Avšak litanie Beckovského jest důsledná i v *koncepci* celé skladby. Není jen náhodou, že básník si vybral právě osobnost Jana z Pomuku za předmět svého vzývání. Má k němu svůj poměr bytostný, vyjádřený jasně závěrečnou invokací druhé části, volající:

Z tisíce vyvolených svatých Božích
můj vyvolený svatý patrone,
oroduj za nás!

Jednotnost koncepce projádřena je v litanii nápadnou převahou invokací, vyzdvihujících světcovu ochranu před *světskou hanbou*, a tato okolnost charakterisuje tedy i motiv oddanosti a úcty Beckovského k světcu zpovědního tajemství. Prožehnuta touto jednotící charakteristikou, má litanie Beckovského právo posuzována býti jako dílo slovesného umění barokového.

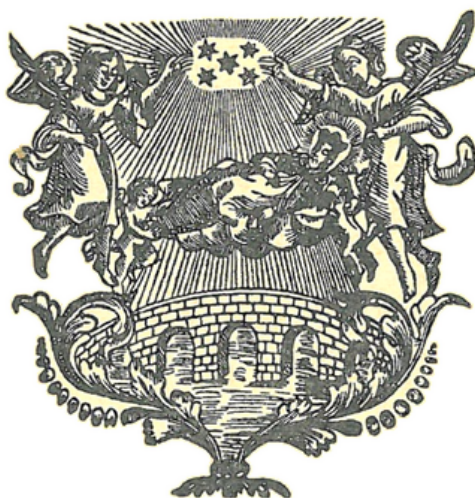
Zajímavé bylo by i vyšetření, které symboly svatojanské v litanii Beckovského chybí, ať uvedu aspoň nápadný nedostatek „mučednictví“ a „kazatelství“. Tyto mezery byly horlivě doplněny následovníky Beckovského. Vyplývá to z charakteru jeho litanie jako „psychologického portretu“, jako takového středověkého „chóru ctností“, jehož se Beckovský ve své skladbě výhradně přidržel. Ale litanie nejčastěji obsahuje také živly *historické*, životopisné detaily světcovy, které vytvářejí jakousi biografii v invokacích. Tohoto živlu Beckovského litanie postrádá naprosto. Teprve později byly vytvořeny litanie ryze biografické, rázu epické-

ho, jako je třeba ona Leopolda Fabricia z roku 1761. Jiné mísí životopisnou epiku s psychologickou lyrikou rovnoprávně.

Po stránce *stylistické* projevuje litanie Beckovského vady prvního pokusu o novou formu vnitřní. Jeho invokace jsou převahou bezradně mnohomluvné a rozbředlé. Čteme-li litanie psané u příležitosti blahořečení Janova, vidíme již rozdíl v ražení jejich metafor, stručných, soustředěných a ostře pointovaných.

Vyšetřujeme-li zde litanii jako útvar literární, činíme tak proto, abychom ukázali, že opomíjená literatura modlitební, litanie, officia, meditace, kontemplace a jiné výtvary duchovních spisovatelů, snese dobře měřítek slovesné estetiky i literární historie. Celá tato okázale přehlížená tvorba vykazuje naopak věci pozoruhodné, a česká metaforika obohatila by se právě z litaní o krásně ražené obrazy. Nenašel jsem ani v poetice jesuity Gietmanna zmínky o útvarech liturgických a lidových modliteb. Učinil jsem tedy touto skromnou statí první náběh na poli ležícím ladem. Druhým cílem bylo zjištění symbolů svatojanských, podle nichž by mohl býti nově rozčleněn bohatý obsah této čítanky. Čtenář najde stopy mého úsilí v citátech, které jsem vepsal jako „motto“ v čela jednotlivých kapitol.

Psáno pro Čítanku Svatojanskou 1930.

NAROZENÍ SVATÉHO JANA NEPOMUCKÉHO

Svatý Jene Nepomucký,
dítě rodiči od Boha vyžádané,
Rodičkou Boží na Bohu vyprošené,
v září nebeských světél narozené,
od Boha samého jménem obdařené,
kněžství Kristovu v dětství zaslíbené,
v těžké nemoci zázračně obcerstvené,
produj za nás!

Litanie Fabriciova z roku 1761.

BOHUSLAV BALBÍN

O NAROZENÍ BLAŽENÉHO
JANA

Blažený Jan Nepomucký narodil se v městečku českém Nepomuku, nebo jak dříve je nazývali, *Pomuku*, v kraji plzeňském, od Prahy směrem k Bavorám dobrých deset mil vzdáleném. Městečko to, stříbrnými doly kdysi proslulé, pověstno jest jak památkami dávné nábožnosti, tak neméně horou, jež k městu přiléhá a *Zelená* slove. Na hoře té totiž, jak z letopisů českých známo, Svatý Vojtěch, biskup Pražský, z Říma ke krajanům svým Čechům se vracel, znamení svatého kříže nad nivami široko se rozprostírajícími po dobré modlitbě učiniv, dešť dlouhá léta Čechám odpíráný ihned s nebe svedl a nejprve tuto horu, potom celé ostatní Čechy nejlibější zelení vyražejícího osení občerstvil. Proto též asi od namoknutí nazváno místo to Pomok nebo Pomuk.

Kterého *roku* blažený Jan spatřil světlo světa, určitě nevíme. Z života dalšího však soudíme, že mezi rokem třináctistým dvacátým a třicátým se narodil. Rodiče jeho, maloměšťané střední třídy, více zbožnosti nežli rodem a statky slynuli. Zbožnosti znamením jest to, že ve věku již *pokročilém*, když žádného dítěte neměli, modlitby a sliby vysílající k Matce Boží, kterou lid v soše její pod Zelenou Horou v klášteře Cisterciáckém nedaleko Nepomuku nábožně uctíval, *doprosili* se syna, jemuž, aby láska k Marii, Matce Boží, již jménem byla naznačena, dali jméno *Jan*. A nemajíc dosti na jednom dobrodiní, táž Panenská Matka, jež nedávno

z neplodného lůna Jana vyvedla a takřka stvořila, znova k životu ho probudila. Neboť když do přetěžké nemoci upadl, rodiče jeho u sochy téže Božské Matěře *slib* učinili a pro ostatní život za syna projevy vděčnosti připověděli, a tu hošík Jan ihned vstal zdráv.

Již při narození Bůh nebeským znamením byl potvrdil svatost a nebeský život svého služebníka. Neboť přejasně jakési plameny líbezného a neškodného světla bylo viděti, jež s nebe se snesly a celý dům, v němž Jan přicházel na svět, oblily, vítané podívané městu skýtající. Tyto plameny, jichž jakožto předzvěsti největším některým světcům při narození bylo dopřáno, náš blažený Jan po celý ostatní život dával najevo svými přezhouscivými řečmi k lidu a ohnivými k Bohu modlitbami, a tytéž plameny i mrtvého provázely a utopeného v lůžku říčním prozradily . . .

Život Svatého Jana Nepomuckého. Z latiny přeložili Alfons Sauer a Antonín Stráž 1914.

O B Ž Í N K Y

Vzhůru, hoši, ku obžínkám,
do polí se, dívky, strojte,
za úrodu přebohatou
vzdáti Bohu plesný dík!

Jak se v polích zahemžilo
děvčaty, klas nesoucími
hochům, kteří zlaté snopy
vážou v reji překotném.

Boží úrody dar vzácný
rozradostnil mládež jarou,
zrakem zjasněným jež k nebi
vděčně díky vysílá.

Otec, matka zří své děti,
hrající si, plesající,
láskyplně sledující
jejich obžínkový ples.

Všude ruch a hlásná radost...
Jenom tamto v plachém smutku
podál toho skotačení
sirý used starý pár.

Slzy svítí ženě v oku,
když se dívá na rej dětí,
z hloubi její teskné duše
vydere se těžký vzdech:

„Ach, proč jen my jsme tak sami
v této požehnané chvíli,
bez soucitu, bez radosti,
sami, ach, a bez dětí!

K podpoře mi nevyrůstá
syn, ni dcera k potěšení,
jež bych mohla k srdci stisknout
v blaženém, ach, objetí!

Koho v bezradostném stáří
pohladí mé siré rámě?
Komu sklízím, opatruji,
co nám přízeň Boží dá?“

Smutným okem k zemi hledí
muž, rty bolně svírající,
také jemu z hloubek duše
těžký vzdech se vydírá.

Povstávají v tupém hoři,
vrávorají k pusté chyši,
kde jim žádné děcko s plesem
nepřiběhne nikdy vstříc.

S L I B

Pod Zelenou Horou z háje sosen
kdysi klášter vzhůru k nebi zíral,
vysokého dómu lodi temné
zněly denně modlitbami z chóru.

Do kláštera v lesní sosen hloubi
putuje, hle, zbožná žena s mužem,
bezdětnosti žhavou ránu v srdci
balzám proseb zhojí u oltáře.

„Milá choti, viz tam v zlatém rámu
Svatý Vojtěch vyobrazen umně!
Jak se na nás vlídně dolů dívá,
ozářený jasem zoře ranní.

On kdys zlomil kletbu těžké viny,
tížící tak dlouho Českou zemi,
smířil přísně trestající ruku,
získal v nebi znovu přízeň Otce.

Usuší i slzy v našich očích,
za nás vyřkne svaté slovo svoje,
vyprosí nám u věčného Boha
utíšení touhy po synáčku.“

V svatém zátiší pod smělou klenbou
klečí oba v zbožném vytržení,
na andělských křídlech od oltáře
vznášejí se k nebi zbožná přání:

„Pane, z moře nekonečné lásky
jenom krůpěj uroň ruka tvoje,
pošli lásky zástavu nám milou,
vysušíť nám v oku slzu každou.

Ty, jež Spasitele v lůně svatém
nosilas, proň hořce trpíc v žití,

jak jen srdce matky trpět může.
sladká, vyslyš bezdětných nás lkání!

Dítě, dar tvých proseb milostivých,
vychováme v zbožné nevinności,
hodně Boží službě zasvěceno,
aby šlo vždy věrně stezkou Páně.“

Jak tu touží, dóm se rozjasňuje,
zázračný lesk zaplaví loď celou...
V jejich srdcích rovněž zjasnilo se
jistotou, že Bůh je neoslyší.

*Monatschrift des böhmischen Museums.
Rukopis českého originálu z roku 1829.*

K R I Š T O F H U B A T I U S .

P L O D Z R O Z E N Ý Z M A T K Y . N E P L O D N É

K Á Z Á N Í Z R O K U 1 7 3 0

Vlastní příčinu vyzkoumat, proč Prozřetelnost Božská mocí své všemohoucnosti onen z neplodné matky zrozený plod jak před světem, tak i nebem vždycky oslavuje, tak se zdá být nesnadno, jak nemožné jest, by neplodná žena bez obzvláštní vůle Boží rodinu vydala. Nemálo však k podivení přichází, že totiž neplodnost, která sice ve Starém zákonu u lidu izraelského nějakému zlořečenství aneb nehodnosti podrobena býti se zdála, nicméně svým časem nad plodnost tisíce jiných šťastnější byla, když budoucně zpozdilou rodinu vydala. A opominouce mnohých v tom příběhů a příkladů jak Starého, tak Nového zákona, dosti bude jedinké neplodnosti Svaté Alžběty se dotknouti.

Alžběta, manželka kněze Zachariáše a teta Nejsvětější Rodičky Boží, skrz mnohá léta, a to až do věku zestaralého, neplodná byla prv, nežli onoho, před Mesiášem světa vyslaného anděla, velikého před Pánem, syna svého *Jana* počala a porodila. Avšak ejhle! jak její neplodnost nad jiných tisíc matek plodnost vyvýšená a šťastnější byla! Celé Judstvo a církve židovská ustrnuly nad neslýchanými zázraky, které se zběhly jak v početí, tak v narození jejího Jana. Neboť početí a narození budoucí otci Zachariášovi zvěstoval Archanděl Gabriel, Zachariáš, maje v tom pochybnost, oněměl. Alžběta neplodná tomu zvěstování uvěřic, v životě počala. Dítě, ještě v životě mateřském zavřené, v přítomnosti též v panenském životě skrytého Ježíše zaplesalo, od prvopočátného hříchu zproštěné bylo, duše jeho Duchem Svatým naplněna byla. Celá země Palestinská v den narození Jana se veselila a na znamení veselosti a radosti své po všech vrších ohně zapálila. Otec netoliko řeči ztracené nabyl, ale i prorokoval. Zachariáš i Alžběta jednomyslně jméno dítěte ohlásili, že má slouiti *Jan*. Ejhle, jak ta neplodnost

Alžběty nad plodnost jiných tisíců matek vyvýšena a šťastnější byla!

Povážice tolikerá nadpřirozená znamení, Svatý Otec Augustin porozdílné otázky strany narozeného *Jana* sám sobě činí: „Zdaliž k berli královské Izraelu odhodlán bývá?“, nebo „Zdaliž zřízen bývá k nejvyššímu kněžstvu?“, či „Zdali od jha Římanův rod Abrahamův osvobodí?“ A na každou již jmenovanou otázku odpovídá, že ne. Proč tedy při vejchodu narození svého s tolika dobrými znameními naplněn bývá? A posledně, dle svého osvíceného zdání, příčinu s odpovědí tak dokládá: „Proto, že má lidu kázat!“ Podivná odpověď! Tak tedy, že *Jan Zachariášův* lidu má kázat, tolikerá znamení jeho narození předcházejí a následují? Dvojí věc zde k povážení přichází: první, že pro ouřad kazatelský taková znamení *Jana Zachariáše* na svět doprovodila, druhá, že praví Svatý Augustin, že má lidu kázat. Co se první dotýče, divu není, neb jestli dle slov Svatého Pavla kazatelové apoštolští jsou pomahačové Boží, by tedy za takové uznáni byli, v tom ouřadu vinšovaný oučinek působili, zapotřebí někdy bylo nebeských znamení k jejich jistější a bezpečnější hodnověrnosti. A tak velmi moudře propověděl Svatý Augustin, že taková znamení v narození *Janově* se stala proto, aby ouřad kazatelský lidu v známost uveden byl a odtud *Janu* vážnost od samého nebe pocházející stvrzena byla. Že ale podotknutý Svatý Otec praví: „Má kázat,“ jako by ihned v den a hodinu narození svého začátek kázání měl učinit, to jest podivné.

Tak tedy, Svatý Otče, *Jan Zachariášův*, jsa ještě nemluvnátkem, již již má kázat? Svatý Augustin na tom pozůstává, že ovšem *má* kázat! Anobrž Svatý Jan Zlatoústý ještě více stvrzuje: „Ještě *Janu* dovoleno není volat a již skrz činy slyšán bývá, ještě živ není a Boha prohlašuje!“ A jak to? Slyšán bývá Jan skrz činy, když v mateřském životě u přítomnosti, též v životě panenském skrytého Spasitele, plesá a proskakuje, a tak jej i prohlašuje. Káže pak i v den narození svého prostředkem nebeských znamení, která jemu byla jako zřetelní jazykové lidu mluvící, že on jest od Boha zřízený kazatel, od Malachiáše předpověděný anděl. Ano, i tak prorokoval, jak budoucně živ bude, jak svůj ouřad konati bude, že on, vyjda z života neplodné matky, předchází, a

v brzkém čase Mesiáš celého světa, Kristus Ježíš, z života panenského následovat bude.

A hle, laskaví spoluposluchači, kterého s velkou žádostí horlivého kazatele *Jana Nepomuckého* slyšeti očekáváme. ten nápodobně s milostmi a znameními nebeskými na tento svět doprovázen bývá. *Jana Nepomuckého* plodí otec věkem sešlý a rodí matka neplodná. A to jest znamení nebeské, milost Božská. Neplodné manželství tak málo může očekávat rodiny mocí přirozenou, jak málo může strom buďto jalový aneb zvadlý kvéstí a nějakého ovoce vydati. Jak ale *Jan Nepomucký* v neplodném životě své matky byl počatý a následovně zrozený? Ejhle, opět znamení nebeské, milost nebeská, a to tím znamenitější, čím jistější: *Jan Nepomucký*, prv než byl dán přirozeným rodičům, dán jest Rodičce Boží Marii, takže i v tom se vpravdě vyjevují slova Svatého Bernarda: „Chtěl Bůh, abychom ničeho neměli, co by prv skrz ruce Marie nebylo prošlo.“ Prošel i skrz ruce Marie *Jan Nepomucký*, nežli dán byl rodičům přirozeným, totiž rodičové jeho bohabojní, věkem sešli a protož neplodní, od Marie Panny při klášteře Cistercienském, blíž Zelené Hory, žádanou rodinu a svého manželstva potěšení, prostředkem horlivé a stále pobožnosti a učiněného slibu obdrželi, synáčka utěšeného spatřili. A tak jistě dal Bůh nejprv Marii a Maria dala rodičům *Jana*. Avšak oči naše pozdvihněme v hodinu narození *Janova*. Ejhle, podivná záře z prostřed domu nahoru vystupuje, ano i neobyčejná světél s oblohy nebeské se spouštějící jasnost s tou září se spojuje, na dům sstupuje a celý, k utěšenému divadlu městečka *Nepomuku* osvícuje! Toť jest znamení nebeské, znamení dobré, znamení potěšitelné. Komu nebe v den narození světla posílá, skrz onoho nějaké neomylné proroctví světu zvěstuje.

Tažme se vespolek slovy Svatého Augustina, proč *Jan Nepomucký* při vejchodu narození svého s tolika dobrými znameními obohacen bývá? Od Boha Marii, od Marie rodičům dán z neplodného sice manželstva syn, a jako *Jan Zachariášův* s ohněm nebeským na svět doprovázen bývá! Proč? A Svatý Augustin, již v nebesích na tvář Božskou patřící, jistou a pravdivou nám dá odpověď: „Protože má lidu kázat!“ *Jan Nepomucký*, ještě nemluvňátko, a jiného nic, kromě snad „aaa“ s pláčem na prvního otce *Adama*

volající, mluvit nemohoucí, má lidu kázat? A hned v den narození? Tak jest! V den narození kázat počíná, a protož prorokuje prostředkem předešlých nebeských znamení svým milým rodičům: „Ejhle, vám neplodným dalt jest mne Bůh Otec skrz ruce Marie Panny, a v tom vám nápodobně dal své jméno otcovské, které skutkem dobře srovnáte, a mne v počtu synův jeho blahoslaveně zachováte. Bůh Syn zvolil vás za své pomocníky, a vám jako krupěji krve své s duší mou odevzdává, kterou s rozmnožením mé vlastní krve a svatou náhradou do svatých jeho ran navrátíte. Duch Svatý ve vaši ochranu vám svěruje poklad nejdražší své svaté posvěcující milosti, a ten tak věrně ostražíte, jak mne bohabojně až k dospělosti rozumu vychováte a s příkladem bohabojnosti rozum ke všemu dobrému řídití budete. Maria Panna z rukou svých dala mne vám, syna, a vy mne podle jejího nejsvětějšího příkladu k slávě Boží, k jejímu potěšení dochováte.“ Tak prorokuje, mluví lidem: „Světla s nebe sestupují a já někdy s ohněm horlivosti oheň lásky Boží v srdce lidská uvéstí vždycky se vynasnažím. Světla s nebe sestupují, a ta jsou znamením k potěšení mé vlasti, k potěšení Českého království, k potěšení mnoha tisíců lidu, neb mne nebe všem dává skrz znamení světél, jako oheň, a vyrčení skutek opět dokázal: „Oheň přišel jsem pustiti na zemi, a co chci, jediné aby hořelo.“ A zdali slova ta nejsou k vzdělání a k napomínání a k potěšení?

Kazatel prorocký. Praha 1730.

ONDŘEJ BUDRIOLÍ
HYMNA K MATUTINU

CÍRKEVNÍCH HODINEK

Nocí hlubokou a stinnou
v temném mraku beze hvězd
nad domem, hle, světla kynou,
neb to Boží vůle jest.

Za Janova narození
s nebe hvězdný jas se mih',
za Janova usmrcení
světlo plá hvězd pohřebních.

Jeho srdce světlem plane,
ohněm lásky jen byl živ,
od úst jeho sladkost kane
všemu světu na podiv.

Láskou srdce dobrých řídí,
by jim vzešel spásy dar,
učí srdce špatných lidí,
ukazuje pekla žár.

Bídě dary peněz brání,
pomáhaje v neštěstí,
spravedlivé mocně chrání
proti špatné pověsti.

Dej pro svatost služebníka
Jana Trojice ten dar,
čistota ať nezaniká,
v srdcích vládniž lásky žár.

*Officium Svatého Jana Nepomuckého.
Praha 1741.*

J O S E F K A S P R
M O D L I T B A V P Ř E D V E Č E R
S V Á T K U

Svatý Jene Nepomucký, mocný orodovníku u Boha, vypros nám, aby Bůh na našem křesťanském chování takové zalíbení měl, jaké hned *při tvém narození* okázal, když prostý dům tvých nábožných rodičů jakýmsi nebeským bleskem a *září osvícen*, a jim oznámeno bylo, že obdrželi syna, na němž Bůh své obzvláštní zalíbení míti bude a že někdy mezi své vyvolené jej přijme. Ó, svět i nám svým svatým příkladem, Patrone nejmilejší, aby život náš nic takového v sobě neobsahoval, co by nás v nemilost Boží přivedlo, a nás o tu blaženost připravit mohlo, ku které sobě skrze tvou přímlovu a skrze neskončené zásluhy Ježíše Krista naději děláme! Vyslyš nás, ó Bože, skrze téhož Pána našeho. Amen.

Devět májových věnečků. Praha 1884.

KAPUCÍNSKÝ ANONYM
CHVALOZPĚV NA JITŘNÍ

HODINKY Z ROKU 1778

Hospodine, otevři rty mé.
A ústa má zvěstovati budou chválu tvou.

Bože, ku pomoci mé vzezři.
Pane, k spomožení mému pospěš!

Sláva Otci i Synu i Duchu Svatému.
A sláva buď Svatému Janu Nepomuckému
se všemi svatými na věky. Amen.

Chvalozpěv.

Neplodní tvoji rodiče
žádali mítí dědiče,
vždy se modlíce kleče.

Od Boha tě vyprosili,
z toho potěšení byli,
když tebe zplodili.

S výsosti světlo sstoupilo,
tvé narození zjevilo,
tvůj dům když osvítilo.

Zlatý Nebeský Klíč. Praha 1778.

JAN RITTER

JAKO RŮŽOVÝ KVĚT VE DNECH JARNÍCH

KÁZÁNÍ Z ROKU 1730

Zle okolo rtův *Svatého Ambrože*, když ještě jsa nemluvnátko v plenkách a v kolíbce ležel, včely jsou létaly, a celý zvučících včeliček roj do jeho úst vletěl. Bylo to jest znamení, že Ambrož jako užitečná, sladké a mocné výmluvnosti v zvěstování slova Božího a vykládání Písem svatých zvučná včela bude, jakž jest se vskutku shledalo: byvší Svátý Ambrož obzvláštní světlo a učitel církve Boží.

Že jest *Svatého Františka Serafínského* matka dítě to nemohla poroditi leč v stáji a v chlívě, bylo znamením, že to dítě bude výborným obrazem a podobenstvím poníženého Spasitele, Pána našeho, jenž mezi hovádky v chlívě chtěl jest se naroditi. Ó, jistě živý a jasný obraz byvší tento František Serafínský nejenom v poníženosti, ale i také v slavných ranách Kristových.

Že *Svatého Otce Dominika* máteř jsouc těhotná u vidění patrila, jako by v svém životě štěně nosila, z jehož úst hořící svíce vycházela a celý svět osvěcovala, bylo jest znamením, že to dítě šťastně v ctnostech prospívati bude, a v svatosti života, a v horlivosti lásky své pravdu víry Kristovy rozšíří, a jazykem svým jako s hořící svící lásku k Bohu a bližnímu v srdcích lidských rozpálí, což i při něm dokázáno a až posaváde při jeho svatém řádu Kazatelském hojně se dokazuje.

Těž podobně při křtu jeho stojící kmotrové viděli, jako by to dítě hvězdu mělo na čele, skrze jejíž blesk širokost světa osvícena byla: Medle, zdaliž i *Svatý Tomáš Akvinský*, řádu *Svatého Dominika*, nebyl jako hvězda jasná, která andělským svým učením úplně svítí oněm, jenž v božské moudrosti bezpečného prospívání žádostivi jsou? Hrozí se hvězdy té kacířští zborníci, věrní ale církve svaté katolické synové prostředkem, obranou a štítem téhož akvinátského učení v stálé síle a nepřemoženě pravdu zastávají.

Co ona záře, onen plamen a světla, která jsou spatřena byla při narození *Svatého Jana Nepomuckého* nad domem rodičův jeho? Co jsou vyznamenávala? Odkud ta hvězdnatost, blesk a světlost? Zdaliž s nebe sestoupila anebo od země vycházejíc k nebi vystupovala? Vycházela jest jako z prostředku domu vzhůru a nad domem se jest snášela, i také jako s nebe sestupující jiným se zdála. V tom ale všem spatřujícím bylo stejné vidění, že to světlo dlouho nad domem jest se snášelo, které i vnitř dům celý světlostí naplnilo. Načež předně s velikým úžasnutím, pak s podivením tamní obyvatelé i mnozí ze sousedstva hleděli, o tom neobyčejném znamení všelijaké mezi sebou majíce rozmlouvání.

Co jest ale to světlo vyznamenávalo? Vizme a slyšme! V Nepomuku, v městysi za oněch časův Pomuk nazvaném, zrozen jest byl Svatý Jan, jsoucí svého času odtud jmenován, jak i hrobový nápis očitě spatřen ukazuje, Jan z Pomuku, a to městečko stálo a stojí blíž Hory Zelené v kraji Plzeňském. Svatý Vojtěch, biskup Český, navraceje se do Čech, všel jest do kláštera Panny Marie, který od poustevníka Břimoty nazvaného byl založen, a tam vlídně jsa přijat, po malé chvíli vyšel k vrchu, na čtyři díly světa znamení svatého kříže nad Českou zemí učinil, jí požehnání dal a od klatby vlast svou vysvobodil. I v tom nebesa, deštovými oblaky potažená byvše, v malé chvíli tak hojný déšť vydala, který za šest let rozpráhlou zemí ourodně napojil. Ten pak vrch, když Svatý Vojtěch zemí České požehnání dal, nejdříve zelenati se počal, odtud i do dnešního dne nazývá se Zelenou Horou.

Klášter onen po čase rozšířen byl, v němž ti řeholní synové Svatého Bernarda jako včelní rojové Bohu chvály konali a zpívali. Tenž klášter nazýval se Pomucký, klášter na Pomuku, neb Pod Zelenou Horou. Neméně místo neb městečko, nyní Nepomuk nazvané, za oněch časův Pomuk jest sloulo, jistě ne z jiné příčiny, leč proto, že když mocným požehnáním Svatého Vojtěcha země Česká k obvlázení a občerstvení přišla, tam jest nejprve pomoklo.

Jako *květ růže* ve dnech jarních, tak v praveném oudoli kláštera Pomuckého vynacházela se Růže tajemství plná, anaž od církve svaté se nazývá Rosa Mystica, Nejsvětější

Maria Panna. Jejížto zázračný obraz v kostele téhož kláštera se zachovával, vystaven jsa k veřejné a obzvláštní uctivosti a počestnosti. A tak jako ty milé a užitečné Bernardovy včeličky medem a sladkostí všelikých milostí mariánských krmené a napájené, vůní té duchovní růže v svatém svém povolání posilňované a občerstvované byly a tam Bohu chvály prozpěvovaly, tak i vůkolní lid k onomu zázračnému obrazu pouti a pobožnosti vykonával, žádosti své, potřeby a důležitosti s vroucími prosbami důvěrně skládal, k trůnu Královny nebeské při tom obraze srdce svá ponížene přivínuje a obětuje.

Mezi takovými mariánskými ctiteli byli jsou i šlechtí a nábožní rodičové Svatého Jana, obyvatelé Pomučtí. Kteří měvše outočiště k Rodičce Boží při tom obrazu, ejhle, prostředkem slibu k té nejmnocnější Královně učiněného, ač v letech již sešlých, rodinu sobě šťastně vyprosili. Synáčkem, jemuž jméno při křtu svatém dáno *Jan*, a to jistě řízením Božským, jsoucím dítětem z obzvláštní milosti Boží na přimluvu Nejsvětější Marie Panny, tak ctnostní a pobožní rodičové obdařeni byli. V považování toho všeho, kdo by to dítě, Jana Nepomuckého, nenazval *růží* od Růže nebeské vyžádanou?

Ale co jest znamenalo ono ohnivé vidění v domě a nad domem otcovským při narození Svatého Jana? Bylo jest to znamení, že to dítě bude jako krásná růže na poli církve svaté, kterážto bílou i červenou, též zlatou barvou, totižto příkladem ctnosti a svatosti života, příkladem nepřemožené udatnosti v podstoupení smrti pro tajnost svaté zpovědi, příkladem a světlem zázrakův a mocného orodování, netoliko vlast svou Českou, ale i celé křesťanstvo potěší, občerství a osvíti.

Znamenal oheň ten, že Svatý Jan v dětinství svém na způsob růže mladistvé zdáti sice se bude jako schnouti a vadnouti, a to skrze těžkou nemoc, nic však méně, že k Růži duchovní, Marii Panně, pevnou nadějí a důvěrností obětovaná ta růžička vůní, silou a mocí nebeské Růže zase občerství a kvěsti bude jako ve dnech jarních.

Znamení bylo, že to dítě, jak ctnostné a k svatosti vedené pacholátko do nad praveného kláštera Cistercienských řeholníkův na úsvitě docházeti a tam ohněm lásky plápolá-

jící k zázračnému obrazu mariánskému téměř každodenně putovati a jako rozpálený Serafín při oběti Mši svatých kněžím sloužiti chvalitebný a svatý obyčej míti a zachovávatí bude.

Dále i znamenalo, že Svatý Jan v mládenectví svém, když poodroste, v nižších i vyšších školách, jako oheň jiné živly, tak on vtipem a učeností i též mezi mistry Učení Pražského převyšovati bude. Znamenalo, že on bude *růže zlatá*, kterážto v duchovním světském stavu a kněžstvu mezi těmi, jimž praveno bylo, že jsou a býti mají světlem světa, jasně se skvíti bude.

Růže Zlatá. Praha 1730.

V Á C L A V A L O I S S V O B O D A

N A R O Z E N Í S V A T É H O J A N A
N E P O M U C K É H O

Jaký osvit o půlnoci?
Jaký strašlivý to hluk?
Vzhůru, vzhůru ku pomoci,
ohněm hárá Nepomuk!
Aj, bezdětců velectěných, *
ach, nastojte, hoří chyš,
plápol ze stěn rozežžených
vstoupá v nedohlednou výš!

Víc a víc se oheň zmáhá,
lítým zmáhá chomolem
po ubohých smrt již sáhá,
již jim zhynout plápolem!
Vnitř vše ticho... Což ve hloubi
spaní dosud trvají?
Ve snách pohřížení zhouby
vůkol děsné nedbají?

Vzhůru, nešťastníci, vstaňte,
vzhůru, nuž, procitněte,
záhuby se strašné chraňte,
kruté smrti ujděte!
Na kolena, jich želíce,
všichni padnou sousedé:
„Nechť je anděl,“ volajíce,
„k slávě nebes dovede!“

V chaloupce pak radost svítá,
živých nehubí tu strast:
Matka dítě k světu vítá,
k srdci vine drahou slast.
Syna v náruč otci vloží,

an tu zrakem jiskřeným
díky vzdává za dar Boží,
vzdává citem plamenným.

V rukou dítě vyžádané,
vřelým puzen pocitem
chvátá ven, dík tobě, Pane,
vzdát pod nebes blankytem.
Křik tu vznikne, jak jej shlédnou
stát uprostřed plápolu:
Všichni trnou, děsem blednou,
mrrou úžasem pospolu.

Uh, již plamen po něm šlehá
ohnorudou perutí,
uh, již kolem plápol žehá!
Všichni trnou v leknutí.
Než, jak lítě plamen hoří,
neporušen s dítětem
stojí kmet, živel se koří
blahovděčným před kmetem.

Totě zřejmá ruka Páně!
Chyš nelehla popelem.
Zář ve dvě vypnuta bání
zdá se skvostným kostelem!
Všichni na ten zázrak patří,
s úžasem tu zvolá kmet:
„Aj, plesejte se mnou, bratří,
dán mi s nebes něžný květ.

Přijmiž, Pane, díky vřelé!
Syn bezdětcům truchlým dán,
po předchůdci Spasitele
jméno jeho budiž *Jan*!
Syn ten cestou Páně cestuj,
k jeho službě dospívej,
dospěv, slovo spásy zvěstuj,
símě blaha rozsívej!“

Ajta, oheň náhle zhasne,
mine stesk i mine děs,
nebe klidné, hvězdojasné,
na pobožný zírá ples.
Nuž, velebmež Páně ruku,
ní ten plod zázračný dán!
Plesej, plesej, Nepomuku,
slávou tvou ten bude *Jan!*

Časopis pro katolické duchovenstvo 1829.

FRANTIŠEK STEJSKAL

NAROZENÍ JANA NEPO-
MUCKÉHO

STUDIE HISTORICKÁ

Ctitele Svatého Jana Nepomuckého a zvláště obyvatele města Nepomuku zajímala otázka, *v kterém domě* se Světec narodil. Pavel Ůčenášek, osmdesátiletý soused Nepomucký, prohlásil roku 1716, že asi před sedmdesáti lety, tedy kolem roku 1640 viděl dům, o kterém se vyprávělo, že v něm se narodil Svatý Jan, takže se tam říkalo u Jana Nepomuckého. Poslední nájemníci onoho domku, hrnčír Jan Jelínek a pekař nemohli prý v něm pokojně obývat i neměli požehnání Božího, tak vypovídal zase sedmdesátiletý Martin Havlíček. Hned za dveřmi na pravé straně na stěně byl obraz Krista Pána na kříži, sv. Jana Evangelisty a Longina, který dlouhým kopím mířil k boku Kristovu. Manželka, hrnčířova Lidmila několikrát obraz zabílila, ale vápno, jakmile zaschlo, zase odpadlo s obrazu Kristova, kdežto na ostatních částech utkvělo. Dům tento byl zbořen a zeď s obrazem delší dobu zůstala nechráněna před deštěm a sněhem a přece obraz ten nebyl poškozen. Také vedlejší domky Erasma Šlechty a Jana Nikodema byly strženy a na místě jich zřízen byl hřbitov, části s domem rodným proměněny v kostel Františkem Matějem hrabětem Šternberkem roku 1639, který zhynul, byv poraněn za vpádu švédského na Malé Straně v Praze. Jeho manželka Lidmila, rozená Kavková, dokončila stavbu tohoto kostela. Zeď s obrazem Kristovým byla konečně také zbořena, aby se mohlo užívat hřbitova. Lidé tenkrát přicházeli a modlívali se před tímto obrazem, o němž se vypravovalo, že byl malován rukou Svatého Jana Nepomuckého. Z této tradice, čili ústního podání sousedů Nepomuckých, roku 1715 zachycené, jde najevo, že před rokem 1640 byl v Nepomuku domek, nápadný nástěnným obrazem Ukřižování Kristova. Byl to asi starý freskový, totiž na čerstvé maltě malovaný obraz, a sice nejspíše v domě, který byl majetkem kláštera, což by se skutečně na

rychtu, obydlí rychtáře, hodilo dosti dobře. Poněvadž otec Svatého Jana Nepomuckého podle dokladů rychtářem byl a rychtáři zpravidla za vedení tohoto úřadu odměňováni byli pozemky a budovami na nich stojícími, což se tehda nazývalo náprava, není nemožno této tradici, třeba snad později povstalé, upírat jakéhosi oprávnění. Ostatně ukřutná smrt mučedníka, brzy po smrti mu získávající úctu, mohla se v ústním podání sousedů Nepomuckých zachovati až do sedmnáctého století. Ale i kdyby byla teprve tenkrát před rokem 1640 povstala, měla v onom obraze oporu dosti rozumnou. Opadávání zaschlého vápna s obrazu dalo by se vysvětliti také tím, že obraz snad byl natřen nějakým mastným lakem. Že by byl býval malován Svatým Janem, o tom můžeme důvodně pochybovati, a také nikdo této pověsti nepřikládal větší váhu.

Je dosti nesnadno ukázati nyní, kde stával onen domek za rodný považovaný, poněvadž nynější kostel Svatého Jana, stavěný v letech 1734 — 1738 Adolfem hrabětem z Martinic, ve slohu barokovém, má vchod z ulice od jihu a směřuje kněžištěm k severu a nepodává známek po oněch starých domcích. Ve středu příční a hlavní lodi nalézá se oltářík Jana Nepomuckého s nápisem, že se světec na tomto místě narodil a kolébka jeho tu stávala. Dalo by se souditi, že paměť zbožných sousedů v Nepomuku určila tak místo, na němž se nalézala část domku rodného, kam před rokem 1640 kladli narození Janovo. Něco určitějšího nelze říci, brání tomu nedostatek příslušných pramenů.

Malý Jan *pokřtěn byl* ve farním, nyní děkanském kostele, zasvěceném Svatému Jakubu Apoštolu. Kostel byl asi již tehdy postaven slohem gotickým, neboť do šestnáctého století klásti jest nejspíše jen zesílení zdi kněžiště. Vysoká a dosti široká stavba kostela poukazuje na dobu, kdy patron jeho, klášter Nepomucký, měl ještě dosti prostředků opatřiti svým poplatným lidem budovu nádhernější. Není však v kostele žádných památek, které by bylo možno klásti do dob Janových. Tento pokřtěn byl tehdy ještě obvyklým způsobem trojím pohroužením do vody.

O stáří rodičů a o věku Jana Nepomuckého můžeme souditi jen na základě domněnek. Jan byl již roku 1370 notářem a spolustolovníkem arcibiskupa, a proto by bylo mož-

no klásti jeho narození mezi roky 1340 — 1346, a umřeli jeho otec již před r. 1370, není třeba tomuto přikládati věk příliš vysoký. Jako pro domněnku o stáří rodičů nemáme žádných dokladů, tak jest i při zprávě, že malé dítě smrtelně onemocnělo a jen zvláštním slibem a přímlovou Panny Marie bylo zachráněno při životě. I zde máme mnohé věci podobné jako u našeho Svatého Vojtěcha, ale nemoc tohoto biskupa v mládí je zaručena prameny současnými, zejména v Kanapariově legendě svatovojtěšské, čehož u Svatého Jana postrádáme.

Pro životopisce, kteří neznali, nebo spíše nedbali zaručených zpráv, bylo velice lákavé mysliti si *rodiče* Janovy, kteří teprve ve vysokém stáří si vyprosili na Bohu synáčka, jako kdysi Anna vymodlila si velikého Samuela a Svatá Anna s Jáchymem dcerušku, Matku Boží, Pannu Marii. Což bylo snažší, než představit si v klášteře Pomuckém sochu této Královny nebeské, která vzbuzovala zbožnost věřících a důvěru v mocnou její přímlovu, i podněcovala vroucí úctu, která nebyla oslyšena. Avšak kostely klášterní řadu Cisterckého nebyly snadno přístupny věřícím, jak nás o tom poučují předpisy řádové. O svátcích a slavnostech sice otvíraly se brány kostelů řádových také ostatním věřícím, ale zase faráři někdy zapovídali těmto navštěvovati klášterní kostely, jak to potvrzuje zákaz biskupa Tobiáše z Bechyně, aby faráři v Pomuku a v okolí nezbraňovali věřícím navštěvovati kostel klášterní a kostel Panny Marie na Zelené Hoře o svátcích a slavnostech. Ale ze zprávy této nevíme ničeho o nějaké zvláštní účtě sochy Panny Marie, ani o nějakých pouťích na tato místa konaných.

O Svatém *Janu z Boha*, žijícím v letech 1495 — 1550, zakladateli Milosrdných bratří, se dovídáme, že při jeho narození ukázala se neobvyklá zář nad jeho rodným domem, a podobně i o Karlu Boromejském, že roku 1538 na svatost jeho ukazovalo božské světlo nad komnatou jeho matky v noci zářící. Což divu, že rozjímající řeholníci Tovaryšstva Ježíšova myslili na něco podobného i při narození Jana Nepomuckého, že kolem rodného domku ukázala se zvláštní zář jako viditelné znamení duchovní milosti a požehnání Božího, kterého se dostalo rodičům i domu narozením budoucího mučedníka. K rozšíření tohoto názoru mezi lidem

mohl asi posloužiti obrázek, který namaloval Karel Skreta pro dílko Jiřího Plachého roku 1641 (Fama posthuma). Obrázek představuje Jana Nepomuckého v oblacích, z nichž vychází světelný paprsek ke kostelu, stojícímu, podle podání, na místě rodného domku. Později Bohuslav Balbín přijal tuto pověst do životopisu Svatého Jana roku 1680, a tak se dají vysvětliti souhlasná svědectví v letech 1715 a 1725, ač staršími prameny to dosvědčeno není.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

.

ANONYM
MUŽI BOŽÍ OSLAVENÝ

PÍSEŇ LIDOVÁ

Muži Boží oslavený,
V Nepomuku narozený,
Laskavý zástupce náš,
Blaze nám, že na výsosti
Stkví se záře tvé svatosti,
An se k tvým vlastencům znáš.

Sotva vyprosila tebe
Maria tvé matce s nebe
K jejímu potěšení,
Již se plamenové vzňali,
Jenž slávu tvou zvěstovali
Na Božské poručení:

Záhý vroucně plápolala
Láska k Bohu neskonalá
V srdci kněze nového,
S kazatelskou horlivostí
Rozsívals hned símě ctnosti
K slávě Boha velkého.

Otcovskou teď kázní tvojí
Na cestu se k nebi strojí
Mnohá duše ztracená,
Sama královna v té době
Otvírá srdce své tobě,
Chtíc tebou být vedená.

Ó, by král se v pobožnosti
Jí byl rovnal v každé ctnosti,
Jížto lidu svítila,
Nikdy by nebyl moh' chtíti
Zrádně hříchy vyzvědíti,
Které tobě zjevila.

Však, ať hrozí, muka strojí,
Tvá tu duše pevně stojí,
Trýzně se něstrachuje,
Jak ti hojně Bůh odplatil,
Když jsi život v řece ztratil,
Záře hvězd oznamuje.

Ó, vypros nám té milosti,
Bychom věrni Bohu v ctnosti
Život svatě trávili,
A tam někdy na výsosti
S anděly ve společnosti
Boha věčně chválili.

Devět májových věnečků. Praha 1884.

DĚTSTVÍ SVATÉHO JANA NEPOMUCKÉHO

Příklade ctností pro mládež,
oroduj za nás.

Litanie Neumannova z roku 1829.

Radosti a potěšení svých rodičů,
oroduj za nás.

Litanie Pešinova z roku 1834.

Sluho kněze při oltáři,
oroduj za nás.

Litanie Srdínkova z roku 1879.

Od maličkosti věrný ctiteli Rodičky Boží,
oroduj za nás.

Litanie Kasprova z roku 1884.

BOHUSLAV BALBÍN
O DĚTSTVÍ BLAŽENÉHO
JANA

LEGENDA

Nemajíc dosti na jednom dobrodiní, Panenská Matka, jež nedávno z neplodného lůna *Jana* vyvedla a takřka stvořila, znova k životu ho probudila. Neboť když do přetěžké nemoci upadl, rodiče jeho u sochy téže Božské Matěře slib učinili a pro ostatní život za syna projevy vděčnosti připověděli, a tu hošík *Jan* ihned vstal zdráv...

Hošík *Jan* sotva do škol byl přiveden, formuláři k přísluze při božské Oběti bezvadně se naučil, a od té, co ho prvně použil, aniž ho kdo pobízel, vzal si v obyčej každý den s prvním úsvitem z městečka do kláštera cisterciáckého pospíchati a všem kněžím pořadem, kteří svatou Oběť konali, u oltáře přísluhovati, a to s tak vroucí a vytrvalou zbožností, že již jako domácí a stálý sluha obětní mezi oltáři se pohyboval. Z tohoto na pohled sice nepatrného, přece však ne zcela bezvýznamného svědectví lidé prozíraví tušili již tehdy v hochu Janovi oosi velikého.

Život Svatého Jana Nepomuckého.

BOHUMIL FRANTIŠEK HAKL U KOLÉBKY SVATÉHO JANA

STROFY SAPFICKÉ

Aj, chudičká, rciž, co chováš, ty chyše?
Nad tebou se krov nese jen nizoučký,
rciž, kolébko, v tvém kteraké to dřímá
klínu robátko?

V úkazech divných nebe slávu hlásá,
zář nebeská rdí paterou se hvězdou,
světlo etherné plaje chyše vùkol,
aj, koho věstí?

Dvé duší zbožných na to lůžko zírá,
jich spočívá hled na robátku klidném,
zrak se utkává, jeho řeč se táže:
Kým bude dítě?

V lásce přesladké je matička líbá,
jak zorníčku svou střeže ot je věrný,
též z obou srdcí za ně vzhůru v Eden
prosby nesou se.

Ó kolébko ctná, ty radosti stánku,
kdož by soudil byl, kterakou ty slávu
nám Čechům chystáš, učiníš že slavnou
vlast naši českou?

Ke cti a slávě jsi povznesla národ,
onť tebou velkým, an u strážni býval,
aj, tebou Věčný oslavil si Církev
v mučni tajemství!

Tyť, milá vlasti, v Janu za zpověď jsi
Církvi prvního dala krvosvědka,
k slávě nesmrtná i Boží, i Církve
buď Bohu chvála!

Já proto z dále, že nemožno z blízka,
touto písní mou ti haléř přináším
úcty vroucí mé, Čecha od věrného
v lásce ji přijmi!

Z jeseni mého života. Hořice 1883.

JIŘÍ JAN LIBERTIN

O ROZMILÉM DÍTĚTI
JANOVÍ

KÁZÁNÍ Z ROKU 1729

Ó přešťastné město Nepomuku, tu jsi se v nebe proměnilo, když světlo nebeské svůj stánek na obloze nebes opustilo a v tobě nový stánek sobě učinilo a připravilo. Než dám příčinu jinou, co jest chtěl Bůh všemohoucí skrz vyslané světlo oznámiti. Chtěl zajisté dokázati, jakými milostmi, jakými dary jest ozdobil duši svatého *Jana*, které se potom vyjevily, když malé ještě pachole svou v mravích libostí a svým líbezným jednáním všechny táhl k podivení, kteříkoliv je znali.

A odtud starostlivá o svého Jeníčka rodičův láska, aby pod mračnem, ano ať slovy Svatého Lukáše mluvím, pod kbelcem skrytý nebyl, který celému někdy světu nad slunce jasněji svítiti měl, ihned z mládí, v třetím či čtvrtém roce do kláštera Cistercienského pod Zelenou Horou jej, neb ještě tak daleko to malé nemluvňátko jíti nemohlo, přenesla, aby v něm jako v nějakém zemském Nebi mezi anděly vychován, v jasnosti své rostl až do plnosti světla, ano aby ihned počal z mládí přisluhovati tomu, kterému v nebesích vždy slouží andělští Kůrové.

Než co se domníváme, co jest tam činil v tom tak ještě outlém a neschopném k učení věku? Ach, podívejte se, podívejte, kterak podivným a obzvláštním způsobem, Boha ještě neznaje, božským vnuknutím tažen, jeho znáti a o něm věděti jest vyhledával, tam na kolínka svá svatá před obrazem Nejsvětější Královny nebeské padal, tam ručičky své spínal, tam ten malý andělíček Marii Pannu, že jak skrze Ni od Boha byl vyprošený, tak v nemoci těžké uzdravený, tisíckrát pozdravoval.

Ó roztomilé dítě, jestli při východu tvého živobyetí takový blesk vydáváš, co se nestane, když přijde poledne? Ještě z temnot nevědomosti nevyšel rozum tvůj, a již Boha, již Marii Pannu znáš, co se nestane, když dokonale osvícen ne-

skončeným světlem věčné pravdy budeš? Velební Otcové řádu Cistercienského, co vy o něm smejšlíte? Vám byl Jan, když málo víceji zrostl, odevzdaný, vám poručený. Ach, šťastní mistři, přešťastní učitelové, kteří takového učedníka jste dosáhli, jenž slovy i skutky světle a samou na sobě svatost ukazuje, nebo u vás mlékem milosti Marie Panny kojený, od vás pak, jakožto včeliček doktora medem tekoucího, medem pobožnosti a uměním v církvi svaté potřebným krmený a vychovávaný, z jedné ctnosti do druhé, z jedné dokonalosti k druhé vstupoval. Jistě tu cestu ctnosti, kterou by ne tak brzo Jan byl vykonal, z příkladného obcování a z pobožného vyučování duchovních Svatého Bernarda synův šťastně dokonal. Tam on hned ráno, jak zasvítalo, do kostela pospíchal, tam duchovním při Mši svaté s horlivou pobožností posluhoval, tam velebnou svátost oltářní s pobožnou vroucností začasté přijímal, tam slovem ve všech ctnostech velice prospíval.

Jan celého světa. Praha 1729.

VÁCLAV ŠTULC

NEPOMUKY

BÁSEŇ OBROZENSKÁ

Jak ta noc tu s milým světlem
lítou mocí zápasí!
Či na nebi povykvetlém
hvězdy peklo nezhasí?

Nelekej se! díím já k sobě,
k Nepomukům kráčeje:
Čistou láskou ve útrobě
chraň své duši věřeje.

Pekla vztek i lidské zlosti
z nebe pak tě nevyhostí:
Zvítězíš, jen pevně stůj,
jako Jan, ten svatý tvůj!

Pomněnky na cestách života. Praha 1845.

FRANTIŠEK STEJSKAL

O RODIČÍCH SV. JANA

STUDIE HISTORICKÁ

Jméno *matky* Svatého Jana Nepomuckého neznáme pro nedostatek podrobnějších zpráv současných... Můžeme nyní životopis sestavit jen na základě veřejných listin anebo zpráv současných. Co se teprve později přidalo a čím obohacen životopis do mnohých podrobností, nutno podrobiti kritice a označiti menší nebo větší pravděpodobnost těchto údajů z doby pozdější. Je totiž zjištěno a máme toho doklady zjevné i u Krista Pána, o němž stručné zprávy evangelistů a apoštolů nepostačovaly věřícím, kteří se pídili po zprávách podrobnějších a našli je v podvržených spisech (apokryfech), kterých církev katolická nikdy neuznala za zprávy původní a zaručené. Tak i životy jiných světců doplňovány byly četnými rysy ze života jiných svatých, ano i některých báječných osobností dávných věků. Ovšem podobnost nebo podstatná shoda určité podrobnosti není ještě důkazem přísné odvislosti, mnohdy jde o zjevy a příhody často se vyskytující, a proto není potřeba vždy dovolávati se nějakého pramene literárního staršího, po případě i pohanického. Někdy se stalo, že podobné okolnosti a rysy nebo tahy doplňující byly uvedeny s pochybností nebo jako domněnka, později se zapomnělo na slovíčko „snad, můžeme mít za to“ a spisovatelé další přijímali tyto údaje jako skutečnost dokázanou, o níž není třeba pochybovati.

Otec *Velflín* v Nepomuku zabýval se pravděpodobně hospodářstvím polním, jako sousedi menších městeček v téže době i později obyčejně dělávali, když úřad rychtářský při poměrně malém počtu obyvatelstva neukládal mu větších povinností za tehdejších let, kdy nebylo žádných válečných výprav v těch krajinách. Okolnost, že právě Velflínovi byl tento úřad rychtářský svěřen od vrchnosti klášterní, jest nám dokladem, že to byl muž nad jiné své sousedy vynikající a zbožný. S tím ovšem souviselo, že plnil věrně a

přesně náboženské povinnosti, které nutně projevovali se musí i v životě veřejném, neboť tvrzení, že náboženství jest věcí soukromou, není a nebylo nikdy oprávněno. Co kdo v srdci svém cítí a o pravdě tohoto zcela je přesvědčen, přirozeně jeví se i na venek a důsledkem slov Svatého Jakuba 1, 22: „Budte však činitelé slova a ne posluchači toliko, oklamávající sami sebe... Domnívá-li se pak někdo, že jest nábožný a nedrží na uzdě svého jazyka, nýbrž klame srdce své, toho nábožnost jest bez užitku.“ A tak můžeme sobě představit, kterak Velflín vychovával dítko své podle návodu církve katolické, jak to *Štítný* shrnul ve svých *Knížkách šesterých o obecných věcech křesťanských* v slova: „Protož každý hospodář, jakžkolivěk pro svůj úřad, aby v něm Boha nerozhněval, má brániti vší necti i všeho zlého své ženě i jiné čeledi, a sám pak ovšem střeha se toho: však zvláště to má činiti pro své dítky, aby těmi vinen nebyl a těžce před Bohem z nich neodpovídal a z jich také prapradětí. Neb což dítky vidí od svých starost (rodičů) leč zlé, leč dobré, přivyknouc tomu, i své děti potom vedou k témuž. Protož hospodář nic zlého nedopouštěj své čeledi: ani lži, ani řeči nekázané, aneb nemoudrého proti Bohu rouhání, ani kostek, ani svárův, ani také pokoutného milování, ani zlodějstva, ani pomlouvání. Neb kterážkolivěk zloba a nelepota jest v které čeledi obmeškáním hospodářovým, za všechny bude těžce odpovídati: čím však tíže, bude-li jeho naučením a příkladem.“ A dále navádí církev matku, jak opět *Štítný* dokládá: „Neb má a dlužna jest dobrá hospodyně učiti svou čeleď ctnosti, kázni a dobrotě, a zvláště své dítky... dobrá, pokorná hospodyně to, což k tělesné potřebě podle Boha sluší, v zboží, ve cti, v umění jich neobmeškající, učí je také, aby vždy Boha měly na paměti, jemu se modlíce, jeho žádajíce, a k němu vedouce i v noci, v prázdní i neprázdní často vzdychajíce. Neb matkám zvláště to přísluší, aby své dítky k dobrému vedly dobrotou, kdež mohouce, více než ukřutností, leč by dobrota nepomohla; neb mateřino naučení často děti drží tvrdo a druhdy tvrději než otcovo.“ Jsou to naučení křesťanská, která v podstatě vždy byla dávana rodičům, třeba jinými slovy. Tak první léta dětství sv. Jana plynula ve šlechtetném životě rodinném.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

FRANTIŠEK KAŠPAR
KOLÉBCE SVATÉHO JANA

BÁSEŇ JUBILEJNÍ

Nejmenší nejsi mezi městy českými,
Pomuku: Mlčelivého náms dalo.
Zář nocí vzplála nad střechami chudými,
děťátko rostlo, svatě prospívalo.

Jan zářil Praze, klenot z jihu českého,
z chudoby lomu zdvižen, broušen dřením,
ten mučednický rubín lesku vzácného
zas plá, byv pokryt věků zapomněním.

Pomuku marnotratný, hlavě vlasti dal
jsi Jazyk, věnoval jí Světce kosti,
po celém světě jeho sochy rozséval,
hlásají vody tvého Mučně ctnosti.

Na oltářích se Mučedník tvůj slavně ctí,
k Ochráncům vlasti připojen se skvěje,
tvou dávnou zdvihl spravedlnost beze lsti,
šetrnost v slovu pílí provázeje.

Přes dvě stě roků, na oltář co vstaven Jan
zástupů řeky tekou v místa svatá,
mlčící Jazyk tisíci je opěván,
je město váza chválou vrchovatá.

Vzrušené město, pošumavský jihu náš,
i celá vlasti, rozkveť zase ctností
svatého Mučně, jehož vděčně vzpomínáš,
a pokojně rost k jeho velikosti.

Lidové Listy, 1929.

VÁCLAV KOZEL

JMÉNO JANA NEPOMUCKÉHO

STUDIE FILOLOGICKÁ

Který Svatý Jan byl křestním patronem světce Jana Nepomuckého? Soudě podle časové obvyklosti, že v té době ze svatých Janů křestní jméno *Jan Křtitel* bylo nejoblíbenější, domnívám se, že i Jan z Pomuku byl na toto jméno pokřtěn. „Z Pomuku“ psal se podle svého rodiště, kde jeho otec byl rychtářem, jak dokázali Palacký a Štědrý.

Význam slova *Pomuk* vykládán byl lidově naivním způsobem různě, jak uvádí na př. již i Balbín, zdá se však, že slovo *Pomuk* odvozovati lze jediné od starého slovesa *mukati*, to jest *mlčeti*.

Dr. Fr. Stejskal praví, že slovo *mukati*, odvozené z německého *mucken*, značí vydávati zvuky jako němý, který nedovede mluvit: nyní slovo *mucken* překládáme častěji *celnouti*. České sloveso *mukati* zachovalo se nám dosud s předponou *ne* v nynějším slovese *nemukati*, které má význam tentýž.

Věcně odůvodňuje se jméno osady tím, že zakladatelé kláštera a přilehlé osady Pomuka, mniši cisterčtí, měli podle své regule při práci mlčeti. Klášter jejich v Clairvaux (jasné údolí) nazýval se také *vallis muta* (němé údolí).

Archivaliemi jest zjištěno, že již od založení kláštera, tedy dávno před narozením Jana z Pomuka, říkalo i psalo se nejen *Pomuk*, ale i *Nepomuk*. Jako jsou významem shodny: Pěkovice — Nepěkovice, Pomyšl — Nepomyšl, Probilice — Neprobilice, Vratbice — Nevratbice, Vřeň — Nevřeň či Nebřeň, Zabudice či Nezabudice, tak i Pomuk a Nepomuk jsou slova významem shodná, znamenajíce ten jediný Pomuk nebo Nepomuk, který byl a jest pod Zelenou Horou.

Ostatní Nepomuky, totiž *Nepomuk* či *Neponek* v okrese Milevském, *Nepomuk* u Trhových Svin, *Nepomuk Nový* nebo *Zalány* či *Nová Ves* u Rožmitálu, *Nepomuk Starý* tamtéž, *Nepomuky* — *Nepomuk* v hejtmanství Lanškrounském a *Nepomuk* u Staré Říše na Moravě vznikly teprve po roce

1700, a ty všechny dostaly své jméno z úcty k Janu Nepomuckému od svých zakladatelů, ostatně většinou také Janů, nebo od jejich úředníků k počtě majitelů. Lid říká Nepomuk i Nepomuky, jestli řeč lidu kolísá, sluší ovšem dávat přednost tvaru historicky správnějšímu.

Pomuk jako jméno města časem vycházelo z užívání, takže asi od 15. století ovládlo výhradně jméno *Nepomuk*. Obdobně také nazývali Češi svého patrona nikoli z Pomuka, nýbrž z *Nepomuka*, kteréžto příjímí mu trvale zůstalo. Vyslovující křestní jméno světcovo, říkají Češi důsledně *Jan* s obměnami *Jeník*, *Jeníček* a *podobně*. Když nepřidají ku jménu Jan žádného příjímí, rozumějí tím vždycky Jana Nepomuckého. Jinak tomu však jest u národů cizích. Již Poláci říkají *Jan Nepomucen*, vyjadřují tedy příjímí vlastním jménem podstatným, které nabývá samo povahy jména křestního a skutečně se jím i stalo, jak uvedeme.

Naši sousedé Němci v již. Čechách a v Bavořích si křestní jméno Jan Nepomucký velmi oblíbili; píší sice v matrikách Johann, ale mimo obměny toho jména říkají rádi *Muck* (z Nepomuk), kteréžto jméno mazlivě zdrobňují na *Muckl*. Již v 18. století stalo se jméno *Muck* i příjmením na př. v poslední čtvrti 18. století pracoval v Českém Krumlově dobrý sochař Josef *Muck* a letošního roku 1928 uvedeno v praž. novinách jméno univ. docenta vídeňského *Mucka*. Pro české příjmení *Muk* uvádím doklad přezdívky, která v tom určitém případě nebyla bez posměšku. Roku 1582 připomíná se v Kutné Hoře neoblíbený písař mince Centurin *Muk*, o němž Dačický ve svých Pamětech výslovně podotýká, že jest Němec. Má tedy v tomto případě příjmení *Muk* tentýž význam, který mělo za dávných dob u nás příjímí Němec — němý, kdo neumí mluvit (česky).

Také Italové a Španělé jmenují našeho patrona ve spisech Jan Nepomucký, v řeči však s oblibou říkají v Itálii Nepomuceno nebo Epomuceno ve Španělsku. Vincenc de P. Andrade ve spisku „Úcta Svatého Jana Nepomuckého v Mexiku“ napsal, že v metropolitním chrámu v městě Mexiku dne 20. dubna 1722 bylo pokřtěno dítě, syn Emanuela Camarga a Josefy, rozené Barcarové, jemuž dali jméno „Ignatio, Antonio, Epomuceno“. Sám Andrade praví: „Váhal bych říci, že toto poslední jméno vztahuje se k světcí, kdyby

spisovatelé XVIII. století výslovně a určitě netvrdili, že od počátku se tím jménem nazývá ve Španělsku slavný mučedník pražský Jan Nepomucký.“

Čtení o Svatém Janu Nepomuckém. České Budějovice 1929.

FRANTIŠEK ŠTĚDRÝ
O JMÉNĚ MĚSTEČKA
POMUKU

STUDIE MÍSTOPISNÁ

Odpůrci světcovi tvrdí, že Jan *Nepomucký* není název historicky správný. Na jeho hrobě a ve všech spisech od něho pochodících nazývá se Jan z *Pomuku*. Není prý tudíž Jan Nepomucký totožný s Janem z Pomuku. Tato námitka, celkem malicherná, byla již odmítnuta ve spise kanovníka Frinda. Je pravda, že současné prameny jinak Jana nenazývají, než z Pomuku. Ale že by se jména místní neměnila, a takové jméno jest Pomuk, o tom nikdo, v místopise českém obeznalý, nebude pochybovati. Podobných změn jako Pomuk a Nepomuk je známo čtvero. Nepomyšl v kraji žateckém sluje Pomyšl. I německý název zachoval starší formu „Pomeisl“. Neprobylice v kraji slánském slují Probylice. Nebřeň neb Nevřeň na Plzeňsku jmenuje se Vřeň. Nepěkosice v Bydžovsku nazývají se Pěkosice v roce 1379. Nevratbice jmenovaly se roku 1415 Vratbice. K tomu se mi podařilo zjistiti, že nynější Nezabudice na Křivoklátsku, které roku 1337 byly majetkem kláštera Plasského, uvádějí se jménem Zabudice. Také Nepodřice v kraji Píseckém jsou uvedeny jménem Podřice. Sledujeme-li jména Pomuk a Nepomuk v nejstarších listinách až do XVI. století, objevuje se jméno Pomuk převahou až do válek husitských, jen někdy Nepomuk, po válkách husitských převahuje Nepomuk, až starší pojmenování za Vladislava Jagelonce se tratí. Již v bibli objevují se těžkosti archaeologům, že místní jména nabývají jiného tvaru, což teprve v jazyce živém, českém. Jako řeč živá neustále se vyvíjí a mění, tak bylo i se jménem Pomuk a Nepomuk.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1917.

KAPUCÍNSKÝ ANONYM
CHVALOZPĚV K PRIMĚ

Nezameškal jsi Mši svatou,
konaje službu andělskou,
když jsi kněžům posluhoval.

Byls dán do škol na učení,
střežilš se času maření,
pilně jsi se vždy učíval.

Ctnostmi i také uměním,
pokorou i s poslušenstvím
své žáčky jsi převyšoval.

Zlatý Nebeský Klíč. Praha 1778.

FRANTIŠEK STEJSKAL

JAN NA ŠKOLE V NEPOMUKU

STUDIE HISTORICKÁ

Ve století čtrnáctém byly zřízeny školy v každém větším městečku, tím spíše v osadě na panství klášterním. Vyžadoval toho život veřejný, do něhož dítky měly vstoupiti, také ohled na služby Boží v kostele farním nutil starati se o zpěváky. Zdaž byla škola klášterní přístupna hochům sousedů Pomuckých, určitě pověděti nedovedu, poněvadž podle starých pravidel řádových to bylo vlastně zakázáno. Také vzdálenost 2.3 km od kláštera, tedy dobrá půl hodina cesty, byla by zvláště v době zimní dosti obtížná, ač i nyní mnozí žáčkové musí choditi pěšky i dále než hodinu. Tak povstala domněnka a přešla i v životopisy Jana Nepomuckého, že každého dne bez pobídky chodíval do kláštera časně ráno a posluhoval všem kněžím řádovým při mši svaté, ač toho rovněž nemáme doklady před kanovníkem Janem Ignácem Dlouhoveským a Bohuslavem Balbínem. Řád cistercký používal při mši svaté spíše konvršů a noviců, kterých v těch dobách byl počet značný a kterým podávala se nejsvětější Svátost oltářní při přijímání od 1261 do 1457 pod obojí způsobou, když při mši posluhovali. Nebylo tedy třeba ochoty hošíka cestou unaveného, ač i v novější době se podobné zjevy vyskytly, že hošici přicházeli ministrovati z osady na půl hodiny vzdálené, čím spíše bylo to možno v století daleko zbožnějším. Také okolnost, že šlo o synka rychtáře Nepomuckého, mohla by nasvědčovati, že pro něho nebyl klášter tak uzavřen, ale přes to míním, že Jan Nepomucký navštěvoval spíše školu, která stála nedaleko farního kostela v Nepomuku a byla vzdálena několik minut cesty.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

VÁCLAV ŠULC
ZELENÁ HORA

BÁSEŇ OBROZENSKÁ

Horo drahá, šlépějemi
Světců našich svěcená,
jaká záře rodné zemi
vzešla z tvého temena!

Aj, kde *Vojtěch* žehnal svatý
milované otčině,
vyblesknul nám přebohatý
klenot, skrytý v plesnině.

A ten klenot národ český
v pravdodátne klada desky,
tvým je jménem znamená
vděčně, *Horo Zelená!*

Přiviň k srdci plamennému
kraj ten, vlasti genie!
Ať procitna, zná se k svému,
kdo syn matky Čechie.

Aj, tu *Záviš* dumy zpíval,
Janem zkvítal rájů div,
zde vítězný meč zvoníval,
vrahy z českých žena niv.

Ducha vlej v ty mocné oudy
i zbystří se živé proudy:
Tábor, Písek, Klatovy
slávu dřevní obnoví!

Pomněnky na cestách života. Praha 1845.

VÁCLAV ALOIS SVOBODA

PĚSTOUN

LEGENDA OBROZENSKÁ

Odebral již sbor se zbožných mnichů,
ticho vše, an prázden širý chrám,
jedno *Jan* v posvátném tomto tichu
na modlitbách trvá sám a sám,
dosavad mu žalmy v duchu znějí,
nimiž mniši chvalozpěvy pějí.

Pak se na oltáře ozdobené
po kostele vůkol dívati,
činy svatých, na vzor vystavené,
jme se čilým okem zírati,
nikoliv dětinskou zvědavostí,
ano vroucí puzen pobožností.

Kterak bojujíce proti bludu,
muži pravdu božskou kázali,
kterak trýznění v ukrutném trudu
Bohu chvalozpěvy hlásali,
jak se proto k slunné nebes bráně
věrní vznášejí sluhové Páně.

To vše zrakem pozoruje čilým,
ač nezná jmen mužů vznešených,
přece srdcem cítí ušlechtilým
cenu skutků Bohem slavených,
je chce vzorem vždy své snahy míti,
chce za nimi jedno v sledy jíti.

Před oním oltářem však vždy dlívá,
divnou k němu touhou popuzen,
naň se vezdy nejraději dívá,
vnuknutím jsa zbožným povzbuzen,

jak by skutky tamo obrazené
věštbou jemu byly postavené.

Zde jak syna nově zrozeného
rodiče obstarlí pěstují,
zde jak v řece Boha vtěleného
z nebes Duchem Svatým nadšen křtí,
v rukou ženštiny tam vidí sřatou
hlasatele pravdy hlavu svatou.

An tu klečí všecken pohřřžený,
ve spanilém klečí tušení,
aj, tu mnich, všem bratřím velectěný,
vkroči v tiché chrámu sloupení,
Jana uzřít tamo u oltáře,
an naň jasná s nebes vlaje záře.

Spatřiv to kmet, s obdivením stane,
k nebi svůj pozvedna zkroušen zrak:
„Vidím,“ vece, „vůli tvou, ó Pane,
úkaz ten mi zřejmý budiž znak,
jejž své slávy zvolils za nádobu,
mněs ukázat ráčil tuto dobu.

Kynutí poslušen, Pane, tvého,
naukou jinocha vésti mám,
aby pln jsa ducha nebeského,
ozdobil tvůj svatý přístě chrám,
nuž, k čemus mne ráčil povolati,
volím, Pane, snažně vykonati!“

I přistoupí k pacholeti *Janu*,
vlože s požehnáním ruku naň:
„Synu, vroucí vzdávej díky Pánu,
s pokorou se Hospodinu klaň,
an své svaté Církvi za podporu
tebe zvolil do svých sluhů sboru!“

Jsouť ta slova dětské mysli temná,
jako cizomluva *Janovi*,

přívětivost ale dušejemná
vábí jej k vážnému kmetovi,
jako syn důvěrně lne se k němu,
ku pěstounu Bohem poslanému.

Ten jej blahorodným vědám učí,
živí cit pro ctnost a Páně čest,
z něhož dobra všeho zárod pučí.
pilně štěpí v outlou ratolest,
tuše, jak v ní mnohým spása zkvítá.
jaká zdo­ba svaté Církvi svítá.

Časopis Českého Musea. Praha 1829.

JOSEF KASPR

MODLITBA O MÁJOVÉM
SVÁTKU

Svatý Jene Nepomucký, jenž jsi co *útlé pachole* nic důležitějšího a milejšího neznal, než při oltáři nábožným kněžím sloužiti, a tu službu s dítěcí horlivostí příkladně konati: vyžádej nám u Boha též takové nábožné smýšlení, abychom jak v domácnosti, tak i v chrámu Páně na všudypřítomnost Boží pamatovali, počestně a uctivě se chovali, ano za největší milost sobě pokládali, jakýmkoli způsobem ke cti a chvále Boží pomáhati, a účinnivě prospívati: též pravou křesťanskou láskou k službě svých bližních se obětovati, žádné nesnáze se neštítiti, a tak tvým předcházejícím příkladem se řídíce, pravými a věrnými služebníky Božími jsouce, jemu se líbiti mohli. Toho rač nám, Svatý Jene, skrze Ježíše Krista, Pána a Spasitele našeho, vyžádati, Amen.

Devět májových věnečků. Praha 1884.

VÁCLAV ALOIS SVOBODA

BLAHO RODIČŮ

V chyši blahých kmetů radost vládla
nad synem jím s nebes dařeným,
nad synem tak zdárně zvedeným,
nímž rodičů srdce znovu mládla.

Než ustoupla noc rannímu šeru,
než červánky hory vroubily,
ptáci zpěvem Boha slavili:
tu již *Jan* se beře ku klášteru.

Tam v svatyni mešká neustále,
u oltáře Páně se sluhy,
oběti bezkrevné obsluhy
koná; všeho pilen k Boží chvále.

Když dokonal službu bohoslavnou,
nauky zas uchem žíznivým
kmeta pije, citem dychtivým
ducha šlechtí, pílí neúnavnou.

Tak zde vzrůstá k úctě Boží čilý,
pěstován jsa ode všech mnichů,
v bohozorném vzrůstá potichu,
otcům jak ve Kristu syn jsa milý.

A kdy rosa luhy zprahlé zmáčí,
večerního skoro za šera,
opět domů spěje z kláštera,
k rodičům milným bystře kráčí.

Ti radostně syna mileného
celující v chyšce vítají,
s láskou jej, ba s úctou chovají
jako hosta veleváženého.

Považujít častěji u sebe
všecky dnů minulých obrazy,
považují v mysli úkazy,
nimiž syna oslavilo nebe.

Jaká rozkoš jim, kdy pozorují,
co milený vypravuje ret,
čemu dnes jej učil vážný kmet,
co za poklad nabyt v svaté slují.

Kterak vesmír Páně mocnost jeví,
vání větříčku i třepný hrom,
zlaté vlny klasů, strmý strom.
oň i klikou ovinuté réví.

Příroda jak jeho milost hlásá,
Otcovy zrcadlo dobroty,
jak účasten jeho štědroty
blahem svým tvor každý kojen jásá.

Jak nám pravou ukazuje dráhu,
v duchu lidském vana, Boží Duch,
po vší pouti nám bezpečný druh,
vůdce i k nevyzpytnému blahu.

Hlas ten, činů našich přísný sudí,
v hloubi lidských prsou má svůj byt,
jenž radosti klamný kale cit
krušný trest ve vinném srdci budí.

Hlas ten kterak vezde poznáš váti,
k divochů proniká pustinu,
strašliv i zpupnému zlosynu,
byť i směl urputně mu se smáti.

Než kterak pravého v ujmu blaha
hlas ten bludné vášně ztemnily,
lidské plémě kterak přelstily
ouhony šemného arcivraha.

Bůh jak proto kázal svému Synu,
zhyzděný by šlechtil opět tvor,
nám velebný postaviti vzor,
smířiti a zladit naši vinu.

Jindy zas, jak milou českou vlasti
Hospodin vši krásou ozdobil,
všelikerým zdarem zásobil,
dada hojnost jí všelike slasti.

Honosíť se valnou všeho spíží,
spasný lík tu prejští pramenem,
tam se důl skví jasným kamenem,
i prospěšných kovů plznou tíží.

Kterak statných mužů rodné plémě,
bodrých myslí, paží mohutných,
plémě jaré, činů slovutných,
v lůně svém ta blahá chová země.

Kterak na bojišti hmotném v hávu
vždy rekovní sobě předkové,
jak i vtipem sobě Čechové
všady skvělou vydobyli slávu.

Tak jim počet skládá každodenně
z prospěchů svých citem plamenným,
an hledíc naň okem zjiskřeným
jeho poslouchají utěšeně.

Pak se teprv k svému lůžku chýlí,
tam poklidně tichý spánek spí,
v němž se o nebes mu blahu sní,
Anděl strážný an peruť naň ptýlí.

Tak ve sladkém klidu časy plynou
v lůně spanilé mu neviny,
v lůně blahokojné otčiny,
až dětinství hladcí dnové minou.

Časopis Českého Musea. Praha 1829.

ŽATEC SVATOJANSKÝ

V mladistvé tváři růže nevinnosti
jak mile květly, v srdci pak pěstil
pobožný jinoch ušlechtilé ctnosti,
a jak je světu příkladně jevil,
Žatecké školy známo činíte,
žákem slovutným se honosíte.

Stará píseň lidová.

Žáku příkladný,
oroduj za nás!

Litanie Srdínkova z roku 1879.

BOHUSLAV BALBÍN

NA ŠKOLÁCH V ŽATCI

LEGENDA

S jeho sladkou a ruměnnou jakousi a plachou zbožností pojil se bystrý, živoucí a ohnivý důvtip, jemuž rodiče chtějíce dáti možnost vzrůstu, poslali Jana do slavných tehdejších latinských škol do *Žatce*. Tam první základy latinské gramatiky si vštípil a v dalších letech ostatní ušlechtilé nauky s výborným prospěchem a vzácné ukazuje nadání si osvojoval. Zejména nadějnému jinochu studium řečnictví se líbilo, k němuž jej i přirozenost uzpůsobila a vystrojila. Zpravidla totiž každý svým strážným duchem puze k tomu ve svých snahách tíhneme, čeho dosíci důvěřujeme. Bez naděje prospěchu marna jest námaha. Když Janovi již v *Žatci*, vynikajícím to městě českém, nezbývalo se čemu učit, na vyšší vzdělání, aby netoliko jazyk, ale i srdce zušlechtil, do Prahy spěje.

Život Svatého Jana Nepomuckého.

VÁCLAV ALOIS SVOBODA

LOUČENÍ,

LEGENDA OBROŽENSKÁ

V chyši *Janově* dnes žalost vládne
pro syna jim s nebes dařena,
pro syna tak zdárně zvedena
rodičům dnes žalem srdce chřadne.

Jan milený již je na odchodu,
na odchodu milé z otčiny,
nedověrné, ach, do ciziny,
pěstoun též již hotov ku provodu.

„Zda tě, synu milý, uhlídáme?
Ach, než smrt nás navždy rozlučí,
obklíčí-li to tě náručí?
Zdaž milenou tvář kdy uvídáme?“

Nebudem, ach, více poslouchati
vážných slov z úst tvých přemilovaných,
nebudem, ach, lící růžených,
nebudem jich více celovati!“

Synova též prsa hoře svírá.
Nebudeť ho blahá otčina,
aniž láska chovat matčina!
Trpký stesk mu něžné srdce zžírá!

Kněz tu vážný soucitem jsa jatý:
„Hospodin nad námi všemi bdí,
on vám opět syna v náručí
přivede, osudů vládce svatý.“

Na to syn, an hojné slzy roní:
„Požehnání,“ vece, „z otčiny

ved mne andělem do dáliny!“
Řka, před rodiči se zkroušen kloní.

Otec, matka ruce na něj vloží,
sepjatýma vroucně prstoma,
slzícíma vzejí zrakoma,
by jej vezde střehla ruka Boží.

„S Bohem budiž, synu přemilený,
vezde na nás vděčně pamatuj,
k víře vždy, ke ctnosti věrně stůj,
vrať se tělem, duší neskvrněný!“

„Bůh tě žehnej, milovaný synu,
anděl po všech cestách s tebou chod,
neporušena tě doprovod
v náruč otci, k lůnu mateřinu!“

Sprovodí jej, na rozcestí stanou.
Již jej dálka v plášť svůj zahalí,
tu se, ach, jim zraky zakalí,
stojí přec, an slzy z očí kanou.

Časopis Českého Musea. Praha 1829.

J I Ř Í J A N L I B E R T I N

JAK V ŽATECKÉM MĚSTĚ ZNĚLO SLAVNÉ JANA JMÉNO

K Á Z Á N Í Z R O K U 1729

Nepostačovalo jasnosti Janově oudolí Nepomucké, odcšel Jan do *Žatce*, aby se v umění literním cvičil. A hle, sotva se cvičiti počíná, již vtipu jeho a bystrému rozumu divili se učitelové, an již počínal sám ouřad učitele zastávati, když nižším svým spoluúčedlníkům vysvětluje věci slyšené, a to, co oni z úst učitelův pochopiti nemohli, patrně vykládá. Již tenkrát v celém Žateckém městě znělo slavné Jana jméno, a světlého umění jasnost všech oči zarážela. Než ani Žatec nemohla pochopiti budoucí jasnosti Jana Svatého, jiné mu Bůh zřídil místo, s kterého by celému světu uměním svým svítil a celou církev osvěcoval. Ach, hlavní město Pražské, blíží se k tobě Jan, vítej, vítej Jana, tvého rozmilého hosta, do Prahy, ten někdy světlem umění svého tobě svítiti, ten papršky své svatosti vydávati bude, že i celý svět k tomu neobyčejnému světlu se potáhne...

Jan celého světa. Praha 1729.

ANTONÍN PODLAHA

O JMÉNĚ HASIL V MĚSTĚ
ŽATCI

STUDIE VÝTVARNICKÁ

Ve století sedmnáctém nalezen byl na stěně kostela v Žatci vyrytý nápis „Johannes *Hasil* Nepomucenias“. To zavedlo příčinu k nesprávné domněnce, že Svatý Jan měl příjmení „*Hasil*“ a že vzdělával se na škole v Žatci. František Stejskal ve svém vědeckém díle o Světcích praví o tom doslovně: „To jest velmi pozdní zpráva, která povstala z nedorozumění. K domku v Nepomuku, jenž byl považován za rodný dům Svatého Jana Nepomuckého, náleželo pole, jemuž říkali „*Hasilovo*“. Také v Žatci na stěně kostela se podepsal jakýs Jan Hasil z Nepomuku. Při jednání o beatifikaci se tomuto jménu nepřikládala žádná důležitost, neboť jen jeden svědek se o něm zmínil. Někteří sice toho jména použili při Svatém Janu Nepomuckém, ale nesprávně.“ Nicméně v době, kdy jednalo se o svatořečení Janovo, byla tato domněnka pokládána za správnou, a žatečtí ctitelé jeho pojali roku 1724 úmysl, vystavěti při děkanském chrámu kapli k jeho cti. V té době vydána byla rytina 41.5 cm vysoká a 19 cm široká, podávající pohled a půdorys zamýšlené kaple. Spatřujeme tu stavbu osmibokou, pilastry s barokními hlavicemi při nárožích ozdobenou, se vzdutou střechou, zakončenou lucernovitou vížkou. V každém boku okno se šesti-
paprskovou hvězdou uprostřed. Při boku průčelním sochu Svatého Jana, při bocích postranních alegorické sochy Lásky blíženské a Víry. Na podstřešní římsě sochy Svatého Prokopa, Václava, Kateřiny a Barbory. V hořejších rozích rytiny jest s každé strany andílek, držící v ruce nápisovou roušku. Nápis zní: „Sic se subscripsit dum apud nos vixit: Ioannes Hasil Nepomucenias.“ Při dolejší okraji rytiny jest nápis: „Abriss der neu auffführen wollenden Capellen Sanct Joannis Nepomuceni, wessen heiliger Nahmen zur Zeit seiner allhir frequentirten Studien in der königlichen

Crayss Statt Saatz an der Pfarrkirch Mauer unweith des Chors in den Kalch eingeschrieben befunden worden, und von einigen Gutthätern erbaut werden will.“ Pod okrajem rytiny vlevo stojí: „Joseph A. Gentsch deline.“ Vpravo: „A. Neirautter scul. 1724.“ Kaple ta přiléhá k jihozápadnímu boku lodi chrámové.

Onen domnělý podpis Svatého Jana Nepomuckého „Ioannes Hassil Nepomucenias“ veškrábán byl na západní straně předposledního opěrného pilíře jižní zdi lodi děkanského chrámu, kdež se tehdáž nalézalo schodiště na kruchtu. Veškrábaný tento podpis byl na konci století XVII. a zvláště když P. Bohuslav Balbín S. J. zprávu o něm v „Bohemia docta“ zaznamenal, pokládán za pravý a uctíván téměř jako relikvie. Byl pokryt skleněnou deskou, z ulice byly k němu zbudovány stupně, ano, později zřízen byl vedle něho i oltář, na němž obětovány byly hojné mše svaté. Skleněnou desku, pokrývací nápis, věřící uctivě líbali.

Úcta tato velice se rozmohla a vedla k některým nepřístojnostem, pročež arcibiskupská konsistoř pražská rozkázala roku 1724, aby veškrábaný nápis byl zazděn, oltář a stupně aby byly odstraněny. Stalo se tak, ale zbožní tehdejší Žatečtí měšťané usnesli se hned v zápětí na tom, že u zmíněného opěrného pilíře zbudují k úctě Jana Nepomuckého důstojnou kapli. Usnesení to setkalo se s takovým souhlasem, že ještě téhož roku 1724 mohl býti položen základ ke kapli. O dílo to získal si nejvíce zásluh tehdejší kaplan Konstantin Černý a varhaník František Kohout. Brzy sebráno bylo více než 1000 zl. a mnoho materiálu stavebního.

Kaple byla provedena celkem podle původního návrhu, chybějí však sochy na podstřešní římse. Dokončena a vysvěcena byla 1728, tedy rok před svatořečením. Ponenáhlu byla bohatěji vyzdobována. Roku 1746 vymaloval vnitřek její žatecký malíř Antonín Czetsch za 155 zl., kterýžto obnos z větší části věnoval děkan Kristián Schweiger. Roku 1784 zřízen byl přičiněním radního a lékárníka žateckého Josefa Špačka nový hlavní oltář; zhotovil jej žatecký sochař Fridrich Schirl za 353 zl.; štafíroval a pozlatil jej 1752 žatecký štafíř a pozlačovač Dominik Tilp. Oltářní obraz „Svatý Jan nesený andílky a držící v pozdvížené pravici jazyk“, jakož i obraz v nástavku „Madona Staroboleslav-

ská“ vymaloval malíř Jan Antonín Czetsch, oba obrazy za dvacet zlatých a padesát krejcarů. Později, roku 1749 paní Terezie Pfannová, rozená Wernerová, odkázala jistinu pětiset zlatých, aby z jejích úroků udržováno bylo věčné světlo v kapli. Při vchodu z kostela stojí v kapli oltář Svatého Kříže, a to na onom místě, kde veškrábáno bylo zmíněné jméno „Jan Hassil“.

Časopis katolického duchovenstva. Praha 1929.

P. NORBERT OD SVATÉ LUDMILY
CHVALOZPĚV K PRIMĚ

*Žatecké školy touží, abys přišel
osvítit temno jejich síní smutných
věhlasem ducha, září svojí víry,
zrozenče světla!*

*Zeleně žhoucí akvamarin vsazen
zlatníkem božským v prsten učitelů,
v moudrosti záhy dostihl jsi mistry
latinské mluvy.*

*Žatecké školy daly ti vše rady,
dychtivá duše tvá však spěchá odtud
v zářící sídlo vyšší vědy božské
Karlovy Prahy.*

*Hodinky o Svatém Janu Nepomuckém.
Praha 1729.*

FRANTIŠEK STEJSKAL

JANŮV POBYT V ŽATCI

STUDIE HISTORICKÁ

Svatý Jan Nepomucký, když vychodil školu Nepomuckou učil se začátkům latiny a konal i delší studia, nyní do okruhu učiva gymnasijsního spadající, podle vypravování Balbínova v *Žatci*. V tomto městě byly prý tenkrát, podle názoru vysloveného již biskupem Janem Ignácem Dlouhoveským, slavné školy latinské. Pozdější zprávy udávají ještě, že učiteli v Žatci byli Premonstráti. A skutečně škola Žatecká známa jest již z roku 1256, a král Jan Lucemburský dal městu právo voliti si učitele roku 1335. Jest také jisto, že Přemysl Otakar II. roku 1271 udělil právo spravovati a řídit duchovní správu řeholníkům řádu Premonstrátského ze Strahova a že školy Žatecké v době pozdější, z níž se zachovaly zprávy podrobnější a kdy se město přidalo ke straně podobojí, prosluly; posílaly největší počet studentů k zápisu na staroslavné učení Karlovo do Prahy, ovšem ve stol. XVI. již omezené jen na svobodná umění, čili jedinou fakultu filosofickou. Z výsady Jana Lucemburského by šlo, že řeholníci tak velkého vlivu na školy městské ve století XIV. již neměli. Nevíme také, zda již ve století XIV. řídili se pravidlem zcela přirozeným, které vyslovil Kodiceľ 1586: „Školy malé o dvou, třech nebo čtyřech třídách neudržujte žáků vycvičených a vyučených u sebe v lenosti věk mladý bez ovoce trávit, nýbrž posílejte je, vydadouce jim vysvědčení a poradíce se s rodiči, do nejbližší školy větší.“ Není patrno, zda Dlouhoveský nebo Balbín jmenují školy žatecké s hledem na onen zápis na zdi kostelní.

Do školy počínalo se choditi kolem sedmi let; předpokládalo se, že dítě umí již modlitbu Páně a Věřím v Boha buď od rodičů nebo od kmotrů. Ve škole učili se žáckové počátkům nejpotřebnějších vědomostí, čísti a počítati. V počtech se cvičili nejvíce z paměti; jako vůbec tehdy paměť

daleko více byla cvičena a dosahovala podivuhodné věrnosti a rozsahu, ovšem nebyla také roztržena tolikerými předměty a naukami, kde jedno pro druhé se často zapomíná. Počítávalo se i na prstech jako na třech linkách; na nejnižší u dlaně byly jedničky, v druhém ohbí od dlaně desítky, v třetím sta. Číslo pět myšleno uprostřed prvního článku od dlaně, padesát na druhém článku, pět set na třetím. Tak se při počtech konal i dosti složitý tělocvik prstů, později si přenesli tento způsob počítací na papír nebo nějakou desku psací. V náboženství bylo vyučováno dále o desateru přikázání, o hlavních hříších a o skutcích milosrdenství.

Četba dala se na knihách latinských, určených ke službám Božím, které v každé škole byly po ruce a ovšem s četbou spojeno bylo i učení nazpaměť obyčejným odpovědím, modlitbám a žalmům, které přicházely při službách Božích. Kdy se žáckové učili psátí, záviselo od učitele, a hlavně od vloh a pokroku jednotlivých začátečníků. Předměty dalšího učení, kdy začátečník byl již dosti obeznámen s počátky a základy, byly uspořádány podle osvědčeného a více než tisíciletého řádu římského. Asi v 10 letech počínal se žák učití mluvnici, řečnictví a dialektice, t. j. způsobu užívati správně pojmů, tedy jakési logice; šlo hlavně o to, aby žák, či jak se mu tehdy říkávalo školák, rozuměl latině, nabyt obratnosti v řeči, poznal slavné spisovatele starých dob. Hleděno také k tomu, aby žák dovedl dobře latinsky mluvití, poněvadž to byla tehdy jediná dorozumívací řeč po celém vzdělaném světě, mluvil jí obchodník, diplomat, učenec a především kněz. Nebyla to sice vždy vybraná latina Cicero-nova podle zákonů klasické mluvnice, ač i v té mnozí vynikali, ale přece nezasluhovala zpravidla takového opovržení, kterého se jí před nějakou dobou dostávalo jako latině církevní. Pravý pokrok naučil i zde dívatí se bez předsudků.

Mluvnice Aelia Donata, učitele Svatého Jeronyma ve čtvrtém století, a kratičký její výtah byl předmětem prvním, pak následovala mluvnice celá a konečně došlo na knihy Prisciana, současníka dějepisce Kassiodora v šestém století, rodilého z Cesaree v Alžíru, jehož základy mluvnice v 18 knihách byly tak váženy jako knihy Aristotelovy ve filosofii. Návod pro slohová cvičení a pravidla sestavil Alexandr z Villedieu, snad františkán, ve svém doctrinale o

2645 verších, jež bylo po 300 let učebnicí a v osmnáctém století zase zavedeno v hlavních zásadách, třeba o spisovateli jeho se pomlčelo. Výklad ovšem dál se v jazyku mateřském, jak Alexandr sám k tomu navrhl. Četly se také hned bajky Ezopovy, skladby Dionysia Catona asi ze třetího století po Kristu a skladby Avianovy, které mládež bavily. Kronika našeho Kosmy ukazuje, jak velká byla znalost středověkého inteligenta v dílech latinských spisovatelů pohanských a také křesťanských. Při řečnictví naváděli se někde žáci prakticky, jak psáti dopisy a listiny, návod jistě velice užitečný. Při dialektice byly oblíbeny četné výstupy praktické, učené rozhovory či disputace.

Když se žák obeznámil se zásadami o těchto předmětech a prakticky si je osvojil, přistoupilo oddělení vyšší, obtížnější, kde mohly vyniknouti hlavy nadané. Arithmetika obsahovala hlavně způsob počítání a stanovení kalendáře či computus; kdo neznal tento předmět, nezasluhoval ve středověku jména učenice. Kalendářů tehdy nebylo a proto pro snažší zapamatování skládány verše, kde každá slabika označovala jeden den, t. zv. *Cisio janus*; česky zněl pro leden takto: „Ochtáb dal prvý křest, tu se nám všem stala chvála i čest, Anton i Šeb s Nětú vrtie Pavlem pod Boží přetú.“ Obtížnější bylo stanovití nebo vypočítí pro určité roky svátky pohyblivé. Poněvadž se tu o čtyřech základních úkonech nic neuvádí, je jisto, že sčítání a odčítání, násobení a dělení bylo omezeno na přípravku. Učebnicí nebo spíše rukověti pro učitele byl spis Boëthia († 525), rovněž i pro měřictví (geometrie); papež Silvestr II. ji pouze upravil. V měřictví šlo o měření země, ale také i o zeměpis, povstávaly velké mapy na stěnách kostelů a klášterů. Hudba nevztahovala se pouze na praktickou znalost a ovládání některého nástroje hudebního, *musicus* musil znáti také pravidla o tónech, rytmu, zkrátka *musica* byla nauka a učení o číslech, které se v tónech vyskytují. S tím ovšem souvisel také zpěv, hlavně církevní, ale dříve bylo těžko zpívat, když tóny nad slabikami označovaly se jen tečkami, háčky, obloučky, dokud nerozšířily se značky (noty) na čtyřech linkách, jak je zavedl Guido z Arezza (kolem 1050 zemřelý). Zpěv byl podmínkou pro úřady církevní, nikdo neměl býti kanovníkem, kdo nedovedl zpívat, nebo do roka se tomu umění

nenaučil. Vědomosti středověkého žáka doplňovala nauka o hvězdách, astronomie. Nebylo hodin strojových a na hodiny denní neb noční se soudilo z postavení slunce a hvězd. Souviselo to také s kalendářem církevním, bylo znáti oběh slunce, měsíce, hvězd, zatmění, slunovrat a rovnodennost, bylo sestavovati hodiny sluneční. Všech těchto výsledků nebylo dosaženo u všech žáků, někteří se opozdili s přípravkou, jiní pokročili dále, pokud měli vhodné učitele a sami byli nadáni a vtipní i pilně se učili. Metla ani tehdy nescházela, aby pozornost a píle byla zvýšena, ale někdy ani tato nepostačovala zkrotiti „vlka“ nepozorného a zlovolného žáka. Prázdnin školních vlastně nebylo, až na neděle a svátky, výlety (i pro metly březové), menší bavili se hádankami a pohádkami. Zvláštní radost působil svátek Mladátek, kdy děti volily si již na Sv. Mikuláše svého biskupa anebo opata ze spolužáků; o svátku Mladátek poroučely děti, žáci konali průvod, pobožnosti, k nimž bylo učitelům přihlížeti i přehlížeti, neboť metla toho dne byla zastrčena. Později docházelo i k výtržnostem, jak se o nich zmiňuje Mistr Jan Hus, a již dříve 1234 zákaz papeže Řehoře IX. pro klášter v Břevnově. Také jinde bývaly tyto hry zakazovány, ač se udržely dosti dlouho.

Učení takové trvalo dosti dlouho, v přípravce asi 3 léta, pak devět, v nejlepším případě sedm let ve škole vyšší. Jak dlouho chodil Jan Nepomucký do škol těchto a na kterém místě, není nyní možno stanoviti přesně. Nezapomínejme také, že mohl, alespoň ve věku dospělejším, pobývati na školách i v Praze, nejspíše prostřednictvím opata Nepomuckého, který měl na Novém městě Pražském obydlí, než si 1394 koupil dům čp. 158-II. v Opatovicích, a mohl se tedy o synka svého rychtáře postarati a usnadniti mu touhu po vyšším vzdělání, k němuž jistě měl a záhy ukazoval vlohy více než obyčejné.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

PRVNÍ LÉTA V PRAZE

Klenote šlechtný města Prahy,
oroduj za nás!

Litanie Pešinova z roku 1834.

Komu že splítá kvetoucí dva věnce,
ozdobu krásnou, slavný Karolín?
Jakéhož chová nade vše vlastence
horlivějšího kazatele Týn?
Janovi věnce splítá Karolín,
a Jana chová horlivého Týn!

Stará píseň lidová.

Pro tvůj bystrý soud a paměť živou
velké umění a mysl tklivou,
pro tvůj čistý, jemný mrav
Arnošt Pražský, arcipastýř duší,
pro kněžský tě určil stav . . .

Lidová píseň svatojanská.

Milovníče evangelické chudoby,
podporo slabých,
štíte pronásledovaných,
otče siroteků,
outočiště všech soužených,
obrano spravedlnosti,
ochránce opuštěných *vdov*,
oroduj za nás!

Litanie Neumannova z roku 1829.

BOHUSLAV BALBÍN
O STUDIÍCH JANOVÝCH
V PRAZE

LEGENDA

Když Janovi již v Žatci nezbývalo se čemu učit, na vyšší vzdělání, aby netoliko jazyk, ale i srdce zušlechtil, do *Prahy* spěje. Nedávno předtím založil tam Karel Čtvrtý, císař a král český, universitu a povolav ze všech učených měst, z Paříže, z Bononie, z Padovy mistrů, všem naukám božským i lidským školy otevřel. K těm tedy náš Jan do učení vstoupil a nejprve filosofie mistrem jedním z prvních, potom theologie a posvátných kanonův a dekretů vyhlášen byl doktorem. Theologii, jak známo, poslouchal u kolegiátního kostela Svatého Apolináře na Novém městě Pražském, kdež se jí učilo nejčastěji, protože tam od blízkého kostela Vyšehradského všichni klerikové docházivali, a to pod nejlepšími mistry. Z ostatních věd, v kterých kolejích čerpal, nejisto jest.

Život Svatého Jana Nepomuckého.

JOSEF BENEDIKT SCHÖNPFUG
Z GAMSENBURKU
GRUNTOVNÍ KÁMEN PRAHY
KARLOVY

KÁZÁNÍ Z ROKU 1730

Zticha a opatrně, tiše se držme, dobře pozorujme, abychom noh našich o kámen neurazili. Jest tu jeden kámen v koutě, dejte pozor, o nějž nezavadte! Ale již se stalo, a proč, nevím, že veliká slavnost na tuto proti Emauzům skal-ku, která by se, pozorujíce její skvostnost, mohla i k samému hrobu *Svatého Jana Nepomuckého* konati. Ta malá *Skalka*! To skrovné místo stáhlo k sobě víc než celé Pražské Nové Město! Jaké jsou to řeči? Taková-liž *Skalka* tato cti hodna jest, že jí celé Nové Město Pražské vzdává takovou čest? Máš se čím honositi, slavné Nové Město Pražské, veliký klenot máš tu v koutě, jeden kámen skrytý, který tobě jest na památku věčnou svatý. Svatě tomu kamenu čest vzdáváš pro ten vznik slavný, jenž od něho požíváš, a jednomu kamenu dělá se skrz celý týhoden a děje se až podnes na této Skalce tak podivná čest? Jaké jsou to řeči? Nedivme se tomu, veliké tajemství skryto jest v kamenu, a nebylo by divu, kdybych já se osmělil *Svatého Jana Nepomuckého* gruntovním kamenem královského Nového Města Pražského nazývati.

Patriarcha Jakub spal jest na kamenu, však že žebřík na vrchu spatřil, který až nebe se dotýkal, anť andělé po něm s nebe dolů a zdola nahoru sestupovali, a Bůh svrchovaný tehďáž Jakubovi ponejprv se ukázal, zakazujíce se rod Jakubův jako prach země rozmnožiti, probudiv se Jakub, vzal kámen ten a vyzdvihl jej na znamení památky, spolu slib učiníce, pokudž jej Bůh na cestě bude ostříhati, pokrm a oděv jemu popřeje a šťastně do země otce svého dá navrátiti, že má kámen ten slouti „*Dům Boží*“, a Bůh odtud ze všech věcí míti má desátky. Pozorujme, jaké tu jeden kámen v sobě neobsahuje tajemství? Král Šalomoun rozkázal,

aby se vzali kameny veliké, kameny drahé do gruntu chrámového. A ač ten chrám ještě založen nebyl, dí první kniha Esdrášova, začali nicméně oběť zápalnou Josue a lid Izrahelský Pánu Bohu obětovati. Aj, tajemství! Není dům Boží potřeba vždy vystavěti, dosti, že se začal, jako zde na Skalce, stavěti. „Základ jsem založil,“ chlubí se Svatý Pavel v První epistoletě ke Korintským, „podle milosti Boží jako moudrý stavitel.“ Základ jsem založil, jiný pak na něm staví. Také nějaký díl kamení, nějaký začátek stavení slouží k mnohému Boha a služeb svatých jeho rozmnožení. Jediný kámen byl, který Anděl Páně od Hrobu Pána Ježíše odvalil, a ku kterému zprvu toliko tři osoby, Maria Magdalena, Maria Jakubova a Maria Salome putovaly, jak dí Svatý Marek, potom se ze všech dílův celého světa bez ohledu zajetí a všelijakého na cestě protivenství, v nejhlubší pokore a pobožnosti ctitelové jeho valili. Z malých věcí rostou veliké. Skrovný a nepatrný jestiž kámen gruntovní, zvláště ten, který bývá založen v koutě, celé však stavení svůj vznik od něho bere. Ten kámen v koutě zdá se od mnohých zavvržen, ale já jeho čest vyvedu na světlo ven. A jaký kámen? Snad kámen těchto gruntův, které od 1707. roku k počestnosti Svatého *Jana* Nepomuckého pro vzdělání domu Božího jsou založené? Jiného jest, co mne hnulo o kamenu v koutě, o kamenu gruntovním královského Nového Města Pražského mluvíti.

Kamení slouží všem k stavění domův, palácův, měst, hradův, pevností, klášterův, špitálův a chrámův Páně. Celé církvi svaté k vítězství jedním kamenem z praku zabil a potřel David Goliáše, a ten kámen lidu Izrahelskému byl milejší nad hory zlaté. Z kamení žádal míti chléb ďábel od Krista, něco ale víc může Bůh z něho učiniti, neb ne samým chlebem živ jest člověk, ale každým slovem, kteréž pochází z úst Božích. Kamení obsahuje v sobě skály a hory, drahé výborné kovy, měď, železo, olovo, stříbro a zlato. Snad to jest, proč tak dlouho o kamení mluvím? Že snad chci stavěti, neb skryté poklady v horách, písku a kamení hledati? Ne, ne! Víím všechny hory i stavení podrobené býti marnosti, nenávisti, ohněm nepřátelským, setlení, pomlouvání a všelijakým nešťastným příhodám, nicméně ne marný, veliký neb skvostný jejich náklad, nýbrž konec a oumysl jestiž

k povážení. Kdo více z králův toto Nové Město Pražské miloval, a v něm domy, chrámy Páně a kláštery stavěl jako slavné, řeknu, svaté paměti, císař *Karel*, toho jména *Čtvrtý*? Za jehožto panování právě Svatý *Jan Nepomucký* živ byl, mezi roky 1320 a 1330 se narodil a roku 1383 korunu mučednickou nabyt, dříve ale dvaceti šesti let a několik měsícův v královském residenciálním Městě Pražském v nejmiřejších službách duchovních jednomu každému k potěšení ztrávil, jak Daniel Mezolin píše, ale ne tak mne slavné stavění oněch klášterův a domův Božích těší, jako jejich základní kámen, od jehožto času svůj vznik mají.

Jestli Bůh pro ohled svatých svět zachovává, lid svůj pod ochranu svatých odevzdává, ano i jim daruje, jakož Pavlovi přislíbil: „Neboj se, Pavle, před císařem máš státi, aj, daroval ti Bůh všeckny, kteříž se plaví s tebou.“ Připouští-li Bůh pro dobré obecní Města, aby se v něm dobří lidé zrodili, chtěl-li jest město Sodomu pro deset spravedlivých zachovati, z toho můžeme se učit, jaká zeď jest vlasti muž spravedlivý. Nevěděl jsem potud Svatého Jana Nepomuckého jmenovitě chváliti, a chtěl jsem již slovy Tobiášovými k němu říci: „Prosím tebe, muži Boží, pověz mi, z které jsi ty čeledi, aneb z kterého pokolení, abych tebe věděl dnes s jakou ctí potkati, teď ale teprv vím, komu podoben jest. Podoben jest člověku stavějícímu dům, kterýž kopl hluboko a založil grunt na skále. Slyšte, hory, soud Páně, i silní základové zemští, základy jeho teprv zjevím. A co řeknu o tobě, Svatý *Jane Nepomucký*? Řeknu, že ty jsi jistě ten kámen, kterýž zavrhli stavitelové, ale ten učiněn jest v hlavu úhlovou. Řeknu, že jsi ty nejen slavnému královskému Novému Městu Pražskému, ano všem městům Pražským, celému Českému království, již z dáвна ústy Isaiáše předpověděný: „Vzdělány budou tebou pustiny věkův,“ základy, pokolení, pokolení vzbudíš a slouti budeš vzdělatel plotův. Řeknu, že na půdě teď královského Nového Města Pražského, která před narozením Svatého *Jana Nepomuckého* byla pustá, pouhé lesy a pahrbky obsahovala, v čas jeho svatého živobytí z gruntu znáhla byla slavnými domy, paláci, kláštery, kostely, kolejemi oslavena od *Karla Čtvrtého*, přispěním toho kamene gruntovního, Svatého *Jana Nepomuckého*, plotem kamenným, ohradou totiž kamennou upevněná.

Ani však oni slavní Boží chrámové, nákladní klášterové, skvostné koleje, jako cíl a konec mají se pozorovati, jejichžto grunt a kámen základní já Svatého *Jana* Nepomuckého proto mohu jmenovati, že od časů svátostného jeho života povstali gruntové jeho na horách svatých. A když v těch mnohých svatých horách Pražských jest Svatý *Jan* Nepomucký jako kámen gruntovní skrytý, odtud tobě slavné Nové Město Pražské na památku věčnou dokážu, že on tobě od mé vlasti milé především jest *svatý!*

Gruntovní kámen. Kázání na Skalce. Praha 1730.

VÁCLAV ALOIS SVOBODA
JAN NA VYSOKÉM UČENÍ
PRAŽSKÉM

BÁSEŇ OBROZENSKÁ

Díky, Karle, otče věrných Čechů,
věčný dík ti budiž otčiny,
nechť jdou kolem věky, věčně trvá
velký tvůj lásky závazek.
Vědy den že zazářil tvým Čechům,
děkují tvé vzácné pravici,
se stupňů jež trůnu kynem svedla
Musy v chóru v Prahu milenou.

Jitřní zora vyšla nad tvým městem,
temné moci prchly kvapem v dál,
jež tu proti světlu bojovaly,
štěstí lidské obracely v žal.
Viděl jsi, jak setba skvostně vzchází,
otcovské tvé péče odměna,
viděls, jak se lid tvůj k vyšším cílům,
k žití krásnějšímu pozvedá.

Moudří měří dálných světů sféry,
světlo pravdy jiní hledají,
bylin léčivost zde jiní zkouší,
smrti šíp by jimi zlomili.
Libovůli jiní právem hrozí,
vzdorovité přísně varují,
jiní slovem věčné pravdy vedou
duše lidské v asyl nebes bran:

Z ničeho jak povstal vesmír rázem,
Jehova když mocně pokynul,
pod záštitou Páně lid jak trval,
plně věrně svaté zákony,
jak svůj odpad pykal v bídě tvrdé,
zotročen jsa hordou násilnou,

naděje jak svitem vznícen prorok
příští bohatýra zvěstoval.

Dlouho čekaná jak Spása přišla
s nebes výše zmírnit země žal,
smrti jha lid zbavit ukrutného,
vykoupiti z hříchu poroby,
jak šel na smrt k naší spáse věčné
nebeského Věčna věčný syn,
jak své učně na vše strany vyslal,
celý svět by zvěstí zhojili.

Jak svým drahým On pro všechny časy
poslal Ducha Utěšitele,
spásy slovo by jim šířit pomoh'
v nejdálnějších zemí končiny,
zbožné sílit, pravdu směle hájit,
byť i smrt jim katem hrozila,
zhanobení, muka kynula jim,
s věrností že Krista hlásali.

Jak tím svoji Církev upevnili
po okrsku světa veškerém,
bouře zuřivé byť dorážely
neochvějným zůstal základ skal,
na němž stála v ďasů útočení,
vystoupivších z pekel hrůzných bran:
proti náporu všech mocí temných
nastavila slibu nebes štít.

Jejím duchem, vědou, zkušenostmi,
má být *Jan* teď v Praze odkojen,
rozkoší všech světa má se vzdáti
duch by nebes dary ocenil.
Jinoch rád se službě Boží vzdává,
zasnouben bylť v noci tajemné
nebeskými světly Církvi Boží,
jí chce věrně sloužit do smrti.

Monatschrift des böhmischen Museums.
Rukopis českého konceptu z roku 1829.

K R I Š T O F H U B A T I U S

J A N N Á C H Y L N Ý K V Y Š Š Í M
U M Ě N Í M

K Á Z Á N Í Z R O K U 1 7 3 0

Jene Nepomucký! Školu vejmluvnosti odbejváš, následně znamenitější vejřečností nám kázati budeš! A jistě káže, ne víc v Žatci, ale v městech *Pražských*. Jsa totiž Jan náchylný k vyšším uměním, při kostele Svatého Apolináryše, v Novém Městě Pražském, blíže Vyšehradu, kdežto učitelové a většího umění doktorové toho času jsou sami kanovníci, skutečně slyší a učí se libomudrctví, a postupně slyší a učí se bohořečnosti. Jestli ale zde Jan toliko slyší a se učí, a toliko jest posluchačem, jak bude řečníkem a kazatelem? Však, laskaví spoluposluchači, na Jana toliko bedlivě patřme a jej kázat opět uslyšíme. Ano, dřív, nežli patřit budete, rozvažte, zdaliž ona vejповěď Tertuliánova, kterou s povážlivou pochvalou zanechal o stárých mudrcích, na Janu úplně se nevyjevuje? „Celé šatstvo,“ dí Tertulián, „a vše, co na mudrci se vynachází, mluví, takže mudřec i tehdaž slyšán, když toliko viděn bývá.“ Zdaliž se pravda této vejповědi na Janu nevyjevuje? Ejhle, Jan Nepomucký, jak libomudrctví tak bohořečností, obojího vyššího umění zasloužilý doktorský věnec na hlavě, doktorský plášť má na svých ramenou! Zdali nevidíte, kterak jeho šatstvo na něm mluví? Zdali Jan, jsa libomudrcem a bohořečníkem, aneb již libomudrctví a bohořečností doktorem, i slyšán, když toliko vídán bývá? Neslyšíte Jana, který prorokuje? Učení totiž jako proroctví vylévaje? Neslyšíte Jana, který lidem mluví k vzdělání a k napomínání a k potěšení? Patřte na sedícího mezi doktory a jej téměř zázračně mluvícího uslyšíte. „Jest prej jako nějaký zázrak,“ praví Svatý Bernard, „býti v počestnosti bez nadutosti.“ A ejhle, v počestnosti velikej jest Jan Nepomucký, anť sedí mezi doktory, však nejinač, než jako snížená fialka mezi bujnou travou, celý ponížený. I slyšán, když vídán bývá! „Jako nějaký zázrak

jest,“ praví dáleji nadotknutý Svatý, „býti nad jinými převýšeným a v duchu ne vyvýšeným.“ Jan Nepomucký nad jiné spoluškolníky v učenosti a v hodnosti převýšený, nicméně tak jest ctnostně u sebe snížený, že doktorský věnec na hlavě má za obyčejný klobouk, doktorský plášť za obyčejný plášť, se svými spoluškolníky tak přívětivě, tak pokorně jedná, jako kdy prvé, a tak slyšán, když vídán bývá. „Jako nějaký zázrak jest,“ praví posledně Svatý Bernard, „býti v hodnosti bez marnosti.“ Jan Nepomucký svou doktorskou hodnost jako s nějakou sestřičkou s pokorností spojuje, marnost jako pošetilost od moudrosti odděluje. Slyšán, když vídán bývá! Zdali tak nekáže k vzdělání? Však káže i k napomínání. Lepší jest šarlatem oděná poníženost, nežli suknem obtažená nádhernost. Ono umění, které člověka nadýmá, temnosti jest hodno. Káže i k potěšení! Učení, mající ponížcnost, grunt všech ctností, na nebi se skvíti budou jako hvězdy. A zdali tedy, když jsme Jana Nepomuckého toliko viděli, i kázat neslyšeli k vzdělání, k napomínání a k potěšení?

Kazatel prorocký. Praha 1730.

HERMENEGILD JIREČEK

O ZALOŽENÍ NOTÁŘSKÉ ŠKOLY NA VYŠEHRADĚ

STUDIE KULTURNÍ

Známo jest, kterak proti Manfredovi, místodržícímu Konradinovu v království Neapolském, papež povolal Karla z Anjou. Karel přišel s vojskem, a vtrhna roku 1265 do Neapolska, korunován jest tu na krále. Proti němu na podzim 1268 vypravil se Konradin, ale poražen jest v bitvě u Tagliazzo, jat a popraven. V těchto bouřlivých dobách objevuje se muž, jemuž jakožto straníkovi Konradinovu od těch dob souzeno bylo vést živobytí dobrodružné, kteréž ho jako vypovězence z vlasti přivedlo konečně až do Čech, do Prahy, ke dvoru krále českého. Byl to *Jindřich z Isernie*, umění svého písař čili *notář*, usedlý původně ve městě Isernii, kdež měl i bratra, i ženu i děti, a majetek nemovitý, mlýn a dům...

Ne bez nesnází našel Jindřich útulku v Praze. „Chud přišel jsem do Prahy a teprve po mnohonásobných svízelech přijat jsem od notáře zemského,“ psal o tom. S počátku těžce snášel Jindřich pobyt svůj v Praze. Bez výživy, bez podpory, jsa vržen do končin jemu zcela neznámých, s toužebnou myslí rozpomínal se na svou vlast... První, čeho se chopil, bylo založení soukromé latinské *školy na Vyšehradě*. Vyšší veřejné učení Pražské, kteréž roku 1248 v bouři mezi Václavem I. a synem Přemyslem bylo zaniklo, novým květem za Přemysla II. vzkvétlo. Víme, že roku 1271 vyučovali logice Mistr Bohuslav, gramatice Mistr Očko a filosofii Aristotelově Mistr Řehoř z Valdeku. Studovali v Praze, pokud známo, Engelbrecht, potomní opat Admontský, a Volkmar, opat později Fürstenfeldský. Sám pak Jindřich z Isernie, dojdá roku 1270 do Prahy, našel zde studium v plném rozkvětu a studentstva hojnost. Neboť sám začínaje na Vyšehradě učit, v několika psaních zove „studentstvo pražské“, aby přišli a učení jeho poslouchali. „Pra-

genais studii scolaribus universis“, nebo „universis scolaribus in Praga degentibus“, těmi slovy pozývá Jindřich žakovstvo pražské. Z jedné zprávy Jindřichovy jde najevo, že studenti nosili roucho králem určené, vestis regia, a že vedli živobytí dosti rozpásané.

Škola Jindřichem založená nacházela se na hradě Vyšehradě, při tamním kostele kolegiálním. Nápomocna mu v tom byla přízeň probošta Petra Vyšehradského, kancléře zemského, kteréhož brzo po svém příchodu do Prahy byl sobě naklonil. Předměty školy byly v postupu věcném mluvnice, logika, rhetorika. Důtklivě a důrazně zve Jindřich studentstvo pražské do své školy, ukazuje výmluvnými slovy na užitek vzdělání latinského, při čemž neopomíná způsobem až přílišným vynášeti svou umělost učitelskou. „Máte mistra hojnou milostí mravův ozdobeného, jenž obdařen jsa paprsky rozmanité nauky, rovněž ochotně jako neziskně osvětčuje rozum svých posluchačů. Máte mistra, jenž prost jsa tuhé nepřejícnosti, nauku nezadržuje uzamčenou v závěrách svých prsou, ale naopak volně ji chce rozptýlit všem, i každému jí dychtivému.“ Jindřich z Isernie vyučen byl *umění notářskému*, kteréž toho času záleželo ve skládání, či koncipování latinských písemností a listin. Písemnosti takové sluly „dictamina“, jejich skladatelé pak „dictatores“. Z takových diktátorů brání písaři či notáři dvorští. Posluchačů našlo se, jak se podobá, dosti, nebo ještě roku 1273 oznamuje Jindřich žakovstvu svému, kterak vítězně postupuje král, jehož on doprovázel, proti Uhrům.

Z české společnosti, s níž se stýkal, charakterisuje Jindřich ve svých listech především probošta Petra Vyšehradského, přirovnáváje kancléře králova ke hvězdě veleskvoucí, kterou utvořili papež, jenž ho jmenoval proboštem a arcijáhnem, a král, jenž jemu svěřil úřad kancléřský. Děkana Kunu Vyšehradského slavil jako kazatele znamenitého. Řeč jeho prý se skvěje stříbrnými perlami výmluvnosti, slovy silnými dovede obměkčiti i kamenné srdce a s chlebem Božím tak umí hospodařiti, že posluchači začnou žíti podle slova Božího a vésti život ctnostný. Takový počátek vzala roku 1270 notářská škola Vyšehradská.

Dva Vlachové v Čechách. Časopis Českého Musea. 1870.

FRANTIŠEK STEJSKAL
VEŘEJNÉ NOTÁŘSTVÍ
XIV. VĚKU

STUDIE KULTURNÍ

Jan studoval na pražské universitě práva a věnoval se potom povolání kancelářskému, stal se nejdříve veřejným notářem čili písařem veřejně oprávněným, povolání to je jaksi předchůdcem našeho nynějšího stavu notářského.

Herben, Jan Nepomucký 1920, 17.

Notáři nazývali se původně písaři, kteří zapisovali jednání nebo slova pronesená a užívali při tom i zvláštních značek, v mnohém podobných našemu těsnopisu; značky tyto sluly *nota*. Později sluli tak ověření úředníci v kancelářích papežské a císařské, kteří dosti dlouho, alespoň v některých částech listin, užívali oněch značek. V Čechách je nalézáme na dvoře knížecím a biskupským, pomalu šířili se i mezi šlechtou a usazovali se v úřadovnách měst. Naši předkové jim prostě říkali *písaři*.

Kdo se chtěl státí notářem, nepotřeboval studovati na vysoké škole přednášky právnické, dostačila dobrá znalost latiny a pak ovšem praktická dovednost řídit se ustálenými pravidly při sepisování listin. Pravidla tato shromažďována byla ve sbírky vzorců čí formulářů, kde bývaly opsány listiny skutečné, ale jména vlastní vynechávána, ač často i zůstala, takže formuláře tyto jsou vzácným a hledaným pramenem zpráv pro dějiny současné doby. I u nás v Čechách máme podobných formulářů a listářů počet značný. Praktický výcvik, žádaný od mladého notáře, trval dosti dlouho. Ještě v polovici patnáctého století v Bologni, tedy o sto let

po Janu Nepomuckém, postačilo, aby někdo stal se notářem, zkouška s doklady, že zkušený učil se s prospěchem po pět let latinské mluvnici, a pak po dvě léta se cvičil ve škole listin notářských, buď práva církevního, nebo občanského, či jak se tehda říkalo, římského. V Čechách již roku 1270 založil Jindřich z Isernie školu na Vyšehradě (vyšehradští probošti byli zpravidla kancléři krále Českého). Jindřich učil zde, jak skládati listiny, aby byly právnicky platné a odpovídaly zvykovému právu zemskému.

Poněvadž Jan Nepomucký teprve roku 1381 stal se bakalářem tehdy samostatné a od tří fakultní university Karlovy oddělené university právnické, sotva lze za to míti, že by byl studoval na universitě Karlově, v mládí jeho založené, když se připravoval k dráze úřednické. Spíše můžeme ho hledati v některé kanceláři, kde cestou praktickou nabyl všech potřebných vědomostí. Nalézáme tu mezeru v životě světcově, kterou nelze na tu dobu podrobněji určit.

Po celou svou činnost v úřadě notářském zůstává Jan Nepomucký v kanceláři arcibiskupské, a to hned od 1370 jako domácí spolustolovník (*commensalis domesticus*) arcibiskupa *Jana Očka z Vlašimě*. Snad bychom v tomto označení mohli hledati obdobu titulu užíváného a velice hledaného při dvoře papežském, asi to, co je nyní spojeno s titulem komořího Svatého Otce, anebo viděti v tom název tajemníka arcibiskupova. Ovšem byl notářem veřejným z moci císařské. Arcibiskup Arnošt z Pardubic obdržel 1. května 1358 od Karla IV., jako císaře svaté římské říše, právo jmenovati po celé říši a v království Českém notáře a udělovati jim právo spisovati listiny veřejné a kterékoliv jiné spisy, smlouvy a těm podobné záležitosti, závěti, dovětky, jakož i jiné listiny, když k tomu budou povoláni, žádáni nebo poprošeni, listiny tyto vypraviti a prohlašovati. Počet notářů byl již za Václava II. omezen, jako to jest nyní u notářů státních.

Žadatel ucházející se o toto jmenování, musil po vykonané zkoušce složiti přísahu na Evangelium Boží, že bude vždy věrným sv. římské říši i jejím císařům i králům Římským. Listiny, které pro veřejnost bude vypravovati, bude psáti jen na čistém pergameně, a ne na kouscích, již dříve použitých a oškrábaných, ani na papíru. Půjde-li o záleži-

tosti církevní, kostelů, špitálů, vdov a sirotek se týkající, nebude žádati žádného poplatku, ale příznivě a ochotně bude jim pomáhati k dosažení právních nároků. Úřad notáře bude zastávati vždy bez podvodu, nic nepřidávaje ani neubíraje zlovolně nebo podvodně, co by druhému ze smluvních mohlo prospěti nebo způsobiti škodu. Mosty, špitály, cesty veřejné a ostatní státní zařízení bude podporovati... Po přísaze políbil jej arcibiskup, nebo kdo jménem arcibiskupa přísahu přijímal a podal novému notáři péro a kalamář, čímž investitura, udělení úřadu, byla skončena. Nový notář vyvolil si svoje *zvláštní znamení*, jehož mu bylo při spisování listin vždy užívat. Bylo zjistiti, aby znamení tato snad nebyla úplně stejná, což předpokládalo zvláštní seznam notářů a jejich znamení.

Notářům bylo pohrozeno také tresty, kdyby se provinili proti svým povinnostem. Bylo padělkem, když někdo obnoval na starší listině tahy vybledlé. Tresty byly přísné, obyčejně, vedle jiných, bylo uloženo provinilci státi na stupních chóru u Svatého Víta s potupnou čepicí na hlavě, na čepici byla označena jeho vina. Trest tento nazýval se *scalatio* a v zápisech konsistoře pražské je podobný trest uveden 27. ledna 1393 u podjáha Petra z Načeradce.

Arcidiecése pražská byla tehdy rozsáhlá, obsahujíc celé Čechy až na část malé *diecése Litomyšlské*, která měla 135 far, kdežto arcidiecése pražská v době Jana Nepomuckého měla celkem 1974 fary, počet duchovenstva podle toho byl značný, uvážíme-li, že při některých kostelích byla celá řada kanovníků, jejich kaplanů či vikaristů, oltářníků a jiných. Práce písařské při dvoře arcibiskupském bylo hojně. Psaly se zde především *zápisy dvora* arcibiskupského o jednáních před arcibiskupem, *knihy nadační* či *zřizovací* (*libri erectionum*) ve 13 svazcích o nově obdarovaných kostelech, kaplích, oltářích, klášterech a nadacích od roku 1358 do polovice století patnáctého, uchované v archivu metropolitní kapituly. *Knihy stvrzovací* (*libri confirmatorium*) obsahovaly zápisy o nově ustanovených farářích, opatech a jiných, od roku 1354, potvrzených od arcibiskupů nebo skrze jejich vikáře generální v záležitostech duchovních, odtud nazývány byly také *registra dominorum vicariorum*. Písařem těchto za doby Jana Nepomuckého, jako

vikáře generálního, byl Petr, lékárník ze Žlutic. Z těchto zápisů vystavovány byly listiny jmenovací, které se čítaly při uvádění farářů a bývaly jako důležité doklady uchovávány; byla-li některá ztracena nebo zničena při požáru, za války nebo jinak, byla vydána po druhé za větší poplatek, proto je mnozí faráři schovávali u dvora arcibiskupského. Dále *knihy svěcenců* (matrica ordinandorum), v nichž bylo zaznamenáno, který biskup a kterého dne uděloval tonsuru a svěcení až ku kněžství jmenovaným čekatelům. *Zápisy desátků papežových* (registra decimarum papalium) byly zde ukládány, jakož i *zápisy o visitacích* arcibiskupy nebo obyčejně arcijáhny vykonaných (liber visitationum), které psal notář arcijáhnovi přidělený, buď hned na místě při visitaci, nebo při dodatečných jednáních v domě arcijáhnově, z těch zachoval se jen zápis visitace Pavla z Janovic 1379 — 1380 v arcijáhenství pražském.

Prospěly by nám velice k posouzení poměrů tehdejších, kdyby se byly zachovaly *zápisy opráwce duchovenstva* (acta correctoris cleri), jemuž bylo bdíti nad mravním životem a činností duchovenstva; byla také zvláštní *registra obligatorum*, v nichž zapisovány byly sliby a závazky kněží napomenutých, aby se polepšili. Bohužel, o těchto je nám známo pouze jméno, a že kdysi byly psány; v dobách bouří náboženských nebo válečných se ztratily.

V té době vedeny byly spory písemně, stání obsahovalo vždy jen jedno porízení, a proto nebudeme se diviti, že se spory protahovaly, jak o tom svědčí t. zv. dlouhá role v universitní knihovně, která je přes 11 m dlouhá, psaná na pergamenových listech spolu slepených, jakožto doklad k odvolání do Říma. Právě při této listině byl nepřímo zúčastněn i Jan Nepomucký, který jako notář kanceláře pánů vikářů pražských předložil 15. září 1374 papírový zápis jako doklad, jenž byl do listiny dlouhé opsán.

Taxy notářské byly někdy dosti veliké, tak mistr Boreš určil poplatek pro notáře Petra při výslechu svědků ve sporu opata Ostrovského s panoší Zdeňkem, první platil 1 kopy grošů, druhý o 8 grošů méně, tedy 52. Také 1379 rozhodl mistr Kuneš ze Zvole, aby na výlohy pro advokáty a notáře složen byl obnos 1 kopy grošů pražských.

Seznam míst, pro která notář Jan z Pomuku napsal listi-

ny, nebo učinil rozhodnutí podle knih nadačních, soudních a stvrzovacích, bylo lze sestaviti, čímž jeho právnická činnost objevila se jako velmi rozsáhlá. Jedno pak lze ze zápisů těchto dovoditi, což konečně se žádá od každého věrného a poctivého úředníka, totiž že Jan s velikou pílí plnil své povinnosti notářské, jak se byl přísahou zavázal, a dlouholetá činnost jeho v tomto úřadě je svědectvím, že se zalíbil svým představeným pro tuto poctivost a přesnost v plnění závazků a hledán byl také od osob, které potřebovaly zástupce nebo obhájce u dvora arcibiskupského, domáhající se svého práva.

První listina od notáře Jana vyskytuje se již roku 1370 v archivu Vyšehradském, na níž se již označuje jako veřejný notář a spolustolovník arcibiskupův, tedy o pět let dříve, než se dosud uvádělo. Podepisuje se jako notář veřejný z moci císařské 1372 na listině pro faru v Pacově a častěji, 22. února 1376 jmenuje se notářem kanceláře dvoru arcibiskupského v Praze, na počátku zápisů roku 1377 je proto-notář vikariátu, tedy první mezi ostatními, 17. října 1377 se označuje jako notář kanceláře pp. vikářů dvoru arcibiskupského v Praze. Poslední listina s podpisem Jana z Pomuku napsána je 10. prosince 1380 pro kostel Svatého Mikuláše na Starém Městě v Praze. Označení hodností střídalo se podle různých okolností, psal-li listinu o jednání před arcibiskupem osobně vedeným, nebo při záležitostech projednávaných před generálními vikáři. Právnická *formule stvrzovací* na konci listin měla vždy tentýž prostý tvar „A já Jan někdy Velflína z Pomuku, z moci císařské veřejný notář, klerik arcidiecése pražské...“.

Mohlo by se pochybovati o totožnosti osoby při některých zápisech, kde se uvádí prostě *Jan, notář*, bez přídavku rodného města, Jan z Pomuku. A skutečně Tomek v Dějepise města Prahy rozlišuje Jana, notáře pp. generálních vikářů, od Jana z Pomuku, který se také označuje pouze jako Jan, notář kanceláře, nebo kanceláře dvoru arcibiskupského v letech 1373 — 1374. Jan, notář kanceláře bez přídavku z Pomuku, uvádí se i v letech následujících, ano i při smlouvě o stavbě domku s Levým, zedníkem, je tento přídavek z Pomuku vynechán. Jiné zápisy znají prostě Jana, notáře, který poznamenává, že se jednalo „per me Joannem, nota-

rium“, a jindy častěji. Údaje tyto jsou tak stručné, že jest těžko rozhodovati o totožnosti, která však přece je pravděpodobnější, poněvadž nikde není označení, odkud by byl onen druhý Jan, notář. Okolnost, že schází obyčejný dodatek z Pomuku, dá se vysvětliti právě rychlostí a stručností zápisů. Teprve 30. května 1381 nalézáme jakéhosi Jana, notáře kanceláře úřadu Pražského, jemuž u přítomnosti Jana, plebána u Svatého Havla, tedy *našeho Jana*, se zavázal Mistr Konrád de Bracis za probošta Oldřicha z Berchtesgadeny zaplatiti 4 zlaté za vydání apoštolů, t. j. prohlášení, že od výroku soudního v Praze vynesného se odvolal do Říma, při čemž mu vydány byly spisy celého procesu. Tímto Janem notářem, který se nyní 1381 vyskytuje vedle Jana z Pomuku, mohl by být buď Jan Vehut, uvedený Tomkem, nebo Jan či Hanuš z Prahy; Jan z Dohalic se vyskytuje jen jednou. Tadra, vydávaje „Soudní akta konsistoře Pražské“, nerozlišuje dvou Janů, notářů současně úřadujících, a názoru toho přidržujeme se i my, ač by nám to ovšem při obraně Jana prospělo, kdybychom mohli říci, že mnohé ony zápisy o penězích, jak bylo uvedeno, netýkají se našeho Jana, nýbrž onoho druhého, jehož rodiště se neuvádí. Ale i když uznáváme totožnost těchto osob, Jana notáře bez přídavku z Pomuku a Jana Nepomuckého, jak se přijímá všeobecně, přece můžeme Jana z Pomuku označiti jako dobrý příklad, ano vzor přesnosti, která právě při záležitostech peněžních je povinností každého řádného, poctivého a opatrného muže a úředníka.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

FRANTIŠEK ŠTĚDRÝ
NOTÁŘ JAN OBVINĚN
Z LICHVÁŘSTVÍ

STUDIE APOLOGICKÁ

Doktor Johánek měl mnoho peněz, jež půjčoval kněžím i světským osobám, šlechtě, a to způsobem nechvalným.

Jan Herben 1893, 104.

Toto tvrzení povstalo teprve v době, kdy vydána byla Ferdinandem Tadrů „Soudní akta konsistoře Pražské“ roku 1893. *Půjček notáře* Jana z Pomuku bylo celkem šestnáct a jsou obsaženy vesměs v prvním díle akt soudních. Podávám je tuto v českém překladu, pokud možno bylo, slovně.

1. 1737. 7. března, *Jakeš z Horažďovic*, služebník kostela Vyšehradského, seznal u přítomnosti Petra, písaře, že jest dlužen jednu kopu grošů Janovi, písaři pánů vikářů (generálních), kteroužto slíbil splatiti do neděle družebné (27. března), u přítomnosti Víta, faráře v Dobrušce, a veřejného písaře Šimona ze Slavětic. (Str. 13.)

2. 1373. 7. května, *Petr, apatykář*, seznal, že jest dlužen dluhu pravého jednu kopu grošů Janovi, písaři kanceláře arcibiskupské, kterou hotově obdržel a slíbil splatiti o suchých dnech příštích (8. — 11. června) pod trestem klatby, poddávaje se v té příčině pravomoci vikářů generálních a odříkaje se ohrady práva u přítomnosti Františka, místo-faráře u Svatého Valentina, a kleriků Slávka a Henslina. (Splatil celý dluh. — Str. 86.)

3. 1374. 17. června, *Havel, farář v Rožmitále*, vyznává, že dlužen jest dvě kopy grošů pražských Janovi, písaři kanceláře, půjčky a dluhu, které chce splatiti na příštího Sv. Prokopa, pod trestem klatby, u přítomnosti kleriků Hensli-

na z Lišova a Kříže z Hlavatec. (Splatil celý dluh 10. července. — Str. 89.)

4. 1374. 30. června, farář *Jan z Bydžova*, nájemník kostela Svatého Ondřeje v Praze na Starém městě, dlužen jest 3 kopy beze čtvrti za knihu dekretalií Janovi, písaři kanceláře arcibiskupské, které slíbil dáti do oktávy Svaté Markety (20. července) pod trestem klatby, a ustanovil Dětricha z Neprochov, prokurátora konsistoře, rukojmím, kterýž taktéž slíbil učiniti tak pod trestem výše psaným. Svědkové toho jsou, Jakeš, kněz z Horažďovic, a klerici Hánek z Prahy a Kříž z Hlavatec. (Str. 92.)

5. 1374. 6. října, *Zvěst, farář v Dobrušce*, slíbil do čtyř neděl dáti tři kopy grošů za list stvrzovací u Jana, písaře v kanceláři, pod trestem klatby, u přítomnosti Petra, kanovníka u Svatého Jiljí v Praze, a Dětricha z Neprochov, prokurátora konsistoře. (Str. 102 až 103.)

6. 1376. 17. února, *Karel, kanovník Svatojirský* na hradě pražském, vyznává, že dlužen jest 30 grošů pražských Janovi z Pomuka, písaři kanceláře arcibiskupské, a že je splatí do 14 dnův u přítomnosti klerika Mikuláše z Pomuku, Urbana, správce statku řečeného, Karla a Václava Kočky, laika. Urban slíbil těch 30 grošů splatiti pod trestem klatby, poddáv se pravomoci vikářů (generálních). (Str. 149 — 150.)

7. 1376. 3. března, *Jan, farář v Štěpánově*, seznal, že jest dlužen 14 grošů Janovi, písaři kanceláře (arcibiskupské), které slíbil splatiti na příštího Svatého Jiří pod trestem klatby.

8. 1376. 7. dubna, *Leva, zedník z Újezda* pod Petřínem, slíbil, že sám vystaví dům Jana, z kanceláře arcibiskupské písaře, a Jana, katedrál ze dvora arcibiskupa pražského, a to z kamene, zdělí dvacetí loket a zšíří sedm loket, uvnitř hradeb za tři kopy, se svými dělníky a na vlastní náklad, vápno a písek pro šest dveří, a že dá sám okna a že kámen jejich pro dvojí dveře oseká a upraví způsobem obyčejným, a s ním slíbil Pešek, řečený Saul, z Prahy, že dotčený zedník vše, co napřed psáno a jinak nařízeno jest, vyplní. Též oba se podrobili pravomoci arcibiskupově a úředníků jeho, odřikajíce se ohrady práva.

9. 1376. 15. října, *Pešek, panoše z Knína*, jinak z Obo-

říště, seznal, že jest dlužen půl kopy grošů Janovi, písaři kanceláře arcibiskupské, kterou dá do Svatého Martina, a to za akta ve při, kterou měl otec jeho s Karlem, farářem v Miličíně, podrobuje se pravomoci vikářů (generálních). (Str. 169.)

10. 1376. 17. listopadu, *Bernard, klerik z Kouřimě*, přiznal se, že dlužen jest za listinu sdělanou za osm kop grošů platu třicet a čtyři groše a za rejstřík Janovi, písaři kanceláře arcibiskupské, které slíbil splatiti do 8 dnů. Bohuněk, farář v Brodě Českém, slíbil zaň. (3. prosince vše splatil. — Str. 172.)

11. 1377. 19. října, *Kuník*, syn Viléma Flašky z Pardubic, dlužník hlavní, a *Epík, rytíř z Hrádku*, Henslin, purkrabí Českého Brodu, rukojmí jeho, rukou nedílnou a úplně přiznali se a v pravdě seznali, že dlužni jsou šestnáct kop grošů pražských Vlachníkovi z Vaitmile, písaři v kanceláři císařské, a Janovi z Pomuku, písaři kanceláře arcibiskupské, které jim půjčili hotově, jež slíbili splatiti rukou nedílnou a docela na Svatého Jiří příštího, pod trestem klatby podávající se pravomoci arcibiskupově a jeho vikářův u přítomnosti kanovníka Václava Žida, Dětricha z Neprochova, prokurátora, a veřejných písařů Henslina z Lišova a Jana z Dohalic. (Str. 229.)

12. 1377. 26. října, *Jindřich, farář z Chválenic*, přiznal se, že jest dlužen 15 grošů, které mu půjčil Jan, písař kanceláře arcibiskupské, a slíbil je splatiti 4. listopadu t. r. (Str. 232 — 233.)

13. 1377. 4. listopadu, *Jiří, farář v Radunicích*, dlužen jest 41 grošů Janovi, písaři kanceláře arcibiskupské, které slíbil splatiti do vánoc pod trestem klatby. (Str. 235.)

14. 1377. 24. listopadu, *Panoše Vilém z Kvaslin* přiznal se k dluhu jedné kopy grošů za listinu, kterou osvobozen byl od klatby za přečin canonis, kterou slíbil splatiti v suchých dnech nejprve příštích a složiti u Jana, písaře kanceláře arcibiskupské, pod trestem klatby, za nějž slíbil panoše Hroch z Přelouče, Vilém pak poddal se pravomoci vikářů generálních. (Téhož dne a hodiny Vilém panoše splatil. — Str. 239 — 240.)

15. 1378. 16. listopadu, *klerik Oldřich*, syn Výšemíra z Černic, dlužen jest dvě kopy pravé, půjčené od Jana

z Pomuka, písaře kanceláře, které slíbil splatiti do příštího Svatého Jiří pod trestem klatby.

16. 1378. 3. prosince, Mikuláš z Plzně, nájemce fary v Nýrsku, uznává výpověď rozhodčí mezi sebou s jedné a Rackem, rytířem z Bystřice, jeho čeledí a lidmi z Nýrska s druhé strany, u přítomnosti Adama, faráře v Nýrsku, a Jana, oltářníka z Klatov. Tamtéž seznal týž Mikuláš, že dlužen jest za službu Janovi, písaři konsistorní kanceláře, čtvrt kopy a písaři Slávkovi 45 grošů, které slíbil splatiti do oktávu Narození Páně pod trestem klatby, a mezi tím časem že chce upomínán býti. (Str. 320—321.)

Všecky ty dluhy povinni jsou dlužníci splatiti v určitém čase, v případech 2., 3., 4., 5., 6., 7., 11., 13., 15. a 16. pod *trestem klatby*; v případech 1., 8., 9., 10., 12. a 14. trest klatby se vynechává s poznámkou, že se podrobují dotyční dlužníci pravomoci generálních vikářů arcibiskupových. Tím jest jasno, že trest klatby nebyl přidán ze žádné jiné příčiny k dlužním listům, než aby uznali kompetenci soudu duchovního, kterému se tehdáž vyhýbali šlechtici, chtějíce poháněni býti k soudům zemskému a dvorskému, a měšťané královských měst k soudům městským. Byla tudíž klatba, jak Tomek praví, obyčejným donucovacím prostředkem, kterého se užívalo při soudech duchovních.

Ve vytčených šestnácti případech výslovně jest jen u tří případů půjčka (mutuum), a to dvě kopy (č. 3.), 15 grošů půjčil Jindřichovi, faráři z Chválenic (č. 12.), a kleriku Oldřichovi, synu Výšemíra z Černic, 2 kopy, tudíž celkem 4 kopy 15 grošů. Ostatní peníze, celkem 41 kop 59 grošů, jsou platy nebo taxy za různé listiny vyhotovené, aneb platy za prodanou knihu dekretalií, 2 kopy 45 grošů, aneb platy ze smlouvy s Levou, zedníkem (stavitelem) z Újezda pod Petřínem, které ani vlastně sem nenáleží, protože jsou to povinnosti obou písařů, Jana z Pomuka a Jana, katedrála dvoru arcibiskupského. Nadto osm kop od Kuníka, syna Viléma Flašky z Pardubic, mají bráti dva, písař v kanceláři císařské Vlachnik z Vaitmile a Jan z Pomuka.

V době, kdy zmíněné dluhy byly soudními akty zapsány, v letech 1373 — 1378, byl Jan z Pomuka písařem kanceláře arcibiskupské, a taxy za listiny jsou jeho služným. Kdo žádá za služby prokázané mocí svého úřadu zaplacení, není

jistě ani lakomcem, ani vydřiduchem. Mimo to úroku z půjčených peněz nežádal, aby mu to za lichvu bylo počteno, vždyť úroky bráti z půjčených peněz bylo lichvou, těžkým proviněním před tváří církve a soudem jejím, kteréhož soudu jako písař byl Jan z Pomuku účasten. Pravda jest, že úroků nikdy nežádal, nýbrž jen zaplacení v čase určitém. Konal tedy těm, kterým půjčoval, službu dobrou, a ta by měla býti nechvalná? Nepředpojatý člověk takovou službu jistě pochválí.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1917.

ANONYM LIDOVÝ
OCHRÁNCE VDOV A SIROTKŮ

PÍSEŇ LIDOVÁ

S horlivostí hlásals, Jene,
Ježíšovo učení,
slávě Boží zasvěcené
bylo vše tvé snažení.
Oheň slov tvých srdce chladné
blahodějně zahříval,
z tenat nepravosti vlnadné
zbloudilé jsi vodíval.

Na cestu křesťanských ctností
přiváděl jsi hřešící
a nebeskou výmluvností
těšil srdce truchlící,
neúnavná, Svatý, byla
tvoje kněžská horlivost,
jež si za cíl vyvolila
rozněcovat šlechetnost.

Horliv byl jsi, když v chudobě
vdovy se ti blížily,
k sirotkům se v každé době
ruce štědře snížily,
umírňovat bídy muku,
stírat slzy bolesti,
byly, Jene z Nepomuku,
nejsladší tvé radosti.

Horlivě jsi vykonával
všelikou ctnost křesťanskou,
Boha, lidi milovával
nad každou věc pozemskou.
Horlivě jsi odporoval
všemu zlému vábení,

skutkem k tomu povzbuzoval,
co nás vede k spasení.

Příklad tvůj, ó Svatý Jene,
povzbuzuj nás ke ctnosti,
srdce obměkčuj kamenné
svatou svou horlivostí.
Zasvět všechny naše síly
lásky svojí plamenem,
bychom podobným ti byli
dobrodiní ramenem.

Devět májových věnečků. Praha 1884.

FRANTIŠEK STEJSKAL

VLASTNORUČNÍ PODPIS
NOTÁŘE JANA

STUDIE O LISTINÁCH

První *listina*, ve které je zmínka o Svatém Janu Nepomuckém jako veřejném *notáři*, je napsána dne 5. listopadu 1370. Nezachovala se v původním tvaru, nýbrž uvedena je v listině Karla IV. a Václava IV., kteří 13. února 1377 potvrdili obsah onoho pořízení. Bylo to rozhodnutí arcibiskupa *Jana Očka z Vlašimě* ve sporu kapituly Vyšehradské s proboštem téže kapituly o některé osady a listina byla napsána a prohlášena Janem a Václavem, veřejnými notáři a spolustolovníky domácími arcibiskupa Pražského. Jan Nepomucký přidal zde závěrečnou formuli: „A já Jan (syn) dříve Velflína z Pomuku, klerik arcidiecése pražské, císařský veřejný notář, zároveň se svědky jmenovanými a Václavem Durasem z Prahy, soudruhem svým na této listině podepsaným, jsem byl přítomen... Je mně notáři známo, že v třetí řádce je vyškrabáno od začátku slova „jménem“ až k slovu „Kovary“, což se nestalo z podvodu, nýbrž omylem. A já Václav Duras... přítomen jsem byl zároveň s Janem z Pomuku, soudruhem svým... vlastní rukou jsem napsal.“ Antonín Frind uvádí sice jako první listinu již k roku 1369, ale udává patrně onu, která je psána ovšem teprve 10. prosince 1380, ale obsahuje stvrzení listiny pro oltářníka P. Marie u Svatého Mikuláše na Kuřím trhu ze dne 24. dubna 1369; jde tu asi o omyl zaviněný zápisem v seznamu listin.

Na této první listině zajímavý jsou ovšem jednak zakončení textu, jakož i *vlastnoruční podpis* notáře Jana z Pomuku. Podpis je ve znamení notářském na prostoru ohraničeném čarami rovnoběžnými, na koncích spojenými obloučky, které tvoří jaksi podstavec, na němž stojí jakási váza s květem, tvořícím ozdobné dvojí W s písmenem I upro-

střed. Vnější dríky písmene W jsou prodlouženy v trojlíst dole vlnitou čarou protnutý, střední dríky jsou zakončeny křížkem se 4 body mezi rameny. Písmeno W a I drží vodorovně jakýsi svazek, naznačený 4 čarami se 2 sekerami na každé straně jako svazek prutů se sekerami římských liktorů. Na koncích tohoto svazku je po jednom žaludu. Podobné znamení s podpisem Jana Nepomuckého uvádí Pelzel v životopise Václava IV. z archivu Vatikánského na nějaké listině nejspíše odvolací. Podpis je kratičký a prostý: Joh (an)nes. Welflini. (Jan Velflínův), Značku za podpisem mám za znaménka tyronská I N, jako zkratku jména Jan Nepomucký. Při fotografování podpisu notáře Jana z Pomuku vynikly značky jasněji než na originále, kde hořejší tečka zdá se splývat se značkou tironskou „N“. Ovšem, jak vidno na tomto nejstarším podpisu i na níže připojené reprodukci zápisu soudního, zakončoval Svatý Jan Nepomucký odstavec dvojtečkou a čarou. Ale při podpisu lze ještě hájiti, že je to značka pro písmeno „N“.

Znamení toto je úředně pověřená značka na místě nynějšího razítka. Vyskytuje se na listinách notářských již dříve a dala by se sestaviti celá sbírka takových značek od notářů v Čechách používaných, z velké části tvarů geometrických. Každý notář měl ovšem svou zvláštní značku, kterou bylo dosti nesnadno napodobiti, protože každá čárka a každý bod byl úmyslně naznačen, což padělatel by někde snadno přehlédl a opomenul. Kresleno bylo volnou rukou a teprve v sedmnáctém století se počalo rýti na pečetítko a otiskovalo se na listinu.

Formule *zakončující text* této první listiny svatojanské je dosti dlouhá a podle povahy listiny i proměnlivá. Zní pak po česku takto: „A já Jan dříve Velflína z Pomuku, klerik diecése pražské, císařským zplnomocněním veřejný notář, přítomen jsem byl předložení listiny, žádosti, výnosu o stvrzení, vsunutí a všemu ostatnímu a jednotlivému z uvedených (věcí) zároveň se svědky napřed jmenovanými a dal jsem to napsati jiným notářem a, poněvadž jsem zjistil, vykonav dříve pečlivé srovnání s listinou původní napřed řečenou, že ta slovo do slova s listinou touto se shoduje, proto jsem se zde z rozkazu řečeného pana vikáře ve věcech duchovních podepsal a znamení své přiložil obyčejné a v tuto

veřejnou formu upravil, byv o to požádán, na důkaz věrnosti a svědectví o předchozím jednání.“

Porušená pečeť vejčitého tvaru z tmavého (původně bílého) vosku na proužku pergamenovém visící představuje Svatého Václava s praporem v pravici a v levici držícího štít. Znak nalevo vedle štítu Svatého Václava je arcibiskupa Jana z Jenštejna, totiž dva labutí krky a hlavy, vpravo je znak arcibiskupství pražského, zlaté břevno v černém poli. V opise pečeti jsou slova: S(IGILLUM) VICARIATUS ARCHIEPISCOPATUS PRAGENSIS (pečeť vikariátu arcibiskupství pražského).

Jinou listinou s *rukopisem Světcovým* je začátek zápisů soudních v druhém Manuálu, psaném Janem z Pomuku a započatém dne 3. ledna 1377, jehož originál nalézá se v Archivu metropolitní kapituly v Praze. Text zní po česku takto: „Léta Páně tisícího třístého sedmdesátého sedmého, indikce patnácté, počínajíc od měsíce ledna přítomné zápisů před pány vikáři v duchovních (věcech) pana Jana (Očka), arcibiskupa Pražského druhého, apoštolské Stolice legáta prvního, generálními Janem z Pomuku, veřejným úřadu vikariátního řečeného protonotářem, se zapisují, jak následuje: V sobotu po svátku Obřezání Páně dne 3.ho měsíce ledna, Pan Jan, plebán kostela ve Vyskytné doznal dobrovolně a svobodně, že jest zavázán a pro kostel Svatého Apolináře povinen 50 groši pražskými, které splatiti slíbil o svátku ukazování ostatků nejbližším pod trestem 30 grošů řečených pro kostel uvedený Svatého Apolináře splacenu býti majících. (Dne 24. července splatil 12 grošů, ostatek je povinen zaplatiti o svátku Svatého Václava pod tresty řečenými, dal notáři 1 groš památného.) Zbyněk panose z Řečeňan před panem Janem, děkanem kostela Svatého Apolináře vikářem v duchovních věcech jsa přítomen, slíbil s dobrou věrou beze lsti a podvodu za sebe i za svoje, že panu Oldřichovi plebánu tamže v Řečeňanech nebude překážeti v držení řečeného kostela sám nebo osobou nastrojenou, ani nebude mu o smrt usilovati.“

JOSEF VLASTIMIL KAMARÝT
JSEM SIROTEK OPUŠTĚNÝ

OHLAS PÍSNĚ LIDOVÉ

Tisíckrát buď pozdravený,
ó můj věrný patrone,
milionkrát zvelebený,
tatičku, *Svatý Jane*,
já jdu k tobě v mé chudobě,
věřím, že mne vyslyšíš,
v mém zármutku a soužení,
doufám, že mne potěšíš.

Jsem *sirotek* opuštěný,
rodiče mi zemřeli,
srdce bolí, mám zármutek,
kam se mám dát ubohý.
Nemám v světě, to mi věřte,
přítelička žádného,
který by se o mne zastal,
potěšil mě smutného.

České národní duchovní písně I. Praha 1831.

JAN U DVORA JANA OČKA Z VLAŠIMĚ

Svatý Jene Nepomucký,
jinochu Arnoštem skvěle vychovaný,
v družinu Očkovu přijatý,
horlivě práva církve hájící,
oroduj za nás!

Litanie Fabriciova z roku 1761.

Proč pláčete, *sirotci?*
Neplačte vy, chudé *vdovy!*
K nebi hleďte ku Otci,
já vás těšil pouze slovy:
Ale Pán Bůh všemocný
byl a bude pomocný.

Stará lidová píseň svatojanská.

FRANTIŠEK STEJSKAL

JANOVO NOTÁŘSTVÍ PŘI
SOUDU ARCIBISKUPSKÉM

STUDIE CÍRKEVNĚ PRÁVNICKÁ

Aby v soudy duchovních světská ruka se nemísila i nevpadala mocí, ani násilna byla duchovním v jich soudě a právích, též zase soudův světských duchovní ruka buď prázdna. — Václava IV. Zápis královský na Žebráce 1395.

Palacký, Dějiny národu českého II. Praha 1875.

Spory duchovních mezi sebou, nebo s laiky vedeny byly před *soudem arcibiskupským*, kde bylo také zapotřebí přísežných *písařů*, kteří pře zapisovali. Soudcem byl oficiál ustanovený arcibiskupem, jak to byl učinil arcibiskup Arnošt 15. října 1356 o úřadě oficialátu pražského a jeho služebnících podle řádu soudu papežského v bulách Jana XXII. a Benedikta XII. z let 1326 a 1340. Notářem tohoto soudu byl Jan Nepomucký od r. 1373 — 1376, alespoň jsou zachovány knihy zápisné, jím psané. Nastupuje úřad, skládal přísahu zvláštní podle buly Jana XXII., že bude úřad svůj plniti bedlivě a věrně, že nevezme ničeho nad poplatek ustanovený arcibiskupem od stran spor vedoucích, jímž bude přikázán buď na jejich žádost nebo z rozkazu oficialova, že se nebude zasazovati o to, aby nějaký spor byl právě jemu přidělen, aniž k tomu působiti. Při sporech, které mu budou přikázány, bude zapisovati podstatu jednání do zvláštního zápisníku příručního v přítomnosti oficiala a stran vedoucích spor, budou-li chtíti čekati, a také listiny jednotlivé, předložené jako doklady, při sporu věrně v registra zapíše, na žádost stran vydá jim věrné opisy na rozkaz oficiala

bez překážek a beze lsti, opět podle taxy stanovené arcibiskupem a bude zápisy chovati tajně, nebude také žádné rady udělovati žádné straně, dokud spor nebude skončen výrokem soudním. To vše sliboval beze lsti a podvodu.

Některé smlouvy byly uzavírány na místech posvátných, na př. v Kapli Svatého Václava nebo u některého oltáře v kostele, přítomný notář zapsal si hlavně věci, jichž potřeboval k listině. Z toho však nejde, že by notáři byli úřadovali i v kostele. Úřední jejich místo bylo ve dvoře arcibiskupském na Malé Straně, kde je nyní klášter Anglických panen.

Arcibiskup Arnošt ustanovil, že notář nesmí přijmouti zastupování strany, když snad již ji dříve zastupoval, ani tehdy, když oficiál mu nevědomky spor takový přidělil, tu se měl toho zastupování vzdáti, jinak mu hrozil trest suspense, nesměl vykonávati úřad ten po jeden rok. Ustanovením tímto řídil se Jan Nepomucký ve sporu *Chvalenickém*. Dne 25. října 1377 Jindřich Chvalenický měl za obhájce notáře Jana a tento 25. února 1378 prohlásil, že nemůže přijmouti zastupování Ludvíka, kněze z Nové Plzně, v této záležitosti, jak byl k tomu jmenován v listě od stolice papežské.

Z kanceláře oficiálovy posílány byly také *listy pūhonné*, litterae citationum, osobám duchovním, aby se dostavily nebo předvolaly jiného k soudu duchovnímu z nějakého důvodu příslušného. Tak poháněn byl jakýs Blažek z okolí Plzně v roce 1377, nebyl však nalezen, farář napsal na listu verš z Velepísně 3, 1: „Hledal jsem a nenašel.“ Do zápisů těchto dal Řehoř XI. dne 8. dubna 1370 vložiti i seznam některých ustanovení papežských, aby zůstala v patrnosti. Zápisy soudu církevního, pod názvem *Acta judicialia consistorii* známá, byly ovšem již dříve konány, ale zachovaly se teprve od roku 1367. Arnošt nařídil, aby doklady o jednání chovány byly ve zvláštní skříni a mohly býti vydány opisy v době potřeby. Ze zachovaných svazků je psán rukou Jana Nepomuckého první od 3. ledna 1373, druhý od 3. ledna 1377 a třetí od r. 1380, dne 8. října 1380 se vyskytuje snad jiný Jan, písař kanceláře.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

FRANTIŠEK STEJSKAL
JAK NOTÁŘ JAN STAVĚL
DŮM V PRAZE

STAŤ APOLOGETICKÁ

Jak se církevní autority užívalo k osobním zájmům, toho příklad nám podává i Jan z Pomuka, když byl ještě nejvyšším písařem kanceláře arcibiskupské. On a tehdejší katedrál Jan dali si společně vystavěti dům roku 1376 někde na Újezdě. Zedník se jmenoval Levý a musil přistoupiti oběma majetníkům na podmínku, že vzájemná jejich smlouva podléhá soudu arcibiskupovu. To znamenalo, kdyby zedník nějak nedostál smlouvě, že bude stihán tresty církevními . . . Zrovna tak Jan z Pomuka, půjčuje lidem peníze, zavazoval je platit pod trestem vyloučení z církve!

Herben, Jan Nepomucký 1920,

Notář Jan z Pomuku, usazený trvale v Praze, odhodlal se vystavěti si vlastní dům, jehož polohu není možno dnes více určit. Stavěli si jej společně Jan z Pomuku a Jan Queras z Reichenbachu z diecése Vratislavské, řečený katedrál, který psával nebo dohlížel při psaní knih bohoslužebných, písmem někdy ozdobným a větším. Nevidíme příčiny k nějaké výtce Janu z Nepomuku při *smlouvě o stavbu* tohoto domku, která zní takto:

„Dne 7. dubna 1376 Levý, zedník z Újezda pod vrchem Petřínem, slíbil, že postaví dům Jana, notáře z kanceláře

(pp. vikářů), a Jana, kathedrála od dvora arcibiskupského v Praze, z kamene, v délce 20 loket (11.86 m) a v šířce mezi zdmi (tedy vnitřní světlosti) 7 loket (4.15 m), za tři kopy grošů svými dělníky a na vlastní náklad a vyzdí jej, vápno i písek pro šest dveří a oken dá vlastní, pro dvoje dveře domu přiseká kameny naše a upraví je, jak obyčejem. Za něhož zaručil se Pešek, řečený Saul, z Prahy, že zedník jmenovaný, vše uvedené a jiné, jak bylo smluveno, vyplní. Podrobili se také, co se týče této záležitosti, jak zedník, tak i jeho ručitel, pravomoci pana arcibiskupa Pražského a jeho oficiálu, zříkající se každé výjimky práva a skutku.“

Domek tento přešel později asi úplně v majetek Jana z Pomuku, neboť dne 14. března 1379 slíbil Václav, zedník, jako hlavní smluvčí, a ručitel jeho Frank, obuvník z ulice Nožířské, laikové Starého Města Pražského, společně a vzájemně, že vykopají studnici Janovi, notáři pánů vikářů, v jeho domě, vyzdí ji vlastním kamenem a nákladem za půl páté kopy grošů pražských, avšak tak, aby studně ta měla tolik vody, pokud by dostačilo pro tamější humno a k práci se sladem, každého dne konanou, aby postačila ke všemu sladu beze všeho nedostatku. V případě však, že by studnice nedostačovala, pro sladovnu a výrobu sladu neměla vody s dostatek, budou povinni tak dlouho kopati, až by se dosáhlo vody s dostatek. (K tomu se zavázali) pod trestem vyloučení z církve, kterému se v této věci podrobili, poddávající se pravomoci pánů vikářů v záležitostech duchovních, u přítomnosti Jana, řečeného Lipý, plebána ve Svárově, Jana z Reichenbachu, písaře katedrálního, Václava Durasu a Mikuláše z Prahy, notářů veřejných. Kdo není předpojat, neuvídí ani na této smlouvě nic nechvalného.

Svatý Jan Nepomucký I. Praha 1921.

KLERIK JAN V OVZDUŠÍ JANA MILÍČE Z KROMĚŘÍŽE

Ó kříži, jasnější nade všechny hvězdy,
slavný světu, milostný lidem,
světější nade všechno,
kterýs jediný byl hoden nésti hřivnu světa,
dřevo sladké, sladký hřebe,
sladká dýko, sladký oštěpe,
sladké nesoucí břímě,
spas přítomný dav,
shromážděný dnes v chvále tvé,
označený korouhví tvou!

*Milíč z Kroměříže,
Abortivus 1372.*

*Zelený jaspise
nezlomné víry v učení Krista Ježíše,
oroduj za nás!*

Litanie Karmelitánská 1729.

MATĚJ Z JANOVA
ZPRÁVA O MILÍČOVI

ŽIVOTOPIS 1392

Při tomto *Milíčovi*, kteréžto jméno znamená, na řeč latinskou převedeno jsouc, tolik co nejmilejší, seznal jsem dokonalou lásku a nejvroucnější útrpnost ke všem lidem i k nepřátelům a pronasledovatelům v míře neobyčejné, a nebylo nikoho, kromě snad duchem Antikrista posedlých, komu s ním mluvit i jednati bylo, aby s něho nebyl na se přijal lásku, vděčnost a mírnost ducha. A nikdo neodcházel od něho bez potěšení. On jevil se ve všem co druhý Eliáš, neboť trýzně ustavičně tělo své posty, bičováním, činěním pokání a jinými mnohými trpkostmi, při tom přece pro blaho lidu s takovou horlivostí pracoval, že každý, jenž to viděl, uznati musil, že práce jeho jdou nad možnost lidskou a přesahují všecku sílu tělesnou. Neboť neustále buď zpovídal, nebo navštěvoval nemocné a uvězněné a těšil a přiváděl na pravou cestu nestálé a hříšníky. Opustiv dvůr císaře *Karla Čtvrtého*, kde byl neobyčejně vážen a oblíben, opustiv mimo to vše, co měl, i úřady a důchody i čestné postavení své při kostele Pražském, jal se úplně následovati Ježíše Krista, zvoliv si snášeti potupu Ježíše Ukřižovaného. Opustiv hrady bohatých, chtěl raději býti poníženým v domě Páně, a než bohatství a slávu dcery Faraonovy míti, chtěl raději v chatrčích hříšníků trvati, jsa ochoten vše naložiti

a dáti za blaho duší. A proto věnoval se docela poslušnosti Krista a hlásání slova Božího. I daroval mu proto Pán Ježíš *milosti* podivuhodné a od staletí neslýchané, neb přivedl v krátkém čase na dvě stě známých a veřejných nevěstek k pokání a mimo to také jiné hříšníky obojího pohlaví, kteří tajně od hříchů se odvrátili. Mladých panen a vdov byl počet nesčítatelný, které zázračným způsobem slovem jeho k lásce ke Kristu rozníceny byvše, po celých Čechách jsou i nyní rozšířeny a zbožně žijí.

Sám pak *Milíč* tento, jsa synem a takřka obrazem Pána našeho Ježíše Krista a zrovna vtělené a zjevné podobenství jeho Apoštolův, podporoval dotčené kající se ženské svými vlastními prostředky. Vykoupiv je velkými sumami peněz z jejich hříšného života, staral se jako otec pečlivý a plný smilování o jejich oděv, stravu a poučení a ošetřoval je obdivuhodným způsobem tak, jako když kvočna kuřata pod svá křídla schovává a jako když orel mláďata svá létati učí a starostlivě nad nimi polétává. A kdo by to mohl vypravit, kdo vypsati, co ho to stálo slzí, co úsilí, co starostí, aby opět neklesly. A s jakou horlivostí, s jakými prosbami osobně vyhledával těch, které zase v předešlé hříchy upadly, a jak trpělivě, jak shovívavě a jak milosrdně se měl k jejich křehkosti? Já aspoň se přiznávám, že nejsem s to ani desátý díl jen toho pověditi, co jsem vlastníma očima viděl, vlastníma ušima slyšel a vlastníma rukama ohmatal, když jsem jen po krátký čas u něho přítomen býval, a na tomto místě stala se na mně ona známá slova básníkovy pravdou, že nadbytek činí mne chudým k vypsání ctností Milíčových.

Regulae Veteris et Novi Testamenti. Rukopis z roku 1392. Z latiny přeložil Josef Truhlář. 1873.

FRANTIŠEK STEJSKAL
JAN KLERIKEM DIECÉSE
PRAŽSKÉ

STUDIE CÍRKEVNĚ HISTORICKÁ

Co však je již nemálo příznačné pro doktora *Johánka*, je to, že se nedal vysvětit na kněze, ani když se stal farářem, vznešené povinnosti a úkoly kněžského úřadu nelákaly zřejmě světského právníka.

F. M. Bartoš, Světec temna
1921.

Činnost *notářská*, které se *Jan* z Pomuka s počátku svého veřejného působení věnoval, vlastně vylučovala *kněze*, neboť již článek dvacátý provinciálního sněmu Pražského ze dne 12. listopadu 1349 „proti kněžím advokátům“ stanovil, že, kdo byl vysvěcen na kněze, nebo došel hodnosti církevní, nemá býti obhájcem ve sporech soudních, leč by se tyto týkaly jeho kostela nebo z potřeby velké osob nuzných a chudých, ne pro zisk časný, nýbrž z naděje odměny věčné, mnichové však pouze ve sporech svých klášterů, když se dříve vykázáli svolením svého představeného. Arcibiskup Arnošt z Pardubic zakázal pod trestem vyloučení z církve, aby žádný kněz, jáhen nebo i podjáhen nevykonával úřad notáře, vyjímajíc jen ve věcech víry, nebo měl-li k tomu výslovné dovolení od arcibiskupa. Podobný zákaz vydal i arcibiskup Jan Očko z Vlašimě 16. června 1374, jenž měl býti zachováván bez úhony pod tímž trestem, aby žádný klerik vyššího svěcení v diecési Pražské úřad notáře se neodvážil vykonávati a prohlásil listiny od takových notářů vydané za neplatné, vyjímajíc pouze notáře a oficiály kostela Pražského, tedy v kanceláři arcibiskupské ustanovené, na něž se

má také tento příkaz vztahovati. Tedy vlastně ani v této kanceláři neměl býti notářem klerik vyššího svěcení, ač nebyla vyloučena možnost dispense v případech zvláště pozoruhodných. Jan Nepomucký podpisuje se jako klerik arcidiecése Pražské 27. dubna 1377 při stvrzení opata Sázavského a 8. prosince 1378 při stvrzení abatyše u Svatého Jiří na hradě Pražském, tedy nedosáhl ještě vyšších svěcení. Ovšem nelze zapřít, že i 10. prosince 1380 se označuje na listině notářské pro kostel Svatého Mikuláše na Starém Městě také jako klerik, ale to již byla výjimka. I jiné okolnosti ukazují, že Jan Nepomucký *nebyl* hned s počátku své činnosti na dvoře arcibiskupském knězem. Arcibiskup Jan Očko z Vlašimě přimlouval se roku 1374, aby papež udělil Janu, synu Velflína z Pomuku, kleriku diecése Pražské a notáři, nějaké obročí, a skutečně 19. prosince 1374 vydán byl list milostný s příkazem, aby se mu dostalo obročí do výnosu 25 hřiven stříbra, bude-li se správou duší, nebo do 18 hřiven, bude-li takové obročí bez takové správy. V žádosti této není uvedeno, že by Jan měl nějaké obročí, ač by to v žádosti ke Stolicí papežské nutně býti musilo, kdyby byl býval již tehdy knězem, bylo by v tomto případě větší pohnutkou. Ovšem podobné listy papežské nemávaly hned výsledku příznivého, někdy vůbec žádného.

Svatý Jan Nepomucký I. Praha 1921.

FRANTIŠEK VÁCSLAV KARLIK
PÍSEŇ O LÁSCE K UKŘIŽO-
VANÉMU

MEŠNÍ PÍSEŇ SVATOJANSKÁ

Duše naše k Bohu touží
s prosbou vroucí přikročit,
pro viny však nezaslouží
na tvář Boží popatřit.
Tebe, *Jene*, spomocníku,
vzývá duše nebohá,
ke *Kristu* jdi, prostředníku,
vypros milost u Boha.

Žes na zemi rozšiřoval
Boží slávu, Krista čest,
Bůh tě za to korunoval
věncem věčně lesklých hvězd,
a žes hlásal slova míru,
krotě hněv a rozbroje,
Bůh tě uved z bojů víru
v rajské stánky pokoje.

Jene, ty jsi stále bedlil
Krista konat příkazů,
co jsi kázal, tos vysvětlil
v skutcích svých co v obrazu.
Hořelo tvé srdce vřelou
k Pánu Bohu milostí,
Kristu oddán s duší celou
světa zhrdals marností.

Pravdu víry, již jsi učil,
věrný církve služebník,
bolnou smrtí jsi zaručil,
stav se pro ni Mučedník.

Učívals, že Otec viny
shladil v Syna bolestech,
a že Duch za Boží syny
posvětil nás v svátostech.

Když jsi na posvátném místě
mešní oběť konával,
vždy jsi spolu srdce čisté
Kristu v oběť podával.
I my Bohu věnujeme
srdcí našich žádosti,
vypleniti slibujeme,
chlípnost, hněv a mrzkosti.

Vezmi v ruce harfu zlatou,
vkroč andělů do sboru,
s nimi zpívej píseň svatou
Pánu světův oborů:
„Sláva Bohu, Stvořiteli,
moc a sláva na věky,
sláva světa Spasiteli,
Duchu sláva na věky.“

„Požehnání Beránkovi,
požehnání, sláva, čest,
jenž se sníživ k člověkovu,
hříchův trest zaň volil nést.
Díky Kristu s Otcem v záři
Trůnu věčné jasnosti,
jenž za pokrm na oltáři
nám se dává v svátosti.

U Beránka, slitovníka,
za nás, *Jene*, oroduj:
„Beránku, jenž za hříšníka
obětovals život svůj,
ustrň se nad bratry svými,
přijmi všechny na milost,
ustrň se nad syny svými,
pomozíš nám v svou radost.“

Přijal Kristus lítostivý,
přijal syny na milost,
v tělo Pán náš milostivý,
v srdce vchází vzácný host.
Vítej, vítej, svatý hosti,
a v nás stále přebývej,
a ty, duše, v blaženosti
Hosta zbožně požívej.

Jene, ty jsi zbožným předkům
rád a vroucně žehnával,
čest jsi proti křivým svědkům
a nevinnost zastával.
Vypros nám i smilování,
obhaj naši ctnost a čest,
pros, ať Boží požehnání
po všech cestách s námi jest.

Zpěvník pro kostel a školu. Praha 1860.

JAN OLTÁŘNÍKEM SVATÉ OTILIE

Ó vy slavná města Pražská,
mluvte i vy chrámové,
netekly tu slze hojně
těch, kdož hřešili odbojně,
ve vás, Boží stanové?
Ach, co vichr, *slova* jeho
srdcem hříšných pohnuly,
každý želel pádu svého,
k Bohu zpět se hrnuli.

Stará lidová píseň.

Nejjasnější vzore *kazatelů*,
oroduj za nás!

Litanie Beckovského, Hrdlička 1704.

Ozdobo *duchovenstva*,
oroduj za nás!

Litanie Kapucína z roku 1778.

BOHUSLAV BALBÍN

JANOVO POVOLÁNÍ
NA KNĚŽSTVÍ

LEGENDA

Již dříve, hned jak se jal písmu obírat, *Jan* cítil, že ke *kněžství* a duši přísluže jest volán. A když již blízko cíle byl, tím ohnivěji k němu byl hnán. Jakkoliv pak se studiem věd zbožnost a ctnost vezdy spojoval, přece soudě, že čím kdo s větší přípravou k svěcení kněžskému přistoupí, tím lépe potom spása duši se mu daří, měsíc před svěcením svým ode všech zaměstnání světských se uprázdnil a celou tu dobu prožil tím, že trýznil své tělo, očišťoval svědomí a nebeské pomoci k tak velikému a božskému úřadu a dobré rozvahy a rady pro budoucnost si vyprošoval.

Z této pouště vyšel a posvátným svěcením byv pomazán, nikoliv blyskadla ani přílišné mluvení, podle rčení Komikova, nýbrž Duchem Božím prodchnutá slova a nebeské myšlenky jako kopí obratně mířená, ba spíše celé vozy kosami obíté do shromáždění dole se kupícího s výše pouštěl a duše podmaňoval, a z chvály posluchačů, pohnutí, slzí, více však ještě z nápravy života veliké vážnosti si zjednav, zakrátko jména vynikajícího kazatele u Pražanů nabyl. Proto za všeobecného souhlasu svěřen *Janovi* úřad kazatele v basilice Blahoslavené Panny před Radnicí, obecně řečené před Tej-

nem, na Starém Městě Pražském, na nejpřednějším místě města.

Mohlo se zdáti nesnadným, posluchače již z dřívějšíka přivyklé nejznamenitějším kazatelům řečí zaujmouti. Nastupovalť po *Konrádu ze Štěkny*, jehož Pražané za nejvýmluvnějšího kazatele svého věku považovali. Nastupoval po *Janu Milíčovi*, nedávno zesnulém, na jehož kázání všechny paní pražské rázem odvrhly přepych šatstva, nevěstky kající u velikém počtu se zavíraly do klášterů, občané sami nevěstší krčmy vymetli. Náš *Jan* však přece všechno ono čekání lidu splnil a želání po oněch dřívějších kazatelích utlumil, s nejopatrnější mírností zdržuje se vždycky hašteřivého způsobu mluvy a závistivých útoků na Řády Žebravé, což velikým oněm kazatelům, jež jsem právě jmenoval, jak se tehdy stávalo, kruté u mnohých záští, v Římě obžaloby a téměř záhubu, jak ze spisů známo, přivodilo.

Život Svatého Jana Nepomuckého.

FRANTIŠEK STEJSKAL
KTERAK JAN STUDOVAL
BOHOSLOVÍ

STUDIE CÍRKEVNĚ HISTORICKÁ

Klerik *Jan z Pomuku* při svém zaměstnání od roku 1370 jako veřejný notář a úředník kanceláře arcibiskupské nemohl se věnovati podrobnému studiu filosofie a bohosloví na fakultách universitních. Ovšem Jan Ignác Dlouhovesský a po něm i Balbín vědí o jeho studiu více, ale jen z dohady, soudíce ze studia svého věku na dřívější staletí. V sedmáctém století vychodil student šest tříd gymnasia, studoval dvě léta filosofii a při lepším nadání dosáhl doktorátu filosofie a tak jako mistr filosofie vstupoval na fakultu bohosloveckou. Dosud se chovanci semináře kněžského nazývají majstři, ač studium filosofie se prohloubilo, rozšířilo, a tudíž žádný snad z alumnů doktorem filosofie není. Avšak ve století čtrnáctém nebylo studium upraveno tak a usnadněno jako za Balbína. Pro studium na fakultě bohoslovecké žádalo se sice mistrovství svobodných umění a to předpokládalo asi šest let studia, a podobně bylo třeba dlouhých let na fakultě bohoslovecké, studia Písma svatého (bakalář kursor) a sentencí Petra Lombarda (bakalář sentenciarius), než se mohl státi doktorem theologie. Zpravidla ti, kteří věnovali se studiu na fakultě bohoslovecké, byli již kněžími, dávali se vysvětití potom, když dosáhli mistrovství svobodných umění.

Jan Ignác Dlouhovesský tvrdí, že Jan Nepomucký studoval v kostele Svatého Apollináře na Větrném vrchu, kde prý Karel IV. založil kollegiátní kapitolu pro vyšší učení. Jan prý prospěl tak, že byl vysvěcen na kněžství. Balbín zase uvádí založení university, Jan studoval zde, stal se mistrem svobodných umění, pak byl prohlášen po studiu bohosloví a církevního práva doktorem bohosloví a dekretů či práva církevního. U kostela Svatého Apolináře se prý učilo veliké množství, neboť všichni klerici z kostela Vyše-

hradského tam chodili, tam prý i Jan poslouchal bohosloví. Ve starších zprávách o Janu Nepomuckém není o studiu jeho žádné zmínky a nelze je také doložití prameny z věku čtrnáctého. V archivu university Karlovy uvádí se Jan z Pomuku k rokům 1381 a 1387, ale jde tu o fakultu právnickou. V zápisech fakulty filosofické není a matriky fakulty bohoslovecké se ztratily a nemáme tedy odtud zpráv úředních. Balbín sice uvádí při studiu bohosloví na okraji Pravidla kostela Vyšehradského, ale v rukopise universitní knihovny, signatura XIII., D 6, není o školách bohosloveckých u Svatého Apolináře ani slova. Znalost naše o tom, kde se konaly přednášky bohoslovecké v první době po založení university Karlovy, je příliš kusá pro nedostatek pramenů a bude snad možno ji doplniti podrobnějším probádáním rukopisných pramenů historických. Jen to můžeme najisto tvrditi, že mezi kanovníky u Svatého Apolináře nalézáme 1367 — 1375 mistra Oldřicha ze Sulzbachu a pak mistra Jana Eliášova z Prahy 1406 — 1418. U školy partikulární (gymnasijní) Svatého Apolináře známe jen mistra Michala z let 1414 — 1418, nelze tedy říci, že tvrzení Dlouhovesského a Balbínovo se srovnává s pravdou, nýbrž je pouze dohadem, který není řádně doložen.

Ostatně není nutno mysliti si, že by v té době bylo žádáno, aby každý svěcenec se vykázal absolutoriem fakulty bohoslovecké, neboť víme, že studium bohosloví považováno bylo za nejvyšší. Tak i Mistr Jan Hus stal se roku 1401 knězem, ač teprve toho roku počal studovati bohosloví na fakultě a roku 1409 ještě nedosáhl hodnosti doktora bohosloví, jsa bakalář formatus, jenž do doktorátu neměl již daleko, kdyby nebyly nastaly spory, jimiž se ocitl na půdě mimocírkevní. Na svěcencích se žádalo a dostačovalo, když prokázali dostatečnou znalost jazyka latinského a podrobili se zkoušce u úřadu arcibiskupského o znalosti základních věcí katolického učení. Něco obsahovala „Regula sancte ecclesie Pragensis“ se svými výměry o tom, co je tonsura a jednotlivá svěcení, o životě duchovenstva, o jmění církevním, o svátostech, o kánonu mešním a pokání. Něco podobného obsahovaly také výroky (auctoritates), které napsány byly na deskách v kostele Svatého Víta. Nelze také pominouti mlčením, že mistr bohosloví u Svatého Víta ustanovený

přednášel od 9. října do posledního července o Písmu svatém. Mistr školní měl povinnost starati se o učení v mluvnici, logice a filosofii pro žáky chorální, kterých bývalo na 30 u Svatého Víta.

Domnívám se právem, že mohu poukázati na rukopis universitní knihovny X A 11, který obsahuje spisy pro kněze potřebné, i ty, z nichž bylo skládati zkoušku. Rukopis začíná spisem o sedmi hlavních hříších, pak následuje samomluva Svatého Augustina, spis o utrpení Páně, řeč o posvěcení chrámu, o svátosti oltářní, dílo Isidora Sevillského, fysiognomie Aristotelova, elucidarius Honoria Autunského o metafysice, correctorium Burchardovo o pokání, seznam hříchů zadržených, jak se má kněz chovati ke kajícíku, o modlitbách za mrtvé a malá theologie Hugona Štrasburského Compendium theologie veritatis. Je to sbírka spisů asketických a bohosloveckých, psaná v Praze od několika písařů dosti nedbale od roku 1375 do 1377. Na stránce 123₄ o hlavních hříších opisoval z tabule v kostele Svatovítském, ale od 5. hříchu nenapsal nic, nemohl prý to přečísti, neboť deska visela na temném místě a proto se nemohla opsati. Myslím, že tato kniha náležela Janu Nepomuckému, když se připravoval ku přijetí vyššího svěcení. Doba se shoduje i zápis na konci knihy: „Dal jsem Janovi (patrně katedrálovi) 6 kop a půl bez 15 grošů, za tuto knihu jednu kopu, za breviář 5 kop bez 4 grošů, knihaři za vazbu 8 grošů. U Jana jsme zjistili velikou přesnost ve věcech peněžních, a tudíž nás tato poznámka utvrzuje v domněnce, že dal si napsati tuto knihu, do níž na konci zapsána byla i řeč o novosvěcenci. Spisy theoretické v tomto svazku obsahovaly asi všechny otázky při zkoušce kladené svěcencům. Při velikém množství zkoušenců se mohlo státi, že některý proklouzl ani čísti neuměje, jako onen Albert Janův z Braskovse, jenž byl 31. května 1392 suspendován na tak dlouho, dokud se nenaučí čísti.

Vedle této zkoušky o vědomostech bylo nutno zjistiti, zda svěcenec má již nějaké obročí (titul ordinací), nebo dostatečné jmění vlastní, je-li mravů chvalných a u věku zákonitým, z lože manželského (nemanželským bylo potřebí dispense papežské), zdaž některý z jeho příbuzných neprovinil se vraždou nebo poraněním klerika, byl-li z diecése

cizí, má-li svolení svého biskupa. U koho nalezena byla nějaká závada, byl odmítnut, ostatní zapsáni do knihy svěcenců. Před svěcením se veřejně prohlásil trest vyloučení z církve na ty, kdož by se podloudně vloudili mezi svěcence, ač nevyhověli podmínkám uvedeným. Od titulu někdy bývala dávána dispens, když se někdo zaručil, že bude kněze živiti, dokud by nedosáhl obročí. Obyčejně uděloval svěcení biskup světící či planý, který neměl vlastní diecése, poněvadž byla nevěřícími obsazena (in partibus infidelium). Svěcení se udělovalo v sobotu suchých dnů, v sobotu před nedělí Smrtnou, v sobotu Bílou a před letnicemi. Od 1373 do 1387 byl v Praze světícím biskupem Hynek, biskup Vladiměřský, z řádu Svatého Augustina, a 1375 — 1393 Johl, biskup z Majorky, z řádu kazatelského. Nižší čtyři svěcení se udělovala najednou, kdežto vyšší smělo následovati vždy po roce, nebyla-li dispens udělena z nutných důvodů.

Dlouhoveský a po něm také Balbín tvrdí, že Jan před svěcením konal *duchovní cvičení* a rozjímání po celý měsíc. Nemusíme sice pochybovati, že svěcenci vážně se připravovali modlitbami ke dni rozhodujícímu, kdy odříkali se světa a brali na sebe těžké povinnosti stavu duchovního, ale doba jednoho měsíce jest příliš podobna duchovním cvičením, která zavedl Svatý Ignác z Loyoly, jimž se ve století šestnáctém a sedmnáctém mnozí katolíci s velikou obětavostí a horlivostí podrobovali. Církevní předpisy dřívější doby nežádaly tak dlouhé doby. Je tu tedy opět promítnutí zvyklostí pozdějších, do století čtrnáctého, které se dá snadno vysvětliti, když jde o muže svatého, ale současnými prameny se to dokázati nedá. Zachovaly se sice zprávy o kajícnosti Karla IV. na Karlštejně, arcibiskupa Jana z Jenštejna ve věži dvora arcibiskupského na Malé Straně, v Roudnici a na Helfenburce, Jana Milíče z Kroměříže, ale o Janu Nepomuckém je tu jen dohad bez přímého dosvědčení.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

ANONYM LIDOVÝ
SVATÁ PANNŮ OTILIE!

PÍSEŇ PROSEBNÁ

Svatá panno *Otilie*,
srdce tvé jen Kristu bije,
po něm touží, jeho hledá,
ženichem se držet nedá.

Svatá panno *Otilie*,
z hradů, kde tvůj otec žije,
odcházíš a o samotě
stavíš klášter Krista chotě.

Svatá panno *Otilie*,
za to Pán ti pramen lije
z lesní louky nevaďnoucí
se zázračnou vodou skvoucí.

Svatá panno *Otilie*,
kéž nás ruka tvoje kryje
před slepotou duše věčnou,
zpíváme ti píseň vděčnou:

Svatá panna *Otilie*
v Praze s námi dosud žije,
Krista s námi chválí v slasti
ve své nové české vlasti!

Tisk jarmareční. Praha 1792.

FRANTIŠEK EKERT

KULT SVATÉ OTILIE
V ČECHÁCH

STUDIE KULTURNĚ HAGIOLOGICKÁ

Princezna *Otilie*, dcera alemanského vévody Etichona v Hohenburku v Elsku a jeho manželky Bervindy, narodila se roku 657. Když se otec dozvěděl, že dítě jeho jest slepo, poručil, aby bylo buď usmrceno neb aspoň vzdáleno. Zbožná kojna zachránila dítě a přinesla je do kláštera Beaume do Francie, kde prospívalo vědomostmi a ctnostmi a vyrostlo v kvetoucí pannu. Podání vypravuje, že Svatý Erhard, biskup Řezenský, z vnuknutí Božího přišel do kláštera a pokřtil princeznu, kteréž dal jméno Otilie. Jakmile svatý biskup pomazal oči jejích, prohlédla i dívala se přívětivě na něho. Její bratr Hugo přivedl ji pak pln radosti otci, jenž však v prvním rozčilení vlastního syna zabil. Ale brzo toho litoval a uznal Otilii za vlastní dceru. Nová bouře však jí hrozila, neboť otec zamýšlel sňatek. Konečně Otilii dovolil vstoupiti do řádu a za pokání přeměnil svůj hrad Hohenburk v ženský benediktinský klášter Ottilienberk, v němž se Otilie stala první abatyší. Kající otec zemřel roku 690. Zázrakem na prosbu dcery jeho vyprýštil tam „Ottiliin pramen“. Zesnula v Pánu dne 13. prosince 720 a její hrob byl proslaven zázraky. Světice jest ochránkyní Elska a vzývá se v nemocech očních.

Roku 1354 zavítal císař Karel IV. s tehdejšími biskupy Olomouckým Janem *Očkem* z Vlašimě a biskupem Štrabským Janem z Lichtenburku do kláštera Svaté Otilie a hrob této světice byl před nimi otevřen. Tu získal císař rámeč Svaté Otilie a ostatek Svatého Erharda, někdy biskupa Řezenského, jež daroval chrámu Svatovítskému v Praze, tehdáž znovu stavěnému.

Když potom Jan *Očko* roku 1364 stal se arcibiskupem Pražským, vystavěl v novém chrámě roku 1367 vlastním nákladem Kapli Svatých Erharda a Otilie, zřídív v ní ol-

tář. Oltářnictví v této kapli dosáhl asi roku 1379 jedva na kněžství vysvěcený Svatý *Jan* Nepomucký, tehdy první notář arcibiskupské kanceláře. A právě před touto kaplí, v ochozu vysokého kůru, byl umučený světec Jan z Pomuku roku 1393 pohřben. Na tom místě stojí nyní jeho stříbrný náhrobek.

Na počátku století sedmnáctého bylo při farním chrámu Svatého Ducha na Starém Městě Pražském založeno „Bratrstvo Svaté Otilie“ na prospěch věrných duší v Očistci, mezi jehož údy bývali i šlechtici a preláti. Také král Ferdinand II. vstoupil do něho. Patronkou bratrstva vyvolena Svatá Otilie proto, že podle podání vyprosila vlastnímu otci světla života věčného. Bratrstvo konalo pobožnosti při oltáři Svaté Otilie, jenž posud je zachován. Sem spěchávaly zejména v den svátku Světice dne 13. prosince zástupy zbožných Pražanů, stížených nějakou chorobou oční.

Církev vítězná. Praha 1899.

FRANTIŠEK STEJSKAL

JAN OLTÁŘNÍKEM KAPLE
VLAŠÍMSKÉ

STUDIE HISTORICKÁ

Roku 1380 nalézáme Jana z Pomuku již jako *oltářníka* v Kapli Svatých Erharda a Otilie, založené u Svatého Víta arcibiskupem Janem *Očkem* z Vlašimě, kde také zakladatel tento byl pohřben a jeho náhrobek dosud se zde spatřuje. Oltářníkem této kaple byl do roku 1379 Jindřich ze Stvořenky, bratr děkana Hynka Kluka z Klučova.

Kdo měl býti oltářníkem a sloužiti několikrát v týdnu mši svatou, musil přijmouti vyšší svěcení. I ten, kdo chtěl býti posvěcen jen na podjáhna, musil se vykázati nárokem či titulem na stálý roční příjem, z něhož by mohl býti slušně, jak se na klerika patří, živ. Tak stanoveno bylo Alexandrem III., leč by klerik měl dostatečný příjem ze svého jmění nebo z dědictví. Předpisy tyto obnoveny čl. 8. provinciálního sněmu pražského z roku 1349. Poněvadž u Jana Nepomuckého nemáme dokladů, abychom ho měli za tak bohatého, aby se mohl z důchodu jeho živiti, proto se právem domníváme, že Jan přijal vyšší svěcení teprve tehdy, když mu bylo uděleno právě ono oltářnictví.

A skutečně 6. září 1380 čteme, že Jan z Pomuku, oltářník světců Erharda a Otilie, notář kanceláře arcibiskupa Pražského, a Tomáš, kantor kostela Vyšehradského, jako zástupce Václava, oltářníka světců Šimona a Judy, podali ke kostelu v Křechoři za faráře Martina z Pomuku, jenž byl též generálním vikářem potvrzen. Z toho důvodu můžeme souditi, že Jan, jako oltářník, jehož povinností bylo sloužiti mši svatou čtyřikrát do téhodne, jest již *knězem*.

V kapli Vlašimské, kterou dal svým nákladem stavěti arcibiskup Jan Očko (při operaci mu vyteklo levé oko), postavil oltář ku cti Svatého Erharda, biskupa Řezenského z VIII. století, Otilie a Albána. Při oltáři tomto ustanoven byl kněz, který tu sloužil mše svaté, za to se mu dostalo příjmů ze vsi

Dubčan u Žatce, pak 5. července 1375 z Biskupic, celkem 22 kop. Oltářníkovi bylo sloužiti týdně 4 mše svaté, platiti do pokladny chrámové 2 kopy, aby byl účasten i rozdělení i v jiné dny, podléhati děkanovi u Svatého Víta jako jiní oltářníci. Ve výroční den úmrtí Jana Očka měl dáti 4 kopy kanovníkům a služebníkům u Svatého Víta, 10 grošů na svíčky, 10 grošů na mše, 10 grošů žákům a žebrákům na chléb, dva dny před tím odvésti děkanovi u Všetech Svatých a kanovníkům 2 kopy, také i děkanu a kanovníkům u Svatého Apolináře. Zbývalo tedy oltářníkovi jako čistý výnos, ač z něho musil platiti ještě klerika, 10 kop 30 grošů. A skutečně desátek papežský obnášel roku 1384 (poloviční) 30 grošů a 1399 jednu kopu.

Do této doby bych kladl *pluviál*, který uveden je v inventáři Svatovítského chrámového pokladu z roku 1387, č. 515 jako *pluviál* Jana z Pomuku, doktora, se zlatými nohy a zlatými lemovkami. Každý kněz ustanovený u Svatého Víta byl povinen dodati kostelu kápi či *pluviál* hedvábný v ceně nejméně 3 kop a odevzdati jej sakristovi, jinak mu bylo zapovězeno vstoupiti do kostela, pokud této povinnosti nedostál. Šlo patrně o to, aby služby Boží konaly se podle předpisů církevních. Ovšem titul doktora, který v zápisu tomto dává se Janu Nepomuckému a rok, kdy byl psán 1387, mohl by poukazovati, že toho roku darován byl onen *pluviál*, ale poněvadž roku 1387 Jan nepříslušel ke kostelu Svatého Víta, kladu *pluviál* ten do doby jeho oltářnictví 1380 a titul doktora se vysvětlí snadně tím, že inventář byl psán roku 1387. Předcházející inventář Svatovítský z roku 1374 nemá tolik *pluviálů* a Jan z Pomuka tehda nebyl knězem.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

ANTONÍN PODLAHA

O PLUVIÁLU JANA Z POMUKU

STUDIE O PARAMENTICE

Každý kanovník nově zvolený byl stanovami kapitulními zavázán během tří měsíců zakoupiti *pluviál* hedvábný v ceně nejméně tří kop grošů, tedy asi 105 korun předválečných, kterýž po jeho smrti zůstal majetkem kostela a připomíná se v inventářích se jménem bývalého vlastníka... Počet pluviálů následkem této povinnosti vzrostl měrou znamenitou. Inventář z roku 1387 jich uvádí neméně než 132 kusů, z nichž valnou většinu tvoří pluviály kanovníky darované.

Pročítáme-li dlouhý ten seznam, neubráníme se podivu nad přebohatou rozmanitostí vzorkování těchto rouch. Byla mezi nimi kápě se zlatými ptáčky, modrými čtvernožci a květy na červené půdě. Jiný pluviál se zlatými ptáčky držícími zlaté nápisové blánky v zobácích na zeleném pozadí. Pluviál aksamitový červený zlatě pruhovaný. Pluviál ušitý z tmavomodrého a bílého sametu na způsob šachovnice, s červenými tečkami v bílých polích. Kápě červená s labutěmi bílými. Bílá se zlatými růžemi. Červená s bílými růžemi a jinými modrými květy, mezi nimiž byly věže a v každé věži pes. Pluviál kanovníka Václava z Radče měl na prsou jeho znak rýč. Kápě z rudého paldykynu s modrými pávy, jejichž ohony byly bílé a červeně tečkovány. Kápě z bílého nachu s pávími péry a se znakem Jenštejským, kterouž daroval arcibiskup Jan z Jenštejna, když byl kanovníkem, a již potom užíval bratr jeho, kanovník Václav z Jenštejna. Pluviál z červeného nachu se zlatými květy, s obrazem Svatého Václava na kapuci a se znakem arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Kápě s ptáčky a zelenými lvy, z jichž hřbetů vyrůstaly zelené stromy. Kápě z brunátného nachu se zlatými draky o několika ohonech k letu křídla rozestírajícími...

Jedna kápě měla i nápis český: „Sabaoth ma nadyege“. U každého pluviálu jest uveden dárce, takže se tu setkáváme se jmény téměř všech tehdejších kanovníků. I pluviál *Svatého Jana Nepomuckého* se tu uvádí. Byl ozdoben zlatými

griffony a praetextami. V inventáři z roku 1387 uvádí se tato kápě takto: „Cappa dni Johankonis *Pomuk* doctoris“, v inventáři z roku 1396 však již slovy: „Cappa piaie *memoriae* dni Johanconis Pomuk“.

Chrámový poklad u Svatého Víta. Praha 1903.

K R I Š T O F H U B A T I U S

J A N O V A P Ř Í P R A V A

K E K A Z A T E L S T V Í

K Á Z Á N Í Z R O K U 1730

Jan Nepomucký zmizel. Ani jej vidět ani slyšet není. Mine jedna, přichází druhá i třetí, ano i čtvrtá neděle, celý měsíc, a *Jan* Nepomucký oči naše i uši zbavuje svého potěšení. Zdali snad *Jan*, uznav u nás nějakou nelipku nad svým prodloužilým kázáním, za dlouhý čas kázati nemíní? My však stvrzujeme veřejně, že *Jana* dlouho slyšet jest krátká chvíle. Ach, vyjdi! Vyjdi, *Jene* Nepomucký! My žádáme toužebně kázání tvého slyšeti! *Jan* Nepomucký ale zatím činí to, co *Abulensis* kazatelům radí: „Kazatel má svým časem od lidu ustranit se.“ A sice, aby radu vzal od Boha, osvětlení dosáhl od Svatého Ducha, co budoucně k lepšímu prospěchu poslouchačův kázat bude.

A co nevidím? Patřte, laskaví spoluposluchači, ejhle, *Jan* Nepomucký podle jmenované rady k neobyčejnému kázání se hotoví! Od lidu jsa vzdálený, školních i světských obchodů zbavený, a to skrz celý měsíc v svém pokojíčku zavřený, klečí před Ukřižovaným Spasitelem celý v rozjímání zamyšlený! A vidím při něm podivné nástroje k dokopání nějaké studnice. Anobrž bedlivě pozorujíc okolečnosti, vidím, kterak se mu ukazují studnice vod. Jaké to studnice? Obrátme oči na Ukřižovaného Ježíše, před kterým klečí: „Jeho studnice jsou rány Krista Ježíše, a tyto jsou studnice vod, to jest studnice milosti a učení, z kterýchžto náš kazatel váží, co nám budoucně kázat míní,“ praví Hugo Kardinál. Ejhle, jak váží vodu milosti a učení! V trýznění těla, v umrtvení smyslu, v očišťování svědomí, v přemejšlování posledních věcí, v modlení a horlení, v bohomyšlnosti a kajícnosti!

Ó, z pěti ran Kristových jako z pěti studnic navází sobě *Jan* celý potok vejřečnosti. Vinšoval sobě někdy Richard od Svatého Viktora takového slyšet kazatele, který by prv jazyk svůj jako péro omočil v krvi srdce svého. A to sice z pří-

činy, co takový jazyk mluví, to mu láska navrhuje. Však netoliko tolikéž, anobř více se nám stane: *Jan* Nepomucký netoliko jazyk svůj omáčí v krvi srdce svého, aby z pouhé lásky mluvil, ale, ať tak řeknu, jazyk svůj brodí v krvi pěti ran Kristových, z kterýchžto by jazyk svůj i srdce své jako v oné studnici Delfinácké blíž města Grenoble, která jiskry a plamen vyhazuje, mohl roznítit a zapálit. Ó, jaké to kázání nebude!

Jan již jest s kázáním hotový, anť jde a pospíchá. Pospěšme i my, neb takové prospěšné kázání uslyšíme, jaké vinšovati můžeme! Já laskavým spoluposluchačům nabízím, ale kam půjdeme, povím. *Jan* Nepomucký skrz ono od lidu vzdálení, skrze těla a smyslů mrtvení, hotovil se k svatému *posvěcení kněžstva*. A nyní jsa již posvěceným knězem, a s láskou k Bohu i k bližnímu celý roznícený, počíná veřejně kázat v Městech Pražských po kostelích, a to s takovým užtkem a prospěchem, s takovou pověstí, že v kostele Marie Panny před Tejnem, a sice po smrti kazatele velmi vznešeného, *Jana z Milič*, na kazatedlníci uveden a dosazen bývá.

Tam, tam tedy pospěšme, tam jej uslyšíme. Ejhle, *Jan* Nepomucký jest na kazatedlníci! A zdali, laskaví spoluposluchači, znamenáte, co já šetřím? Vidím, že v Městech Pražských se obnovuje podivný příběh divotvorného Mojžíše na poušti. O Mojžíšovi Písmo svaté svědčí, kterak on reptajícímu a nevděčnému lidu židovskému, od žízně velmi trápenému, podivným způsobem na poušti vodu vymohl. Totiž, udeřil dvakrát v skálu s prutem a vyprejštily se vody hojné. A zdali nevidíte, laskaví spoluposluchači, že tolikéž se stává v kostele Tejnském, když *Jan* Nepomucký s prutem udeřuje na skálu a hojné vody se vyprejšťují pro celou Prahu?

Jak to? Jaký jest to prut? Jaká skála? Zdaliž i v Městech Pražských, kdežto hojnost jest vody, se poušť vynachází a vody schází? „Poušť jest tento svět pro dostatek zlého,“ praví Hugo Kardinál, „a nedostatek dobrého pro tvrdé skalí zatvrzelých hříšníků a pro nedostatek slzavých vod pravého pokání.“ A zdaliž i toto vše v Městech Pražských se nevynachází? A protož, jak již jmenovaný Hugo Kardinál opět praví: „Mojžíš vyznamenával na poušti kazatele, prut kříž, skála srdce hříšníka, a vody znamenaly slzy pokání,“ a

ejhle, toť vidíme v kostele Tejnském, když káže *Jan* Nepomucký. Onť raní s prutem kříže, na kterém zavčšeného Krista Ježíše představuje, zatvrzelé jako skála srdce hříšníků. A již již tekou skrz oči hojné slzy pravého pokání. Káže *Jan* Nepomucký pravdu Boží podle vnuknutí Ducha Svatého, káže bez okolečné krasomluvnosti, ne k lahození lidu, ne frašky a pohádky k smíchu a zalechtání uší, ale káže k ranění srdce, k polepšení života a k nenávisti hříchu a nepravosti. Tak vyvádí vodu z tvrdé skály, která z příkladu následování postačuje pro celou Prahu.

Kazatel prorocký. Praha 1730.

A N O N Y M

MODLITBA KE KNĚZI JANU

1831

Jak tě můžeme dosti navelebiti, ó svatý *kněže* a *patrone* náš, Svatý *Jene* Nepomucký, kterýž jsi mečem křesťanské moudrosti bludy kacířské zaháněl, vedením Ducha Svatého manu Božského neporušeného zjevení rozšiřoval, svatost obcování podle katolické víry na sobě osvědčoval, a učils církvě pravé věrné se držeti, ježto jediná jistotně k nebeskému Království vede.

Opravdově život tvůj *kněžský* byl slavný v Bohu tvém. Hospodin nejvyšší přijímal v oběti *mše* svaté tebe, jako někdy nevinného Abela milostně, vysvobodil tě z potopy bezbožných jako někdy nábožného praotce Noema, a že jsi Hospodinu, Bohu svému, horlivě a věrně sloužil, byl jsi jako patriarcha Abraham přítelem Božím nazván. Podobně, jako nevinný Josef Egyptský odolal jsi vítězně všemu pokušení a dobyl sobě té slávy, která jediné má cenu v očích Božích.

Jako někdy Mojžíš, srazil jsi holí kříže dábelského Faraona do pekel jeho, kdežs ty po vlnách bouřících se proti tobě náruživostí tvých nepřátel pokojným srdcem krácel. V chrámu Páně Svatovítském vidíme tě kanovníka po boku nejvyššího kněze Arnošta, druhého Árona, býti kazatelem křesťanského ovčince, a zpovědníkem, též i almužníkem zbožné královny Johany, o kteréž spasení jsi apoštolsky pečoval. Jako Josue, vítězný vůdce lidu Israelského, porážel jsi nepřátele svaté Církve katolické, jako Finees byl jsi pro horlivost tvou bohatstvím milostí Božích naplněn, jako prorok Izaiáš byl jsi ohněm nebeským očištěn, jako prorok Daniel zavřel jsi tlamu lva řvoucího kacířstva, a jako tři mládencové v ohnivě peci snesl jsi plamen všech utrhačů Církve a vyšel jsi ze všeho pronásledování a pokušení s čistotou svého svědomí.

Jako kníže apoštolů Svatý Petr hlásal jsi Pražanům a Čechům Krista Ukřižovaného, jako kníže apoštolů Svatý Pavel volal jsi odpadlé do Církve Kristovy zpět, a jako apoštol

Tomáš po všech krajích o Pánu Ježíši jsi vyznával: *Pán můj a Bůh můj*. Jako evangelistové Boží, svatí Matouš, Marek, Lukáš a Jan, učil jsi pravdě Kristově veřejně, beze vší ostýchavosti, a věrný Kristův Apoštol neumělé jsi učil, pochybujícím dobře radil, zarmoucené těšil, vrtkavé na cestě spravedlnosti utvrzoval, hříšníky trestal, kající na milost přijímal a Bohu věrným bránu nebeskou otvíral.

Ó, pohled laskavě, svatý patrone, také na nás, jenž věrnými tvými ctiteli pozůstáváme, a přimluv se za nás, abychom Boha svého, všudy přítomného vždy před očima měli, jeho Božského zjevení, víry pravé vždy věrně se drželi, Církve Boží bez odporu rádi poslušni byli, na spasení svém horlivě pracovali, bližním svým dobrým učením a spásitelnou radou podle naší možnosti po boku stáli, v skutcích křesťanského milosrdenství radost svou nacházeli, a ve všem jednání našem pokojně se chovali.

Pána Boha prositi nepřestávej, aby žehnal rolím, lukám, zahradám, vinohradům i lesům, žehnal lidem i dobytku, by hladu nebylo, ale v hojné úrodě chléb náš vezdejší nám denně přicházel. Chraň vlast českou a moravskou ode vší války a nepokoje, a moru nedej, by hubil nábožné ctitele tvé. Jak se obnovují časy v novém pořádku obecném, tak pomoz nám, bychom obnovili smýšlení naše k rozumu, ústa naše k moudrosti, srdce naše k opatrnosti, žádosti naše k počestnosti a svědomí naše k spravedlnosti, by, jsouce již zde lid Boží, stali se jím také na nebesích, kdež bychom s tebou se radovali po všechny věky věkův. Amen.

Devět májových věnečků. Praha 1884.

Č Í T A N K A S V A T O J A N S K Á

VYDANÁ PÉČÍ

VÝBORU SVATOJANSKÉHO

PRO OSLAVU 200. VÝROČÍ KANONISACE

V PRAZE

SWAZEK DRUHÝ:

OD KNĚŽSKÉHO VYSVĚCENÍ
PO MUČEDNICKOU SMRT'

*

SESTAVIL VILÉM BITNAR

KNIH „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍSLO 176

PODÍL ÚDŮ NA ROK 1955 ČÍSLO 2

CENA Kč 6.—

PRAHA 1955

NÁKLADEM DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO
TISKEM ČESKOSLOVANSKÉ AKC. TISKÁRNY V PRAZE

ČÍTANKA SVATOJANSKÁ

VYDANÁ PÉČÍ

VÝBORU SVATOJANSKÉHO

PRO OSLAVU 200. VÝROČÍ KANONISACE

V PRAZE

SWAZEK DRUHÝ:

OD KNĚŽSKÉHO VYSVĚCENÍ
PO MUČEDNICKOU SMRT

*

KNIH „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍSLO 1-6

PODÍL ÚDŮ NA ROK 1955 ČÍSLO 2

PRAHA 1955

NÁKLADEM DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO
TISKEM ČESKOSLOVANSKÉ AKC. TISKÁRNY V PRAZE

JAN FARÁŘEM U SVATÉHO HAVLA V PRAZE

Vše, co výše bylo pověděno, opravňuje
k úsudku, že Jan z Pomuka žil jako člověk
i jako *kněz* životem příkladným.

Pekař, Tři kapitoly 1921.

Neúnavná, Svatý, byla
tvoje *kněžská* horlivost,
jež si za cíl vyvolila
rozmáhati šlechtnost!

Stará lidová píseň.

Koruno *kněžství*,
oroduj za nás!

Litanie Neumannova z roku 1829.

Neunavený *služebníče oltáře* Páně,
oroduj za nás!

Litanie Pešínova z roku 1834.

K L E M E N T B O R O V Ý

JAN FARÁŘEM U SVATÉHO
HAVLA

STUDIE HISTORICKÁ

Jan Nepomucký nebyl dlouho oltářníkem u Svaté Otilie, neboť po smrti faráře Václava Tausentmarka nastoupil již před 5. zářím 1380 jako *farář* u Svatého Havla na Starém Městě Pražském. Jan Nepomucký dostal se na faru mocí provise apoštolské. Farář Tausentmark, který tu působil přes třicet let, zanechal mu osadníky hodné a farnost velice dobře zachovalou.

První povinností farářovou bylo poučovati osadníky o víře katolické a naváděti je k životu ctnostnému podle příkázání Božích a církevních. V době farářování Jana Nepomuckého byl sice u Svatého Havla německý kazatel Jan ze Stříbra, ale tím nebyl farář zproštěn úplně své povinnosti, zvláště při mši svaté, které měli osadníci býti přítomni. Že Jan Nepomucký mohl těmto povinnostem dobře dostáti i jako arcibiskupský sekretář, vysvítá z toho, že residence arcibiskupská nenalezala se tenkrát ještě na Hradčanech, nýbrž dole na Malé Straně. Tam stál rozsáhlý dvůr arcibiskupův v místech mezi dnešními ulicemi Mosteckou, Lužickou a Letenskou, tedy v okolí Svatého Tomáše. Mohl tudíž farář Svatohavelský snadno do residence arcibiskupské docházeti, zvláště když měl pro ostatní funkce svého vikáře.

Protože u Svatého Havla před nastoupením Janovým kázali již za dob Karla IV. s velikým úspěchem Konrád Waldhauser a po něm Jan Milíč z Kroměříže, proslul chrám Svatohavelský po celé Praze a je pochopitelné, že i Jan musil v této tradici pokračovati. I za něho spěchali Pražané hojným davem ke kazatelně u Svatého Havla, aby poslechli výmluvného řečníka, vykládajícího jim lahodnou řečí tajemství svaté víry. U Svatého Havla počíná tedy Janova činnost kazatelská, o níž tolik horuje stará tradice svatojanská.

Farář Jan z Pomuku používal při své duchovní praxi oblíbené tehdy rukověti Tomáše Irského „O třech bodech“. V ní se v prvním bodě vykládá Vyznání apoštolské, v druhém bodě Desatero přikázání Božích, v třetím pak výklad sedmi hlavních hříchů. Knížka naznačovala, kterak jest věřícím vyložiti obřady církevní, aby jim dovedli býti přítomni s duchovním prospěchem. Ale Jan Nepomucký měl i jiné literární pomůcky, zejména různé výklady Modlitby Páně, Pozdravení andělského, Vyznání apoštolského, Desatera přikázání Božích. Mohl již s prospěchem čísti i české rukopisy skladeb o ctnostech a o hříších, jak je psal současný Tomáš Štítný ze Štítného.

Z toho můžeme poznati, že církev starala se pečlivě, aby křesťanství neulpělo pouze na vnějších obřadech, nýbrž projevovalo se i smýšlením vnitřním a také zřejmě potvrzováno bylo celým životem. Jest tedy velmi nespravedlivé pomlouvatí tehdejší dobu, jako by se byla církev spokojovala pouze formálním obřadnictvím a bezduchým církevnictvím. Jestliže se církvi nepodařilo vždy a všude, ano ani u některých kněží, prosaditi, aby zásady jejího učení byly skutečně prováděny v celém svém dosahu a rozsahu, byly-li někde vady, nelze je svalovati na církev katolickou, nýbrž připisovati sklonu člověka, aby hověl svým vášním a choutkám, na neochotu, podrobiti se ve všem řádu Božímu a církevnímu. Poslání svému „učte všechny národy“ se církev ani ve středověku nezpronevěřila, ano spolupůsobila mocně i k blahobytu časnému, kde bylo dbáno hlasu jejího.

Jan z Pomuku v době svého farářování stal se roku 1381 bakalářem církevního práva na Karlově universitě a na podzim 1382 odebral se na studia do Padovy, kde pobyl až do října 1387. Za jeho nepřítomnosti v Praze zastával úřad

farářský jeho vikář. Koncem roku 1387 byl již Jan zase v Praze, stal se doktorem církevního práva Karlovy university a nesídelním kanovníkem u Svatého Jiljí. Farářské povinnosti u Svatého Havla vykonával však až do 25. srpna 1390, kdy se fary zřekl a postoupil ji arcijáhnů Linhartovi Žateckému. Tak přestal býti Jan z Pomuku farářem u Svatého Havla.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1878.

KARL LEV ŘEHÁK

CHRÁM SVATÉHO HAVLA V PRAZE

STUDIE MÍSTOPISNÁ

Král Václav I., bratr Blahoslavené Anežky České, rozšířil v letech 1230 až 1253 staré podhradí Pražské na pravém břehu Vltavy o novou čtvrť, o tak zvané „Nové Město Prahy“. Takto zvětšenou Prahu pro větší bezpečnost ohradil zdí. O vystavění této nové čtvrti, přidané jako součást k posavadnímu Starému Městu Pražskému, získal si přední zásluhu královský mincmistr Erhart se svými přáteli. Král udělil měšťanům nové čtvrti všechny svobody měst královských. Protože byla osazena většinou obyvateli německými, slula také „Německé město“. Čtvrť zahrnovala území nynějšího Ovocného trhu, Rytířské ulice, Uhelného trhu a Svato-havelské ulice.

V této čtvrti založil král Václav I. asi roku 1233 nový farní chrám, zasvěcený památce Svatého *Havla Opata*, horlivě uctívaného německým národem. Odtud nazývala se nová čtvrť i „Novým městem okolo Svatého Havla“. Podací právo při kostele vykonával probošt Svatovítské kapituly pražské. Fara stojí po různém přestavování posud na původním místě, jest to dům číslo 497 staré a 29 nové v Svato-havelské ulici. Z této fary vedla kdysi nad ulicí chodba do kostela. Scházelo se z ní po schodech do nynější Kaple Svatého Kříže, jež bývala sakristií.

V kostele Svatého Havla bylo s počátku deset oltářů, z nichž čtyři měly nadání od bohatých měšťanů. Jeden z nich, na počest Svatého Jana Miláčka, postavili bratři Matěj a kněz Jan od Věže dle odkazu svého bratra Jeklína, při tom oltáři pohřbeného. Služby Boží konali v době Jana Nepomuckého farář, jeden kazatel německý, jeden kaplan a devět oltárníků, kteří při větších slavnostech faráři přísluhovali. Bylo to celkem dvanáct kněží. Chrám tou dobou patřil mezi čtyři hlavní kostely staroměstské. Fara patřila mezi

nejbohatší obročí, takže se osazovala šlechtici a vyměňována byla za kanovnictví i arciděkanství.

Zbožní předkové postavili kostel Svatého Havla uprostřed nové čtvrti na náměstí novým tehdy slohem gotickým. Ale z této podoby zachovalo se na naši dobu příliš málo, neboť byl přestavěn barokově. Jakousi představu o jeho gotické staré formě mohou v nás vyvolati chrámy Svatého Jindřicha, Svatého Štěpána nebo Svatého Vojtěcha, ač jsou původu novějšího. Kostel byl dosti vznosný, světlý, v průčelí měl snad dvě věže; na desíti oltářích byly obrazy menší velikosti ladně seskupené, zda stěny ozdobeny byly freskami, těžko nyní rozhodovati, ač v našich vlastech i fresková ozdoba nebyla neobyčejná. Veškerý části svatyně vyzdobeny byly účelně tak, aby zvyšovaly dojem a každý návštěvník cítil, že se nalézá v domě Božím, kde Bůh v nejsvětější svátosti přebývá, čekaje návštěvy věřících, v domě modlitby, kde má pamatovati na svou duši, na své příbuzné a ty, kteří již opustili tento svět, jejichž těla odpočívala na hřbitově kolem kostela. Synové a vnukové měli pamětlivi býti svých předků zbožnou modlitbou, odpustky a obětí mše svaté měli zároveň stále míti na očích svou smrt, kdy nepůjde již o rod a bohatství, nýbrž o spravedlivý, ctnostný život křesťanský a o věčnou blaženost.

V době farářování Jana z Pomuku bylo nutno gotickou stavbu kostela opravovati a stále udržovati. Musil si zajistiti potřebný k tomu důchod stejně jako pro konání služeb Božích. Vedle tohoto záduší musil Jan sám, jako obročník fary, pečovati o menší opravy, a konal tedy i on zajisté sbírky mezi osadníky, zejména šlo-li o větší podnik. Jména zádušní mu spravovali dva nejlepší z osadníků, pojmenovaní „kostelníky“ či „hospodáři“. Jaká škoda, že se nic nezachovalo z bohatého pokladu chrámového, zničeného v bouřích husitských.

Svatý Havel Opat. Praha 1925.

BENEŠ METOD KULDA
PÍSEŇ O SVATÉM HAVLU
OPATU

OHLAS LIDOVÉ PÍSNĚ

Za víru svou boje perné
vede *Irsko* církvi věrné
s anglickými násilníky.
Ó, kdo sečte mučedníky,
věrověsty, učitele,
co jich dalo zemi celé!

Kolumbanem, mistrem mnichů,
vychován byl v plodném tichu
Irčan Havel, jinoch statný,
věrec v ctnostech nepodvratný,
s mistrem šel a s pěti mnichy
Kristu orat nové líchy.

V Gallii a v Burgundii
potírali bludu zmiji,
vzdělávali Tyrolany,
bořili tam model stany,
hlásali tam Jezu Krista,
jenž nám svoje nebe chystá.

Dáno bylo Kolumbánu
odebrat se v jinou stranu,
Havlu Bůh dal pokyn zjevný,
aby vešel do poustevny,
odkud záhy na Švýcary
proudit mají nebes dary.

Modlitbami, zpěvem, posty,
posvětil kříž sobě prostý,
nežli počal s jáhny třemi

pro poustevnu rovnat zemi.
Tam se oddal dle své tužby
Bohu, lidem v pracné služby.

Křestany, jichž kraj už choval,
v svaté víře utvrzoval,
pohanům pak mnich ten chudý
zapuzoval hříšné bludy,
budoval jim pilnou snahou
šťastnou vlast a věčnost blahou.

Havla Pán Bůh dobrotivý
velikými dařil divy,
aby jeho spásné dílo
líbezně se vydařilo,
a hle, povstal z malé chaty
čilým mnichům stánek svatý.

Z pokory a ze skromnosti
nevzal žádné důstojnosti,
za let mnohých, jichž se dožil,
slávu Boží v lidu množil,
až mu v říši Krista Pána
klidnou smrtí sláva dána.

Pod dřevěným křížem tlelo
úcty hodné jeho tělo,
slavný klášter kolem kříže
s městem jméno *Havel* víže,
rok co rok tam zbožné davy
Pána Boha v Havlu slaví.

Svatý *Havle*, s nebes výše
popatř na ty zemské říše!
Nevěra, jíž lid se chlubí,
blaho mu a spásu hubí.
Pros, ať v hříších neumírá,
nechť jej oblaží tvá víra!

Legendy. Praha 1894.

JAN Z POMUKU

INVENTÁŘ POKLADU U SVATÉHO HAVLA

DLE SVĚTCOVA RUKOPISU

Při kostelech katedrálních a kolegiálních bylo církevním sněmem stanoveno, aby zhotoven byl seznam obřadních knih, liturgických rouch, kalichů a jiných klenotů, kterýž měl býti každého roku prohlížen a doplňován. Jan Nepomucký, stav se farářem u Svatého Havla, splnil přesně tento příkaz církve, sestaviv o všech věcech kostelu patřících podrobný *Inventář*, který dal potvrditi a po desíti letech zapsati do knih nadačních. Tak nám zachoval nejen vzácný obraz uměleckého tvoření církevního, ale spolu i autograf, neboť inventář, napsaný dne 8. září 1381, je podepsán vlastní rukou Janovou.

V úvodu zmiňuje se o starosti čelnějších osadníků, aby z bohatého pokladu později nebylo něco odcizeno. Na radu arcibiskupa Jana z Jenštejna sepsal tedy tento seznam, aby věci ty stále zůstaly u Svatého Havla. Inventář obsahuje devět skupin. Na prvním místě uvedeny jsou *relikviáře*, schránky svatých ostatků či monstrance stříbrné. Hlavním ostatkem byla veliká část lebky Svatého *Havla Opata*, kterou byl daroval císař Karel IV., obdržev ji v roce 1353 při návštěvě Svatohavelského kláštera ve Švýcařích. Přiloženy byly i listiny ověřovací jak od opata svatohavelského, tak i Karla IV. Tento ostatek byl uschován v hlavě stříbrné, mitrou biskupskou pokryté a ozdobené kameny i perlami, na hlavním oltáři chrámu. Mimo to ještě část kosti z ruky Svatého Havla uložena byla v relikviáři v podobě ruky stříbrné a pozlacené.

Jiná ruka stříbrná měla ostatky Svatého Valentina, třetí ruka stříbrná na čtyřech nožkách ostatky Svatého Longina. V kříži křišťálovém a stříbrném vězela částka Svatého Kříže a ostatky svatých. Ve velké stříbrné, pozlacené monstranci s křížem na vrcholu byla část řízy a pasu Panny Marie. Jiná monstrance stříbrná s obrazy svatých patronů Víta a Voj-

těcha, jakož i čtyř Evangelistů, měla v křišťálové schránce trn z koruny Páně, na vršku tohoto relikviáře byla stříbrná soška Svatého Blažeje v oděvu biskupském, v jejíž pravici byl zub tohoto světce. Celkem byly zde mimo ony tři ruce 32 relikviáře různých podob. Tak jeden udělán byl na způsob vížky, jiný měl dole podobu lva, pelikána a pštrosa, jiný v podobě měsíce na svícnu. Byl tu i relikviář čtyřhranný, který měl dole šest štítů zelených, uprostřed bílý prut, nahoře sošku Svaté Ludmily, jejíž hlava ozdobena byla korunou, posázenou drahými kameny s perlami. Pak zde byla i deska ze slonoviny s rytinkou, představující Pannu Marii s Jezulátkem. Také dvě desky dřevěné pobité plechem stříbrným a nahoře ozdobené dvěma žezly, nádobka perlami okrášlená. Celkem se napočítalo 43 relikviářů, z nichž poslední byl majetkem kněze Antonína, oltářníka Panny Marie.

Kalichů s patenami stříbrnými na všední dny bylo pět a svátečních také pět. Jeden z těch kalichů patřil Janu Nepomuckému jakožto faráři. K tomu příslušelo i šest stříbrných konviček. Byly tu i dva *svícny* stříbrnické jemné práce. Do tepaného *stříbra* náležela kaditelnice se šesti hlavami lvími, držícími řetízky, lodka na kadidlo se lžičkou, nádoba na vodu k umývání rukou, hůlka s třemi pozlacenými jablky, v délce jednoho lokte a v tloušťce prstu, stříbrný pulpít na knihu.

K pokladu patřila i farní *knihovna*, v níž byla Bible, velký Breviář s čtením diecése Pražské, dva svazky Homilií, Mšál se sponou stříbrnou, dva svazky Pasionálu s životy svatých mučedníků, kniha Rationale s výkladem posvátných obřadů Viléma Duranda, Pravidla kostela Pražského, dvě knihy o Panně Marii na pergameně, kniha Hugvicia o slovech, summa Pisánská Bartoloměje de S. Concordio, obsahující řešení různých případů svědomí pro zpovědníky abecedně seřazených a starší passionál, všechny na pergameně psané. Missály s notami byly dva a 4 bez not, několik missálů měli oltářníci, dva svazky velikého rozměru pro zpěv hodiněk jitřních, velké graduale nové, druhé graduale menší sloužilo ku cvičení ve škole farní, dva velké žaltáře a dva menší. Dvě agendy s notami. Zvláštní kancionál s prosami (sekvencemi), introity a jinými částmi mše svaté, určenými patrně pro mše dle missálu pražského, tedy jakési propri-

um. Jeden chatrný breviář byl na zvonici, modlili se z něho klerici sakristáni. Kniha prefací na pergameně a dva svazky breviáře ve velikosti dlaně.

Roucha liturgická úplná s dalmatikami v počtu 14 barvy červené, žluté, zlaté, stříbrné, zelené, šivé a konečně souprava ze sametu s dalmatikami, mřížovaná bíle, žlutě, tmavě a světle zeleně, brunátně a červeně, kterou zakoupil plebán Jan z Pomuku. Kasulí bez dalmatik bylo 26. Jedna z nich nesla nápisy německé „Ich hoff“, všedních bylo devět. Pluviály čtyři, z nichž jeden zlatý na půdě zelené měl na štítu obrazy o modlitbě Páně na hoře Olivetské, koupil jej rovněž Jan Nepomucký. Jiných patnáct pluviálů bylo již velice chatrných. Konečně bylo zde 15 tkaných *koberců* (gobelinů), jeden s obrazy císaře a císařovny (práce francouzská), podobně i druhý s obrazem lidí a zajíců, jiný zobrazoval ženy, chytající ryby a ptáky, jiný s obrazem Navštívení P. Marie a klanění se Tří králů, pátý Umučení Páně, šestý s révovím, sedmý s lovci a plavci, osmý s ptáky a obludami mořskými, poslední s pelikánem a mláďaty.

Janův soupis je dobrým svědectvím, že kostel Svatého Havla na Starém Městě Pražském byl bohatě nadán štědrostí císaře a císařovny, kteří dne 2. září 1347 po korunovaci u Svatého Víta vystrojili na tržišti Svatohavelské čtvrti královskou hostinu s velikou nádherou. Kostel obdarován byl ovšem i bohatými osadníky a šlechtici. Z toho všeho lze si také představit, jak slavně konaly se zde služby Boží, zvláště o velikých svátcích.

František Stejskal: Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

JAN BAKALÁŘEM CÍRKEVNÍHO PRÁVA V PRAZE

Svatý Jene Nepomucký,
vavřínem *učenosti* ověnčený,
oroduj za nás!

Beckovského Hrdlička 1704.

Odchovanče *vysokých škol* zdárný,
oroduj za nás!

Litanie Srdínkova z roku 1879.

FRANTIŠEK STEJSKAL
JAN BAKALÁŘEM
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
STUDIE HISTORICKÁ

Jan z Pomuku, uveden byv na podzim 1380 na faru u Svatého Havla, nepřestal pracovati jako tajemník arcibiskupův a notář konsistoře, přece však nalezl ještě dosti času, aby začal důkladněji se věnovati studiu *právníckému*. Dlouholetá činnost notářská mu podala příležitost prakticky poznati mnohé věci a nepřekvapuje tedy, že již po roce prohlášen byl na právnícké universitě v Praze za *bakaláře* církevního práva.

Universita Karlova se roku 1372 dne 25. dubna rozdvojila. Právníci zvolili si za rektora Jana z Pernštejna, jemuž dostalo se od Karla IV. potvrzení a pravomoci soudní, jako ji měla universita třífakultní. Obě vysoké školy byly spojeny pouze osobou kancléře, jímž byl arcibiskup Pražský. Právnícká universita sepsala si stanovy dle vysokého učení v Bononii a tak rektorem býval zpravidla studující práv, málo kdy doktor. Stával se jím obyčejně šlechtic nebo duchovní, který měl bohaté příjmy. Radu rektorovu tvořilo osm členů university právnícké po dvou z každého národu, kteří byli výslovně v stanovách z roku 1373 uvedeni, Karel IV. koupil jim od svého komorníka Pešla dům ve slepé uličce, jdou-

cí z Celetné ulice nedaleko čísla 591, kde se říkalo v Templu.

V této koleji poslouchal patrně i Jan Nepomucký, jehož fara ležela nedaleko, některé přednášky a byl roku 1381 prohlášen bakalářem. Tehdejší rektor university právnické, kanovník katedrálních kostelů ve Vladislavi a ve Vratislavi, Mikuláš z Kosszola, povýšil totiž toho roku následující posluchače: Jiřího z Prahy, tehdy již kanovníka Olomouckého, Bedřicha syna Bedřichova z Pětipes, Prokopa Křišťanova, veřejného notáře, posléze pak Jana z Pomuku, plebána u Svatého Havla v Praze, který za to zaplatil patnáct grošů. Tak stal se Jan Nepomucký *právníkem* a umožnil si další studia universitní, která jej posléze dovedla až k hodnosti doktora dekretů.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

VÁCSLAV VLADIVOJ TOMEK

O STUDENTECH PRÁVNICKÉ FAKULTY

STUDIE KULTURNÍ

V Paříži byli řídícími členy university jen mistři, v Bononii zase jen studenti. V Paříži měli přední vážnost theologové, v Bononii právníci. Rozdílům o to mezi právníky a jinými mistry a studenty v Praze uložen jest konec teprv po dvanácti letech po založení university výrokem arcibiskupa Arnošta z Pardubic co kancléře roku 1360, kterým ustanoveno, aby v učení Pražském byla jen jedna obec čili universita a jeden rektor. Však když by za rektora byl zvolen někdo z jiné fakulty než právnické, aby měli právníci k řízení svých věcí ze svého prostředka místorektora...

Tato jednota obce učení Pražského nezachovala se však déle než dvanáct let. Po nových sporech, vzniklých mezi právníky a druhými fakultami, vytrhli se *právníci* roku 1372 ze společné university při volbě rektora o Svatém Jiří toho roku, tak totiž, že odepřevše uznání rektora nově zvoleného, zvolili sobě zvláštního pro sebe, a zřídili universitu novou, která napotom s druhými fakultami měla toliko společného kancléře. Obdrževše svolení k tomu od císaře Karla, usnesli se také o nová statuta, k jichžto zhotovení zvolili šestnáct osob ze své obce. Císař Karel daroval nové universitě roku 1373 dům v Celetné ulici, dnes číslo 591, koupený od komorníka svého Pešla z Frenclova za 150 kop grošů, aby ho užívali k účelům svého učení, kterýž se odtud nazýval *Kolejí právnickou*.

Studenti v době Karlově nebývali vesměs mladíci, jako za nynějších časů, nýbrž namnoze již dospělejší lidé, kteří nicméně obyčejně déle zůstávali ve studiích, než je nyní obyčej při vysokých školách. Větším dílem náleželi k stavu duchovnímu, majíce buď některá nižší svěcení, buď i svěcení na kněžství. Obyčejně měli již svá beneficia, od kterých za příčinou studií směli se vzdáliti i na více let, spravující je

zatím prostředkem nájemníků, byla-li spojena se správou duchovní. Tím způsobem nacházíme mezi studenty pražskými XIV. věku znamenitý počet proboštů, děkanů, arcijáh-nů a jiných prelátů, kanovníků a farářů, též mnichů rozlič-ných řeholí, jak z domácího duchovenstva, tak ze všech ze-mí německých i jiných. Při tehdejšímu způsobu udělování beneficií mnohých bez svěcení na kněžství bylo ovšem mezi nimi také mnoho prelátů a kanovníků mladých, kteří ještě měli své pedagogy čili informátory, a tito obyčejně zároveň s nimi se oddávali vyšším studiím. Bývali to jmenovitě mladší synkové šlechtických rodin českých i také knížecích rodů z říše německé. Tak se roku 1380 dali zapsati do ma-triky právnické dvě hrabata ze Schwarzburka, Jan a Jind-řich, kanovníci ve Vircpurku a v Kolíně, též Rudolf, kníže Anhaltské z Bernburka, roku 1382 Rudolf vévoda Meklen-burský, roku 1387 Barnym vévoda Štětínský v Pomoří. Jest také příklad, že i zvolený biskup studoval práva v Pra-ze, biskup Jan Poznaňský, z rodu knížat Opolských ve Slez-sku, zapsaný roku 1382.

Vedle takových potomků vznešených rodů a osob z vyš-šího duchovenstva byl rovněž veliký počet studujících synů stavu měšťanského, netoliko domácích, nýbrž též z cizích zemí, zvláště synů bohatých kupců, kteří v Praze zároveň vedli obchodní záležitosti otců svých. Mnozí z nich, jak se zdá, zapsali se též jen na oko do učení, aby požívali svobod členů university. Universita právnická vyznamenávala se vždy nad jiné bohatstvím a vznešeným stavem svých příslušníků. Množství studentstva bylo takové, že nemálo přispívalo k roz-množení obyvatelstva Prahy toho času a působilo na celou tvářnost hlavního města českého. Všecky živnosti městské braly z toho znamenité prospěchy, a množila se tím zámož-nost města. Ovšem přinášelo to s sebou také mnoho násled-ků nepříjemných. Bujná mládež ze všech končin okolních zemí provozovala často výtržnosti a rozpustilosti v ulicích, zvláště času nočního, proti kterým bylo bránění veřejného pořádku úřadům obecním velice ztíženo privilegií obecného učení...

Dějepis města Prahy III. Praha 1875.

JAN PATRONEM PRÁVNÍKŮ

V historii Svatého Jana Nepomuckého přicházíme ku zjevu doloženému četnými příklady, které nezvratně dokazují úctu našeho světce mezi stavy ve vzdělání nejpřednějšími, a to již od počátku XVIII. století, tedy právě v době, kdy od západu počíná se k nám šířiti falešné světlo osvícenství zednářského. Úcta Janova byla již roku 1700 rozšířena v Čechách a zemích okolních, ba i za mořem, a shledáváme, že nevycházela snad a neujímala se napřed u vrstev nižších a méně vzdělaných, nýbrž právě naopak šířila se hlavně nadšenou oddaností vrstev nejvyšších vzděláním a společenským postavením, ba i od samotných zednářů a protestantů! A v té učené společnosti jdou vedle kněží, ba někdy i před nimi — *právníci*.

Příchyllost pražské učené společnosti k vlasteneckému patronu lze si snad tím vysvětliti, že byla současná největších zázraků Božích na oslavu Svatého Jana Nepomuckého, jichž četní lékaři, právníci i profesoři Karlovy university byli bezprostředními svědky, jako Löw z Erlsfeldu, Jan Karel Puchman, Šebestyán Fuchs, Meisner, Blovský a jiní.

Ale půvab z poznání Jana Nepomuckého působil i daleko za hranicemi. Nejen university ve Vratislavi, ve Vídni a Olomouci nebo v Itálii a ve Španělsku, ale i v dálném Mexiku v nadšení přijímají Jana jako svého patrona a prosí u Stolicе papežské za jeho svatořečení kolem roku 1720.

Pražská universita vždy zúčastňovala se oslav Svatého Jana Nepomuckého. V radostných dnech po svatořečení vyšli profesoři a studující pražské university Karlo-Ferdinandovy 10. října 1729 z Týnského chrámu v slavnostním průvodu. Když procesí došlo ku Klementinu, přidružila se k nim bratrstva: české, německé, vlašské a latinské, kteráž měla své sídlo v domě Tovaryšstva Ježíšova. A když průvod přišel do chrámu Svatého Víta, vystoupil na řečniště doktor a profesor práv na pražské universitě, Mikuláš Ignác Königsmann a konal latinskou řeč na oslavu Janovu. Pak byla sloužena mše svatá, načež procesí odešlo.

To se pak stalo pravidlem, že při každé jubilejní slavnosti svatojanské míval rektor magnifikus latinskou řeč ku počtě bývalého úda university Pražské, Jana Nepomuckého. Po padesáti letech, roku 1779, oslavil ctnosti jeho rektor magnifikus Ferdinand Ignác Voldřich, doktor práv a profesor církevního práva. K tomu cíli byla postavena vedle kazatelny kanovníků svatovítských menší kazatelna pro rektora university.

Co tak právníky poutalo k Svatému Janu Nepomuckému? Pražská fakulta právnická viděla v něm bývalého úda svého. Právníci a úředníci celého světa přilnuli k němu jako ke druhu v povolání, k „velikému“ doktoru práv a vysokému úředníku, který stupně svého dosáhl jen učeností, svědomitostí a vzornou působností, ale všechny nejvíce poutalo, že viděli v něm vzor práva a spravedlnosti, *křesťanské spravedlnosti*, bez které pouhé právo jest jen pouhou literou, často i nespravedlivou.

Čtení o Svatém Janu Nepomuckém. České Budějovice 1929.

JAN DOKTOREM DEKRETŮ V PADOVĚ

Staroslavné jsi ty město,
 Padovo, kam Čech se bral,
v proud by mocný doma zčeřil,
 kapkami co v tobě ssál.

Básně Heydukovy 1865.

Nevíme, četl-li Jan z Pomuku
před svou cestou do Italie
díla Danteova a Petrarkova,
u nás již tehdy dosti známá,
ale v Padově je jistě poznal
a dobře italsky mluvíti se naučil . . .

Kozel, Studie Janovy v Padově. 1932.

FRANTIŠEK STEJSKAL
JANOVA CESTA Z PRAHY
DO PADOVY

STUDIE ŽIVOTOPISNÁ

Jan Nepomucký, získav v Praze bakalářství, odebral se záhy do vzdálené *Padovy*, kde bylo proslulé učení právnické. Tuším, že to byla vůle a přání arcibiskupa Jana z Jenštejna, aby tak získal jakéhosi dozorce a rádce pro své příbuzné, kteří již od roku 1379 v Padově se nalézali. Alespoň v zachované sbírce dopisů je zachován list arcibiskupův bratru Václavovi z Jenštejna do Padovy, aby nehledal pouze vědy, nýbrž byl pilný také dobrých mravů, neboť věda samotná jeví se jako slepý krtek. Napomenutí toto bylo určeno také Olbramovi, synu sestry arcibiskupovy, který se pak stal nástupcem svého strýce na stolci Svatého Vojtěcha v Praze. Poněvadž se arcibiskup zmiňuje v listě o veliké úmrtnosti, tedy asi o moru v Praze, mohli bychom list ten klásti do roku 1380. V jiném listě napomíná bratry, aby studovali a sloužili Bohu, jsouce již pastýři duší. Napomínaje ke studiu, uvádí zároveň, že správa duchovní je uměním největším, vzkazuje také pozdrav Angelovi, svému učiteli. V listě jiném vytýká svému bratru Václavovi lakotu, která se mládeži studující nikterak nehodí. Václav totiž bez vědomí svého bratra arcibiskupa vyžádal si některé platy před lhůtou

určenou; arcibiskup mu radí, aby obročí kostelní svěřil jinému a vlastního jmění dědičného užíval dle libosti. Arcibiskup uvádí sebe za příklad, že ve věku pokročilejším pobyl v Padově, Bologni, Montpellieru a v Paříži, poslouchal učitele, kteří mu vydávali peníze a málo kdy měl nějaký penízek s vědomím učitelů, aby si nemohl kupovati mlsky.

Myslím, že právem můžeme spojovati přítomnost Jana v Padově s těmito příbuznými Jana z Jenštejna. Vždyť víme, že již roku 1370 se podepisuje jako domácí spolustolovník Jana Očka z Vlašimě a 1380 zůstává tajemníkem a notářem Jana z Jenštejna. Jan Nepomucký je s rodinou arcibiskupů Pražských znám více než kdokoliv jiný, ano jim i zavázán díky, že ho v mladém věku přijali k úřadu tak čestnému, v němž se ovšem udržel svou poctivostí a ctnostným životem, tudíž i jeho pobyt v Padově alespoň z části snad podmíněn byl jeho posláním, aby byl rádcem a dozorcem oněch mladších příbuzných arcibiskupa, který asi po dopisech a okolnostech v nich vyličených rozhodl se poslati jim muže, kterému úplně důvěřoval.

Ostatně není to nic zvláštního za tehdejších dob, kdy i starší mužové oddávali se studiím zvláště právníckým a kdy se jim dostávalo ulehčení tím, že pro delší nepřítomnost nemusili se zříci obročí, nýbrž mohli dosaditi náměstka, jako to dovoľoval sněm pražský roku 1349, aby, vyžádajíce si svolení arcibiskupova za příčinou studií, zvolili si náměstka pro celou tu dobu. Ovšem náměstek ten musil se podrobiti zkoušce a obdržeti pravomoc pro osadu farní od arcibiskupa. Jen to bylo zakázáno, aby na náměstku svém nežádali příliš velkých platů pro sebe, takže by náměstek nemohl z výnosu obročí žítí, nýbrž aby zvolili takové, kteří by slovem i příkladem byli dobrými pastýři pro osadníky. A skutečně shledáváme v seznamu farářů pražských z roku 1382 u Svatého Havla viceplebána Kuneše, tedy náměstka Janova. Prameny české sice mlčí o nepřítomnosti Janově, pokud právě jejich mlčení v této době není dokladem zjevným. Zato památky v Padově mluví o jeho pobytu tím zřetelněji.

Ubíral-li se Jan Nepomucký cestou nejkratší na jih, pak asi to byla stará cesta spojovací přes Semmering ve Štyrsku přes Munzmarkt k Běláku a Pontebbě, odtud pak do

Padovy. Cestu jako nejpohodlnější kladl bych do měsíce září, kdy není ještě bouří sněhových a kdy mohl dojít do Padovy na počátku roku studijního, aby ničeho neztratil z přednášek. Druhá cesta přes Brenner v Tyrolsku by byla o mnoho delší. Snad zastavil se nakrátko i v Benátkách a shlédl tam nádherný chrám Svatého Marka a celé město tak velice se lišící od naší zlaté Prahy. Odtud do Padovy nebylo již daleko, asi 37 km. Zda Jan při svém dlouhém pobytu v Itálii podíval se také do jiných měst a zvláště do Říma, povědět neumím, ač by bylo zcela přirozené a vysvětlitelné.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

BONAVENTURA WILHELM
PADOVSKÝ POKLAD
NEPORUŠENÉHO JAZYKA

Když byl nádherný chrám v *Padově* dohotoven, konalo se 7. dubna 1263 o Bílé neděli slavné *Přenesení* ostatků Svatého Antonína Padovanského. Řádový generál, Svatý *Bonaventura*, rozkázal, aby svaté ostatky byly pak uloženy v hlavním oltáři. Když byl mramorový náhrobek otevřen, bylo shledáno již celé tělo zpráchnivělé. Hlava však byla ještě dosti zachována a ku podivení všech nalezen v ústech dosud úplně zachovalý, neporušený jazyk. Pln svaté úcty vzal jej svatý generál do svých ctihodných rukou, sám jej zbožně políbil a pak ukázal všemu lidu. V této chvíli pronesl slova památné *modlitby*:

Ó jazyku požehnaný,
jenž si po všechny časy
Pána chválil a jiné poučoval,
by ho též zvelebovali,
nyní jest zcela zřejmo,
jak velikou byla tvá zásluha
u Boha.

Po těchto slovech propukl veškeren lid v nadšený jásot: „Ať žije slavný Svatý Antonín! Ať žije náš veliký ochránce!“ Svatý Bonaventura nařídil pak, by zázračně zachovaný jazyk byl oddělen od ostatních ostatků a uložen do skvostné nádoby, v níž by mohl býti vystavován k veřejnému uctívání. Jazyk, nejkřehčí úd těla lidského, jenž obyčejně nejdříve propadá zkáze, nalezen tu neporušený, čerstvý a červený jako u člověka živého. Zdaž tušil Jan Nepomucký, když se o sto let později modlil u hrobu Divotvorce Padovanského, že i jeho výmluvně mlčelivý jazyk bude jednou stejně oslaven?

Svatý Antonín Paduánský. Brno 1900.

J A N L E B E D A

JANOVA MEDITACE U HROBU
SVATÉHO ANTONÍNA
PADUÁNSKÉHO

Ten jazyk zázračný, ten věčně lidu hlásá,
co hlásal před věky, že nevyhladí svět,
ni pekla divý vztek, co vytvořila krása
a spravedlnost, pravda, lásky svatý vznět.

Že nikdy neumře, zač mnozí umírali,
když mluví světcův jazyk božím plamenem!
a poutník zadumán zří v příštích věků dáli
svůj národ trpící, tu drahou českou zem...

Zas píseň domova mu v duši dumy spřádá,
a srdce tiše pláče: Svatý Václave,
ó zachraň svojí zemi, nechť je tvoje vláda
v dob smutné proměně i v chvíli jásavé!

Kéž jazyk národa tvou hymnu věčně pěje,
ji přestane-li znát, pak přestane i žít,
ten výkřik naděje se modlím v příští děje,
jej modliti se chci, až budu v hrobě hnít...

Neb přijdou doby zlé, kdy národ ztratí svých sil,
zřím vlastní zradou Čechů pobořený val,
zda najdou jazyk, by je těšil, sílil, křísil?
ó Bože, dej jim jazyk, by je varoval!

Však slyším mlčení: vlast opuštěna zmírá,
dnes marně mluví Milič, Štítný, biskup Jan,
kéž tryská z jejich slov v ty smutné doby víra,
že Bůh je milostiv, že smrtí život dán!

Až přijdu v rodnou zem, chci s nimi hlásat lidu
tu svatou útěchu a silou zvětšenou
jej těšit, sílit chci, by v jeho příští bídu
slov našich naděje mu byla ozvěnou.

Vždyť jako nezahyne símě pravd a krásna,
tak jazyk národa, byť pohřben, bude žít
rtů našich dědictvím, až vzejde zora jasná
a světlo vzkříšení zas spatří český lid.

Psáno pro „Čítanku Svatojanskou“. Praha 1932.

FRANTIŠEK STEJSKAL

UNIVERSITA V PADOVĚ

STUDIE KULTURNĚ HISTORICKÁ

Padovu založil dle Virgilia král Antenor Trojský, bratr Priamův. V blízkém Albanu narodil se Titus Livius. Z doby císařské byly zde zbytky amfiteatru, do nichž vestavěn byl kostel Madonny dell Arena, proslulý freskovými obrazy Giottovými. Venantius Fortunatus navštívil zde asi roku 566 kostel Svaté Justiny a divil se obrazům ze života Svatého Martina. Tato stará stavba zničena byla zemětřesením v roce 1177, takže Jan Nepomucký této památky již nepoznal. Zato zastihl zde staré částky kostela Boží Moudrosti z dvanáctého století.

Hrdinní měšťané v odboji proti Bedřichu Rudovousovi postavili si svůj světoznámý palác „della Ragione“ nebo „il Salone“, k němuž mnich Jan z poustevníků augustiánských vystavěl loggie po délce budovy s obou stran. Ve starém biskupském městě Padově učil již roku 1164 bolonský profesor práva. Záhy nato v roce 1222 založil tu biskup Jordán *universitu*, kterou až do patnáctého století navštěvovali většinou duchovní. A zanedlouho sem přichází prostý mnich řehole františkánské, „archa obojího zákona a skříň božího Písma“, Svatý Antonín, veliký kazatel a divotvorce, přítel chudých a ochránce utištěných, který tu umřel dne 13. června 1231. Nad hrobem jeho povstává kostel a při přenesení ostatků roku 1263 nalezen jeho jazyk u přítomnosti Svatého Bonaventury neporušen.

Padova byla samostatnou republikou, avšak vlády v ní zmocnil se rod Carrarů, z něhož Jakub II. obdržel roku 1350 na hrob nápis od Petrarky, který za nedlouho zemřel ve svém rodišti poblíž Padovy, takže i on bývá považován za příslušníka tohoto města. V době studií Jana Nepomuckého vládl městem František I. z rodu Carrara, jenž se spojil s králem Ludvíkem Uherským proti republice Benátské a tím připravil vítězství Benátčanů, kteří se roku 1405

zmocnili malé republiky Padovské navždy. V době, kdy četní Čechové a s nimi i Jan Nepomucký učili se zde právům, měla Padova bohaté poklady umění církevního i světského.

Stará budova university byla později přestavěna slohem renesančním. Università dělila se vlastně na dvě, na universitu právníků a na universitu artistů či filosofickou s vlastními rektory v oddělených budovách, aby se předešlo stálým třenicím. Rektoři obou universit byli voleni ze studentů až do 1738, při instalaci bylo jim pohostiti biskupa a úřady republiky nákladem alespoň 15 dukátů, každému hostu dáti rukavice a hůl. Rektoři nosili zvláštní oděv. Ve všední dny přednášeli profesori řádní, o svátcích mimořádní, o velkých svátcích a v posledních dnech masopustních bylo prázdno. Studující dělili se na národy a tyto opět ve dvě skupiny citramontánů (Italů), k nimž náleželo 12 národů z celé Italie, ze severní byl tu národ milánský, janovský, benátský, friulský, piemontský, treviský a padovský. K ultramontánům náležel národ alemanský či německý s 2 hlasy, český, polský, uherský, provençalský, španělský, burgundský, anglický a škotský. Národy byly organisovány na podkladě náboženském jako bratrstva, ale často povstávaly třenice z ohledů politických, zášť, ctižádost zvláště při volbě rektora. Členům bylo nejdříve hledati ochrany u svého národa, pak teprve u úřadu akademického. Nápís: „Tak vstupuj, abys denně byl učenější u sebe, tak odcházej, abys denně vlasti a křesťanské společnosti se stal užitečnějším. Tak jen universita bude se považovati za šťastně ozdobenou“ na universitě tehda ještě nebyl, ale duchem již tenkráté panoval.

Na této vysoké škole pobyl Jan Nepomucký od roku 1382 do 1387. Volba rektora ultramontánů připadla na Čechy vždy za 10 let, rektor volený, musil býti na učení v Padově aspoň 3 léta a poněvadž Jan z Pomuku byl 1386 rektorem ultramontánů (Tadra, Kulturní styky 267), tedy jeho pobyt od roku 1383 je dobře dosvědčen. Za 10 let později byl rektorem ultramontánů Jan, řečený Nos z Prahy. Roku 1387 dokončil Jan Nepomucký svá studia, neboť v říjnu 1387 byl *Jan de Bohemia*, plebán u Svatého Havla v Praze, povýšen na doktora církevního práva promotorem

Antonínem Naxeri a Petrem opatem Svatého Štěpána de Carrara u přítomnosti svědka Jana řečeného Zanusio z Polska. Po tomto slavnostním povýšení nezdržel se Jan v Padově, neboť ještě téhož roku 1387 byl také na universitě Pražské přijat či nostrifikován urozeným pánem Smilem z Vicova, rektorem university právnické studia Pražského, za doktora v tomto pořadí: 1. Gerard Radonic de Groningen, doktor dekretů, dal 1 kopu; 2. Jan z domu německých rytířů, licenciát církevního práva; 3. Bedřich Schanart z Trevíru; 4. Jan z domu německých rytířů, kanovník kostela Pomezanského (Marienburg na Visle), doktor dekretů, dal 1 kopu; 5. *Jan z Pomuku*, doktor dekretů, kanovník kostela Svatého Jiljí, nedal nic z prominutí.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

VÁCLAV KOZEL

POSLEDNÍ ROK STUDIÍ SVA- TÉHO JANA NEPOMUCKÉHO V PADOVĚ

Ze zachovaných archiválních dokladů k historii Svatojan-
ské jistě nejzajímavější jsou ty dokumenty, které se týkají
přímo jeho osoby. Z universitního archivu Padovanského
byly uveřejněny mnohé zápisy o zkouškách a promocích,
při kterých roku 1386 a hlavně 1387 assistoval Jan z Po-
muku, syn Welflínův, farář u Svatého Havla v Praze, a mezi
těmi zápisy jsou též dva o jeho vlastních zkouškách.

První v českém překladu zní: „Roku 1387, 19. srpna.
Licentiát a soukromá zkouška z práva církevního pana Jana,
syna Welflínova z Pomuku v Čechách, klerika Pražské die-
cése, soukromně zkoušeného za předsednictví důstojných
v Kristu otců a pánů Antonína, Feltrenského a Bellunské-
ho biskupa, a Petra z Boží milosti opata kláštera Svatého
Štěpána v Carraře, vznešených doktorů dekretů, v Padui
v sakristii kostela Paduanského za přítomnosti mistra Mar-
silia od Svaté Sofie, svobodných umění a mediciny doktora,
a Manfredina z Mantui, licentiata práva církevního.“

K vysvětlení podotýkáme: Jan z Pomuku jest zde ozna-
čen jako *klerik* diecése Pražské, což znamená *duchovního*
vůbec; tak jest ve zdejších listinách obvyklý titul kněží,
kteří neměli vyšších hodností. Předsedající a zkoušející pro-
fesor Antonio Naxeri da Montagnana, biskup ve Feltře a
Belluně, a Petr, opat kláštera Svatého Štěpána v Carraře, by-
li později i jeho promotory. Zkoušky licenciátní nebyly ve-
řejné a proto konaly se v sakristii při kathedrále, nikoli
v kostele samém, ve kterém konány bývaly slavnostní zkouš-
ky veřejné. Při této zkoušce přisedící mistr a doktor Mar-
silio a S. Sofia Padovano byl profesorem mediciny, a po-
slední svědek, licenciát církevního práva, plným jménem
slul Manfredino Gozadori Mantovano, syn Dominikův.

V tomto zápise a ještě v několika jiných napsal univer-

sitní písař Peraga místo Praha. Peraga sluje italské místo v provincii Padovánské, podle kterého jmenovala se rodina Peraga, jejíž někteří členové na universitě v Padově studovali, učili a zaujímalí významná místa úřední.

Nejcennější dokument z archívalií Padovánských jest poslední zápis o Janovi z Pomuku, o jeho vlastní promoci, a ten česky zní:

„Roku 1387, 17. října. Doktorát a veřejná zkouška z práva kanonického Jana z Pomuka, rozeného syna Welflínova z Pomuku, klerika Pražské diecése, uvedeného důstojným panem Antonínem, biskupem Bellunským a Feltrenským, a bratrem Petrem, z Boží milosti opatem kláštera Svatého Štěpána v Carraře, vynikajícími doktory dekretů. Dáno a provedeno v Padově, v kathedrále Padovánské u přítomnosti vznešených a statečných rytířů pánů Ugolina de Scrauegnis z Padovy, Jana Swemchina de Lawen i opatrných mužů pana Jana z Sienny, kandidáta licenciátu právního, Jana, zvaného Zenussio z Polska, zkušeného v právu kanonickém, a mistrů Viléma z Padovy, Jana ze Zeranie Petra z Břehu, doktorů lékařství, Pisano, pedella veškerých žáků.“

Zkouškou byla patrně doktorská disertace. Zapsaní svědci bývali asi přátelé a známí doktoranta; tak soudím podle jiných zápisů. Rytíř Ugolino de Scrovegnis byl licenciátem práva civilního a později se stal profesorem matematiky.

Petr z Břehu byl ze Slezska, Čech nebo Polák; Tadra počítal jej mezi Čechy a ztotožňoval s ním Petra z Břehu, klerika diecése Vratislavské, mistra artistického a bakaláře medicíny na universitě Montpelliérské 1362. Náš Petr z Břehu, přítel Svatého Jana, který promován byl na doktora medicíny v Padově 7. září 1387, byl asi mladší. Po své promoci v Padově působil též v Praze, ale roku 1397 jest již na universitě v Haidelberce profesorem medicíny (mag. Petrus de Brega, medicinae doctor Paduanus et magister art. Pragensis). Na konci zápisu uveden též Pisano, pedel veškerých žáků, patrně jako asistent při obřadu promočním.

Psáno pro „Čítanku Svatojanskou“. Naše Listy 1928.

ANONYM LIDOVÝ
PÍSEŇ O DVOU SVATÝCH
DIVOTVORCÍCH

Antoníne Paduánský,
Divotvorče předivný,
k tobě volám v mé chudobě
skrze jméno ztracené!
Neopouštěj mne v ten čas,
slyš volání a můj pláč,
navrať poklad ztracený,
jméno, čest, dobré jmění.

Nemám na světě žádného
v mé chudobě patrona,
krom jen tebe a svatého
Nepomuckého *Jana*.

Tys před Bohem orátor,
Jan jest můj prokurátor,
pročež mne zastávejte,
lidem škodit nedejte.

Antoníne Paduánský,
tys rybám němým kázal,
Svatý *Jene* Nepomucký,
mlčet jsi s nimi žádal,
ty skrze tvou výmluvnost,
Jan skrz svou mlčenlivost
koruny v nebi máte,
nás v bídách zastáváte.

Pročež na kolena moje
já vroucně před vás padám,
v mém zármutku a bolesti
za patrony vás žádám,
vy ústa všem falešným
zavřete utrhačným,
nepřátele mé zkrotte,
utrhat mi nedejte!

Měsýčné Lilium. 1758.

ANTONÍN ŠORM
BLÍŽENCI Z PADOVY
A NEPOMUKU

KULTURNÍ HISTORIE

Sledujeme-li v našem duchovním umění kult Svatého *Antonína Paduánského*, postřehneme v něm záhy zvláštní duchovní *přátelství* Divotvorce z Padovy se Svatým *Janem Nepomuckým*. Podnět k tomuto vznešenému bratrství obou světců, výmluvného Padovana a mlčenlivého Pražana, dala zvláštní shoda jejich *neporušených jazyků*. Barok, jenž tak rád hledá a zdůrazňuje příbuzné motivy, oslavuje tuto shodu často velmi výrazným způsobem.

Není zajisté vyloučeno, že Jan Nepomucký, když v Padově studoval, byl ctitelem Svatého Antonína. Neboť v době, kdy na universitě pobýval, rostla úcta svatoantonínská kvapem, a lze právem se domnívati, že Jan, vrátiv se do vlasti, šířil úctu k velikému světci padovskému mezi svými krajany. Byl za to odměněn podobnou všeobecnou úctou a oblibou po celém světě, jaké se těšil Svatý Antonín za živa i po smrti.

Všimneme-li si našeho výtvarnictví, setkáváme se často se Svatým Antonínem a Svatým Janem ve zvláštním duchovním blíženectví, jež bývá nejčastěji vyjádřeno postranní sošnickou výzdobou oltářů. Probíráme-li se Podlahovými „Posvátnými místy“ nebo „Soupisy památek uměleckých a historických“, najdeme často v kostelích sochu Svatého Antonína stojící protějškem soše Svatého Jana Nepomuckého.

Jindy se tato shoda jeví také tím, že protější dva postranní oltáře, souhlasné architektury a výzdoby, doplňující se na jeden souměrně rozdělený celek, zasvěceny jsou svými obrazy našim světcům. Pěkně je motiv blíženectví obou světců řešen na jediném oltáři barokovém v Horní Plané, pocházejícím z XVIII. věku. Dolení polovinu oltáře zabírá na plátně malovaný obraz Jana Nepomuckého, hoření část vyplňuje poněkud menší obraz Antonína Paduánského. Bo-

hatá oltářní architektura obklopuje oba obrazy zdařilou prací řezbářskou a vyvrcholuje nahoře dvěma *jazyky* v barokové gloriole.

Dvojice sošné najdou se však často i mimo chrám, u portálů kostelních, zámeckých, na mostech, na morových sloupech. V Turnově nalezne se při domě Patočkově dokonce triumvirát soch svatých Antonína, Jana a Václava z roku 1761. A obdobný námět vidíme provedený i při kostele Svatého Antonína v Praze VII.

Našeho motivu zmocnilo se ovšem v hojné míře i rytectví, sdružující oba světce v úctě mariánské, v lásce k Jezulátku a v oslavě neporušených jazyků. Ani česká poesie nevyhnula se opěvání příbuzenství obou světců, jak o tom svědčí lidová píseň v sborníčku „Měsíčné lilium v českopaduánské duchovní zahradě“, vydaném v Příbrami roku 1758.

Sborník úcty Antonína Paduánského. Praha 1925.

JAN KANOVNÍKEM U SVATÉHO JILJÍ V PRAZE

Já na památku vděčnosti
srdce ti za dar dávám,
k chvále tvé a poctivosti
tento nápis přidávám:
Svatý Jan, slavný mučedník,
pražských čest *kanovníků*,
všech, zle nařčených, pomocník,
• příklad všech zpovědníků.

Koniášova *Cytara* 1727.

Svatý Jene Nepomucký!
Důstojenstvím *kanovníka* poctěný,
oroduj za nás!

Srdínkova *Litanie* z roku 1879.

FRANTIŠEK STEJSKAL
KANOVNÍK U SVATÉHO JILJÍ
V PRAZE

STUDIE HISTORICKÁ

Arcibiskup Jan z Jenštejna uvítal svého bývalého tajemníka. vracejícího se z Padovy, a vyznamenal ho tím, že mu udělil hodnost *kanovníka u Svatého Jiljí* na Starém Městě Pražském. Bývalo zvykem, že mužové vracející se ze studií přinášeli s sebou papežské listy milostné, aby se jim dostalo nějaké prebendy či obročí kanovnického. Poněvadž nebylo asi místa v jiných kapitulách právě uprázdněného a mimo to list milostný od papeže také vždy nemíval kladného výsledku, proto udělil mu arcibiskup hodnost kanovnickou v kapitule nižšího řádu, v níž sám měl právo kanovníky jmenovati. Byl to asi kanovník Václav z Jeníkova, který se roku 1387 jmenuje naposled, na jehož místo nastoupil Jan Nepomucký. Kapitula u Svatého Jiljí vyskytuje se již od roku 1238. Biskupové Pražští jmenovali kanovníky sami a Jan IV. z Dražic postavil znovu kostel Svatého Jiljí, jak dosvědčuje jeho znak (trojí list révový) v předsíni se znakem Arnošta z Pardubic. Poněvadž Václav z Jeníkova držel prebendu v Michalovicích, která vynášela 9 kop ročního platu v osadě fary Krásná Hora, byl asi Jan též vlastníkem tohoto důchodu, nepřilíš velkého. Ovšem zůstával stále ještě farářem u Svatého Havla.

Takové spojení obročí farního s obročím kanovníckým nebylo dle tehdy platného práva církevního žádným mnoho-obročnictvím, které by bylo zakázáno. Zapovězeno bylo míti současně dvě fary nebo dvě arcijáhenství jakožto obročí spojené se správou duší, podobně nebylo dovoleno míti dvě prebendy v témže kostele. Jest tedy úplně nesprávně, když by někdo v tomto spojení kanovníctví s farou chtěl nalézati zločin mnohoobročnictví, tím spíše, když vzdálenost obou nebyla tak veliká, aby od Svatého Havla nemohl účasteniti se těch obřadů, které byly povinností kanovníků dle statutů ze dne 31. března 1355. Žádala se přítomnost kanovníka při mši svaté jednou za týden v rochetti, o velkých svátcích byli povinni dva kanovníci přísluhovati jako jáhen a podjáhen, k residenci zavázán byl pouze děkan a probošt, kanovníci platili na kostel polovici ročního příjmu při svém nastoupení. Důchody své měli z vesnic darovaných biskupy Pražskými mezi Heralcem a Německým Brodem, dále u Ledče tři prebendy a desátou byla Příbramská, ku které byl přivtělen i farní kostel, jakož i v Hradci u Ledče. Faráři těchto kostelů byli vlastně stálými náměstky farářů kanovníků, kteří tam měli své prebendy a dle práva byli vlastními faráři. Některé prebendy byly výnosnější, tak dle listiny ze dne 26. září 1396 vynášelo obročí Ondřeje z Brodu asi 12 kop, jiné zase 20 kop, toto náleželo docela Baltazaru, kardinálu Svatého Eustachia a kanovníku u Svatého Jiljí, pozdějšímu vzdoropapeži. Ono třetí vynášelo docela 30 kop. Byla tedy prebenda Jana Nepomuckého nejmenší. Dlouho kanovníkem u Svatého Jiljí nebyl. Prebendy této mohl se ujati teprve koncem roku 1387, v říjnu byl povýšen na doktora církevního práva v Padově a cesta do Prahy trvala skoro měsíc.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

JAKUB PAVELKA

POUT SVATÉHO JILJÍ
NA POUŠŤ

Dávných králů pravnuku,
 Jiljí, svatý opate,
duch tvůj s Bohem v souzvuku,
 srdce láskou bohaté
spěly cestou pobožnosti
k nebes vlasti od mladosti.

Chtivě spěješ v samotu,
 najdeš tichou skalní sluj,
ukryt světa šumotu
 rozjímavý zde duch tvůj
v modlitby se vroucí noří,
větší láskou denně hoří.

Pestrobarevný vonný květ,
 zvučně zpívající pták,
hledající dubu snět,
 slunce jas i černý mrak:
vše tě učí Boha znáti,
k němu duchem zalétati.

Pták ti písňe svoje pěl,
 až se lesem rozlívá,
a zvěř, kdy jsi jenom chtěl,
 k jeskyni tvé přibíhá,
rychlonohá laňka bílá
živitelkou tvojí byla.

Kde zněl jenom ptáků ples,
 družin hlas se ozývá,
ržáním koní ožil les
 a psů smečka bedlivá

na zvěř prchající šteká.
ve zmatku jež lesem těká.

Král sám v četném průvodu
na lov přijel v lesní tiš,
kde ty s ptáky v závodu
Boha zpěvem velebiš,
a, již spatřil znenadání,
za bílou se žene laní.

K jeskyni tvé prchá laň,
a když k tobě dospěli,
králova luk napne dlaň
a šíp ostrý vystřelí,
který tvoji laňku mine,
tobě však krev z hrdla řine.

Tak král tebe poznává,
zbožného pln úžasu,
rady, těch hledává
v záři tvého věhlasu,
a když k tobě lid jde davy,
nad jeskyní klášter staví.

Moudře řídíš bratří sbor,
pravdu lidem zvěstuješ,
výmluvně zve tvůj teď vzor
na cestu, jíž putuješ,
která vede k nebes bráně,
kde Pán věnčí svatých skráně.

Cesta k věčné spáse. Brno 1915.

FRANTIŠEK EKERT

PŘENESENÍ OSTATKŮ SVATÉHO JILJÍ DO PRAHY

Svatý Jiljí Opat zemřel dne 1. září 725 a byl pohřben ve své oblíbené poustevně. Lid jal se ho ctíti jako muže svatého a putoval stále častěji k jeho hrobu. Časem povstalo tu město Saint Gilles, jež jménem svým podnes připomíná svatého poustevníka, který před dávnými věky na místě tom Bohu sloužil. Zbožné uctívání tohoto světce rozšířilo se od desátého století po vsi Francii i střední Evropě, kde lid klade ho v počet Čtrnácti Svatých Pomocníků.

Ostatky Svatého Jiljí přeneseny byly do opatského chrámu Svatého Seraina v Toulouse, odkudž po částečkách putovaly do četných klášterů a kostelů ve Francii, Německu, Uhrách i Polsku. Císař Karel IV., horlivý ctitel svatých ostatků, získal již roku 1356 pro pražský velechrám Svatého Víta z Francie tři částečky z těla Svatého Jiljí. Snad s tímto přenesením ostatků Světoových do Čech souvisí nějak i relikvie oltáře oné kaple Svatého Jiljí, která stála na hoře Větrníku blíže Karlova na Novém Městě Pražském. Vystavěna byla patrně teprv po založení Nového Města a Karel IV. přenesl k ní roku 1362 starou kolegiátní kapitolu ze Sadské a na místě původní kaple zbudován pak na Větrníku nový chrám Svatého Apolináře. Kapitula Svatoapolinářská byla svým složením zcela podobná kolegiátní kapitule Svatojilské na Starém Městě Pražském.

Stejně lze předpokládati určitý vztah přenesených ostatků Svatého Jiljí ke klášternímu chrámu Svatojilské kapituly staroměstské, jež se připomíná již v roce 1238. Tehdy to byl malý kostelík, volající již koncem třináctého věku o přestavbu. Farář Jan budoval svým nákladem okolo roku 1293 kněžský kůr a biskup Jan IV. z Dražic dokončil v první polovici čtrnáctého století stavbu ostatního kostela v nynější jeho velikosti s dvěma věžemi v průčelí. Vyvrcholení stavby stalo se již za arcibiskupa Arnošta z Pardubic a celý chrám dozrál k svému vysvěcení teprve dne 4. května 1371. Vy-

světil jej arcibiskup Jan Očko z Vlašimě s velikou slávou za přítomnosti císaře Karla IV., císařovny Elišky, kraleviče Václava, jeho choti Johanny a množství domácího i cizího panstva. Byla to převysoká stavba gotická se štíhlými pilíři, táhlými okny a vysokým krovem, krytým břidlicí. Uvnitř postaveno bylo třináct oltářů a je více než pravděpodobno, že hlavní oltář obmyšlen byl císařem Karlem IV. převzácným darem ostatku Svatého Jiljí, částí onoho duchovního pokladu, získaného z Francie roku 1356. Když se svatohavelský farář Jan Nepomucký stal roku 1387 kanovníkem kapituly Svatojilské, sloužil mše svaté u oltáře s ostatky pradávného světce Jiljího . . .

Církev vítězná. Praha 1896.

JOSEF VÁCLAV KRATOCHVÍL

KAPITULA U SVATÉHO JILJÍ V DOBĚ SVATOJANSKÉ

Nemnoho dějepisných zpráv ze života Svatého Jana Nepomuckého, jako kanovníka kolegiátní kapituly u Svatého Jiljí na Starém Městě Pražském, zachovalo se do našich dnů, ale i to málo zasluhuje, aby se zaznamenalo. O kollegiátní kapitule Svatojilské vyskytuje se nejstarší zmínka při roce 1238. Biskupové pražští jmenovali kanovníky u Svatého Jiljí, propůjčující místa kanovnická mužům zvláště zasloužilým a učeným. K residenci povinni byli pouze kapitulní probošt a děkan, pak tu bylo ještě osm skutečných kanovníků nesídelních, mimo četného duchovenstva, skládajícího se z dvanácti vikářů a choralistů, faráře, vikáře farářova, kazatelů, kněze sakristána, kněze zvoníka a třinácti oltářníků. V konventní knihovně řádu Svatého Dominika u Svatého Jiljí nalézají se dosud mezi rukopisy prastaré stanovy bývalé kollegiátní kapituly.

Kapitulní chrám Svatého Jiljí nadán byl mnohými výsadami a odpustky zásluhou kapituly, pečující o slavnou bohoslužbu. Tak kardinál Pileus v roce 1380 udělil návštěvníkům kostela odpustky pro jisté dny. Totéž učinil roku 1388 papež Urban VI. a roku 1415 arcibiskup Konrád z Vechty. Roku 1420 rozprášili kapitolu Svatojilskou hrozně zde řádící husité. Kapitula se pak již nevzpamatovala a zanikla navždy. Posledním děkanem byl v ní Jindřich Falkenauer, který s jinými kněžími svatojilskými žil ve vyhnanství. Posledním proboštem byl Matěj z Biliny, rovněž žijící ve vyhnanství. Po smrti Matějově jmenoval sice Filibert, legát Basilejského sněmu, v roce 1439 proboštem kapituly Jana z Dorníka, ale ten jím byl jen podle jména. Po něm se jméno probošta ani kapituly již více nevyskytuje. Kostel pak přecházel z rukou utrakvistů do držení luteránův a jiných církví rozkolnických.

Jan Nepomucký stal se kanovníkem kapituly Svatojilské v roce 1387, a zůstal jím až do svého jmenování kanovní-

kem kapituly Vyšehradské. O jeho činnosti u Svatého Jiljí přesných zpráv se nedostává, zato známe mnohé podrobnosti o *kultu svatojanském v osadě Svatojilské*. Ačkoliv Jan Nepomucký byl hned po své mučednické smrti světcem obecně uznáván, trvalo to přece přes tři sta let, než byl prohlášen blahoslaveným a pak svatým. Sotvaže směl býti veřejně na oltářích uctíván a vzýván, pospíšil si konvent Dominikánů a vystavil v kostele Svatého Jiljí krásný obraz Svatého Jana Nepomuckého rochetou a kanovníckým pláštěm oděného, jak se modlí kleče, s rukama u vytržení rozpjatýma. Bylo to dílo slavného malíře Václava Vavřince Rainera, který byl roku 1743 u Svatého Jiljí pohřben. Obraz nalézá se posud u sloupu naproti kazatelně na oltáři, zřízeném v roce 1693 nákladem staroměstského rychtáře Jana Kučery. Jiný starý obraz Světce visí na schodišti konventní budovy.

Kult svatojanský byl u Svatého Jiljí vždy pěstován. O svátku Světcově byl jeho oltář pečlivě ozdobován květy a světly, služby boží pak konány vždy slavnostně. Když roku 1829 oslavovala se stoletá památka kanonisace Janovy, trvaly pobožnosti u Svatého Jiljí po celý měsíc, od 16. května do 15. června. Z kostela pak vyšlo procesí k hrobu Světcovu ve středu dne 10. června o půl sedmé hodině ranní. Za konventem kráčelo měšťanské Bratrstvo Svatohorské a studentstvo z blízké vysoké školy polytechnické.

Když po válce s Prusy, před nimiž roku 1866 ostatky Světoovy i se stříbrným náhrobkem musely býti až v Solnohradě ukryty, zase do Prahy slavnostně byly převezeny, byl to věru triumfální vjezd Svatého Jana. V neděli dne 21. října 1866 konán velkolepý průvod se svatými ostatky z Vyšehradu ke Svatému Vítu. Není zde místa průvod vypisovati; uvádíme jen, že na Spálené ulici připojilo se k němu duchovenstvo řeholní, mezi nímž celý konvent Dominikánský, aby doprovodil svaté tělo na Hradčany. A Prahou rozléhaly se písně: „Odkud, Jene, smutně kráčíš za večera k městu?“ a „Neopouštěj, Svatý Jene, své dítky ztrápené!“

Od mnoha let již koná se v Praze každoročně o svátku Svatého Jana (aneb i v neděli po něm) průvod pražských katolíků městem na Hradčanské náměstí, kde jsou nesený ostatky Světoovy. Tohoto manifestačního procesí zúčastňují

se velice četně veškerá bratrstva, všechny spolky a organizace při chrámě Svatojilském sdružené: III. řád Svatého Dominika, Bratrstvo Růžencové, Měšťanské bratrstvo pod ochranou Panny Marie Svatohorské, Farní rada katolíků, Jednota katolických tovaryšů a jiné, všichni se svými krásnými odznaky a prapory.

Ale také po celé farní osadě Svatojilské až dosud zachovaly se památky úcty Svatojanské. Jsou to hlavně obrazy a sochy Svatého Jana v domácnostech i na domech. Z těchto posledních uvádím následující: Na domě čp. 445-6 I., řečeném „Míčovém“ (v ulici Jilské), je na předním dvorku sličná socha Janova s letopočtem 1774. V průjezdě domu čp. 221-I. (v ulici Liliové), zvaném „Čejkovském“ (že patřil Čejkům z Olbramovic), jest v kaplici krásná velká socha (stojící) Světcova, druhdy bílá, nyní polychromovaná. V nádvoří domu čp. 249-I. (v ulici Liliové) jest zděná kaplička se starou sochou (klečící). Někdejší majitel domu toho, Martin Rott (pražský měšťan), našel tuto sochu pohozenou ve sklepe (někdy v první polovině minulého století), kde používána byla za špalek ke štípání dříví. Nálezce dal ji opravit a zříditi dal pro ni kaplici, přistavěnou ke zdi mezi dvěma okny přízemního bytu. Výše nad kaplicí (nad okny I. patra) jest oválový, na dřevě malovaný obraz Panny Marie Staroboleslavské, nejvýše pak (nad II. patrem) v trojúhelníku Boží oko. V domě čp. 978-I. v ulici Konviktské, kdež jest útulek opuštěných a zmrzačených dívek (Růžencová výrobná), nalézá se stará socha dřevěná (klečící), útulku kdysi darovaná, která je na důstojné místo postavena, i v nové budově, pro tento útulek nedávno postavené. Veškeré tyto sochy ve farním obvodu Svatojilském bývají ve dnech Svatojanských kvítím a máji ozdobovány a osvětlovány.

V mázhauzu bývalého pivovaru „U modré štiky“ (čp. 180-I. v ulici Karlově), patřícím posléze patricijské rodině pražské Antonína Nebeského, bývala drobná soška Světcova, neznámo však, kam se po zrušení tohoto staropražského pivovaru poděla. Také v bývalém klášteře Panenském Druhého řádu Svatého Dominika u Svaté Anny (nyní závody Haasovy) uctíván byl Světec důstojně. V kostele Svatého Bartoloměje, při klášteře ctihodných Šedých sester, jest na bočním oltáři sličná, novější socha Světoova. Někdejší před-

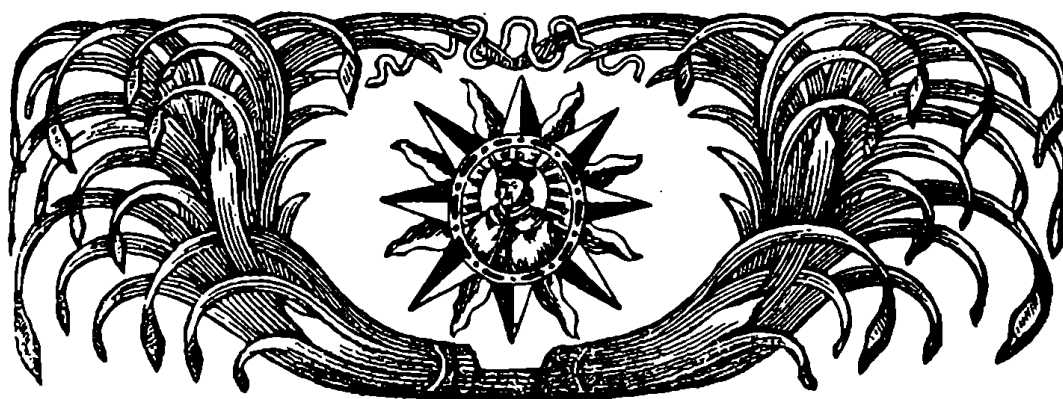
stavená této kongregace, zesnulá ctihodná Pavla Jandová, byla zvláště horlivou ctitelkou našeho Svatého Patrona a domníváme se, že za její správy byla socha ta pořízena. Zdařilá reprodukce Rainerova obrazu z kostela Svatého Jiří obsažena jest v „Albumu Svatojanském“, které před lety vydali Dr. Antonín Podlaha a Edvard Šittler.

Psáno pro „Čítanku Svatojanskou“. Praha 1929.

JAN DOKTOREM DEKRETŮ V PRAZE

*Mistrem církevního práva
jmenovaný,
oroduj za nás!*

Litanie Srdínkova z roku 1879.

VÁCLAV KOZEL
JAN DOKTOREM DEKRETŮ
V PRAZE

STUDIE HISTORICKÁ

Padovský doktor Jan z Pomuku nezdržel se po své promoci v Itálii, ale vrátil se rychle do Prahy, kde jej arcibiskup Jan z Jenštejna hned po příchodu vyznamenal kanovníctvím u Svatého Jiljí. Ještě toho podzimku 1387 dal se Jan zapsati na právnické universitě Pražské a přijat či notifikován byl urozeným panem Smilem z Vicova, rektorem právnického studia Karlovy university, za doktora zápisem „Jan z Pomuku, doktor dekretů, kanovník kostela Svatého Jiljí, nedal nic z prominutí.“ Odpustili mu asi povinnou taxu buď pro chudobu, neboť z kanonikátu Svatého Jiljí měl příjem nepatrný a po dlouhém i nákladném studiu v Itálii jistě přebytků neměl.

Maně připadá nám při tom otázka, zdali Jan Nepomucký někdy také užil svého práva, aby „četl“, to jest přednášel na Pražské universitě. Není tu o tom zprávy žádné, leda bychom se toho chtěli domýšleti ze zápisu kronikáře Hageny, a také o tom pochybujeme. Právo ku „čtení“ měl již po první přísné zkoušce na fakultě právnické roku 1381,

neboť bakalářát právnický předpokládá mistrovství fakulty artistické. Byl by ovšem mohl přednášet jen disciplíny artistické. Licenciátem padovanským ze dne 19. srpna 1387 nabyl ovšem práva „čtení“, doktorátem v Padově 17. října 1387 a nostrifikací v Praze bylo dotvrzeno „čtení“ či přednášení oprávněné i pro předměty kanonického práva.

Jan Nepomucký, pokud známo, sám nikdy se nepsal *mistr*, ale titulují jej tak jiní. Pokračovatel kroniky Beneše z Veitmile napsal: „Roku 1393 krátce před nedělí Judica utopen byl *mistr* Johánek, doktor pražský, skrze krále Václava a prelátům učiněno násilí.“ Podobně jest k roku 1393 uveden *mistr* Johánek v rukopise university Pražské. Hagen, souvěký kronikář rakouský, napsal: „Král Václav dal žalostně utopiti poctivého, zbožného kněze, učitele církevního práva, jménem *mistr* Janko.“

Také v „Starých letopisech českých“ čteme o arcibiskupovi a jeho vidění, že povolal „Johánka, *mistra* velkého“. Z pozdějších spisovatelů patnáctého století Pavel Žídek ve „Správně“ napsal: „Když měl zlé domnění do své paní a ona se zpovídala *mistru* Johánkovi...“ Hájka a jeho následovníků neuvádím. U všech jmenovaných spisovatelů dalo by se užití slova *mistr* vysvětliti pouhým kronikářským rychlým líčením, které nemusí vždy slov odvažovati. Známe však i zápisy úřední a zvláště žalobu Jana z Jenštejna, kde jistě každé slovo bylo již z důvodů právních uváženo co nejsvědomitěji.

Pozoruhodné jest, že při nastoupení Janovu v úřad arcijáhna Žateckého jmenuje jej instalující generální vikář Mikuláš Puchník výslovně ještě také *mistrem*, a Jan z Jenštejna ve své žalobě na krále Václava v čl. 28. píše: „... řečeného *mistra* Jana, vikáře ve věcech duchovních a doktora dekrétů...“

Jan z Pomuka jistě *mistrem* byl, patrně však jen *mistrem* svobodných umění (*magister in artis*). Že se však sám nikdy *magistr* nepsal, domýšlíme se, že se tak stalo jen v důsledku vyššího titulu „*decretorum doctor*“, *mistr* svobodných umění byl *gradus* fakulty artistické, která byla vlastně přípravkou fakult ostatních. Doktor práv musel býti již dříve *mistrem* svobodných umění.

Vypuštění titulu *magistr* jest u Jana Nepomuckého ob-

dobné tomu, jak uvádí se sám na notářských listinách; častěji podpisuje se formou širší: „A já Jan někdy Velflina z Pomuku, z moci císařské notář, klerik diecése Pražské . .“, nebo jen prostě: „Jan, notář . .“. Okolnost, že schází i obyčejný dodatek „z Pomuku“, vysvětluje pravděpodobně Stejskal rychlostí a stručností zápisů. Mýlka v osobě nebyla možná, protože až do roku 1381 při dvoře arcibiskupském není znám mimo Jana z Pomuku žádný „notář Jan“.

Rovněž z některých zachovaných dokladů listinných víme, že byl v době svého generálního vikářství též *officiálem* čili soudcem arcibiskupským. Sám Jan z Pomuku s titulem *officiála* vystupuje v dokladech archiválních tak zřídka, že dříve tato hodnost jeho historikům ušla, ač i Jan z Jenštejna ve své žalobě na krále jej tak tituluje. Lze se domnívat, že jen stručnost vedla Svatého Jana Nepomuckého k tomu, aby tyto samozřejmé tituly vypouštěl. Tak posuzujeme jeho oprávnění k titulu *mistr*, avšak nerozšiřujeme tento titul na nejvyšší hodnost fakulty bohoslovecké, protože není pro to dokladů a časově vysoká studia bohoslovecká nemůžeme při jeho osobě nikterak umístiti.

Doznati však přece musíme, že již bavorský kronikář Ondřej počátkem XV. století napsal o králi Václavovi: „Jana, slovuťného doktora bohosloví, utopil, poněvadž řekl, že není hoden jména králova, kdo dobře království neumí spravovati.“

Čtení o Svatém Janu Nepomuckém. České Budějovice 1929.

FRANTIŠEK SUŠIL
SONET SVATOJANSKÝ

Nepomucký Jene, svatých druhu,
včelo drahá nebeského úle!
Nebes Pána milostivá vůle
od věků tě vyvolila v sluhu.

Když ses zrodil, vztáhlo nebe duhu,
popadala manna k zemské důle,
peklo uvnitř pocítilo bůle,
slunce plálo na bezmračném kruhu.

V nebytost tě obor *vědců* svanul,
září tvou zlý mrak jím zastěnoval,
lid jen, lepší soudce, čest ti choval.

Teď tvých divů prosvit *vědcům* vzplanul.
Ó, sviť již co pětihvězdé světlo,
by vší vlasti dřevo spásy kvetlo.

Růže a trní. Brno 1851.

JAN DŮVĚRNÍKEM ARCIBISKUPA JANA Z JENŠTEJNA

Svatý Jene Nepomucký,
jinochu Arnoštem skvěle vychovaný
v družinu Očkovu přijatý,
důvěrný rádce *Jenštejnův*,
královnin zpovědníku,
horlivě práva církve hájící,
oroduj za nás!

Litanie Fabriciova z roku 1761.

JOSEF PEKAŘ
JAN OSOBNÍM TAJEMNÍKEM
ARCIBISKUPOVÝM

STAŤ POVAHOPISNÁ

Ve sporech mezi arcibiskupem *Janem z Jenštejna* a dvorem krále Václava IV. stojí v popředí otázka vzájemného poměru moci církevní a moci státní. Doba Jana z Jenštejna představuje úsilný pokus uplatnění práva a privilegia vítězné církve právě v době, kdy i u nás probouzí se oposice proti nim. Jan z Jenštejna chová se v tom s tím větší neústupností, čím více je si vědom, že má plný mravní nárok, aby hájil suverenity a magnificence církve. Je to muž velmi vzdělaný, jenž v nejednom traktátu řeší palčivé otázky své doby (v tom již i základní problémy husitství), muž svatého života, asketa, mystik, básník, horlivě oddaný myšlence nápravy mravů a prohloubení zbožnosti v kleru i lidu, mimochodem řečeno i přítel myšlenky, aby statky selské na rozsáhlých statcích církevních staly se plným dědickým majetkem sedláků (kterou později doporučoval Hus). Jeho předním úředníkem ve správě arcidiecése je konečně *Jan z Pomuka*, generální vikář. Již z toho, co pověděno, musíme souditi, že osobním tajemníkem a potom generálním vikářem takového arcibiskupa mohl býti jen *muž příkladný a dobré pověsti*.

Mocenské sebevědomí Jenštejnovo utkalo se nepřátelsky s mocenským sebevědomím mladého, prchlivého krále, a kdyby se byla splnila vůle hněvných záchvatů Václavových, byl by býval nepochybně katem utopen *Jan z Jenštejna*. Chorobné rozčilení královo odnesli zaň jeho přední zástupci, z nich *Jan z Pomuka* zaplatil je životem. Praví-li arcibiskup ve svém stížném podání papeži, že Jan z Pomuka zemřel jako mučedník, je to doslova pravda. A životopisec Jana z Jenštejna, jenž líčí nám ve spisku z roku 1401 ctnosti jeho a svatý život jeho, dotýká se mimochodem i osudu Pomukova, opakuje: „Ctihodný Jan, generální vikář, milostí boží stal se mučedníkem, byv pálen, nohama šlapán, posléz utopen, načež zářícími divy objeven jest. Což poněvadž se nedávno stalo a beztoho celé zemi známo jest, tuto pomíjím, ač je to pamětihodné a jak myslím, již i jinde obšírněji poznamenáno jest.“ Tedy zde máme, osm let po skutku, již zprávu o zázracích a máme naznačeno, že „passio“, to jest utrpení mučednické s následujícími zázraky je již snad podrobněji zaznamenáno, lze říci v legendě svatojanské, v první legendě svatojanské, kterou šťastná náhoda může konečně ještě vynést na světlo. A jiný současník, opat augustiniánský v slezské Zaháni, Ludolf (jenž byl v Praze studoval), píše již, jak se zdá, roku 1398, tedy pět let po smrti Jana z Pomuka o utopení jeho, „ctihodného onoho muže, milého Bohu i lidem, Němcům i Čechům.“ To je chvála, z níž kus zbude, i když vyloučíme náležitý díl obvyklé epitafové uznalosti a jež v souvislosti s tím, co výše bylo pověděno, opravňuje k úsudku, že Jan z Pomuka žil jako člověk i jako kněz *životem příkladným*.

Tři kapitoly o Svatém Janu. Praha 1921.

J O S E F E M L E R

SPISOVATEL ŽIVOTOPISU ARCIBISKUPA JANA Z JENŠTEJNA

Řadu mužů, kteří během věku XIV. zvláštní zbožností v Čechách prosluli, zakončuje třetí Pražský arcibiskup *Jan z Jenštejna*. Neostýcháme se pronést tu mínění, že kdyby se v národě našem nebylo vyskytlo velké hnutí náboženské po smrti muže tohoto v době tak krátké, že by zbožný a zvláště odříkavý život tohoto nejvyššího hodnostáře církevního v Čechách býval se stal zajisté příčinou k vřadění jej do počtu vyvolených Božích čili k prohlášení za *svatého*.

Jan z Jenštejna, syn Pavla z Jenštejna, bratra Jana Očka z Vlašimě, druhého arcibiskupa Pražského, nabyt vzdělání na vysokých školách Pařížských, roku 1375 stal se biskupem Míšenským, načež se mu dostalo léta 1379 arcibiskupství Pražského, kteréžto hodnosti roku 1396 se vzdav, do Říma odešel, kde dosáhnuv hodnosti patriarchy Alexandrijského roku 1400 zemřel.

O osudech muže tohoto máme dosti zpráv v současných spisech roztroušených. Samostatné vypsání jeho života zachovalo se nám jen jedno, jež teprv ku konci věku minulého Dobrovský v jednom rukopisu někdy klášteru Augustiniánů v Rokycanech náležejícím, za jeho času pak v děkanství Rokycanském se nacházejícím, objevil a tiskem vydal v Praze 1793 pod názvem „*Vita Joannis de Jenczenstein*“.

Spisovatel tohoto života Jana z Jenštejna byl, jak se z obsahu souditi dá, mnich kláštera Roudnického, a napsal o něm ku vzdělání věřících, co buď vlastníma očima mohl viděti, neb o čem se z vypravování od samého Jana z Jenštejna neb od jiných dozvěděl. Sepsání to stalo se z rozkazu arcibiskupa Volframa ze Škvorce, nástupce Jana z Jenštejna, a Matěje, probošta Roudnického. Poněvadž arcibiskup Volfram dne 1. května 1402 zemřel, jest patrno, že spisovatel začal skládati životopis tento mezi letem 1400 a 1402, a že

jej snad léta poslednějšího dokončil, poněvadž se v kapitole patnácté děje zmínka o Mikuláši Puchníkovi oo o zvoleném arcibiskupovi Pražském. Spisovatel životopisu byl z nejbližších důvěrníků Jana z Jenštejna, jak z předmluvy jeho a i z více míst životopisu snadno poznati lze. Ano zdá se, že to byl některý z duchovních rádců jeho, o nichž se v kapitole čtrnácté jedná.

Spisovatel života našeho byla zajisté osoba, která v společnosti arcibiskupově mnoho bývala a s ním velmi důvěrně obcovala. Připomínáme tu jen následující místa životopisu: „Drsnost zíněného oděvu jeho zkusil jsem sám. Jednou v postě oblékl jsem s povolením jeho opasek zíněný, i vydržel jsem v něm jedva přes oběd. Tak nevolno mi bylo, že mně ani nechutnalo jísti. Pověděl jsem to arcibiskupu. On se usmál i poručil, abych jej svlékl, že prý nehodí se všechno všem...“ A jinde: „Ve světnici, již oblíbil si nazývati kartuzí, kterou ve věži své v Praze si byl zařídil, ukázal mi tajné cvičiště neslýchaného způsobu i odhalil, odkud pochází jeho pakostnice.“ A jinde: „Po obědě mezi nábožnou rozmluvou v den Početí Svaté Marie, u mé a mistra Matouše z Krakova přítomnosti náhle přišel u vytržení. Mistr Matouš odešel, já pak zůstal s ním sám i viděl jsem, kterak podivně duch jeho přišel u vytržení.“ Litovati jest, že spisovatel záležitostí veřejných, ať již světských věcí neb duchovní správy se týkajících, málo si všímal, že měl hlavně na zřeteli jen vypsání zbožnosti a dobrých skutků Janem z Jenštejna konaných.

Prameny dějin českých I. Praha 1873.

JAN CTITELEM SVATÉHO VÁCLAVA

Leží tvé svaté tělo
v chrámě posvěceném
v Praze Svatého Víta,
v světě rozhlášeném,
Svatý *Václav* milý,
fundátor spanilý,
též s tebou leží v něm.

Summa z Vlastislavě,
Píseň u hrobu Jana Nepomuckého 1693.

VILÉM BITNAR

KOŘEN A KVĚT ČESKÉ
NÁRODNÍ TRADICE

Podivuhodným dílem Prozřetelnosti oslněn byl miléniový rok 1929 dvojím výročím velkých událostí, v nichž živel náboženský prolíná a slučuje se s živlem národním. Celé tisíciletí dovršeno bylo dne 28. září od mučednické smrti zakladatele českého státu, vévody Václava Svatého, *nejstaršího* z českých mužů, kteří dosáhli koruny světců. Celá dvě století odnesly dne 19. března vlny Vltavy do moře nekonečnosti od chvíle, kdy u věčném Římě vyřknuto bylo slavné slovo svatořečení *nejmladšího* z českých patronů.

Táhne-li se jako zlatá niť celým nekonečným tisíciletím v podivuhodné souvislosti *tradice svatováclavská*, stále oživující a horoucí, naplňuje obsah *kultu svatojanského* žhoucím vytržením dvě století národního života četných pokolení, dýchajících ovzduší kypícího baroku i sladké vůně idylly obrozenské. V průběhu uplynulých desíti věků znamenají obě ta jubilea dočasně počátek a konec vývoje našeho duchovního života, dva dějinné mezníky a prozíravý Čech snadno postřehne i pochopí, že mu nelze oslavovati pouze jubileum jedno, ale že logicky pokloniti se musí oběma hranicníkům duchové oblasti, v níž podnes žije. Neboť je-li Svatý Václav *kořenem*, je důsledně Svatý Jan *květem* jedné a téže lodyhy naší národní bytosti.

Pragensia Svatojanská. Praha 1929.

ANONYM LIDOVÝ
SVATOJANSKÁ PÍSEŇ PSANÁ
V DUCHU STAROBYLÉ PÍSNĚ
SVATOVÁCLAVSKÉ

Svatý *Jeně*, reku Boží,
nebes dare, nebes zboží,
rajský puku
z Nepomuku,
lilium v světle
božím zkvětlé,
Kyrie elejson.

Rozpomeň se na své plémě,
i zastaň se České země,
s kterou k tobě
v této době
zření máme,
a voláme:
Kyrie elejson.

Tys truchlivé vždy těšival,
a sirotkům otcem býval,
potěš smutné,
co v ukrutné
bídě lkají,
a volají:
Kyrie elejson.

Neoslýchej naše hlasy,
i zažeň ty smutné časy,
rač odvésti
od neřesti,
chraň od strasti
České vlasti,
Kyrie elejson.

Tys nevinné vždycky bránil,
a před hanbou ctnostné chránil,
pomoz nyní,
ať nečiní
zběř si zlostných
smích ze ctnostných,
Kyrie elejson.

Chraň a zastaň české jméno,
by nebylo potupeno,
nechť synové,
jak otcové,
chválívali,
Boha chválí,
Kyrie elejson.

Přimlouvej se, ať Duch Boží
světlo víry v nás rozmnoží,
a zlé bludy
všecky všudy
pravdou jasnou
ať vyhasnou,
Kyrie elejson.

Pros ty za nás, při poslední
při hodině na nás shlédni,
ať v tom boji
při nás stojí
s svou milostí
Pán s výsosti,
Kyrie elejson.

Amen, rač to Bože dáti,
a nám slávy Své dopřáti:
Ať s Tvým *Janem*
v požehnaném
lid Tvůj nebi
Tě velebí;
Kyrie elejson.

Tisk jarmareční. Praha 1779.

AUGUSTINIÁN ROUDNICKÝ
JAN Z JENŠTEJNA CTITELEM
SVATÉHO VÁCLAVA

RUKOPIS Z ROKU 1402

Když potom ctihodný otec Jan z Jenštejna co legát navštívil diecési Míšeňskou, kdež prvé byl biskupem, zřídil tam v chóru po levé straně hlavního oltáře ku cti Svatého Václava a jiných patronů českých oltář a bohatě ozdobil. I nařídil, aby ve všech krajinách legace jeho *svátek Svatého Václava*, slavného vévody českého, i s oktávem slaven byl... Také to jest obzvláštní jeho sláva, že chor kostela Pražského Svatého Víta sám posvětil. Nicméně založil také se vzneseným knížetem Václavem loď vzpomenutého kostela, položiv sám základní kámen... Tak vyplnil se výrok Svatého Wolfganga, biskupa Řezenského, který prý řekl Svatému Václavu, žádajícímu, aby nedávno vystavěný kostel Pražský posvětil: „Synu, kostel tento vidím před tváří Boží na metropolitní povýšený.“

Život arcibiskupa Jana z Jenštejna.

JAN Z JENŠTEJNA
HYMNA K SVATÉMU
VÁCLAVU

SAPFICKÉ STROFY

Postrádá národ duchovního vůdce,
Kristovy víry duchem obrozený
vybudoval chrám na vrcholu hory,
stanovil kněze.

Do Řezna poslal posly k Volfgangovi
s prosbou, by svatyň posvětil, již vztyčil,
hysopem svatým vody posvěcené
zdi by jí z kropil.

Blažený muž ten znalý budoucnosti
odpírat nechce svaté sudbě Boží,
slíbí, že bude konati, co třeba,
vidění zjeví:

„Viděl jsem slavnou metropoli Prahy,
anděl jak Páně sám ji spolu stavěl,
svatyně roste, matka budoucnosti,
s pomocí Boží.

Zasvěcený chrám blaženému Vítu
věnován nyní také Svaté Matce,
Marii Panně přechisté a jasné,
v ochranu stálou.

Pohanské děti draze vykupoval,
z křestního zdroje by se obrodily,
zbaveny jsouce dědičného hříchu
uniknou peklou.

Slepým byl světlem, holí kulhajícím,
lékem byl chudým, odpouštěním hříšným,
pravicí kleslým, psancům útočištěm,
bezpečím jistým.

Zasnoubil květy lilije a růže,
čistý když život posvětil svou krví,
život a víru fialkou jak zdobit
rytířsky učí.

Planoucím křížem zdoben na svém čele
tyrana zdolá, kolena jenž kloní,
odprosí zdrcen, odpuštění žádá,
vítěz se vrací.

Císař jat hněvem, že se opožďuje,
na modlitbách když volal k Pánu svému,
vstane a vidí archandělů průvod,
s křížem zří čelo.

*Codex Vaticanus 1122. Jenštejnova redakce 1396. Přeložil z latiny
Alfred Fuchs 1926.*

JOSEF PEKAŘ

KULT SVATOVÁCLAVSKÝ
A SVATOJANSKÝ

STAŤ APOLOGETICKÁ

V žádosti našich racionalistických skeptiků a kritiků, aby prohlášeno a zatraceno bylo vše, v čem liší se *Jan* legendy od *Jana* historie, za podvod a bídný výmysl, je hlavní *omyl* jejich. Ztrávil jsem několik let pilným studiem českých legend svatováclavských a mám tedy nad jiné právo, abych o tom pronesl důvodný soud. Legenda o Svatém Václavu, a to platí i o jiných legendách světců toho významu, není snad typem najednou hotovým a vracejícím se s malými změnami po staletí, nýbrž ona je živoucím a vyvíjejícím se organismem, sytícím se novými a novými motivy a myšlenkami a přizpůsobujícím se novým a novým touhám a nadějím pozdějších století. Bylo třeba několika věků, než ze zbožného hocha a jinošského knížete Václava vyrostla nám postava representanta a hrdiny národního a státního, dědice české země.

Připomínám při té příležitosti, že známá slova historika Josefa Kalouska, že po Bílé Hoře snížen byl s národem českým i Svatý Václav, vykládají se nesprávně tak, jako by Svatého Václava doba protireformace si nevážila. Svatý Václav poklesl v českém uctívání jako jiní svatí v době vítězícího luteranismu před Bílou Horou. Po Bílé Hoře bylo jednou z prvních starostí vítězů naříditi znovu slavení svátku Svatého Václava, jak dosvědčuje i Bílek ve svém spise „Reformace katolická“. Protireformace znala se vůbec okázale k Svatému Václavu, pravda je jen, že rostoucí úcta *Jana Nepomuckého* byla mu brzo soupeřem...

Na legendu svatojanskou a na kult svatováclavský třeba se dívatí týmiž zraky jako na jiné legendy a jiné kulty svatých, totiž jako na projev a produkt *náboženského* citění doby, která je vynesla na povrch a která v ně vtělila spolu své mravní snahy, své kulturně náboženské a národně poli-

tické naděje. Věřím, že dočkáme se jednou práce takové, vykládající nám dozrání legendy svatojanské z české pobělohorské doby, jež takřka v barokním vzepětí po bezprostředním kontaktu s Bohem toužila náruživě po novém českém světcí, nejen aby ukojila plněji a pravdivěji svou náboženskou potřebu, ale i aby českému jménu, tolik podezíranému a opovrhovanému v sousedství, dobyla nové autority a nové sebedůvěry.

Tři kapitoly o Svatém Janu Nepomuckém. Praha 1921. /

ANONYM LIDOVÝ

JAN UCTÍVÁ SVATÉHO
VÁCLAVA V CHRÁMĚ STARO-
BOLESLAVSKÉM

PÍSEŇ

Vítej mi šedý Boží stane,
drahé dědictví z dávných dob,
jak libý chládek v duši vane
z těch starobylých tvých ozdob.

Líbám vás sloupy vždy památné
krvavou stopou Václava,
ve vaší temnosti posvátné
mně blahá doba nastává.

U nohou kříže dle libosti
poplač si duše sevřená,
zaplač tu Kristu, on Tě zhostí
těžkého Tvého břemena.

Aj, duch můj v blahu se rozplývá,
kdo volá: „Jene, Jene můj!“
To se mi s nebe hlas ozývá,
ó Pane! zde je sluha Tvůj!

Ty k smrti zoveš, ó můj Kriste!
Ty v oběť žádáš moji krev?
Nuž, rozkaž, skonám na tom místě
pro víru Tvou a pro Církev.

Tys trpkým losem, mnohou mukou
mne v úradě tom přiodil,
rád všechno přijímám z Tvých rukou,
jen lásku dej mi za podíl.

Tys také za mne zkusil trýzeň,
kříž těžký nesa na horu,
utrpěls rány, žel a žízeň,
a Tvá krev tekla z pahoru.

Rád slyším, abych přispěl smrtí
bolestnou k Tvoji oslavě,
ať tedy kat mé kosti zdrtí,
a pak potopí v Vltavě.

Však od Tebe mne neodvede.
Ne hrob, ne meč, ne katův bič,
hrob brána je, co k Tobě vede,
meč katův je k té bráně klíč.

Dovol jen ještě jednu prosbu:
Prosím, veď krále k poznání,
nevyplň na něm strašnou hrozbu,
popřej mu času k pokání.

A teď již líbám s oddaností
Tvůj hrob, můj drahý *Václave!*
S ochotou u tvé společnosti
půjdu za katem k odpravě.

*Josef Kaspr, Devět májových věnečků.
Praha 1884.*

JAN KANOVNÍKEM KOSTELA VYŠEHRADESKÉHO

Ach, že nelze nad tím rovem,
co mám v duši, jevit slovem:
nuže, *Vyšehrade*, sám
mluv ty k českým končinám!

Štulc,
Pomněnky na cestách života 1845.

BOHUSLAV BALBÍN

JAN ODMÍTL HODNOST
PROBOŠTA VYŠEHRADSKÉHO

LEGENDA

Důstojnost *probošta* vyjmutého chrámu Vyšehradského toho času byla v království rovna prvním hodnostem. Probošt onoho chrámu, jenž byl samostatný a jedinému veleknězi Římskému přímo poddán, býval nejvyšším kancléřem království, prvním po arcibiskupovi, primasu království. K tomu ohromná síla jmění, neboť roční příjmy osmdesáti tisíc uherských zlatých dostupovaly, sumy to zajisté vysoké, která, poněvadž tehdy nebyly ještě plavbou otevřeny Indie, dnes dvakrát tolik by znamenala. Tato hodnost proboštská rovněž byla králem a císařem Václavem blaženému *Janovi* nabízena, než on ji odmítl, považuje za příliš těžké odtrženu býti od zisku duší a od posvátných kázání, jimiž všechny rozplameňoval.

Život Svatého Jana Nepomuckého. Přeložil Alfons Sauer. 1914

FRANTIŠEK STEJSKAL

KANOVNÍK KOSTELA
VYŠEHRADSKÉHO

STUDIE HISTORICKÁ

Jan z Pomuku dlouho kanovníkem u Svatého Jiljí nebyl. Prebendy této mohl se ujati teprve koncem roku 1387, ale ani ne po dvou letech, 1. října 1389 jmenuje se již kanovníkem kostela Vyšehradského. Poněvadž bullou papeže Urbana V. dne 31. května 1364 bylo zapovězeno, aby nikdo v Praze nebo v předměstí neměl současně více kanonikátů nebo prebend a nenalézáme, že by mu byla dána dispens od tohoto zákazu, nad to nikdy více se neobjevuje v titulech Jana Nepomuckého zároveň obojí označení, proto můžeme míti důvodně za to, že Jan se obročí u Svatého Jiljí vzdal, jakmile vpočten byl mezi kanovníky starobylé a exemptní (t. j. z pravomoci biskupa diecésního vyňaté a přímo Svaté Stoliči podřízené) kollegiální kapituly u Svatých Petra a Pavla na Vyšehradě u Prahy.

Jakým způsobem stal se Jan kanovníkem Vyšehradským, zda svobodnou volbou kapituly nebo v důsledku papežského listu milostného, nelze s úplnou jistotou říci, poněvadž zápisky kapitulní z té doby snad za barbarského zpustošení Vyšehradu 2. listopadu 1420 byly zničeny nebo v pozdějších bouřlivých dobách ztraceny, také není zápisu, že by byl platil poplatek do komory papežské, kdyby byl toto obročí obdržel provisí papežskou, jak bychom to mohli očekávat při odchodu z university Padovské, poněvadž university často hromadně žádávaly o milost podobnou. Také král Český vykonával právo jmenovací k některým obročím a nepřímo svým vlivem i na jiná.

Svatý Jan Nepomucký bydlil v domě kanovníckém na Vyšehradě, neboť dle „Liber decisionum“ ze dne 14. ledna 1391 „páni preláti a kanovníci Vyšehradští dovolili a udělili milost panu Janovi, doktorovi dekretů a kanovníku Vyšehradskému, pro veliké náklady, které učinil a vydal na

dům, v němž bydlí na hoře (Vyšehradské) a který znovu vystavěl, aby pro případ, že by se vzdal kanonikátu za živa nebo umřel, sám mohl tento dům darovati, odkázati jednomu z kanovníků, majícímu právo na prebendu, jak se mu uzdá, který také dům ten až do smrti má držeti a vše plniti. Ale po smrti tohoto anebo kdyby se vzdal, dům ten má přecházeti dle zvyku opce, jak se až dosud zachovává při jiných domech kanovníckých.“ O tomto rozhodnutí kapitulním byl dán Janu Nepomuckému výpis dle téže knihy. Nyní ovšem nelze určití místo, kde dům ten stával před zničením Vyšehradu.

Pokud se týče otázky Janova *proboštství* v kapitule Vyšehradské, nutno upozorniti, že podléhalo úplně jmenovacímu právu krále Českého Václava IV. V letech jeho panování proboštem na Vyšehradě byl Jan Soběslav 1368—1381, Vilém z Landštejna 1382—1384 a Jan Beneš z Dubé 1387 až 1396. Avšak roku 1381 není pravděpodobno, že by král nabízel proboštství faráři u Svatého Havla, roku 1384 až 1387 byl Jan v Padově a po jeho návratu bylo již osazeno. Ovšem dle názoru dřívějšího, že Jan byl utopen 1383, bylo by možno mysliti zase jen na rok 1381, ale dokladů k tomu nemáme ani nejmenšího. Jmenovaným spisovatelům šlo o to, zdůrazniti pokoru Janovu, úmysl sice dobrý, ale měl býti také doložen a odůvodněn prameny a nikoliv jen možným předpokladem, zvláště i když možnost tohoto předpokladu je více než pochybná.

Svatý Jan Nepomucký zůstal kanovníkem Vyšehradským až do své smrti, neboť ještě dne 3. ledna 1393 uvádí se jeho titul doslovně: „doktor dekrétů, arcijáhen Žatecký v kostele Pražském Svatého Víta, *kanovník kostela Vyšehradského*, generální vikář“.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK
KOLEGIÁTNÍ KAPITULA
NA VYŠEHRADE

STUDIE HISTORICKÁ

Nade všechny starší Vyšehradské budovy skvěl se od druhé polovice jedenáctého století kapitulní chrám Svatých Petra a Pavla na místě, kdež stojí posavad. Kníže Vratislav II. dle slibu, jejž učinil, položil k němu základ roku 1070 u přítomnosti biskupa Jana Tusculánského, vypraveného se slavným plnomocenstvím do Čech od papeže Alexandra II., při němž vymáhal důležitá privilegia pro nový kostel a kapitolu. Knížecí zakladatel snesl při té příležitosti na vlastních ramenou dvanáct košů kamene k započetí stavby, kteráž potom trvala více nežli čtyři léta. Nadací listinu vydal Vratislav Kolegiátní kapitule Vyšehradské teprv asi roku 1088. Při chrámu byl podobně jako u hlavního kostela Pražského také dům pro kanovníky.

Chrám, jakkoliv hned s počátku s velkým nákladem stavěný, došel ještě většího zevnějšího lesku za syna Vratislavova, knížete Soběslava I. Další roku 1129 zvenčí okrášliti kostel korunou zavěšenou v průčelí, která zhotovena byla ze dvanácti hřiven zlata a osmdesáti hřiven stříbra, nepočítajíc mědi a železa při tom spotřebovaného. Stěny uvnitř byly malovány, dlažba ozdobena hlazenými kameny, vršek cihlami kryt, kolem dokola přistavěny chodby, oltáře okrášleny pokrovy a kříži zlatými i stříbrnými.

Kapitula Vyšehradská měla v církevním i politickém životě českém vždycky význam veliký. Probošt kapitulní býval pravidelně nejvyšším kancléřem královským a vládl velikými důchody. Proboštu Janu Soběslavovi z rodiny královské, synu markrabí Jana Moravského, 1368—1381 mělo býti zajištěno alespoň 1000 zlatých čili dukátů. Ovšem za probošta Jana Soběslava vybíral důchod arcibiskup Jan Očko a co přebývalo přes 1000 dukátů, dával na přestavbu kostela Vyšehradského. Nadsazuje tedy velice Balbín v životě

pise Jana Nepomuckého, uváděje, že důchod probošta Vyšehradského obnášel ohromný obnos 80.000 zlatých uherských. V době Janově byl proboštem 1387—1396 Jan Beneš z Dubé, děkanem snad již Václav Gerartův z Buřenic, řečený Králík, dříve kanovník Vyšehradský. Ve čtrnáctém století náležely kapitule Vyšehradské 23 prebendy, které však příjmy svými nebyly stejny a proto bylo dáno kanovníkům právo žádati o prebendu větší (optio), když se některá z nich uprázdnila, ovšem předepsán byl určitý postup. Jakési rovnosti dosáhlo se také tím, že kanovník dělil se o své platy s jinými, každý měl svého vikaristu, kněze, který ho zastupoval v jeho nepřítomnosti, bera za to plat od kanovníka, neboť již sněm z roku 1349 předpisoval, že těmto kněžím vikářům má se platiti tolik, aby mohli žíti slušně na svůj stav (congrua portio). Příjem kanovníků zvyšován byl obedienkami, totiž statky, které náležely kapitule jako celku a čisté příjmy z nich byly rozdávány kanovníkům, služebníkům kostela a chudým podle nadačních listin penězi, potravinami a chlebem. Statky tyto byly pronajímány, nájemce ponechal si čtvrtinu v odměnu a přebývajících tři čtvrtiny sloužily k podělování kanovníků přítomných při službách Božích, na něž nepřítomní neměli nároky (distributiones quotidianae), i ten, kdo přišel pozdě, neobdržel ničeho. Na Vyšehradě byli: 21 kanovník, 21 vikarista kanovníků, 23 oltářníci, 10 kněží chorálních místo dřívějších 12 bonifantů, ze žáků či studujících bylo svěceno každého roku asi 13 na akolyty, celkem na 100 duchovních. Z toho počtu jde najevo, že služby Boží na Vyšehradě byly velice slavné, až i do toho si někteří stěžovali. Kdo si představí v mysli nádherný obraz starého Vyšehradu s četnými chrámy a budovami, nebude se diviti, že Vyšehrad závodil se starším hradem a kostely na ostrohu hradčanském.

Dějepis města Prahy. 1892.

FRANTIŠEK STEJSKAL

SVATOJANSKÉ PAMÁTKY
VYŠEHRADESKÉ

STUDIE KULTURNÍ

Na Vyšehradě zachovalo se z památek po kanovníku Janu z Nepomuku celkem málo. Listinou archivu Vyšehradské kapituly ze dne 22. září 1390 sběratel poplatků papežských Ubaldin Cambii z Florencie potvrdil příjem poplatku papežské komoře od kapituly Vyšehradské povinného za léta 1387—1389, které mu odevzdány byly Janem z Pomuku, doktorem dekretů a kanovníkem Vyšehradským. Kapitula totiž za právo exempce či vynětí z pravomoci biskupa Pražského od svého počátku byla zavázána ročním poplatkem (census) 12 hřiven stříbra, který šel od Soběslava I. počínajíc ze vsi Kolče; ale již papež Celestin III. dne 25. července 1197 snížil poplatek ten na pět hřiven a Řehoř IX. dne 22. června 1237 potvrdil, že kapitula je povinna pouze poplatkem pěti hřiven dobrého stříbra. Ovšem v době Václava IV. razilo se z jedné hřivny stříbra 110 grošů. Kanovníci Vyšehradští oceňovali právnické vědomosti Jana Nepomuckého a použili jich ku svému prospěchu, učinivše jej svým právním zástupcem čili syndikem. V tomto úřadě je uveden Jan dne 5. dubna 1392 při výpovědi rozhodčího soudce Jana Kbela, doktora dekretů, ve sporu mezi děkanem a kapitulou kostela Vyšehradského blízko Prahy s panoši Zbraslavem Soběnem ze Soběnova u přítomnosti kanovníka Prokopa, faráře u Svatého Jiljí, a Václava Dobrmana z Hor. Kapitule bylo zaplatiti Soběnovi 10 kop grošů pražských, polovic o Sv. Janu Křtiteli a druhou o sv. Havlu, a to u notáře generálních vikářů pod trestem 30 kop, jak bylo smluveno. Jak asi vypadala listina, kterou byl Jan pověřen právním zastupováním kapituly Vyšehradské, můžeme souditi z podobné listiny, kterou toto zastoupení bylo svěřeno předchůdci Jana Nepomuckého, kanovníku Janu Pecníkovi, jejíž obsah veskrze právnický zachován je v opise.

Zastoupení vztahovalo se na všechny možné případy postupu právního při procesu a na všechny právní záležitosti, týkající se kapituly Vyšehradské. I předcházející splacení poplatku do komory papežské spadá zajisté do oboru působnosti syndika.

Která Vyšehradská *prebenda* kanovníku Janu z Pomuku náležela, souditi bychom mohli z listu papežského ze dne 3. prosince 1393, z něhož se dovídáme, že Petr Buzkův z Jestbořic, kanovník Vyšehradský, opcí, tedy obvyklým způsobem (postupem na lepší prebendu), dostal tu, kterou před tím měl Jan z Pomuku, a která se uprázdnila smrtí řečeného Jana, jenž mimo kurii římskou zemřel (poněvadž by jinak osazoval obročí papež sám), a prebenda ta vynášela asi 25 hřiven. Můžeme-li míti za to, že tento Petr z Jestbořic až do 1404 nepostoupil na nějakou prebendu výnosnější, pak bychom mohli ukázati na prebendu, kterou míval Jan Nepomucký, neboť v knize Liber decisionum capitularium dostával Petr z Jestbořic z Píště (fara Trhová Zahradka, okres Ledec) 14 kop 4 groše, dále z Roztyl u Záběhlic (fara Hostivař u Vršovic) ze tří lánů s dvěma sedláky, kteří odváděli ročně 2 hřivny stříbra a povinni byli robotou po 4 dny nebo místo roboty platiti 8 grošů v roce úrodném, v neúrodném jen 4 groše místo roboty, konečně z Modřan od 4 lidí dvakráte po 1 kopě 28 grošů 4 penízech a čtyři konali robotu 4 dny; osedlí sluli Beneš, Pešek, Mařík a Beneš Pešek. K prebendě náležel také les a křoviny, mimo to šlo odtud pro celou kapitolu 12 korců pšenice na chléb pro rozdělování, dále v Neoslech (Nusle) o svatém Petru platili půldruhé kopy platu, takže celá prebenda vynášela 21 kopu, 53 grošů, 6 penízků. K ní náleželo také podací právo pro faru v Modřanech.

Nebudiž divno, že se zachovaly knihy se zápisy povahy právní, neboť tyto měly pro budoucí časy velikou cenu a proto spíše byly chráněny před zkázou a zánikem než knihy jiné. Ostatně o službách Božích a jiných úkonech církevních se zpravidla nic nezapisovalo, vše bylo určeno starým zvykem, který ani v Pravidlech posvátného kostela Vyšehradského není blíže popsán. Pro zajímavost dodávám, že v těch dobách, kdy byly vydávány časté papežské listiny milostné (provisé) pro obročí, až se uprázdní, kanovníci, aby

předešli možným sporům, dávali si ověřovati notářsky, že byli děkanem kapitulním uvedeni v kostele na místo v choru, že byli účastni jednání kapitulního jako členové s plným právem a konečně, že obdrželi od svých lidí poplatných z prebendy nějaký poplatek a oves pro koně nového kanovníka. Zdaž tomu tak bylo za Jana Nepomuckého, nevíme pro nedostatek dokladů příslušných.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

6

JAN ARCIJAHNĚM V ŽATCI

Svatý Jene Nepomucký,
farářem Svatého Havla jmenovaný,
kapitolou Svatého Jiljí přijatý,
probošství kostela Vyšehradského odmítající,
arcijáhenství Žateckého dychtivý,
církvi vezdy věrně sloužící,
oroduj za nás!

Litanie Fabriciova z roku 1761.

FRANTIŠEK STEJSKAĽ

JAN ARCIDĚKANEM V ŽATCI

STUDIE HISTORICKÁ

Arcijáhenství je starým úřadem církevním, již od počátku čtvrtého století dosvědčeným jak na západě v církvi římské tak i na východě. Mezi jáhny, jichž pomoci užíval biskup při řízení diecése, býval jmenován nejvhodnější, vynikající, ne vždy nejstarší jáhen arcijáhnem. Arcijáhen, máje svěcení nižší, ovšem důstojností svěcení přicházel po kněžích, ale moc jeho i vliv byly daleko větší. Staral se o výchovu a učení mladšího duchovenstva, dozíral na jáhny a nižší kleriky a služebníky církve, pečoval o podporu a zaopatření vdov, sirotků a chudých, byl pravou rukou biskupa, vydával svědectví při svěcení duchovenstva, ano i často biskupa zastupoval, jsa jeho okem a rukou. Arcijáhnové římsští bývali obyčejně voleni za papeže. Během doby obdrželi i právo trestati provinilé kněze a tak postoupili, jsouce jen jáhny, před kněze ano i arcikněze, kteří měli jen přednost při službách Božích. Roku 774 rozdělil biskup Strassburský Heddo svou diecési na 7 arcijáhenství, předtím byl v diecési pouze jeden arcijáhen v kapitule katedrální. Zařízení toto, že jmenováno bylo více arcijáhnů, bylo napodobeno téměř všude, ač ovšem tito arcijáhnové venkovští bývali již kněžími, jen arcijáhen katedrálního kostela býval ještě pouze jáhen, což i stanovy kapituly Pražské z roku 1350

dovolovaly. Původně byla jejich pravomoc jen náměstná, pokud ji biskup jim svěřil, během doby však stala se pravomocí stálou a řádnou; biskupům bylo často brániti se proti některým arcijáhnům a zřízení to později bylo omezováno, zvláště kde bývali voleni kapitulou nebo docela jmenováni panovníkem. Arcijáhny stávali se na mnohých místech kanovníci kostela biskupského.

V Čechách první zmínka o arcijáhnech se naskytá roku 1039 při prohlášení zákonů Břetislavových, dle jména známe prvního arcijáhna Petra, kanovníka Pražského, který 1143 sesazen byl od kardinála Guidona, legáta papežského, poněvadž měl tři manželky a provinil se svatokupectvím mnohokrát. Diecése Pražská byla záhy rozdělena na arcijáhenství, neboť kolem roku 1170 se uvádí arcijáhen Pražský, Bechyňský a Plzeňský, 1167 dosvědčuje arcijáhen Litoměřický; dle listiny, potvrzené ku konci století dvanáctého, byl i zde i Žatecký, Kouřimský, Hradecký a Boleslavský, 1216 se jmenuje Bilínský a Horšovský. Uváděná arcijáhenství Rokycanské, Roudnické a Žerčíněveské jsou vlastně ojedinělé názvy arcijáhenství Plzeňského, Litoměřického a Boleslavského dle statků biskupa Pražského v oněch krajích. Toto rozdělení diecése Pražské na *deset arcijáhenství* potrvало až do doby Janovy, a udrželo se až do osmnáctého století, v Plzni titul až dodnes.

Pravomoc arcijáhnů vymezena byla nově Arnoštem z Pardubic a biskupy Olomouckým a Litomyšlským na sněmu pražském 1349, kde bylo usneseno, aby arcijáhni dle starých ustanovení metropole Mohučské u nás stali se obvyklými, osobně sídlili ve svých arcijáhenstvích a, jsou-li právnický vzděláni anebo mají-li zkušené přísedící, vyslychali a rozhodovali ve sporech manželských a též o lichvářství, kdežto ostatní záležitosti byly vyhrazeny biskupům diecésním nebo jejich officiálům. Kdyby se odvážili rozhodovati o jiných věcech mimo případy uvedené, byly jejich rozsudky nicotny a ordinariové měli je zbaviti úřadu arcijáhenského; bylo též podotknuto, že bez zvláštního dovolení nesmí za žádnou příčinou žádati od duchovenstva svého okrsku jakékoliv sebe menší podpory.

Arcijáhni, kteří nebyli kanovníky u Svatého Víta, měli některá práva čestná, zvláště sedali v choru svatovítském

hned po kanovnících a nosili o slavnostech mitru bílou dle bully Urbana V. ze dne 18. srpna 1364, jak uvádí Beneš z Veitmile ve své kronice: „Kdykoliv arcibiskup Pražský koná osobně služby Boží v kostele Pražském, tu všichni preláti a kanovníci prebendou opatření a rovněž arcijáhni, kteří se považují za zřízené v kostele Pražském, mohou a mají užívatí mitry bílé dle zvyků kardinálů, kteří jsou přítomni službám Božím u dvoru římského, jež koná papež sám.“

Dne 25. srpna 1390 provedena byla směna mezi Linhartem, který zřekl se arcijáhenství Žateckého, jež měl již od 1383, a Janem Nepomuckým, který ustoupil z fary u Svatého Havla. Mikuláš Puchník, licenciát v právu církevním, kanovník kostela Pražského a Olomouckého, oficiál a generální vikář, ustanovil toho dne Linharta za faráře u Svatého Havla na Starém Městě Pražském se souhlasem patrona téhož kostela Petra, probošta Pražského, řečeného z Janovic, a dne následujícího ustanovil se souhlasem arcibiskupa Jana z Jenštejna za arcijáhna Žateckého, poněvadž arcibiskupovi náleželo právo arcijáhna tohoto ustanovovati (jen arcijáhen Pražský byl volen kapitulou), jmenovati neb jinak opatřovati právem biskupským, mistra Jana Pomuka, doktora dekrétů, který učinil tuto směnu s Linhartem. Směna tato byla prohlášena, aby po případě mohl se hlásiti, komu by náleželo právo přednější, a když nikdo námitek neučinil, vydal Mikuláš Puchník Janu Nepomuckému 26. srpna 1390 list jmenovací; tím stal se Jan arcijáhmem se všemi právy a požitky, byla mu svěřena pravomoc sporného řízení a správa záležitostí duchovních i obročních v arcijáhenství Žateckém. Linhart platil desátku papežského tři kopy, tedy výnos přes 30 kop ročních, kdežto u Svatého Havla asi 28 kop.

Příčina, proč Linhart se zříkal arcijáhenství, byla asi v obtížné správě rozsáhlého arcijáhenství, jež žádalo jistě veliké práce a námahy, neboť bylo zde pět rozlehlých dekanátů. Z dekanátů těchto měl dle seznamu desátků papežských, Kadaňský 41 faru, Žatecký 67, Žlutický 40, Tepelský 51, Loketský 24, k čemuž přičísti jest dvě fary v seznamu neuvedené, ale jinak dosvědčené. Jest zajisté správně, aby v těchto osadách udržela se paměť tohoto světce, poně-

vadž o ně více pečoval, než o všechny osady farní veliké arcidiecése Pražské jako generální vikář.

Nový arcijáhen měl býti také slavnostně uveden ve svůj úřad v Žatci a představen všem, jimž byl společným správcem a představeným. Dle vzoru, který se nám dochoval, můžeme se domnívati, že Janovi byl dán list, jímž zmocněn byl děkan Žatecký, aby uvedl nového arcijáhna nebo jeho zástupce v tělesné držení tohoto úřadu a všech práv i požitků s ním spojených. Děkani všichni, kteří k arcijáhenství patřili, byli vyzváni, aby uvedeného arcijáhna chránili, hájili, a působili, aby mohl bez překážky provádět svá práva a bráti všechny i jednotlivé užitky, příjmy a platy; ten, kdo by se tím neřídil a vzpouzel se, měl býti od děkanů donucen k tomu církevními tresty. Kdyby byly zachovány zápisy soudní z roku 1390, bylo by snáze určiti den, kdy asi Jan odebral se do Žatce a byl tam uveden v úřad arcijáhenský. Pravděpodobně stalo se tak v září 1390. Ještě v říjnu a listopadu 1392 konal Jan ve svém arciděkanství asi visitaci far. Lze předpokládati, že i tuto povinnost konal stejně pečlivě jako jiné, že se přičinil, aby poznal poměry celého okrsku své působnosti a přesvědčil se, zda dobře je postaráno o duchovní správu a jak se plní předpisy církevní, o životě kněží i věřících.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

JOSEF PEKAŘ

MNOHOOBROČNICTVÍ KNĚZE JANA NEPOMUCKÉHO

Rozcházím se ovšem diametrálně s Herbenem, který učí o Janu z Pomuka, že byl *mnohoobročníkem*, že byl jedním z nejbohatších prelátů pražských, že půjčoval peníze kněžstvu i šlechtě způsobem neslušným, totiž pod hrozbou kletby církevní, že měl časté soudy o dluhy a že měl a stavěl domy v Praze. Krátce, že na něm dle svědectví dějin nebylo nejmenší svatosti, naopak, že byl muž prohnaný. Nuže: ze všech těchto žalob Herbenových je pravdivá pouze jediná, že Jan měl více obročí. Ale třeba dodati hned, že to bylo tenkrát u osob předního kleru českého zjevem pravidelným. Také slavný učitel Husův a spolutvůrce husitství, věhlasný Mistr Štěpán z Kolína, byl mnohoobročníkem. O Janu z Pomuku ukázal ostatek již P. Štědrý ve své knížce z roku 1906, že neměl současně více obročí nežli dvě, tedy tolik, kolik dovolil později reformní koncil tridentský. S těmi domy to bylo tak: víme, že ve spolku ještě s jiným písařem (tedy ne pouze z vlastních prostředků) začal písař Jan stavěti dům, „dům“, na němž zednická práce stála všeho všudy 3 kopy (asi 420 K předválečných). Ve svém domě (nejspíše též), jak čteme později, dal ještě vystavěti studnu, jejíž voda měla sloužiti nějaké sušárně nebo sladovně. A s těmi 13 případy půjček a domnělých soudů o dluhy to bylo takto: ve třech případech jde o půjčku 15 grošů (35 K), ve dvou o půjčku 30 grošů, jednou 41 grošů, vesměs kněžím z venkova, kteří (dohadují se) prodlévajíce za úředním jednáním v Praze u konsistoře, nestačili se svou hotovostí a poprosili písaře arcibiskupova o krátkou výpomoc na 14 dní nebo 3 neděle. Dále jde o půjčky 1 kopy (140 K), 2 kop (dvakrát), 2³/₄ kop (to byl dluh za koupený od Jana zákoník církevní). V jednom případě jde zcela zřejmě o pouhé úřední složení peněz v kanceláři Janově, v druhém případě o něco podobného. Zbývá tedy jedině půjčka 16 kop, kterou poskytl Jan spolu s písařem císařské kanceláře (te-

dy nikoli sám, patrně tolik neměl) roku 1377. O žádných soudech není řeči, peníze se půjčovaly bez úroku a ovšem pod hrozbou kletby církevní, jako to bylo tenkrát pravidlem. Týmž „neslušným“ způsobem půjčoval peníze i Mistr Jan Hus.

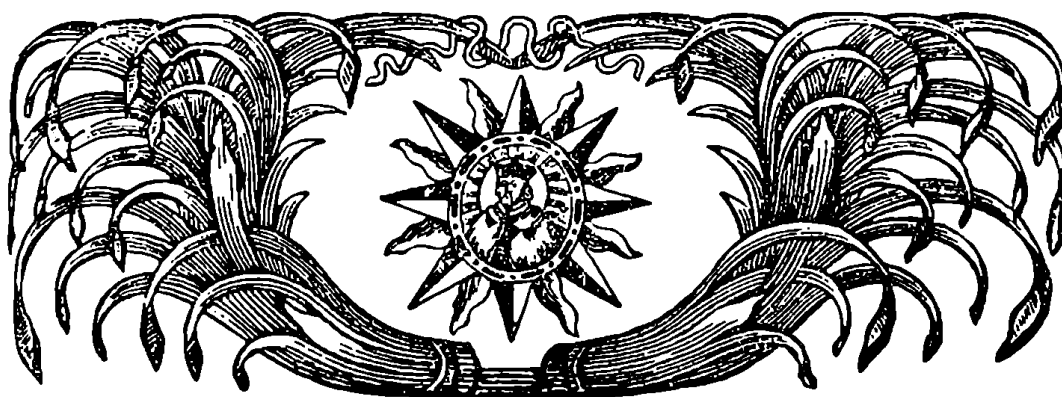
Zde má čtenář názornou ukázkou, jak se vědou, která nenalézá dosti ostrých slov proti „drzosti kněžských dějepisců“, falšujících skutečnost, vzdělává pravda! „Jak patrně, široko daleko věděli lidé o doktoru Johánkovi, když si chtěli vypůjčovat peníze“, píše Herben ... Tak se to dělá... A Herben protestuje proti kultu Jana Nepomuckého také jménem národní mravnosti!

Tři kapitoly o Svatém Janu Nepomuckém. Praha 1921.

JAN HORLITELEM MARIANSKÝM

I k blahoslavené Matce,
 Panence Mariji,
přimlouvej so k ní za mne,
 nebs milovník její,
k tobě se utíkám,
za pomoc tě žádám,
 buď patronem při ní.

Summa z Vlastislavě,
Piseň u hrobu Jana Nepomuckého 1693.

BOHUSLAV BALBÍN
JAN POUTNÍKEM
DO STARÉ BOLESLAVĚ

LEGENDA

Po několika dnech blažený *Jan* vydal se na pout do Boleslavě, k nejstaršímu v celých Čechách obrazu Matky Boží, svatými slovanského národu Apoštoly Cyrilem a Metodějem křesťanům přinesenému a svěřenému, jenž na místě tom přenábožně se uctívá. S jakým ryzím citem zbožnosti a lásky k Nebes Královně, již od nejútlejšího mládí se byl zasvětil a v níž všechny své naděje skládal, se modlil, aby při blízké jeho smrti u něho stála, aby Syna mu usmířila, toho každý z Janovy dávné k Matce Boží lásce, z velikosti kvačícího nebezpečství, z hrůzy blízké smrti sám se dohadně. Když z Boleslavě v hodinách večerních do Prahy se vracel, zpozoroval ho císař Václav, tehdy asi, jak už byl zahaleč, z okna vyhlížející . . .

Život Svatého Jana Nepomuckého. Z latiny přeložil Alfons Sauer 1914.

AUGUSTINIÁN ROUDNICKÝ
O USTANOVENÍ SVÁTKU
NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE

RUKOPIS Z ROKU 1402

Nábožnost a slávu svou dovršil arcibiskup Jan z Jenštejna tím, že svátek „*Navštívení blahoslavené Panny Marie*“ ustanovil a slavně světiti rozkázal. Pojednav o tom prvé s některými muži nábožnými a jakýmsi zjevením k tomu pobádán, nařídil, aby svěcen byl v diecési jeho v čas velikonoční na den Svatého Vitalise s trojím čtením. Potom u papeže Urbana VI. a konečně u Bonifacia IX. mnohonásob o to vyjednával a mnohonásobnými bullami obdržel toho potvrzení a udělením odpustků vyznamenání. Pro tento svátek sám složil a napsati kázal *hymny*, modlitby a službu mešní. I ačkoliv Vojtěch Raňkův, mistr tenkrát nejznamenitější, proti svátku tomu brojiti se jal, sepsal Jan spis proti němu a mnohé důvody jeho, jak mohl, vyvrátil. Konečně nemocnému mistrovi po proboštu kláštera Roudnického vzkázal, aby rušení svátku Panny Marie nechal, jinak že musí se báti hněvu tétéž Panny. I stalo prý se tak. Neboť na den Nanebevzetí Panny Marie s tohoto světa sešel... Léta Páně 1385 ustanovil na synodě památku *Panny Marie Sněžné*. Pak svátek *Obětování blahoslavené Panny Marie* světíl sám. Také složil modlitby a obřad o *Spoluutrpení blahoslavené Panny Marie*.

Život arcibiskupa Jana z Jenštejna. Z latiny přeložil Josef Truhlář 1873.

JAN Z JENŠTEJNA
O NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE

SEKVENCE

Za všech hodin pějme krásu
libozvukem zpěvných hlasů,
neboť slavnost sladká jest:
Hlasně pějme, chválu vzdejme,
hlasem srdce povznášejme,
Matce Boží na počest.

Obnovme si v mysli děje:
kterak Matka do hor spěje
zdravit tu, jež nese plod,
jak ji Anděl doprovázel,
od něhož kdys pozdrav vzcházel,
strach se mění ve jásot.

Zbožná stařena se diví:
Proč jen dar ten milostivý,
v dnešní chvíli Bůh mi skyt?
Sláva věnčí Tvoje skráně
Matky Boží, dívky Páně,
a Ty jdeš mne navštívit?

V lůně těla Alžbětina,
plod, hle, plesá, poznal Syna,
Beránek jenž Boží jest.
„Dítě, které vzejde z Tebe,
Jehně žití, Král je nebe!“
V lůně hlásá jeho čest.

Stařeně slast v srdce tryskne,
nemešká a ruce tiskne,
rychle již Jí spěje vstříc.

Do náručí Matce letí,
již Ji svírá ve objetí,
pozdravem Ji vítajíc.

Hlasně jásá v slasti blahé,
vidít její oči vlahé
bytosti ty Bohu drahé,
to pak věští starý hlas:
„Mezi ženami buď zdráva!
Ten, jenž vládnout neustává,
shlédl na Tě, zřít Ti dává
přečistého plodu jas!“

Matka odmítá však chvály,
chce, by Bohu zaznívaly,
v pokoře zní v šíř i v dáli
přeslavné Magnificat.
Panno milosrdná, milá,
kéž bys vždy nás ochránila!
Plodem Tvým nám dána byla
naděj na života řád.

Rukopis z roku 1386.

Z latiny přeložil Alfred Fuchs. 1926.

FRANTIŠEK STEJSKAL
O STAROBOLESLAVSKÉM
OBRAZU PANNY MARIE

STUDIE KULTURNÍ

Posuzujeme-li Balbínovu zprávu, že Svatý Jan Nepomucký byl před svou smrtí na pouti u obrazu Panny Marie ve Staré Boleslavi, musíme se především ptáti na stáří této vzácné památky. O tom byl spor již v době Balbínově. Kašpar Arsenius z Radbuzy napsal roku 1629 spisek „Pobožná knížka o blahoslavené Panně Marii a o divech, kteréž se dějí před jejím obrazem v Staré Boleslavi“. V něm tvrdí, že se od starých lidí a z kostelních pamětí dozvídá, „kterak již Svatý Václav obraz každého dne uctíval a často při sobě nosil. Obraz jest z kovu, o němž, jaký by byl, žádný z prubířův věděti a poznati nemůže“. Jest ze slitiny, v níž měď převládá, pozlacený.

Jan Ignác Dlouhoveský v knížkách „Požehnané pole, na kterémž švitorný podletní slaviček poletuje“ (1670) a „Strom života“ (1690) dodává, že byl zhotoven z modly Krosiny, kterou Svatá Ludmila dala rozliti. Tato měla obrázek ve veliké vážnosti, darovala jej Svatému Václavu, ten zas Podivenovi, který ho na útěku ze Staré Boleslavě ztratil. Roku 1160 za Vladislava krále byl však vyorán. Dle tohoto názoru byl by obraz zhotoven v Čechách pod dozorem Svatého Metoděje nebo jeho učedníků. Dle jiných názorů byl již přinesen z Cařihradu českými věrozvěsty Cyrilem a Metodějem.

Proti tomu se namítalo již za Balbína, že na východě se nikdy nezobrazoval Ježíšek bez oděvu. To se začalo teprve v Itálii v první době rozkvětu obrozeného umění malířského v renesanci. O tak velikém stáří obrazu nevěděl ani probošt staroboleslavský, Václav Hájek z Libočan, který se o něm ve své Kronice české ani nezmiňuje. Také v odpustkové listině z roku 1372 není zmínky o uctívání tohoto obrazu.

Ovšem máme ze století čtrnáctého několik obrazů malo-

vaných, v pojetí s obrazem tepaným ve Staré Boleslavi téměř úplně shodných. Jeden z nich je ve Zlaté Koruně, dva u Svatého Víta v Praze, jeden u Panny Marie před Týnem, ve strženém sloupu na Staroměstském náměstí, nyní v Městském muzeu pražském, jiný je v děkanském kostele v Písku, jiný ve Lnářích. Ale právě takový obraz je také na Tremiti, ostrově v Jaderském moři, severně od výběžku Garganského.

Profesor Mádl pokládal obraz za pozoruhodné dílo plastiky a zlatnictví českého z počátku patnáctého století. Zdá se však, že obraz tepaný klásti jest do začátku století šestnáctého. Jest jistě odvislý od staročeské předlohy, ale prohnutá osa hlavní osoby, Panny Marie, se mění v nelomenou, hlava se vzpřimuje, obličej jest plnější a téměř renesanční. Záhyby šatů jsou souměrné dle svislé osy.

Hájek z Libočan se o nějakých poutích k obrazu ve Staré Boleslavi nezmiňuje. Ostatně pouti ve století čtrnáctém konaly se jednotlivě a ne v průvodech, jako od století šestnáctého. První hromadné pouti do Staré Boleslavě počaly roku 1577, a to dvě, což prý bylo asi 150 let bludařstvím přerušeno. Do této doby asi nutno klásti vznik pověsti o stáří tepaného obrazu Panny Marie. Pouti vžily se takovou měrou, že ve století sedmnáctém již to bylo jaksi povinností každého katolíka, putovati do Staré Boleslavě.

Odtud si vysvětlíme, že snadno mohl Dlouhoveský s Balbínem promítnouti také tento zvyk do čtrnáctého století a připsati Svatému Janu Nepomuckému pout tuto, poněvadž bylo nutno vyplniti onu dobu mezi mučením a smrtí, jak se domnívali, oddělených asi 13 dnů. Dlouhoveský se při tom dovolává „Zápisů staroboleslavských“. Mohly to býti zápisy novější, asi od let 1570, poněvadž však archiv shořel tu roku 1640 při vpádu švédském, bylť tenkrát chován ve věži, zbyly tu nejspíše jen více méně určité vzpomínky. Svatý Jan Nepomucký krátce před svou smrtí do Staré Boleslavě asi putovati nemohl, poněvadž byl úplně zaměstnán povinnostmi úřadu generálního vikáře. Jinak se ovšem úcta Panny Marie u kněze ve čtrnáctém věku rozuměla sama sebou, byliť kněží povinni modliti se denně mimo hodinky kněžské také „Malé hodinky k úctě Panně Marie“.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1922.

ANONYM LIDOVÝ
JAN KOŘÍSE MATCE BOŽÍ
STAROBOLESLAVSKÉ

PÍSEŇ

Do svatyně Boleslavské
k zázračnému obrazu
chodil z vlasti povltavské
Jan dle srdce rozkazu:
jak pobožně se zdvíhalo
oko jeho k výsostem,
jak mu srdce plamenalo
před tím svatým obrazem!

Jako ona Panna svatá
jenom o ctnost prosila,
když andělským ohněm vzňatá
k nebesům se modlila:
Tak se v čisté pobožnosti
kochal zbožný Jana duch:
Jenom krásnou perlu ctnosti,
prosil, by mu střežil Bůh.

Ne v pozemské radosti
zdvíhal ruce k Mariji,
nechtěl světských marností,
ježto k hříchu svádějí,
jenom tomu se líbiti,
jenž jest všeho světa Pán,
ve svém celém živobyті,
o to prosil svatý Jan.

Nejen o své blaho vzýval,
pokleknuv pokorně v prach,
štěstí bližního též míval
na zřeteli v modlitbách,

vzdychající na svém loži
i plačící chudobu
zavíral též muž ten Boží
ve svou vroucí modlitbu.

Příklad tvůj, ó Jene svatý!
uč nás pravé zbožnosti,
by i náš duch, láskou zňatý,
rád se vznášel k výsosti.
Rač, o Svatý! za krajany
svoje orodovati,
by též oni v rajské stany
někdy byli přijati.

*Josef Kaspr, Devět májových věnečků.
Praha 1884.*

JAROSLAV VLČEK

KULT SVATOJANSKÝ
A MARIÁNSKÝ

STUDIE KULTURNĚ HISTORICKÁ

Počátkem vlády Karla Šestáho katolická reformace česká byla dovršena. Hlásal ji občanský život veřejný i soukromý, světský i církevní, hlásala ji správa politická i trestní zákoník, hlásaly ji literatura i výtvarné umění. Zejména trojí zjev vnější, široko daleko viditelný, zvěstoval konečné pokoření kalicha a náboženský přerod národa v smyslu katolickém.

První symbolický triumf provedlo umění výtvarné. Roku 1714 monumentální *sochařská* výzdoba Karlova mostu řadou svatých a světic byla ukončena. Šlechta, preláti, řády duchovní, universita i měšťané předstihovali se v mecenášství, nejlepší jména domácího umění závodila navzájem, aby okrasa jediného tehdy mostu pražského i s vítězoslavným významem svým náboženským nabyla pověsti evropské.

Druhým okázaným triumfem dokonané církevní protireformace české bylo *svatořečení Jana Nepomuckého* roku 1729, téhož roku, kdy v literatuře katolickou reformaci dovršoval Koniášův „Klíč“. Již v druhé polovici století sedmnáctého všude v zemi sta a sta soch a obrazův na náměstích, při cestách, u mostův i v domácnostech hlásalo nový kult protireformační. Od počátku století osmnáctého kult ten působením zejména řádu jesuitského a za podpory domácí šlechty ještě roste. Šlo zatím o blahořečení a později o svatořečení nového patrona zemského. Průběhem let 1716 až 1718 jen v samém chrámě Svatovítském, nehledíc k jiným kostelům pražským a k venkovu, slouženo ke cti Jana Nepomuckého přes dvacet a jeden tisíc mší.

Když roku 1721 papež prohlásil Jana za blahoslaveného, pocta ještě stoupla. V letech 1721–1726 počet mší ke cti jeho ve velechrámě pražském rozmnožil se na tři sta sedmdesát

sedm tisíc, počet osob v téže době u oltáře jeho přijímavších na sedm milionův dvě stě osmdesát šest tisíc, a sbírky v obecnstvu českém na výlohy kanonisačního procesu dostoupily šedesáti dvou tisíc zlatých. Vrcholu pak pocta dospěla roku 1729, když 19. března v Římě Jana Nepomuckého prohlásili za svatého. Oslava toho v Praze ve dnech 9. až 16. října 1729 provedena s nevídanou okázalostí.

Vše, co osmidenním slavnostem mohlo dodatí vnějšího lesku, shromáždilo se do Prahy. Sta a sta venkovských procesí se svými faráři, korouhvemi a muzikami přibýlo do hlavního města. Státisíce poutníkův a účastníkův spěchalo na Hradčany. Duchovenstvo, šlechta, úřednictvo za veřejných hostin lidových, pod slavobranami, za hudby, osvětlení, ohňostrojův, za hukotu hmoždířův a děl, za kázání českých, německých i latinských po celý oktáv zůstalo pohromadě. U Svatého Víta denně slouženo přes čtyři sta mší, u hrobu nového světce v těch dnech přijímalo přes dvě stě tisíc lidí. A právě tolik zlatých sešlo se na jeho skvostný hrob stříbrný.

Třetí triumf utvrzeného katolictví v zemi bylo stejně okázalé *korunování zázračné sochy Panny Marie Svatohorské* u Příbramě, vyzdobené nesčetnými dary urozených i obecných poutníkův, kteroužto poctu po vlašském způsobu ješuité čeští s papežským schválením provedli po Letnicích roku 1732 za přítomnosti statisícův lidu. Co Praha měla v hrobě Jana Nepomuckého, toho se dostalo venkovu sochou korunnované Panny Marie Svatohorské.

Počátkem století osmnáctého tudíž Čechy a zejména Praha podobají se již zase obrazu Čech z dob předhusitských. Opuštěné kostely a kláštery oživly, nových přibývalo, řehole množily se na všech stranách. Františkáni, benediktini, dominikáni, karmelitáni, augustiniáni, kapucíni, kartusiáni, servité, barnabité, pavláni, piaristé, hybernové, trinitáři, oratoriáni, theatini, bartolomeité, ivanité, milosrdní bratří, uršulinky, alžbětinky, barnabítky, celestinky, bosé karmelitánky a jiné řády, počtem do dvou set klášterův jen v království, vedle kněžstva světského, slovem i písmem vychovávají obecnstvo a dávají směr jeho duchu i svědomí. Jmění duchovenské v Čechách převyšovalo již třicet milionů zlatých...

Největší vládu nad duchy provozoval však ještě na prahu věku osmnáctého řád, jemuž připadl hlavní úkol protireformační v zemích českých: Tovaryšstvo Ježíšovo. Z obrovské koleje Klementinské železnou organizací podroboval si veškerý život duševní, veřejný i soukromý. V sedmdesáti pěti kolejích v Čechách, na Moravě a v Slezsku přes tisíc jesuitských kněží, profesorův, učitelův, koadjutorův a kazatelův ročně vychovávalo jedenácte tisíc studentův, proslovilo přes patnáct tisíc kázání a vyzpovídalo do tří milionův věřících. V rukou jesuitů na počátku osmnáctého věku byla kazatelna i škola. Jim podléhal všechn veřejný tisk, jehož censuru vedli do polovice století. Oni ráz a směr svůj vtiskli i velké většině tehdejší české literatury.

V rukou jesuitských byla organizace hojných *tovaryštev mariánských*, dle vzorů vlašských kongregací zřizovaných po celé zemi. Jesuité vodili pouti k zázračným obrazům. Na jejich pobídky města i zámožní jednotlivci do chrámův stavěli sochy svatých a světic, okrašlovali je královskými šperky a nesčetné obnosy obětovali k účelům církevním. Jejich působením konala se každý svátek slavná úřední procesí k soše *mariánské na Staroměstském náměstí*. K jejich popudu od roku 1650 až do Josefa II. universitní profesori pražští přísahali na nauku o *Neposkvrněném Početí Panny Marie*. Jejich dílem byl veškerý slavnostně okázalý a hmotně velkolepý ráz vítězné protireformace české...

Dějiny české literatury. Století osmnácté. 1898.

FRANTIŠEK KAŠPAR
PROSBA JANOVA K MATIČCE
STAROBOLESLAVSKÉ

Láska k Tobě, Matičko má,
v srdci mém se zrodila,
do kláštera když mne matka
v dětství k tobě vodila.

Na českém jsem jihu zrozen,
kde tě lid ctí dětinně,
ve svém těžkém živobytí,
v tebe doufá jedině.

Zrcadlo spravedlnosti,
Maria, jsem v tobě ctil,
spravedlnost věrně hájil,
pro ni umučen jsem byl.

V předtuše, co nastává mi,
v Boleslav jsem putoval,
od tebe si vyprositi
sílu, abych vytrval.

Matko, přímluvou svou mocnou
vypros mému národu,
v spravedlnosti by chodil,
zachoval si svobodu!

Dům zlatý. 1928.

JAN KANOVNÍKEM

KAPITULY

SVATOVÍTSKÉ

Neopěvuji život, studium a ostatní tvoje
znamenité činy, ani žes byl zbožným
hodnostářem ve sboru této metropole
svaté a tak ctihodný.

Vzpomínám většího, co právě naše Čechie
obdivujíc slaví, nemá tobě krajina cizí
podobného, odtud znamenáme, co je to
zpovědník nejlepší.

Pontán z Braitenberka.

Hymna k Svatému Janu Mučedníku 1602.

BOHUSLAV BALBÍN

BLAŽENÝ JAN KANOVNÍKEM
METROPOLITNÍM

LEGENDA

Již však blaženého Jana práce, učenost, ctnost a tolika zásluhami u všech vzbuzená vážnost vyššího stupně hodnosti zasluhovaly. Proto na doporučení arcibiskupa Jana z Jenštejna jednomyslným usnesením ve sbor kanovníků svatého metropolitního chrámu Pražského jest přihrán a zároveň mu v témže Svatého Víta chrámě přidělen úkol kázati před císařem.

Nejprve dlouho se cti té bránil blažený Jan, a dlouho bylo se skromností jeho zápasiti. Leč právě když se vymlouval, že místa toho jest nehoden, hlasy všech byl umlčen, volajících, že tím lepší a hodnější jest, kdo nehledá cti jako ostatní, ale koho pocty samy vyhledávají. Po více tedy let ve chrámě Svatovítském úřad českého kazatele blažený Jan již jako kanovník zastával, a netoliko král a všecken dvůr ho poslouchával, ale i titěž, kteří přetím v Tejně na jeho kázání chodili, ho následovali.

Hlavním obsahem řečí jeho bylo pokání ze zločinů, dále boj proti nevázanosti šlechty a dvora, proti obžerství, jež se tehdy rozmohlo, proti přepychu a ostatním onoho nadmíru zvrhlého věku nemravnostem, a představování trestů s nebe hrozících. Tehdy císař Václav nebyl ještě sešel k nejkrajnějšímu mezím zloby, proto učeností, moudrostí a vnitřnou do srdce se vrývající silou Janovou jat a výmluvností překonáván, mnoho činil na jeho slova.

Život Svatého Jana Nepomuckého. Přeložil Alfons Sauer. 1914.

K L E M E N T B O R O V Ý

J A K S E J A N Z P O M U K U
S T A L K A N O V N Í K E M S V A T O -
V Í T S K Ý M

Teprv dne 26. srpna 1390 stal se náš Jan členem neboli *kanovníkem* metropolitní kapituly u Svatého Víta na Hradčanech a sice následujícím způsobem: Země česká byla ve čtrnáctém století v ohledu církevním rozdělena na fary. Jistý počet far dohromady činil děkanství, jinak to nyní nazýváme jeden vikariát. Takových děkanských okršků bylo v Pražské arcidiecési 53. Několik děkanských okršků činilo dohromady jedno *arciděkanství* či arcijáhenství. Těch bylo celkem deset. Arciděkana Pražského volila si kapitula. Jiné arciděkany jmenoval arcibiskup dle svého vlastního uznání. *Všichni* arciděkané byli spolu kanovníky metropolitního chrámu *Svatovítského*, avšak nepožívali vždy kanovníckých příjmů, nýbrž mívali při svých sídlech arciděkanských svá nadání zemskými statky neb jinými důchody. Jan z Pomuku, jmenován byl dne 26. srpna 1390 *arcijáh-nem Žateckým*, stal se tím zároveň i kanovníkem kapituly Svatovítské.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1878.

ANONYM LIDOVÝ
JAK SVATÝ JAN
POSLEDNĚ KÁZAL V CHRÁMĚ
SVATÉHO VÍTA

PÍSEŇ

S Bohem buďte, krajané,
 budte zdraví, bratři milí,
tuším, že nám nastane
 rozloučení v krátké chvíli,
neví člověk smrti den,
proto vždy buď připraven!

Rád bych, než se rozloučím,
 dal vám něco na památku:
Kristův kříž vám poroučím,
 nejdražší je ze všech statků,
kážeť svaté znamení,
že bol vede k spasení.

Ó ty Páně stádečko,
 proč že pláčeš, co tě rmoutí?
Odejdu, však maličko
 přijdeš za mnou na té pouti,
co rozloučil hrob a čas,
Bůh to v nebi sloučí zas.

Proč pláčete, sirotci,
 neplačte vy, chudé vdovy,
k nebi hleďte ku Otci,
 já vás těšil pouze slovy:
ale Pán Bůh všemocný
byl a bude pomocný.

Jenom jeho příkazy
s bedlivostí vykonejte,
a od hříchu nákazy
srdcí pilně vystříhejte:
myslete vždy na Boha,
milujte se pro Boha!

Muži! slovy, příklady
manželky své vodte k ctnosti,
a vy, ženy, základy
budte mužů blaženosti,
dělte radost, dělte trud,
v obou jedno srdce buď.

Dcery své a synáčky
šetřte, jako z ráje kvítky,
Bůh sám tyto miláčky
nazývá své milé dítky:
On je vám zapůjčil jen
a požádá v soudný den.

Syni, buďte podporou
rodičů svých v starém věku,
jevte lásku s pokorou,
jevte srdce plné vděků:
což jsou vaše odsluhy
vedle jejich zásluhy?

Proč pláčete, krajané,
musí býti rozloučení,
maličko, zas nastane
ctnostným radostné spojení:
maličko a pomine
žalost v smrti hodině.

Špalíček z roku 1829.

FRANTIŠEK STEJSKAL

BYL SVATÝ JAN NEPOMUCKÝ
KANOVNÍKEM U SVATÉHO
VÍTA?

STUDIE HISTORICKÁ

Svatovítský kanovník Jan Ignác Dlouhoveský tvrdí ve svém „Životě Svatého Jana Nepomuckého“ z roku 1668, že tento byl kapitulou u Svatého Víta zvolen za kanovníka a když odporoval, jen prosbami byl donucen, aby tuto hodnost přijal. Ovšem již na mříži u hrobu Svatého Jana byl nápis: „Ctihodný v Bohu kněz a mistr Jan Nepomucký, tohoto kostela kanovník.“ A přece nemáme nejmenšího důvodu, abychom považovali Jana za kanovníka metropolitní kapituly, neboť jméno jeho se nevyskytuje ani v seznamech současných, ba ani v listinách, na nichž se podepsali všichni kanovníci. Jan Nepomucký také nikdy tohoto názvu neužíval, ani v době poslední, tak na počátku zápisů dne 3. ledna 1393 se nejmenuje kanovníkem kostela Pražského Svatého Víta, nýbrž pouze: Jan Pomuk, doktor dekretů, arcijáhen Žatecký v kostele Pražském, kanovník kostela Vyšehradského, vikář . . . Také v zápisu o výroční památce jeho u Svatého Víta je napsáno: O vigilií Svatého Benedikta koná se výroční památka Johánka Pomuka, kterého král Václav poručil utopiti . . . Jan Nepomucký tedy kanovníkem u Svatého Víta nebyl. Ovšem je zde okolnost, která mohla vésti a nejspíše vedla, i hrob u Svatého Víta tomu nasvědčoval, k této domněnce, protože arcijáhni v arcidiecési pražské byli kanovníky u Svatého Víta nebo alespoň měli právo seděti v choru kanovníků hned za kanovníky v mitrách a tudíž počítáni byli jaksi k duchovenstvu chrámu metropolitního dle svědectví Beneše z Veitmile. Totéž potvrzuje i zápis v knihách konfirmačních z roku 1393.

V době Svatého Jana Nepomuckého bylo možno s dovolením arcibiskupa voliti někoho za *čestného kanovníka*

bez prebendy, ale o volbě Jana z Pomuku není nikde zprávy ani v listinách arcibiskupských, ani v záznamech kapitolních. Kánon či Catalogus také „Album capituli kostela Pražského“, napsaný Janem Michalem Warlichem z Bubna 1781, je příliš pozdní. Seznam listin papežských o přijetí za kanovníka od roku 1378—1390 také ničeho nemá o Janu Nepomuckém. U děkana Jana z Krumlova, zapisujícího si roku 1484 strasti děkanů Svatovítských od roku 1383, je omyl zřejmý, poněvadž napsal původně „Johánek z Dubé utopen pod mostem“ a teprve když došel k tomuto děkanovi z let 1431—1436, opravil v prvním řádku slovo z Dubé ve výraz „z Pomuku“.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

JAN VYSOKÝM HODNOSTÁŘEM CÍRKEVNÍM

Svatý Jene Nepomucký,
sufragánem Pražským jmenovaný,
na *soudní stoli*ci arcibiskupské vynikající,
bdělý strážce dekretů,
oroduj za nás!

Litanie Fabriciova z roku 1761.

FRANTIŠEK STEJSKAL

JAN GENERÁLNÍM VIKÁŘEM
PRAŽSKÝM

STUDIE HISTORICKÁ

Svědomitost, pečlivost a přesnost v úřadech, které byly Svatému Janu Nepomuckému svěřeny, smýšlení přísně církevní, život vpravdě kněžský, byly asi příčinou vedle rozsáhlých vědomostí a zkušeností, po dlouhá léta v kanceláři arcibiskupství Pražského získaných, že po odstoupení dlouholetého (1377—1389) generálního vikáře Kuneše z Třebovle, jinak z Vitic, jmenován byl od arcibiskupa Jana z Jenštejna *generálním vikářem*. Již od 1351 se vyskytují v Praze dva generální vikáři v záležitostech duchovních. Jan je po prvé uveden jako generální vikář 20. září 1389, kdy provedl dispens pro Jana Jarošova z Janovic, udělenou kardinálem titulu Svatého Cyriaka, Mikulášem a 22. září potvrdil po smrti Jana z Landštejna za probošta Mělnického Barnyma, vévodu Štětínského, bratra císařovny Alžběty Poměranské.

Jmenování Jana Nepomuckého generálním vikářem prohlášeno bylo asi jako při Mikuláši Puchníkovi 1395 všem biskupům provincie české, tedy v Litomyšli a v Olomouci, dále biskupům legace (Bamberskému, Míšeňskému a Řezenskému) a veškerému duchovenstvu arcidiecése.

Novému vikáři udělena plná moc po celé diecési a legaci, vztahující se na všechny věřící, světské i řeholní duchovní, aby je mohl předvolávat před svůj soud, suspendovati (zbatiti na čas úřadu), vyloučiti z církve, stanoviti trest interdiktu či zákazu služeb Božích pro všechny ústavy církevní i společnosti a pro místa po celé provincii a legaci, podané duchovní od patronů právem podacím ku všem obročím a hodnostem zkoušeti, stvrzovati, ustanovovati, sesazovati a uváděti v držení obročí; jeho právem bylo vydávati listy o appellaci (apoštoly), zakazovati nebo přerušovati spory, rozhodovati, sjednocovati, propouštěti duchovní, dovolovati,

aby se směli vzdáliti ze svého místa stálého obročí, doporučeti je, i když by arcibiskup byl na blízku, přijímati cizí kleriky, visitovati či prohlížeti kostely, vydávati vysvědčení pro svěcence a o svěcení uděleném, dovolovati věřícím, aby se směli zpovídati u jiného kněze, než svému faráři, vydávati listy obnovovací, schvalovací a smiřovací, dovolovati užívati oltáře přenosného, udělovati dispense, zkoušeti a ustanovovati notáře, zkoumati a reformovati duchovní, kdykoliv bude potřeby, dovolovati kněžím, aby sloužili mši sv., ale také je zajímati, uvězniti a opět propouštěti ze žaláře, zkoumati a potvrzovati mnichy zvolené za opaty, jakož i potvrzovati a sesazovati preláty kathedrální a kollegiální, zřizovati kostely a dávat je světiti od biskupů světících, odlučovati dle potřeby kostely filiální od mateřských, dovolovati ve filiálkách křtitelnici a udělovati tam křest.

Generální vikář má právo dispensovati v případech, které jsou církevním právem vyhrazeny arcibiskupovi i od ustanovení sněmů provinciálních, zmenšovati tresty v nich určené, ano tyto v čas potřeby i úplně odpustiti, věřící ve svědomí rozřešovati, svolávati synodu a rozhodovati o všech sporech, které budou prostě podány soudu arcibiskupskému, nebo sem došlé odvoláním se stran od soudů biskupských, i ve sporech o obročí, vyslýchati sám nebo svým zástupcem, seznati a vynášeti konečný rozsudek podle práva církevního; generální vikář byl oprávněn prohlašovati rozsudky zatímné i rozhodující, vůbec konati všechno jednotlivé, co přísluší pravomoci arcibiskupově, a co by arcibiskup činil, kdyby přítomen byl, a činiti mohl, to má také generální vikář činiti, rozhodovati, nařizovati a vykonávati, i kdyby to byly záležitosti, které by žádaly zplnomocnění podrobnějšího a výslovnějšího.

Tato plná moc byla sice dána až 11. srpna 1395, ale můžeme, tuším, předpokládati, že i Janu Nepomuckému se dostalo plné moci skoro stejné a s touto pozdější souhlasící, poněvadž jde o téhož arcibiskupa a poměry zůstaly v podstatě skoro nezměněné. Plná moc tohoto rozsahu svěřovala generálnímu vikáři daleko větší práva, než biskup může uděliti dle práva nového. Generální vikář byl a je dosud zástupcem arcibiskupa v arcidiecési, jehož plná moc obsahovala skoro vše, co náleželo arcipastýři, až na vykonávání úřadu biskup-

ského, s tím toliko rozdílem, že arcibiskup má právo toto mocí svého úřadu dle zákona církevního, kdežto vikář generální jen mocí delegace, pověřen byv biskupem, který ho tak učinil „alter ego“ a proto také měl právo pravomoc generálního vikáře odvolati, omeziti nebo dosaditi osobu jinou. Ovšem stalo se 13. května 1392, že klerik Vojtěch ve sporu s arcijáhnem Bechyňským prohlásil, že záležitost jeho nespadá do pravomoci generálních vikářů, nýbrž patří oficiálovi (soudci). V úkonech biskupských (svěcení kněží a kostelů, svatých olejů) nemohl však arcibiskup udělit delegaci a v těchto případech bylo se generálnímu vikáři obrátiti k biskupům světícím, kteří tehdy v Praze se nalézali, totiž v letech 1387 až 1392 Jan, biskup Nazaretský, 1392 až 1396 Mikuláš, biskup vladimírský, později farář v Brloze, pak v Boršově a Chvalšicích. Z pravomoci generálního vikáře byly vyňaty resignace farářů z řádů, které nepodléhaly pravomoci biskupské. Jako generální vikář ustanovil Jan také veliký počet farářů, schválil jménem arcibiskupovým četná nadání ke kostelům učiněná. Pravomoc Janova jako generálního vikáře vztahovala se skoro na celé Čechy s okrskem Žitavským a Kladskem; Chebsko (vikariát Chebský až na Kinsberg) však náleželo k diecési Řezenské; na východě vikariáty Chrudimský, Vysokomýtský, Lanškrounský a Poličský tvořily diecési Litomyšlskou s vikariátem Šumperským a částí vikariátu Úsovského na Moravě.

Bohužel, pramen, z něhož bychom mohli velice těžiti pro dějiny let od 9. března 1387 do konce 1391, totiž soudní akta konsistorní mají pro tuto dobu velikou mezeru. Původní zápisníky, které obsahují obyčejně poznámky ze dvou let, jsou ztraceny, nebo alespoň dosud nezvěstny, a to celkem čtyři, tedy byly poznámky velice četné, po případě dosti obšírné; zbylé svazky soudních akt jsou totiž označeny číslicemi až do IV. a pak následuje hned IX., počínající od 3. ledna 1392; ztracené zápisníky obsahovaly tedy každý záznamy jednoho roku.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

VÁCLAV OLIVA

JAN SUFFRAGÁNEM ARCIBISKUPA PRAŽSKÉHO

Kanonisační akta nazývají v dokladech kněze *Jana z Pomuku* „doktorem dekretů“, „generálním vikářem arcibiskupa Pražského“, „doktorem Johánkem“, „zpovědníkem utopeným pro zachovávání zpovědního tajemství“... Vždyť týž již v prvním a nejzávažnějším historickém dokladu nazývá se „Jan z Pomuku uvržený s mostu do řeky kněz, doktor dekretů“. A v jiných dokladech slove „magister Johanko“, nebo „magister studii Pragensis“ (doktor Pražských vysokých škol), nebo „magister universitatis Pragensis et decretorum doctor“ (mistr Pražské university a doktor církevního práva), nebo „theologiae, canonum et decretorum doctor eximius“ (bohosloví, církevního práva a dekretů doktor).

Posléze v jednom dokladě nazýván jest též „*suffraganeus*. Bollandisté alespoň v poznámce praví: „*Veteres quidam codices suffraganeum vocant*“ (některé staré rukopisy nazývají jej sufragánem). Toto pojmenování mohlo by snadno vésti k omylu. Slovo „*suffraganeus*“ neznamenal totiž až do polovice šestnáctého věku „biskupa podřízeného metropolitovi“, jak je tomu dnes, nebo „světícího biskupa“, ale prostě „generálního vikáře“. Protestantský učenec Hauck vykládá to v „*Realencyklopaedie für protestantische Theologie und Kirche*“ doslovně takto: „Zdá se, že slovo *suffraganeus* bylo klasické latině zcela neznámo. Zato přichází velice často v církevní latině říše Francké. A protože tu bývá zaměňováno s výrazem *suffragans*, neznamená nic jiného, než pomocníka. Tak slovu tomu rozuměl třeba Amalarius Trevířský, když píše Karlu Velikému: Řekl jste, nejjasnější císaři, že byste rád věděl, jak My a sufragánové naši učíme křesťanský lid o svátosti křtu. Ovšem pokusili jsme se o to dle možnosti. Sufragán jest však slovo neurčitého znění a proto nevíme, koho bychom měli jím označiti, kněze-li či opaty či jáhny či duchovní ostatních nižších

stupňů. Kdy bychom snad měli jím označiti biskupy, kteří kdys dleli ve Vašem městě . . .“

Z toho tedy je jasno, že „suffraganeus“ značí tolik co „vicarius“. Proto k otázce, koho vlastně papež Benedikt XIII. dne 19. března 1729 bullou „Christus Dominus“ kanonizoval, jedině historicky správnou odpovědí jest, že toho, o němž kanonizační bulla mezi jiným hlásá, že byl pro zachování zповědního tajemství utopen v řece Vltavě od krále Václava IV. a jejíž kanonizační akta jmenují Janem z Pomuku či doktorem Johánkem a „generálním vikářem arcibiskupa Pražského“. To však jest osoba *historicky* ověřená, kdysi existující a svým životem i utrpením proslavená. Myslím, že tím spor o osobnosti Světcově přiblíží se velmi k definitivnímu vyřešení v kladném smyslu.

Psáno pro Čítanku Svatojanskou. Hrochův Týnec 1929.

FRANTIŠEK ŠTĚDRÝ

BYL JAN

MNOHOOBROČNÍKEM?

STAŤ APOLOGETICKÁ

Jest pravda, že Svatý Jan Nepomucký měl za života mnohá *obročí*. Neboť byl oltářníkem Svatých Erharda a Otilie ve Svatovítském kostele, ač toto oltářnictví žádným obročím či beneficiem nebylo. Byl farářem u Svatého Havla v Starém Městě Pražském. Byl kanovníkem druhdy kolegiátní kapituly Svatého Jiljí tamtéž, byl kanovníkem Vyšehradským s prebendou, arcijáhmem Žateckým a tím členem kapituly Svatovítské. Při tom zprawoval arcidiecési jmenem arcibiskupa Jana z Jenštejna jako generální vikář. Byla to celkem šesterá hodnost, vyjímajíc poslední, spojená s příjmy, neboť jako kanovník svatovítský neměl prebendy.

Tázeme-li se ale, zdali držel všechna ta obročí současně, tu víme jistě, že od 1372, 22. prosince byl písařem veřejným, potom písařem kanceláře arcibiskupské, písařem prvním až do roku 1380. V tom roce nejspíše stal se knězem a milostí papežskou farářem u Svatého Havla na Starém Městě Pražském až do roku 1390. Mezitím byl oltářníkem Svatých Erharda a Otilie, a klade se toliko k roku 1380. Taktéž kanovníkem Svatého Jiljí jest 1387. Podací k tomuto kanovnictví bylo při arcibiskupech, příznivec jeho Jan z Jenštejna mu je udělil. V letech 1389 až 1393, tedy až do své mučednické smrti byl kanovníkem Vyšehradským. V listinách Vatikánských není o tom vědomosti, ale poněvadž nástupce jeho opět provisií apoštolskou dosedl na jeho místo, stal se nepochybně taktéž milostí papežskou kanovníkem Vyšehradským. Když učiněn byl arcijáhmem Žateckým, složil úřad faráře Svatohavelského. Sněm Tridentský dovoluje kněžím vedle jednoho obročí s duchovní správou spojeného míti jiné, které povinnost duchovní správy nemá, a to bylo kanovnictví u Svatého Jiljí i na Vyšehradě. Není-li tedy žádným přestupkem zákonů církevních míti obročí dvě,

jedno s duchovní správou a druhé bez duchovní správy, nyní za dob od sněmu Tridentského, nebylo to přestupkem za dob Jana z Pomuku.

Zastával ovšem vynikající místa mezi duchovenstvem českým. To však svědčí o jeho schopnostech a o jeho výtečném plnění povinností s úřady těmi spojeném, které jeho představený arcibiskup záhy postřehl a dle zásluhy hleděl odměniti.

Svatý Jan Nepomucký, Praha 1917.

K L E M E N T B O R O V Ý
J A N O F I C I Á L E M A R C I -
B I S K U P S K Ý M

S T U D I E H I S T O R I C K Á

Také v úřadě *soudcovském*, čili jako *oficiál arcibiskupský*, pracoval Jan z Pomuku bratrsky s oficiálem Puchníkem. Staral se o urovnání sporů mezi duchovenstvem, odstraňoval rozepře vzniklé mezi manžely, v případě nezdařeného smíru vynášeje takové ortely, jak zákony církevní přikazovaly a jak ke spáse obou duší přispívaly. Se řídkou znalostí zákonův církevních, jakož i s určitou rozhodností hájil práva jednotlivých chrámů, jich záduší, právo patronátní naproti každému, kdo se odvážil církvi křivditi anebo sluhům oltáře ubližovati. Kdykoliv kázala potřeba některého kněze pro přestupek jeho kárati neb dokonce trestati, činíval to s otcovskou laskavostí a nestrannou spravedlností.

Soudy takové, někdy ovšem velmi nesnadné a dlouho trvající, nemíval Jan pouze jednou za delší dobu, ale obyčejně třikráte až čtyřikráte v každém týdnu po celý rok. A tu bylo mu nezřídka za jediný den pět, šest až i deset sporů rovnati neb tolikéž záležitostí církevních rozhodnouti, jak se o tom spisy „soudní jednání“ či „Acta judiciaria“ nazvané až na naše časy zachovaly. Tuť se patrně zrcadlí moudrá rozvážlivost, s jakou Jan k vynesení rozsudku přikročoval. Neméně pak vysvítá z celého jednání příkladná jeho mírnost a poklid duševní, jenž každého soudce velice zdobí.

Pro tyto vlastnosti a ctnosti Janovy rozhlásila se o něm brzy chvalná pověst, kteráž byla příčinou, že mnohdy sporné strany zvolily jej sobě za *rozhodce*, svěřující mu dobrovolně vyřízení své rozepře, přesvědčeny jsouce, že spolehlivějším rukám nemohou svou záležitost odevzdati. Arcibiskup tedy svěřoval zde svou vlastní soudní moc církevnímu soudci, oficiálovi, který tvořil tedy s biskupem jednu stolicí a proto nebylo možno odvolati se od rozsudku oficiálova k biskupovi, nýbrž přímo k stolici papežské.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1878.

JAN KANDIDÁTEM BISKUPSTVÍ V LITOMYŠLI

Některé životopisy udávají, že byl Jan z Pomuku *světlím biskupem Pražským*. Zprávu tu za bezpodstatnou považujeme. Snad povstala odtud, že dle podání nabízel prý král Václav IV. našemu Janovi *biskupství Litomyšlské*, jehož on však nepřijal.

Borový, Svatý Jan Nepomucký 1878.

BOHUSLAV BALBÍN
JAN ODMÍTL STOLEC
BISKUPSKÝ

LEGENDA

Císař Václav jat vnitřnou a do srdce se vrývající silou Janových kázání a výmluvností jeho překonáván, mnoho činil na jeho slova. Uvádějí *staré paměti*, že když právě v té době uprázdnil se biskupský stolec *Litomyšlský*, král určoval naň přede všemi Jana z Pomuku. Leč on mnoha důvody, zdánlivě hodnými uznání, císaře od úmyslu toho odvrátil . . . Ale úřad almužníka, což jest hodnost bezplatná, obyčejná při dvorech královských, od krále i královny s velikou uctívaností a vlídnými domluvami nabízený, aby se nezdálo, že všechno odvrhuje a aby počtami pohrdání nepřecházelo v pýchu, přijal a v něm tak se osvědčil, že jeho pohotovost, bystrost a bezúhonnost dvořané, milosrdnost chudí, důmyslnost a v podělování spravedlnost všichni vychvalovali.

Život Svatého Jana Nepomuckého. Přeložil Alfons Sauer 1914.

VÁCLAV ŠTULC

NA LITOMYŠL!

Co to vidím? Jaké klasy?
Jakou zřím tu úrodu?
Aj, tak tužby zjistila si
Litomyšle národu!

V řadách věrných vlast tvé syny
čítá s chloubou statečně,
a klade jich blahočiny
do paměti pověčné.

Ó, již neboj ty se kletby;
žeň kde kyne z blahé setby,
v pozemšťanův plyne ples
požehnání od nebes!

Pomněnky na cestách života. Praha 1845.

JOSEF KASPR

MODLITBA O MÁJOVÉM
SVÁTKU

Všemohoucí, věčný a dobrotivý Bože! my se k Tvému milosrdenství důvěrně utíkáme, prosíme, abychom přispěním Tvým naše *české patrony* s uctivostí v svatosti následující, za všechny milosti skrze ně nám prokázané Tvé nejsvětější jméno oslavovali a Tvého slitování hodni se činili.

Nejsvětější Panno a Rodičko Boží, Maria! ku kteréž svatý patron náš *Jan Nepomucký* své vzal útočiště, když mu milost Boží brzkou nastávající smrt předzvídati propůjčila, proto také ledva že ze žaláře propuštěn byl, hned k Tvému milostivému obrazu do Staré Boleslavě pospíšil, tam tebe horlivou modlitbou o šťastnou hodinu a přímluvu prosil. Ó, popřej i nám takové srdečné důvěrnosti k tobě, Matko milosti, abychom se příkladem tvým v čisté nevinnosti a svaté pokoře cvičili, a tak se chovali, jak na syny a dcery neb ctitele nejsvětější Matky Páně přísluší, bychom tudy mohli se tím důvěrněji ve všech svých potřebách k tobě utéci, tě o mocnou přímluvu u tvého božského Syna požádati, jenž tě velice miluje, a nade všechny tvory tě povýšil a oslavil.

K tobě tedy budem se vždy, jako někdy Svatý Jan Nepomucký, vlastenec náš milovaný, utíkati s důvěrou, zvlášť kdyby nás cosi smutného potkati, aneb hodinka smrti se přiblížiti měla. Tenkrát, ó nejsvětější Matko! a ty, Svatý Jene Nepomucký, buďte nám nápomocni, za nás hříšné k Bohu se přimlouvejte, abychom milosrdenství dojdouce, na přímluvu vaši blahoslavenství věčného dosáhnouti mohli, kterou věčná Božská pravda všem těm přislíbila, kteří Boha milují a přikázání jeho zachovávají. Takovouto milost vypros nám, Svatý Jene, skrze neskončené zásluhy Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista, který s Bohem Otcem i Duchem Svatým živí jest a kraluje na věky věkův. Amen.

Devět májových věnečků. Praha 1884.

FRANTIŠEK STEJSKAL

BYLO JANOVÍ NABÍZENO BISKUPSTVÍ V LITOMYŠLI?

Svatovítský kanovník, Jan Ignác Dlouhoveský, napsal a po něm to opákoval i jesuita Bohuslav Balbín, že Svatý Jan Nepomucký z pokory nepřijal právě uprázdněné biskupství Litomyšlské, které mu bylo nabízeno, ano když ho nutili, omdléval. Oba dva majíce za rok úmrtí Svatého Jana rok 1383, myslí tu patrně na osiřelost stolce tohoto po smrti biskupa Alberta (14. I. 1380) před biskupem Janem Soběslavem (1380—1388), ale toho roku Jan stává se farářem u Svatého Havla, byv nedávno posvěcen na kněze, a proto sotva můžeme míti za pravděpodobno, že by mu biskupství v Litomyšli bylo nabízeno, zvláště když jde o člena rodu panujícího, neboť Jan Soběslav byl synem markrabí moravského Jana, bratrem Jošta, a Prokopa. Roku 1388 sice je otázka, následoval-li hned Jan IV. Železný nebo nějaký jiný Jan 1388—1391, jak tvrdil Pešina, ale ani pro tento rok nemáme dokladu v dochovaných pramenech o nějaké nabídce biskupství Litomyšlského Janu Nepomuckému.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1921.

Č Í T A N K A S V A T O J A N S K Á

VYDANÁ PÉČÍ

VÝBORU SVATOJANSKÉHO

PRO OSLAVU 200. VÝROČÍ KANONISACE

V PRAZE

SVAZEK TŘETÍ:

JANOVA MUČEDNICKÁ SMRT A POSMRTNÉ OSLAVENÍ

*

SESTAVIL VILÉM BITNAR

KNIH „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍSLO 178

PODÍL ÚDŮ NA ROK 1934 ČÍSLO 1

CENA Kč 5.--

PRAHA 1934

NÁKLADEM DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO
TISKEM ČESKOSLOVANSKÉ AKC. TISKÁRNY V PRAZE

ČÍTANKA SVATOJANSKÁ

VYDANÁ PÉČÍ

VÝBORU SVATOJANSKÉHO

PRO OSLAVU 200. VÝROČÍ KANONISACE

V PRAZE

SWAZEK TŘETÍ:

JANOVA MUČEDNICKÁ SMRT A POSMRTNÉ OSLAVENÍ

KNIH „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍSLO 178

PODÍL ÚDŮ NA ROK 1954 ČÍSLO 1

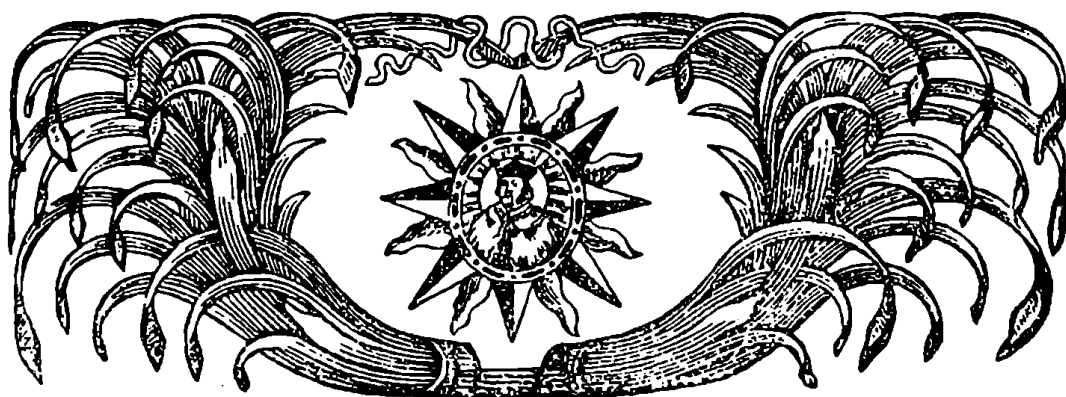
PRAHA 1954

NÁKLADEM DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO
TISKEM ČESKOSLOVANSKÉ AKC. TISKÁRNY V PRAZE

JAN U DVORA KRÁLE VÁCLAVA ČTVRTÉHO

Václav lenivý, z míry prostopášný, ač král,
oddával se mnohým marnostem a vášním,
pročež královnou napomínán byl ctnostnou
soukromí a laskavě.

Pontán z Braitenberka, Hymnorum Sacrorum 1602.

JAN OČKO Z VLAŠÍMĚ
NADĚJE V KRÁLE VÁCLAVA
ČTVRTÉHO

CHVALOŘEČ GOTICKÁ

Na obranu svaté matky Církve kéž jiný přijde, jenž by Církev Boží podobnými dary a ctnostmi s pomocí Boží daril a těšil. Což se i stalo, neboť ač otec její zemřel, nejjasnější kníže náš *Karel*, z Boží milosti římský císař, vždy množitel a český král slavný, přece jest jako by nebyl umřel: podobného zajisté zůstavil po sobě, ježž za života svého viděl, z něho se těšil a umíraje nebyl zarmoucen, aniž ustrašen před nepřáteli. Zůstavil zajisté obrance proti nepřátelům a přátelům dávajícího milost. Proto nechť Hospodin shlédne na závěť svou, a nedá zpustošiti vinice své, již byl štípil pravici svou, Církev, kteréž dobyl krví svou. Vzbudiž ducha Mojžíšova, vztyčíž roh *Václava krále* našeho českého a římského nejjasnějšího, jediné svrchovaného, aby chopily soud ruce jeho, a rohem svým aby pohnul Syrii, aby vynikl proti Edomským, blesky vysílal proti telatům Bethelským, proti modlám egyptským, proti tučným Samařským, proti kněžím Baalovým, proti pastýřům jen sebe pasoucím, proti

soudcům, kteří dělají zákony nepravé, proti psům němým, štěkati neumějícím, proti měřici Zachariášově, proti nádobám pastýře pošetilého, proti ziskuchtivosti Šimona kouzelníka, proti krutosti světské a zhanobení kláštera, proti ničemníkům, proti zpupným, proti utiskovatelům chudých, proti rušitelům církevního pokoje a proti kazitelům víry. Tak Petr Blesenský v jedné epištole své.

A ty, Bože, soud svůj králi dej a synu královu spravedlnost, to jest synu nejjasnějšímu ondy Karla, římskému králi rozmnož ctnosti. Neboť, když Eliáš řekl k Eliseovi: „Žádej sobě, co chceš, abych učinil tobě, prve nežli budu vzat od tebe,“ to nejjasnější ondy pán náš, císař, řekl k synu svému. I řekl Eliseus, to jest nejjasnější římský král, syn jeho: „Nechť jest, prosím, dvojnásobný díl ducha tvého na mně“. Jemuž řekl: „Nesnadné věci požádals, avšak jestliže uzříš mne, když vzat budu od tebe,“ to jest, budeš-li činiti skutky mé, „stane se tak,“ zač jsi žádal. Jestliže však mne neuzříš, to jest, nebudeš-li jednati dle skutků mých, nestane se. „Když před se jdouce rozmlouvali, aj, vůz ohnivý a koni ohniví rozdělili je na různě. I vstoupil Eliáš u vichru do nebe,“ to jest otec jeho, nejjasnější pán náš císař. Často jmenovaný Eliseus, to jest nejjasnější pán náš *král Václav*, viděl a volal: „Otče můj, otče můj, voze israelský a jezdce jeho,“ a neviděl ho více, to jest, že umřel. I uchopiv roucho své, roztrhl je na dva kusy. A navrátil se stál na břehu jordaném. Tedy vzav plášť Eliášův, kterýž byl spadl s něho, udeřil na vodu, a nejsou rozděleny. I řekl: „Kdež jest Hospodin, Bůh Eliášův?“ Jako by řekl: „Věřím v téhož Boha jako Eliáš, a vody se přece nedělí.“ A udeřil opět na vodu, kterážto rozstoupila se sem i tam, i přešel Eliseus: totiž skrze dobré skutky, jako byl otec jeho dříve přešel.

Nechť tedy Všemohoucí přidá mu ctnosti a rozmnoží, aby na místo jezdce blahoslaveného vstoupiv, pravý Elizeus, dvojnásobným duchem svatým, plášť ctnosti a dobrých činů přijav, okršlek zemský prutem železným sevřel, váhou spravedlnosti krále a knížata a všechny kraje světa šťastně řídil. Neboť jemu řečeno jest: „Ustanovuji tě dnešního dne nad královstvími, abys plenil a kazil a hubil a bořil, a abys stavěl a štěpoval,“ podle slov Jeremiášových. Proto o sobě sa-

mém říci může: „Mládenec shledán jsem a vtipný v soudu a před obličejem mocných divný. Když mlčeti budu, očekávají na mne budou, a když mluvíti, bedlivě poslouchati budou, pakli obšírně mluvíti budu, ruku na ústa svá položí. Spravovati budu lidi, a národové poddají se mi,“ dle slov Moudrosti. Neboť Hospodin souditi bude okršlek zemský a dá vladařství králi a povznese roh pomazaného svého, aby vzal dvojí mzdu na konec pro skutky své dobré, aby v šlépějích otcovských kráčeje, zasloužil vejíti do království věčného, jež toliko spravedlivým od počátku připraveno jest, aby byli v síle a moci ruky Boží, neboť „spravedlivých duše jsou v ruce Boží“.

Řeč pohřební nad Karlem Čtvrtým. Praha 1378. Z latiny text přeložil Josef Nedvídek 1891.

TOMÁŠ NOVÁK

ŽALOBA JANA Z JENŠTEJNA DO ŘÍMA

STUDIE HISTORICKÁ

V polovici osmnáctého století poslal papežský bibliotékař Eliáš Josef Šimon Asseman z Říma do Prahy opis jednoho rukopisu latinského ze století čtrnáctého, který byl ve Vatikánské knihovně uložen pod číslem 1122. Rukopis nebyl až posud znám žádnému učenci. Obširný tento spis pocházel právě z Čech a obsahoval onu úřední *žalobu* třetího arcibiskupa *Jana z Jenštejna* na krále Václava IV. z roku 1393 u papeže Bonifacia IX. zadanou, v níž v 38 člancích vypisuje arcibiskup Pražský všeliké nátisky, jež prý mu král s dvořaníny v jeho pravomocnosti činil, jakož i vypočítává rozličné škody, jež prý z toho na jeho a na církevním jmění vzešlo, páče je na 130.000 zlatých. Spolu obsahoval tento spis také podrobné vylíčení posledních dnů života a násilné usmrcení generálního vikáře Jana z Pomuku. Teprv roku 1788 uveřejnil ho úplně a správně Pubička ve své chronologické historii Čech v VII. dílu pod názvem: „Akta arcibiskupa z Jenštejna u Kurii římské“, a učinil jej tak i jiným badatelům dějepisu českého přístupným. Zvláště pak životopisci svatojanští přivítali jej s tím větší radostí, an ho ani v Římě při prohlášení za svatého (1729) taky neznali, ani nepoužili.

A proto jest obsah spisu toho zvláště důležitý pro nás, kteří máme tohoto Jana z Pomuku, generálního vikáře, za zpovědníka utopeného od Václava; nebo jen z obširnějšího tohoto vylíčení tehdejších rozepří, třenic a ústrků mezi králem i úředníky jeho a mezi arcibiskupem a jeho duchovenstvem lze pochopiti a nahlédnouti neustálou a vášnivou napnutost mezi oběma stranami a nutné zlé následky z toho povstalé. Škoda jen, že nezachovala se nám ještě také i ta *obrana*, kterou král Václav do Říma na žalobu arcibiskupovu zaslal, jelikož by nám zajisté mnohou temnou nebo

nejistou věc v případě tomto vysvětlila. Jest sice úplná pravda, že *arcibiskup Jan z Jenštejna*, byl muž přísných mravů a horlivý i zbožný pastýř církve České, ale neméně i jisté jest, že až příliš horlil pro světskou moc církve a hmotná práva duchovenstva svého, kteréž právě tehdáž spoléhalo se až mnoho na četné svobody stavu svého, a proto právě vždy potřebných a vhodných mezi nešetřilo. Mimo to byl pak arcibiskup Jenštejn velice svědomitý, ne-li až úzkostlivý a nedůtklivý v hájení své pravomocnosti duchovní a světských výsad svého stavu, z kteréž příčiny měl mnoho rozepří v životě svém jak s kapitulou svou u Svatého Víta a arcibiskupskými archidiakony tamtéž, tak i s biskupem Litomyšlským, s kanovníky Vyšehradskými a i s universitou Pražskou. (Tomek.) A naproti tomu zase právě *král Václav IV.* choval hned s počátku mnoho nechuti proti duchovenstvu vůbec a proti vyšším v něm hodnostářům zvláště, zejména pro tyto mnohé výsady a valné statky jejich v zemi, při tom pak byl ještě udržován, ano i podněcován v nevoli této od šlechtických dvořanů svých, kněžstvu taktéž ne příliš nakloněných; a tak se dá snadno vyložit, že překračoval tím směleji a bezohledněji všeliké privilegie a oprávněnosti tyto, když náruživostí osobní nebo i pouhým rozmarem sveden v nich silného odporu proti vůli i svévoli své nalézal.

V takových obapolných poměrech nemohlo to mezi těmto oběma stranami ani déle trvati bez sporů a různic, které sice povstávaly obyčejně ze skutečných, často však i jenom z domnělých přehmatů do vzájemné jejich pravomocnosti; a ač v nich bylo ovšem sotva vždy právo na jedné straně, přece konečně vždy vítězila hmotná moc králova i úředníků jeho nad duchovní pravomocností arcibiskupa i duchovenstva. (Tomek.)

Po podobném jednom takovém tuhém boji s králem odejel arcibiskup Jan roku 1393 do Říma k papeži Bonifaciovì, prose o zastání a pomoc proti králi Václavovi. Tu pak doručil papeži onu svrchu dotčenou obšírnou *žalobu 38článekovou*, k níž také sám připojil i stručný obsah čili nástin její, sem tam něco doplňuje a ještě osvětluje, a v ní vypisuje také v obou částech muky a utopení Jana z Pomuku, jediný to podrobný a spolehlivý pramen náš, jehož tuto nyní krok za krokem vyžítujeme.

V prvních 13 člancích opakuje arcibiskup doslovně dřívější žádost svou, kterou byl králi samému a i sněmu zemskému podal, a stěžuje sobě, že na ni posud odpovědi neobdržel. V ní pak vyličuje trpný *stav církve České*, nešetření zákonů církevních a nevšímání si trestů kanonických, načež jednotlivé případy výslovně uvádí. Týkaly se zvláště potahování duchovních osob před světský soud, všelikých překážek jemu v soudě církevním kladených, nezákonného dosazování na církevní benefícia, rozličných škod na jmění kostelním i klášterním učiněných. Při tom stěžuje sobě, že vzdor jeho naléhání nepřišla mu až dosud žádná pomoc od krále, leda prý prázdná slova anebo docela ještě snad větší škody a nátisky právě pro tu zadanou žádost jemu učiněné; i žádá jej tedy, aby dotyční vinníci, jež prý on již na radu kapituly své z církve vyhostil, i od krále potrestání a k náhradě donuceni byli, a prosí, aby duchovenstvu dopřál zastání svého, a neposlouchal více rádců lstných a úlisných.

Nato pak vypisuje v čl. 14. až 23. *škody*, jež jeho osoby se týkají, jelikož co kancleř královský k cestování v zemských záležitostech mnoho peněz potřeboval, obmezováním vodního a pobřežního práva a odnětím přístavu a činžovních míst mnoho škody utrpěl, loupením jednoho krále milce a jednoho purkrabího a zabavením kostelních lesů mnoho jmění ztratil, takže by celá tato škoda asi 40.000 kop grošů anebo 130.000 zlatých obnášeti mohla.

Konečně začíná v článku 24. vyprávěti, proč právě nyní, „po nescíslných těchto ztrátách, po utopení generálního vikáře svého, po mučednictví oficiála (Puchníka) a po zlém nakládání s preláty jeho, na cestu do Říma se odebral, a jakých škod zase právě tím si způsobil, an zámky své na své útraty pro bezpečnost četnou chasou osaditi musel, a čeledi své, nemaje po takových škodách peněz na hotově, místo mzdy svůj dobytek rozdělití byl nucen, ano dokonce i zamilované své knihy do zástavy dáti se uvolil, načež vypisuje poslední své rozepře a nátisky od krále mu činěné v následujících člancích 25. až 27.

Nejprve žaluje na krále Václava skrze podkomořího království Českého *Sigmunda Hulera*, jenž pocházel rodem z Chebu, stal se prvním a nejslovutnějším milcem králi, který mu i královský hrad Orlík nad Vltavou věnoval. Také

vládl již tehdáž třetí rok úřadu svého všemi královskými městy v Čechách k rukoum Václavovým, maje při tom i znamenitou moc nejen nade všemi jeho panstvími, ale i nade klášterními statky, pokud tyto také za částku komory královské považovány byly. Tento Huler, jež v dodateční zprávě na jiném místě také Struat jmenuje, dal prý odpraviti tři známé kleriky, a sice jednoho z Nového Města Pražského kázal upáliti, druhého před rokem, nechtěje ho vydati arcibiskupovi k soudu, velel stíti, an prý co papežský exekutor mimo diecési něčí předvolání k soudu vymáhal, a třetího prý poručil utopiti, poněvadž prý za jednoho papežského (vyslance) při vedl. Kromě toho prý tento podkomoří mluvil veřejně, že víra židovská je lepší než křesťanská, a také prý některé (pokřtěné) židy k naléhání souvěrců jejich opět k navracení se do židovské víry navedl, ano i v jiných článcích víry křesťanské se prý dle udání hodnověrných svědků u velmi veliké podezření kacířství uvrhl. A když za to na rozkaz arcibiskupův od jeho generálních vikářů a oficiálů: Mikuláše Puchníka a *dobré paměti Jana doktora* před soud arcibiskupský volán byl, by se osobně dostavil a zodpovídal, nejen že nepřišel, ale i zarputile odpověděl, že míní sice přijíti, ale se 200 vojáky (kopiníky). A když prý z rozkazu arcibiskupova pro toto nedostavení se měl vyloučen býti z církve, tu prý ještě s vyvoleným biskupem laurentinským Mikulášem, s proboštem Chotěšovským Sulkem, Vyšehradským děkanem Václavem Králíkem a jinými mnohými kněžími jakož i s maršálkem Čuchem ze Zásady popudil tak krále Václava a markraběte Moravského Prokopa a ostatní dvořeniny k novému zášti a nenávisti proti arcibiskupovi a dotčeným generálním vikářům a oficiálům, že chtěli jich ze světa sprovoditi, jak král veřejně vyhrožoval vztekem jsa rozpálen, že je dá všechny utopiti a usmrtiti.

Mezi tím přihodila se však jiná velmi závažná událost mezi králem a arcibiskupem čili jeho generálním vikářem skrze *potvrzení nového opata v Kladrubech*. Král Václav vydržoval totiž na svém dvoře na své útraty několik prelátů, kteří vesměs požívali jeho přízně, a sice: jednoho titulárního patriarchu a 3 titulární biskupy, jež Zap ve své Českomoravské kronice takto jmenuje: královského zpovědníka minoritu Mikuláše biskupa Labodského v Korutanech (La-

vant), Václava Králíka z Buřenic, děkana Vyšehradského a Hynka (Pluha) čili Jana syna Brunonova, probošta Lebuského a spolu jmenovaného (od krále) biskupa Kamiňského v Pomořanech. Aby aspoň jednomu z nich nějakou diecési zaopatřil, zamýšlel v jihozápadních Čechách zříditi pro něho nové biskupství, a čekal za tou příčinou jen na smrt starého opata Kladrubského Račka, kdež chtěl pak na místo tamějšího benediktinského opatství nové druhé biskupství v Čechách, kromě již v roce 1344 založeného Litomyšlského, zaříditi. (Palacký v německém vydání své historie k roku 1393.) Než sotva že umřel Raček, vyvolen byl od mnichů dle řádu obvyklého nový opat Olenus, a nato dne 10. března 1393 z rozkazu arcibiskupova od generálního vikáře *Jana z Pomuku* dle církevního zákona potvrzen, a listina veřejná od jeho notáře nato vyhotovena a úředně ohlášena. Knihy obroční, nahoře zpomenuté a úředně téhož dne a roku vedené, které obšírně popisují tuto volbu, podotýkají zřejmě, že se stala jednohlasně, podávají i toto potvrzení, výslovně dokládajíce, že byla lhůta zákonitá k odporu přihlášce zachována, že však se nikdo proti ní nevyskytl. Ale král dověděl se o smrti předešlého opata teprv, až když byl nový nástupce jeho již potvrzen, a rozhněval se ještě více než při církevním vyobcování podkomořího Hulera na arcibiskupa i rady jeho (generální vikáře a oficiály), ač uznati nutno, že arcibiskup i vikář jeho jednali zcela právně, an král nemohl o své újmě jednostranně rušiti platné a uznané zákony církevní.

Brzy pak ukázaly se *následky* těchto dvou úředních kroků arcibiskupových (vyloučení Hulera z církve a potvrzení opata Kladrubského), jak o tom sám mluví arcibiskup ve své žalobě v článku 26. a 27., dokládaje takto: „Když se rozhlašovala pověst, kterak se král nad míru rozhněval, a kterak mé vikáře i ostatní (příslušné) mnohonásobně chce trestati, ustoupil (po 14. březnu) oficiál (Puchník) a vikář můj, *nyň již svatý mučedník* (Jan z Pomuku), strachem do Roudnice, kde jsem se zdržoval. Později poslali mnohé rady královské pro mne, bych přišel do Prahy. Ale obávaje se hněvu králova, by z něho něco zlého nepošlo, otálel jsem s tímto návratem; když mně však oficiál a vikář můj s hofmistrem Něprem z Roupova a jinými přimlouvali, uchýlil

jsem se na jisté místo do vesnice („villa“), asi míli od Prahy vzdálené, kamž i dotčený zpovědník králův Mikuláš a maršálek Čuch ze Zásady pro uzavření míru a pro uspokojení krále také přišli (asi 17. března). U stolu vyzývali mne lahodnými slovy do Prahy, zaručující se a slibující slovy, že mohu bezpečně přijíti do města, dokládající: „Ačkoliv jest král nad míru rozhořčen, uhlídá tě, arcibiskupa, přece nejraději, bude s tebou vyjednávati, a tak uzavře se mír mezi tebou a markrabětem moravským i podkomořím.“ Vzdor tomu však dali mně potajmu list králův, kdež mně psal po německu: „Ty, arcibiskupe, navrať mně hrad Roudnici i jiné a vystěhuj se mně ze země České. A podnikneš-li čeho proti mně a mým (příslušným), utopím tě, a tak rozepři utiším. Přijď do Prahy.“

Nato ustanovil mně následujícího dne dobu, v níž vyjednávati měli radové královští se mnou o narovnání a smíření s králem, markrabětem a podkomořím, k čemuž jsem i své vyslance poslal, kteří toho dne a ještě následujícího mír sice uzavřeli, ale jen s králem a podkomořím, v kterýž čas se i arcibiskup do Prahy navrátil, 18. a 19. března. Na konec uradili se po oboustranném vyjednávání, abych s oficiály svými (Puchníkem a Janem z Pomuku) a Václavem proboštem Míšenským a hofmistrem svým panem Něprem z Roupova a vším komonstvem v Praze před tvář královu se dostavil. I šel jsem s nimi před krále, jenž nedaleko domu mého (na Malé Straně, nyní u Šteiniců) se nacházel, a sice v okolí kostela Panny Marie pod mostem (před Maltézským klášterem) ku konečnému uzavření míru. A poníživ se uctivě, žádal jsem jej, aby nedal víry již dále zlým řečem; ale král zlostí pojat, zničil tu a zrušil hned celý úpis, jímž se mělo vyrovnání ukončiti, řka: že nechce se hádati o onom vyjednávání a míření, načež po mnohých klivých a hněvivých slovech a vyhrůžkách toto doložil: „Ty, arcibiskupe, ty bez mého vědomí vylučuješ z církve mé úředníky (Hulera), a potvrdils i opata Kladrubského; podobně i podkomořího mého z kacířství a bludu viníš, zmiňuješ se o židech, kteří mně patří, a jež mně přísluší souditi; a ty činiš to bez poradení se mnou dle své vlastní hlavy; viz, že toho ty i ti tvoji budete litovati.“

A po přemnohých jiných káravých slovech řekl mému

hofmistrovi Dněprovi z Roupova: „Odstup ode mne, sice ti dám hned hlavu stíti.“ A vida mé oficiály i preláty, kteří se mnou byli, řekl: „Chyťte mně tyto čtyry, totiž Mikuláše Puchníka (oficiála mého) a *Jana doktora dekretů a vikáře* (mého) a Václava probošta Míšenského kanovníka (mého) a (mne) arcibiskupa, a vedte je opatrně.“ A i jiným vyhrožoval a ukazuje na ně, řekl: „Tebe a tebe utopím,“ načež doložil: „Chci, abyste šli hned do kapituly, a uvidím, čím radou se to stalo.“

Když pak jsem před ním několikrát klekl, chtěje hněv jeho ukrotiti, poklekl on také na obě kolena úsměšně dvakrát proti mně, a vstana, poručil je (zajaté) vésti do kapituly na hrad Pražský. A když tam již byl v kapitule v domě děkanově, udeřil král Bohuslava z Krnova, doktora práv a děkana chrámu Pražského, muže starého a churavého, do hlavy rázně několikrát jílcem meče, takže mnoho krve mu vytéklo, a svázanýma na zad rukama dal jej odvésti do domu purkrabího Pražského do vězení. Taktéž poručil i ostatní: oficiála Puchníka, *vikáře Pomuka*, probošta Václava s panem Něprem z Roupova, (mým) hofmistrem, rytířem (vojínem) to obstarlým do radnice (praetorium) a soudnice (rychta) staroměstské odvésti, tázaje se často po mne, arcibiskupovi, zdali mne také s nimi vedou. Když byl večer, dal je svázati na rukou i na nohou přede všemi, a svému katu (tortor) poručil je trýzniti rozličnými muky a bolestmi; ano král vzav do ruky velkou smolnici (lumen) páčil sám vikáře a oficiála na kyčlích (latera) a i na jiných mnohých místech, skorem až do vypuštění ducha, ušetřiv tím jen probošta a hofmistra, načež poručil je všechny utopiti, a taky by se jim to bylo již stalo, kdyby byli neslibili s přísahou, že nikdy o tom zajmutí a mučení nebudou mluvit, a že s králem proti arcibiskupovi budou státi; a kdyby byli zhotovené listiny veřejné nepodepsali, což ti tři ze strachu před utopením učinili, a také skutečně propuštění byli.

„Jenom *ctihodný Jan doktor a vikář můj duchovní*,“ tak končí arcibiskup článek 27., „po strašném mučení a páleninách na straně, pro něž dále byl by nikterak nemohl živ býti, veřejně veden jest k utopení po ulicích a cestách (per vicos et plateas) svázanýma na zad rukama a s nějakým dřevem v ústech a přivázanýma k hlavě nohama na způsob

kola, s mostu Pražského v hodinu jako třetí noční (v 9 hodin večer) do řeky vhozen a utopen byl.“ A podobně popisuje i dodatečný obsah tímž způsobem mučení a utopení jeho. Výslovně tu sice arcibiskup nepřipomíná ani roku (1393) ani dne (20. března), ale z celého vypravování vysvítá, že to bylo poslední rok, kde do Říma se žalobou odejel, a že se to stalo 20. března, ve čtvrtek před smrtelnou nedělí, jak to jiné věrohodné prameny udávají.

Totéž chtěl učiniti v hněvu král i arcibiskupovi, kdyby se byl tento hned z Maltéžského náměstí pomocí svých zbrojnošů nebyl utekl do blízkého obydlí svého u mostu, a nebyl brzy i ušel z města na místo jisté a bezpečné po pětidenní a noční cestě do Gaisbergu (Geiersberg na saských hranicích, nedaleko Bergreichensteinu, nyní chybně Karlsberg jmenovaný), kde se teprv později o mučení svých radů a o utopení Janově dověděl. Nebo král prý sám té první noci obcházel dům arcibiskupa, čekaje na něho; ano, z té příčiny kázal i všechny brány a východy z Pražského města strážiti, i všechny lodě na několik dní zabaviti, nařídív, aby každý kněz, který by v noci tudy ujíti chtěl, chycen byl, a pakli by byl jen klerik, aby mu ruka byla uřata (čl. 28.).

Nato vypisuje arcibiskup v posledních desíti článcích svá marná vyjednávání a smlouvání o konečný mír s králem, an z obou stran kladly se buď skutečně přílišné výjimky anebo aspoň takové, jež se druhé straně příkrými býti zdály. Proto vydal se arcibiskup, ničeho nedocíliv, ještě 23. dubna s nově vyvoleným opatem Kladrubským do Říma k papeži a podal tu onu *žalobu na krále Václava*. Ale ani kapitula jeho vlastní nepodporovala ho při tom, a i sám Bonifác IX. neměl chuti na Václava přísně nakročiti, takže arcibiskup vrátil se s nepořízenou na podzim domů a složil raději po nějakém čase roku 1396 úřad svůj v ruce sestřence svého Volframa ze Škvorce (Tomek). Za to však vzal Huler brzo smutného zakončení od samého krále Václava, an upadl náhle v tak náramnou u něho nemilost, že z rozkazu jeho na radnici Pražské, kdež tak dlouho úřadoval, hlava mu sřata byla (23. června 1405).

JULIUS SKARLANDT

DVA PŘÁTELÉ

Pán ze Štítného věřit nechce ani
té zvěsti, kterou přines panoš Sluka.
„Je mrtev přítel můj, Jan z Nepomuka!“
a truchle hlavu stříbrovlasou sklání...

„Jak krutý los to přijal z rukou krále!
Ta trýzeň na skřipci! Smrt v řeky proudu!
Neujde zločin ten Božímu soudu,
že zabit ctnostný v pravdě neskonale.“

A teskně přemítá — že krátce tomu,
kdy v rozhovoru stejnou láskou vzňatém
o Václavovi, vévodovi svatém,
se z hradčanského dolů brali dómu...

A rytíři se z paměti teď náhle
vzpomínka noří, bolestí jež drtí:
o mučednické Jan že mluvil smrti,
když po mostě šli, v písni jezu táhlé...

Je večer už... Však Štítný světla nechce,
hodinku černou za mrtvého slaví.
A hvězdy vidí kolem jeho hlavy,
již s tělem zdraným vlny nesou lehce...

Psáno pro Čítanku Svatojanskou. Praha 1932.

JAN ZPOVĚDNÍKEM KRÁLOVNINÝM

Jak moudře volíš, královno důstojná,
všech kněží klenot za rádce svého,
by tě vyučil, kněžno bohabojná,
krotit ukrutnost Václava zlého,
však, by se Čechům zrodil Mučedník,
trapně umřítí musí *Zpovědník*.

Píseň špalíčková. Praha 1829.

VÁCLAV HÁJEK Z LIBOČAN
KRÁLOVNIN ZPOVĚDNÍK

ZPRÁVA KRONIKÁŘSKÁ

Roku toho *Václav král* oddal se na velké neřády, hry, tance rozličné provozuje. Manželka jeho, jež byla velmi ctná a šlechetná žena, za takové jeho nepořádné obyčeje se hanbila a jej samotně napomínala, pravěcí, aby se na svého dobrého otce rozpomenul, že jest on nikdá takových věcí neprovozoval, a ktožby takové věci před se bral, že jej míval v ošklivosti.

Skrze takové trestání král proti své manželce se pozdvihl a vzal ji v velikú nenávist, tak že jest k ní hledal příčiny, aby ji mohl o její život připraviti. Nazejtří po slavnosti Svátého Zikmunda povolav k sobě kněze *Jana Nepomuckého*, jenž byl mistr učení Pražského a kanovník Pražského kostela a *králové zpovědník*, a on jistě bál se Pána Boha, i pilně se jeho král vyptával, žádaje podtají, aby mu oznámil, jakých hříchů se králová před ním Pánu Bohu vyznávala, kterýž odpověděl: „Králi, pane můj! Já toho jistě v paměti nemám, a abych měl, nebylo by mi to slušné učiniti, a vám také jistě slušné není se na to ptáti.“

Král rozhněvav se kázal jej do těžkého podzemního vězení vsaditi, a nemoha na něm nic míti, poslal pro kmotra svého mistra popravného, kázal jej ukrutně mučiti, a, nemoha se na něm ani tak nic doptati, kázal jej nočním časem na

most pražský vyvésti a svázaného do vody svrci a utopiti. To když se stalo, té noci druhé *světla* mnohá viděna sú nad tělem jeho, ležícím ve vodě. Král, když o tom divu uslyšel, na hrad Žebrák odjel, a preláti kostela Pražského, vzavše tělo to z vody u kláštera Svatého Kříže, na hrad Pražský sú je slavně nesli a s velikým náboženstvím v kostele Svatého Víta, proti oltáři Panny Marie Nanebevzaté pohřbili a kamenem pokrýti rozkázali.

Potom mnozí a rozliční se tu divové dály a skrze to mnozí jej za mučedníka Božího a svatého býti pravili. A kteříkoli jeho svatosti odpíral a svévolně na kříž vytesaný na kameni vstoupil, toho dne světskú hanbu trpěl. I rozkázali sú preláti ten hrob železnou mříží odělati.

Kronika Česká. Praha 1541.

ONDŘEJ BUDRIOL I
HYMNA K PRVNÍM NEŠPORÁM

CÍRKEVNÍ HODINKY

Vítězný Boží hrdina,
jejž pohltil má hladina,
statečně v *nesdílnosti* tkví,
když porušit má *tajemství*.

Hle, smrtí vyhrožuje král,
jde kat, by muka uchystal,
ruce má lany svázané
a údy pálí katané.

Však pohrdá tím Svatý Jan,
ač hněvem plane král a pán,
tajemství chová svědomí
a pečeti té nezlomí.

Beránek tichý stojí něm,
tajemství chová v srdci svém:
marně jej svádí, v řeky proud
jej král dá s mostu uvrhnout.

Střemhlav již s výše mostu kles
a do vln hlubokých se snes,
však jakmile se ponoří,
v pozdrav mu světla zahoří.

Svit hvězdný na řece se mih
jak plamen světél pohřebních
a světlo nebes učí nás,
jaký byl lásky jeho jas.

Přesvatá Trojice rač dát,
ať v dobru známe pevně stát,
neb nechať smyje slzí proud,
když křehkost dala poklesnost.

*Officium Svatého Jana Nepomuckého. Praha 1741.
Z latiny přeložil Alfréd Fuchs.*

VÁCLAV KOZEL

JAN MUČEDNÍKEM
ZPOVĚDNÍHO TAJEMSTVÍ

STUDIE HISTORICKÁ

Umučení Svatého Jana Nepomuckého byla událost i v tehdejších drsných dobách neslýchaná, která způsobila zděšení a pohoršení nejen v Čechách, ale i daleko za hranicemi. Byli též vynikající kněží i jindy umučeni, byly to někdy také duchovní osoby vznešené a oblíbené, ale hrozný způsob umučení nevinného kněze před očima krále, který vzal na sebe úkol žalobce, soudce, ba i kata, to bylo něco v dějinách neslýchaného.

Kdyby byl král Václav ráno dne 20. března 1393 při setkání svém s arcibiskupem tohoto hodnostáře a třeba i jiného mečem proklál, mohli bychom z důvodů psychologických vysvětlovati, že to bylo chorobné vzkypění hněvu prchlivého krále, který mimo to, podle Tomka, byl asi již spit vínem. Ale čím prudčí jest vzplanutí vášně, tím trvání její bývá kratší, a král vytrval ve své vášni, v zuřivosti a v chování krále naprosto nedůstojném po celý den až pozdě do večera.

Kronikáři utrakvističtí v XVI. století a zvláště pak historikové XVIII. věku tvrdili, že příčinou umučení Jana z Pomuka bylo potvrzení opata Kladrubského. Palacký však praví vzhledem k Janovi z Pomuka: „Král z mnoha jiných příčin na něho zanevřel.“ Připouštíme, že potvrzení opata bylo také příčinou velikého hněvu krále, avšak vlastní příčinou jeho násilného činu nebylo. To vychází na jevo již ze žaloby arcibiskupovy, kdež poznamenává, že již dlouho před tím bylo mínění, že král bude se na vikářích mstíti. Bylo tedy pozdější potvrzení opata jen poslední kapkou, kterou nádoba přetekla, nebo ještě spíše záminkou krále, která vlastní příčinu mstivosti jeho měla zakrýti.

Král poručil odvésti zajatce napřed do síně kapitulní. Když se patrně ničeho nedověděl, kázal zajatce odvésti na

radnici Staroměstskou a pak na tamní rychtu, kde byla mučírna. Ale co chtěl král vyzvědět? Ty výčitky, které ráno vychrlil na arcibiskupa, byly o věcech obecně známých. Představitelé církevního úřadu, Mikuláš Puchník a Jan z Pomuka, jednali přesně dle zákonů církevních a byli jistě tím ostražitější a bdělejší, čím více bezohledný král nebo jeho milci zákony ty porušovali. Zdá se býti také prchlivému králi podobno, že zanevřel na vykonavatele zákona, když nemohl na vlastního ducha uhoditi, to jest, že se obrátil hněv jeho na generální vikáře, dle jeho domnění rádce arcibiskupovy.

Proč však přišel král sám do vězení a mučírny Staroměstské rychty? Proč konečně propustil všechny a podržel jen Jana z Pomuku? Proč vlastnoručně jej páčil a trýznil i jinak mučil až k smrti? Proč mu dal do úst dřevo, než jej vlekli na smrt? Či se král obával, aby nevyjevil lidu, proč byl vlastně mučen?

Zde jest zjevna stará a hlubší příčina, kterou vycítovali právě také staří kronikáři. Uvážíme-li pak nejen tehdejší události a poměry v Čechách za krále Václava IV., ale i různé zprávy historické o smrti generálního vikáře se zprávami o zpovědníku královské choti Václavovy, tu na první pohled zdají se nám některé tyto okolnosti a případné podobnosti nasvědčovati tomu zprostředkujícímu domnění historickému, že pravá příčina či vlastní pohnutka k mučení a k utopení Janovu, zamlčená zpověď, úmyslně tehdáž byla zatajována, zevnitřní pak příležitost k násilnému jeho odstranění, potvrzený opat, schválně v před byla stavěna.

Až teprve po smrti králově přišla snad věc v širší známost, anebo, byla-li již známa a jen ze strachu před králem zamlčována, mohlo se nyní o ní nejen veřejně mluvit, ale i psát, jak to později Ebendorfer a Žídek učinili. Jak jinak možno si vysvětliti přirozeným způsobem podivné ono psaní současných kronikářů, že někteří buď jen o potvrzení opata, druzí zase jen všeobecně, jako by neurčitě, příčinu jeho smrti naznačují, jiní pak uvádějí docela jen pouhou událost bez udání příčin.

K námitce, že arcibiskup Jan z Jenštejna ve své žalobě sám se nezmiňuje o zamlčení zpovědi *královniny*, jakožto pravé příčině utopení Janova, dokládáme s Dobnerem, že

podal papeži úřední žalobu na krále, udávaje v ní zejména jen takové veřejné ubližování nebo násilné skutky od krále, jež se daly řádně *dokázati* svědky a jinými právními prostředky, což by se bylo se zpovědí královninou sotva dalo provésti, ana byla patrně vnitřní pohnutkou hněvu a trestu králova, kdežto potvrzení opata jako veřejný úřední skutek za zevnitřní příčinu dobře mohlo býti udáno. Ostatně dělo se asi ono královo vyzvídání na Janovi obyčejně beze svědků, a král by to byl mohl žalujícímu arcibiskupovi snadno upříti, tím snáze, že tento s Janem z Pomuku po jeho zajetí již nemluvil.

Jestliže král Václav ještě při mučení na Janovi vyzvídál, zajistil si mlčení svědků přísahou a písemně. Očití svědkové, ač přísaha vynucená je nevázala, ze strachu před pomstou krále o pravé příčině mučednické smrti Svatého Jana mlčeti museli. Rovněž tak kati nebo přítomný soudní písař, který asi psal reversy propuštěných.

Ačkoliv válkami husitskými byla církev katolická v Čechách skoro zničena, bez vrchního pastýře, a Svatovítská kapitula více byla ve vyhnanství než ve vlasti, přece tradice o vlastní příčině umučení Jana stále se udržovala. Neboť i většina husitů, to jest pražská strana podobojí, uznávala zpověď za potřebnou část svátosti pokání. Jisto jest, že skutečně v Praze i jinde někteří znali pravou příčinu umučení Jana, a když nastala doba, že nebylo třeba se již báti hněvu krále Václava, vydali svědectví pravdě.

První písemnou zprávu o tom zachoval nám profesor Vídeňské university Tomáš Ebendorfer z Haselbachu, člen poselstva koncilu Basilejského k národu Českému v letech 1433 a 1434: „Tento (Václav IV.) *zpovědníka* své manželky, Jana, mistra bohosloví, poněvadž řekl, že jenom ten jest hoden jména krále, kdo dobře vládne, a jak se praví, poněvadž se zdráhal porušiti tajemství zpovědní, ve Vltavě utopili poručil.“

Tato zpráva Ebendorferova zasluhuje víry již pro své složení vnitřní, rozeznáváť zprávu zcela jistou, totiž neohrožené vystoupení Janovo proti zneužití autority královské, od místní tradice o zachování tajemství zpovědního, proto Ebendorfer napsal „jak se praví“. Vnější pak příčina hodnověrnosti zprávy Ebendorferovy jest ta okolnost, že proti

této tradici se nikdo se strany husitské neohradil, ač týkala se Václava, příznivce a ochránce husitův.

Druhý svědek o zpovědním tajemství, Pavel Žídek, který roku 1470 ve své „Správozně“, spisu určeném jeho příznivci králi Jiřímu Poděbradskému napsal: „...když měl (král Václav) zlé domnění do své paní, a ona se *zpovídala* mistru Johánkovi, děkanu u Všech Svatých, přišel k němu král, aby mu pověděl, s kým přebývá, a když děkan nechtěl jemu nic praviti, kázal jej utopiti...“ Žídek tedy výslovně dosvědčuje, že Jan utopen byl pro tajemství zpovědní, jež nechtěl vyzraditi. Ze zprávy jeho též poznáváme, že psal neodvisle a neopisoval z jiných kronikářů, nýbrž podával, co udrželo se v ústním podání českého lidu.

I na to sluší klásti důraz, že by se sotva byl zmínil o porušení zpovědního tajemství králem Václavem ve své knize, určené pro krále Jiřího, jenž patřil ku straně podobojí, kdyby to nebyla skutečná událost. Ostatně oba dva, král Jiří i Pavel Žídek, narodili se nedlouho po smrti Janově, Žídek 1413 a Jiří 1420, a tudíž mohli oba již v mladosti své dovědět se o této příčině násilného skutku Václavova. Mučednictví pro zpovědní tajemství zůstává v nezměněné tradici i ve století XVI. Na mříži kolem hrobu Janova dal děkan Václav z Wolfenburka (1534—1548) napsati latinsky a česky: „Jan . . . *zpovědník královnin*, věrný ochránce tajemství zpovědního až k smrti, leží zde pochován.“

Jako svědka všeobecného přesvědčení své doby lze uvést také kronikáře Hájka, jenž r. 1541 ve své Kronice lidovou tradici líčí ovšem svým způsobem. K němu váže se asi písař kroniky Žitavské a v roce 1552 biskup Jan Dubravius Olomoucký ve svých dějinách Čech a všichni pozdější dějepisci. Pro katolíky jest ovšem ještě další důkaz, že Jan jest mučedníkem pro tajemství zpovědní, důkaz podaný bezprostředním zasažením Božím, když po 326 letech nalezen byl v setlelém těle mučednickově *neporušený jazyk*, který pak po šesti letech zázračně naběhl a zčervenal.

Čtení o Svatém Janu Nepomuckém. České Budějovice 1929.

ANONYM LIDOVÝ
PÍSEŇ O MLČELIVOSTI
JANOVĚ

Velkou důvěru, ó Jene,
získal ti tvůj život ctný,
tobě bylo otevřené
srdce zbožné královny,
bohabojná duše její
byla tobě oddaná,
věrou, láskou a nadějí
tebou k nebi vedená.

Ale, ach, květ nevinnosti
nebyl přece hany prost,
a Bůh zkoušel krále zlosti,
královny trpělivost.
Na nevinnou manželovo
upadlo podezření,
kruté bylo Václavovo
na královnu zuření.

Tajnou zpověď královninu
zvědět chtěl přísný král,
by jsi zjevil její vinu
na tom nepohnutě stál:
jemu měl jsi vyjevit
ono svaté tajemství,
a tak hříšně poskvřít
kněžského důstojenství.

Ale při všem hněvu krále
neotevřels ústa svá,
mlčením pomíjels stále
slova jeho zuřivá.
Nepohnulať tebe, Svatý,
žádná z činěných ti zlob,

až jsi našel, shozen katy,
ve Vltavě chladný hrob.

Nauč nás, patrone český,
jazyk v uzdě držeti,
pros, by nám Otec nebeský
ráčil při tom přispěti.
Učiž nás tajemství ctíti
ode přátel svěřené,
bychom mohli někdy míti
účastenství v slávě tvé.

Josef Kaspr, Devět májových věnečků. Praha 1884.

JOSEF PEKAŘ

NUTNOST KANONISACE JANA NEPOMUCKÉHO

Z psychologie tehdejšího náboženského života třeba usuzovati, že by Jan z Pomuka byl za příznivých okolností uznán za svatého mučedníka brzo po své smrti, řekněme třeba po smrti Václavově. Případ byl podobný případu Becketovu (třebas že za pána odpykal služebník jeho), a kdyby schisma nebylo učinilo kurií bezmocnou vůči Václavovi, bylo by jistě v tom směru se něco stalo. Ale i v Čechách musily znenáhla veliké děje, jež zplodilo husitství, zatlačovati paměť událostí z roku 1393 do pozadí. Přes to sensační umučení jednoho z nejpřednějších prelátů českých, fakt, že sám Václav IV., král římský a český, páčil v mučírně pochodní boky jeho, žilo v paměti a fantasii lidu dál. Již v první polovici 15. století vyskytují se zprávy; že Jan byl umučen, protože káral nedostatky a hříchy Václavovy a v polovici 15. stol. ujišťuje nás vídeňský profesor Ebendorfer (jenž pobyl roku 1433 v Praze), že se vypravuje, že Jan z Pomuka byl utopen, protože odepřel prozraditi králi *obsah zповědi královniny*. A po dvaceti letech opakuje totéž (jak se zdá nezávisle od vídeňského profesora) starý mistr český, jenž v posledních letech svého nešťastného života byl jaksi učitelem krále Jiřího ve vědách státních, Mistr Pavel Žídek (nar. asi 1413). Tradice taková tedy jistě v 15. století v Čechách žila, eventuelně se tu šířila. I Žídek, i lidové (lze říci) Letopisy české (stol. 15.) vědí již o určitém zázraku (Vltava vyschla po utopení Janově) a popisují hrob Jana z Pomuka v kostele Svatovítském, k němuž prý pojí se pověrečná úcta.

Tedy zde, pouhých 80 let po smrti Janově, máme již v podstatě všechno, historii i legendu, a můžeme se přesvědčiti, že kdyby došlo ke svatořečení Jana z Pomuka ke konci 15. století, byl by býval svatým ovšem prohlášen Jan utopený roku 1393 a pravděpodobně by mezi příčinami umučení jeho byla uvedena *obrana zповědního tajemství*. Snad

ne na místě prvé, snad však ano, neboť legenda pravidlem vítězí nad historií. Tím naznačuji zároveň, že kloním se k mínění, že to, co věřilo naše 15. století o zatajení *zpovědi královniny* jako vlastní příčině Janova umučení, považují za plod lidového dohadu, ale kategoricky neodvážil bych se popřít možnosti, že Jan zpovědníkem královniným byl. Hlavní je přece, že všechny podstatné podmínky pro vznik nového svatého tu byly již v 15. století (tedy dávno před vznikem jezuitského řádu) a že nebylo třeba než příznivější situace, zesílení katolicismu v zemi, aby ke svatořečení došlo. Od konce 16. století, od probuzení katolického sebevědomí v Čechách, pozorovati je již kult Svatého Jana vsutku ve vsí formě, kult jevíci se v účtě jeho hrobu, v ódách naň, v zařazování jeho mezi patrony české a podobně, takže historik neubrání se domněnce, že by katolíci v Čechách vymohli si znenáhla svatořečení nového svého světce a patrona, i kdyby nebylo došlo k Bílé Hoře a tím úplné restauraci katolického panství v zemi. Bojovná menšina katolická by takové posily mohla užítí a potřebovatí zajisté mnohonásobně.

Tři kapitoly o Svatém Janu Nepomuckém. Praha 1921.

P. J I Ř Í F E R U S P L A C H Ý S. J.

Z P O V Ě D N Í K A M U Č E Ň

D V O U V E R Š Í

Jsa stálé mlčelivosti,
nechtěl pronéstí tajnosti.

Nedbaje nic na hrožení,
ani všeliké trápení.

Jaké on byl statečnosti,
podstoupil smrt s veselostí.

Světlost místo vyjevila,
kde voda Jana topila.

Lehké kněžstvu jsi břemeno,
slavné bude vždy tvé jméno.

Místa tobě kostel přeje,
za služby se odsluhuje.

*Fama Posthuma Joannis Nepomuceni.
Praha 1641.*

JANOVA MUČEDNICKÁ SMRT

Za mříží touto přesvatý
 spočívá onen kněz tiše,
jenžto byl *utopen v řece*
 vladařem nerozvážlivým,
mužně když odepřel zraditi
 zpověď královny tajnou.

Šimon Fagellus Villatikus,
Náhrobní epitař Janu Nepomuckému 1545

Svatý Jene z Nepomuku,
 pomocníče velký,
s králem pro zpověď mělš půtku,
 pak s mostu do řeky
shozen byls, *ve vodě utopen*
a potom v nebi oslaven,
 vladaři nad vodou,
 dej vláhu ouřodnou!

Josef Vlastimil Kamarýt,
České národní duchovní písně 1831.

AUGUSTINIÁN ROUDNICKÝ
O UMUČENÍ VIKÁŘE JANA
Z POMUKA

PSÁNO LÉTA 1402

Protože s pokorou zároveň roste ctnost tichosti, byl Jan z Jenštejna tichý a trpělivý v protivenstvích. Mnohé se mu děly křivdy. Oddav se službě Boží přál si protivenství také sám věda, že svízel protivenství jest lék, jímž bývá lékař Bůh oslaven, duch ochablý povzbuzen, nevědomý poučen, ctnost ostříhána a zdokonalena, kající očištěn a nevinný korunován. Proto říkával často: „Důvěřuju v Pána, že za léta prostopášnosti dá mi léta zkormoucenosti a za dni rozkoše nemilosrdně mi udělí dni protivenství.“

Jakož pak svrchu jsem připomenul, nábožnost měl za nechutnou, není-li zadělána omáčkou zármutku. Kromě nemocí, jež od Otce milosrdenství vděčně přijímal, považuje pokárání sobě za nutno, aby poučen, pozdvižen, utvrzen byl, od rozličných lidí rozličných protivenství rozličně zakusil, od Boha, papeže, krále, duchovenstva, lidu, kaplanů. Protivenství tato, jelikož posud dobře jsou známa, netřeba podrobně šíře vykládati. Metlu Boží, jevící se přemnohými nemocemi, snášel velmi trpělivě, zvláště nepříjemnosti průjmu, kdykoli se oddal suchému postu, požívaje pouze chleba s vodou neb pivem. I děkoval za to horlivě Bohu a bed-

livěji hleděl potom život svůj napravit. Když povstal z jisté nemoci, četl pilně životy svatých i dal si sepsati nějaké stupně prospěchů.

Traviči hleděli jej jakýms jedem otrávit, ale koho opatruje Pán, ten kráčí bezpečně mezi lvem a drakem. Neboť byv napřed napomenut od jiných, kteří jej milovali, ušel všemu nebezpečství s milostí Boží. Když pak od některých byl nucen, aby se vzdal arcibiskupství, ukázalo se, že byl otráven. Neboť byv v zpomenuté záležitosti předvolán a nechtěje výslovně dáti svolení k smlouvě, nýbrž říká po řád: „Děj se vůle Boží“, pojedl něco, co mu bylo předloženo. Potom o půlnoci utekl z Prahy a brzy na hradě svém celý zčervenal, i dokazovaly puchýře, které na tváři, mezi vousy, na nohou a rukou se mu vyrazily, co byl pojedl.

Konečně okolo roku 1387 vykonav v klášteře Roudnickém služby Boží v den Zvěstování Panny Marie za příčinou výroku klatby pro desátky, tajně odešel, chtěje se skrýti v jeskyních na poušti, provázen jediným poustevníkem. Ale nemohl pro neobvyklost chůze. Potom u věže své v Praze ve svých skrýších, mnohým neznámých, po dlouhý čas přebýval, postě se a truchle, přičítaje to svým hříchům a maje se za nehodna přisluhovati u oltáře. Však přece z trestu zdržoval se svatého přijímání, nařikaje, že nespravedlivě to trpí, jelikož za času schismatu církevního věrným byl nalezen.

V tomto opovržení podobaje se Synu Božímu v čas velikonoční odbýval obřady, jež druhdy v sídelním svém chrámě Pražském konával, i četl sám sobě Pašije, házel palmy jakoby před oslici a tak dále, jak byl zvykl, nalézaje s Bohem a v Bohu útěchy. Ponižuje se ve všem a spouště kořeny srdce svého dolů a hledě dostoupiti hlubiny zkroušenosti zároveň u vysoký strom vyrostl a vznešenosti Boží dosáhnouti se snažil. Však přece mezi tolikem protivností nic více jej nebolelo, než že musil přijímání velebné svátosti se zdržovati, což přirovnával trestu v očištění.

Poslední bouře pronásledování proti němu a přívržencům jeho vypukla léta Páně 1392, když přední hodnostáři jeho v záležitostech jak světských, tak duchovních ukrutně byli mučeni. Neboť ctihodný pan Mikuláš Puchník, oficiál, později zvolený arcibiskup Pražský, pochodněmi a hořícími

svícemi pálen, děkan Pražský do hlavy tlučen jest, a cti-hodný *Jan*, tehdejší vikář v záležitostech duchovních, milosti Boží *mučedníkem* se stal, jelikož pálen, na patách sevřen, konečně utopen skvělými *zázraky* se objevil, kterouž událost nedávnou a celé vlasti známou, jakkoli hodno by bylo zaznamenati, a jinde, myslím, že obšírněji zaznamenána jest, tuto pomímám.

Tehdy arcibiskup, o němž jednáme, byl by býval k smrti odsouzen, kdyby byl nebezpečenství smrti neušel. Ačkoli mučednictví vroucně si byl přával, jak často jsem slýchal při tajných rozmluvách s ním, z jakés lidské slabosti tenkrát smrti se vyhnul. I odebral se potom k stolici Apoštolské vyžádat si radu. V den Svatého Vojtěcha Mučedníka a biskupa jako psanec opustil vlast, když mu bylo mnoho příkoří číněno a vyhrožováno. Navrátil se, aby se z rozličných vydání vyhojil a Bohu bez vytrhování mohl sloužiti, na hradě Helfenburku se usadil. Aby mohl dluh papežského desátku rychleji zaplatiti, sám se těšil životu samotářskému. I čítaje velmi rád a pilně díla Dionysiova, snáze snášel vyskytující se nehody.

Život Jana z Jenštejna. Kapitola XV. Z latiny přeložil Josef Truhlář.

ONDŘEJ BUDRIOLI
HYMNA K NEŠPORÁM

CÍRKEVNÍ HODINKY

Pochodně přines, katane, již rychle,
přižeň se s mečem žádostivým muky,
železo tuhé zkusíš kněze, zdali
prozradí skryté.

Silná je duše v zázračné té hrudi,
hněv sebe větší ani nezachvěje
myslí, jež pevně za zákonem kráčí,
průvod jak věrný.

Zřítíl se střemhlav pokryt vodstva hrobem,
mučedník klesl v mlčelivou řeku,
mlčící jazyk zachoval však sobě
pro věky lepší.

Po řece světél ohně míhají se,
září a věncí tělo mučedníka,
nebeský Olymp jeho dobré skutky
chválí a zdobí.

Zdobí i jazyk, červený jak plamen,
neporušen jsa, podnes rdí se rudě,
učí nás, jaká v mlčelivém bývá
jazyce milost.

Sláva buď Otci, zrozenému Synu,
Ducha též z obou chvalme čistý plamen.
který vše hřeje, jásej ustavičně
nebe i země!

*Officium Svatého Jana Nepomuckého. Praha 1741.
Z latiny přeložil Alfred Fuchs.*

VÁCLAV KOZEL

JANOVA MUČEDNICKÁ
SMRT

STUDIE HISTORICKÁ

Brzy po příchodu Mikuláše Puchníka a Jana z Pomuka do Roudnice přišly dopisy od několika rad králových, kteří vybízeli arcibiskupa, aby přišel do Prahy. On se toho bál, nicméně k radě Puchníkově a Janově, jakož i svého hofmistra Něpra z Roupova, odebral se spolu s nimi do jistého místa, jen míli cesty od Prahy vzdáleného. Byly to snad Keje, tehdy majetek arcibiskupský.

Tam přijeli k arcibiskupovi dva z důvěrníků králových, bratr Mikuláš, zpovědník králův, nedávno předtím zvolený za biskupa Lavantského, a Jan Čúch ze Zásady, podmaršálčí. Oba Jenštejnovi velmi přimlouvali, aby se odebral do Prahy k jednání o smíření s králem, slibující mu při tom osobní bezpečnost jak ve jménu svém, tak také nejvyššího hofmistra královského Škopka z Dubé.

U stolu, jak píše sám arcibiskup Jenštejn, vyzývali jej lahodnými slovy do Prahy, zaručující se a slibující slovy, že může bezpečně přijíti do Prahy, dokládající: „Ačkoliv jest král nad míru rozhořčen, uhlídá tě, arcibiskupe, přece nejraději, bude s tebou vyjednávati, a tak uzavře se mír mezi tebou a markrabětem moravským i podkomořím.“ Přes to dali však arcibiskupovi potajmu list králův, který nic dobrého tušiti nedal.

Král Václav psal mu v něm po německu: „Ty, arcibiskupe, dej mi zpět hrad Roudnický a jiné mé zámky, a klid se mi z mé země České. Pakli se oč pokusíš proti mně nebo mým lidem, míním tě utopiti a rozepři ukliditi. Do Prahy přijed!“ Radové královi však vymlouvali arcibiskupovi nedobrý dojem z toho dopisu a na jejich chlácholivé řeči dal konečně arcibiskup a odebral se se svými důvěrníky do Prahy v úterý dne 18. března 1393.

Zde byl mu nazejtří, ve středu dne 19. března, položen

rok k jednání o pokoj s králem, s markrabětem Prokopem a s podkomořím Hulerem, ku kterémuž jak král tak arcibiskup poslali každý několik rad svých. Tito vyjednávali jistou smlouvu o všechny věci sporné, které se týkaly krále samého a Hulera, odloživše zatím toliko zvlášť pře mezi arcibiskupem a Prokopem. Smlouva tato měla býti druhého dne (20. března) slavně stvrzena na osobním sjezdu krále s arcibiskupem.

K tomu cíli odebral se král s dvorem svým do kláštera sv. Maří rytířů Svatojanských, konec města, jakožto na blízko domu arcibiskupova na Malé Straně; arcibiskup měl přijíti se svými oficiály M. Puchníkem a Janem z Pomuku, s hofmistrem Něprem z Roupova i se vším komonstvem a dostaviti se před tvář královu ke konečnému uzavření míru.

V žalobě arcibiskup napsal: „A poníživ se uctivě, žádal jsem jej, aby nedal víry již dále zlým řečem; ale král zlostí uchvácen zničil tu a zrušil hned celý úpis, jímž se mělo vyrovnání ukončiti, řka, že nechce se hádati o onom vyjednávání a smiřování, načež po mnohém klení a hněvivých slovech i vyhrůžkách doložil: „Ty, arcibiskupe, ty bez mého vědomí vylučuješ z církve mé úředníky a potvrdils i opata Kladrubského. Podobně i podkomořího mého z kacírství a bludu viníš, zmiňuješ se o Židech, kteří mně patří, a jež mně přísluší souditi. A ty činíš to bez poradění se mnou, dle své vlastní hlavy. Věz, že toho ty i ti tvoji budete litovati.“

A po mnohých jiných káravých slovech řekl arcibiskupovu hofmistrovi Něprovi z Roupova: „Odstup ode mne, sice ti dám hned hlavu stíti.“ A vida arcibiskupovy oficiály a preláty, kteří s ním byli, řekl: „Chyťte mně tyto čtyry, totiž Mikuláše Puchníka, oficiála Jenštejnova, Jana doktora dekretů a vikáře, probošta Václava Míšeňského, jakož i arcibiskupa, a vedte je opatrně.“ A i jiným vyhrožoval a ukazuje na ně, řekl: „Tebe a tebe utopím!“ Načež doložil: „Chci, abyste šli hned do kapituly, a uvidím, čím radou se to stalo.“

Arcibiskup Jan z Jenštejna klekl několikrát před králem Václavem, chtěje hněv jeho ukrotiti. Ale král poklekl také na obě kolena úsměšně dvakrát proti němu, a vstana, poručil je zajaté vésti do kapituly na Pražský hrad. Cestou branná čeleď arcibiskupova vybavila svého pána, druzí však byli

odvedeni do kapituly dle rozkazu králova. Tam přišel král Václav za nimi a počal zle rádití proti všem sobě protivným.

Když pak nejspíše jeho výsledky nevedly k cíli, dal tři prvé zajaté a s nimi také rytíře Něpra, hofmistra arcibiskupova, muže již obstarožného, vésti dolů s hradu na radnici Staroměstskou a odtamtud na rychtu, vždy se tázaje po arcibiskupu, zdali by ho měli též, poněvadž proti němu nejvíce dychtil po vylití sobě zlosti.

Opět odebral se král sám na rychtu Staroměstskou a tam, již u večer, poručil katovi svázati ruce i nohy čtyř zajatých, a dva z nich, Puchníka a Pomuka, dal mučiti před očima svýma pálením jich pochodněmi a svícemi rozžatými do boků a jinam. Ano, král, vzav do ruky velkou smolnici, pálil sám vikáře a oficiála na bocích i na jiných mnohých místech, skorem až do vypuštění ducha. Konečně nařizoval všechny čtyři utopiti.

V tom se rozpomenul, nejspíš mu přišlo okamžitě na mysl, že by takovéto násilí na osoby kněžské mohlo mítí pro něho nemilé následky při dvoře papežském. Žádal tedy od ztrýzněných, aby mu slíbili s přísahou nikomu o tom neříkati, že byli zajati a mučeni. Pod tou výminkou sliboval jim darovati život. Mikuláš Puchník, probošt Václav Míšeňský a rytíř Něpr učinili to a podepsali listinu o tom učiněnou od veřejného písaře, nikoliv však Jan z Pomuka.

„Jenom ctihodný Jan doktor a vikář můj duchovní po strašném mučení a páleninách na straně, pro něž déle by byl nikterak nemohl žíti, veřejně vlečen byl k utopení po ulicích a cestách se svázanýma nazad rukama a s nějakým dřevem v ústech a s přivázanýma k hlavě nohama na způsob kola, s mostu Pražského v hodinu jako třetí noční do řeky vhozen a utopen byl,“ psal arcibiskup v žalobě.

Výslovně tu sice arcibiskup nepřipomíná ani roku 1393 ani dne 20. března, ale z celé žaloby vysvítá, že se to stalo téhož roku, kdy do Říma s žalobou odejel, a že se to stalo dne 20. března ve čtvrtek před Smrtnou nedělí, jak to jiné věrohodné prameny zřejmě udávají.

Čtení o Svatém Janu Nepomuckém. České Budějovice 1929.

JOSEF VLASTIMIL KAMARÝT
PÍSEŇ O JANU MUČEDNÍKU

K rozkazu krále hroznému
hrad Pražský se ulekl,
v nebi se muži svatému
mejen věnec upletl,
palma se mu přichystala
k větší Svatého slávě,
až se do rukou dostala
s trojím věncem na hlavě.

První věnec mučedlnický,
že pro Krista život dal,
druhý věnec učitelský,
že on lid vyučoval,
třetí z lilium překrásný,
jakožto panicovi,
a trůn přichystán převzácný,
jakožto vítězovi.

Ó Vltavo, řeko šťastná,
jak jsi obohacena,
že taková perla krásná
vodám tvým jest svěřena.
Nepouštěj ji dál od sebe,
jest to poklad veliký,
dosvědčuje toho nebe
skrze zázrak všeliký.

Hvězdy v povětří svítily
a světla uprostřed vod,
jako by tím posvětily
ten svatého muže hrob,
odkudž jeho tělo svaté,
pro větší slávu a čest,
se vší uctivostí vzaté
na hrad Pražský dáno jest.

České národní duchovní písně. Praha 1832.

J O S E F P E K A Ř

DĚJINNÁ SKUTEČNOST LEGENDY SVATOJANSKÉ

Doktor Herben tvrdí, že vyhlášení Jana Nepomuckého svatým je podvodem. Já pravím, a se mnou skoro všichni novodobí historikové čeští, pokud se o otázce vyslovili, mezi nimi v první řadě Palacký: při svatořečení stal se omyl, stal se omyl přes úsilovnou a dlouhotrvalou snahu osob zúčastněných dopídit se starších nebo spolehlivějších zpráv historických, omyl, zaviněný nedostatečností tehdejší nauky historické a především chybou kroniky Hájkovy, omyl v tom smyslu, že pravému Janu z Pomuka, mučedníku, pochovanému v hrobě u Svatého Víta, v hrobě vedeném v uctivé nebo zbožné patrnosti od roku 1393, přičtena byla vedle novějších důkazů zásluh jen část titulů úcty, na něž měl nárok. Totiž jen ta část, která záležela ve staré legendární tradici, postizitelné již v husitském století, že byl umučen pro porušení zповědního tajemství. O historicky s dostatek dosvědčených titulech svatosti z let 1393 až 1401, titulech svatosti ovšem, opakuji, s katolického stanoviska, jak zejména je vytýká životopis Jana z Jenštejna z roku 1401, nezvěděl kanonisační proces ničeho; nadto byl přičten světcí Hájkův falešný rok úmrtí a dodána řada dat podrobnějších o mládí, studiích a životě, čerpaných z legendy Balbínovy.

Je nesporno, jak na příklad z právě dotčené legendy Balbínovy a nepochybně i z některých novodobých zázraků vysvítá, že v horlivé snaze české Prahy svatořečení v Římě vymoci, pia fraus spolupůsobila. Ale nic víc, ona sama světece nestvořila. Bezpočetné přísežné výpovědi svědků o starodávné úctě Svatého Jana v Čechách a o divích jí způsobených do této kategorie nepočítám, to je obvyklý zjev náboženské víry a sugesce. Ale kritická historie, odsunující omyly kanonisační bully, mohla brzo konstatovati, že Jan z Pomuka, pochovaný u Svatého Víta, jenž byl 1729 vyhlášen za svatého (hlavním objektem kultu středověkého

svatého je tělo jeho, jsou tělesné pozůstatky jeho a zázraky nad nimi se udávající jsou předním důkazem svatosti jeho), má (se stanoviska středověké církve) nároky svatosti historicky dosvědčené. Jen neznalostí těchto svědectví, ležících ve vatikánských archivech, se stalo, že kanonisační bulla nevyšla především od skutečné historie Janovy, nýbrž že vybudována byla na závěrech, učiněných z novodobých zázraků a z legendární tradice, jednak nové i jednak ad hoc vymyšlené, jednak však velmi staré, v pravém slova smyslu legendární. Věřící katolík má se svého stanoviska, tuším, právo, skloniti se před mluvou zázraků a neobětovati staré legendární tradice; církevně nepoutaný historik, nedá-li nic ani na domnělé zázraky, ani na tradici z patnáctého věku, musí vyznati, že historický Jan z Pomuka zasloužil si s katolického stanoviska svého svatořečení. Neboť vskutku nejde o dvě rozličné osoby, dva Jany z Pomuka, nýbrž o *jediného Jana z Pomuka*, pochovaného u Svatého Víta, o jediného světce s dvěma (lze říci) legendami nebo s dvojí historií. Legenda o Janu, jenž prý byl utopen roku 1383, protože nechtěl zraditi zpovědní tajemství, táž legenda, již se přidržela bulla kanonisační, je jasně postižitelným omylem. Historie o Janu zmučeném roku 1393, zmučeném pro hněv králův na věrného služebníka arcibiskupova, historie, vyvinuvší se již během 15. stol. obvyklou v takových případech cestou v legendu o mučedníku zpovědního tajemství, je skutečností dějinnou a náleží k typickým ukázkám, jak vzniká středověký světec ve víře potomstva.

Komu jde více o to, aby radoval se, že stolice papežská podlehla omylu, ten bude se držeti papežské bully a dokazovati, že kromě ní není jiného svatého. Komu však jde o to, aby poznal, jak věci vskutku souvisely, kdo postřehl, jak jen náhodou a nepříznivou shodou okolností vznikl zmatek, ve kterém legenda nepravá nabyla vrchu nad legendou pravou, nebude zazlívati těm, kdož opouštějí vylíčení kanonisační bully papežské a na místo mylného obrazu jejího o Janu Nepomuckém staví pravou historii a pravou legendu Jana z Pomuka.

Tři kapitoly o Svatém Janu Nepomuckém. Praha 1921.

FRANTIŠEK ŠTĚDRÝ

ÚMRTNÍ ROK SVATÉHO JANA NEPOMUCKÉHO

Rok 1383 v kanonisační bulle uvedený pokládal se vůbec, až na nepatrné výjimky, za rok smrti Světcovy. Důvody, proč se tak děje, jsou hlavně dva. První jest, že tento rok před i po kanonisaci za *rok úmrtní* byl považován. Důvod ten sám o sobě byl by slabý, dokud by se nenašel stvrzený autenticky, to jest buď od kongregace ritů, aneb od některého člena soudu při kanonisaci.

Důvod druhý, vzatý z buly samé, má však váhu velikou. Neboť tato bula v odstavci IV. zní: *Haec prima in viro Dei sanctitatis praeludia absolutam consummationem aliunde acceperunt, ubi pro custodiendo sacramenti poenitentiae sigillo nulla humana vi reserando animam suam ponere non dubitavit. Etenim labente anno domini millesimo trecentesimo octogesimo tertis . . .* a celý odstavec buly V. uvádí násilné skutky Václavovy a *mučení Janovo* a končí: *. . . noctuque manibus et pedibus vinctus ad pontem Moldavae Pragae praeterfluentis deductus in subjectum flumen praecipitatur.* Spojka: etenim vysvětluje a odůvodňuje mučednictví Janovo a co předcházelo před ním a končí shozením do řeky Vltavy. Ačkoliv rok 1383 s počátku naznačený budí zdání, jako by náležel k větě . . . Václav, zabředlý v nepravosti, to způsobil, že královna brala útočiště k zpovědníku svému Janovi, a rok úmrtní bychom očekávali spíše na konec odstavce V., aneb aspoň určitější vymezení smrti jeho v ten smysl . . . *eodem anno . . . praecipitatur*, neváháme uznati tento důvod za tak vážný, že se nechceme od skoro obecného mínění odchýliti, že rokem 1383 rok úmrtní míněn jest.

Tímto vročením stala se v bulle kanonisační chyba, která zaviněna byla znalci, kteří pod přísahou vydávali svědectví, že záznam v rukopise XXII. současný jest s mučednictvím Janovým. Otázka jest: pozbývá osoba, o kterou se jedná, práva, aby mezi světce počítána byla? Že jest dovoleno chy-

by a báchorky, které se časem vloudily do legend svatých, oprávněně, děje-li se to s náležitou opatrností, vysvítá ze spisu papeže Benedikta XIV. „De servorum Dei beatificatione“. Vedle toho důvodu, který by sám svou váhou stačil, aby námitku odpůrců zmařil, poněvadž pochází od samého papeže, jakožto nejvyšší autority církve, chceme zde poukázat na jiné důvody z dějin a praxe církve.

1. Církev ctí mnohé svaté, jejichž rok úmrtí není povědom. Kdyby platil náhled odpůrců, že nesprávným rokem úmrtím přestává býti osoba svatou, musili bychom celé řady světců ze seznamu vymýtit, i samé apoštoly, o jejichž roku úmrtím buď nevíme, anebo učenci jsou o něm v rozporu.

2. Církev vedla hned od počátku seznamy, zvláště mučedníků, zvaná martyrologia, přesné udání roku, měsíce a dne nebylo nikdy věcí hlavní, nýbrž toliko vynikající ctnosti, utrpení pro víru a svatý konec života.

3. Mnohé životy svatých mají označená léta umučení a blažené smrti, ale nikoliv po způsobu, jakého žádají odpůrci, nýbrž všeobecně: passus est sub finem saeculi tertii, anteb martyrium subiit sub Diocletiano, regente s. Urbano primo martyrio affecta (svatá Martina). Příkladů těch jest taková hojnost, že by bylo zbytečno uváděti jich více.

4. Církev jest starší než letopočet křesťanský, který počíná od narození Syna Božího. Původce jeho jest mnich Diviš Malý, který žil v první polovici VI. století. I tento letopočet, který byl všeobecně přijat teprve v X. a XI. století, jest dle některých učenců nesprávný. Je-li tomu skutečně tak, jsou tudíž všechny životopisy s určitým letopočtem nesprávné. Touto domnělou chybou existence osoby, o níž se jedná, neběří se v pochybnost.

5. Církev neprohlašuje svaté, aby nás učila letopočtu, nýbrž aby nás upozornila na přátele Boží a na vzory k následování ctností, které se na svatých spatřují.

6. Neomylnost církve vztahuje se na věci víry a mravů se týkající, ale ne na otázky čistě vědecké. Chronologie (určení času, kdy kdo žil) jest věda pomocná dějezpytu, to není třeba ani méně učenému dokazovati.

Svatý Jan Nepomucký. Praha 1917.

FRANTIŠEK BOHUSLAV DĚRDA
POSLEDNÍ VEČER SVATÉHO
JANA NEPOMUCKÉHO

V hodině mučení, naposled k loučení
překrásný obraz Prahy
v hlubinách Vltavy vykouzil
zmučeným očím Tvým březnový večer,
vlídný a vlahý...

Pak vlny bouřlivé zmučené tělo Tvé
v náruč svou vzaly,
s tělem Tvým tajemství zpovědi svaté
na věky v hlubinách pochovaly,
jak Bůh to přikázal sluhům svým.

Staletí přešla již od toho večera,
strastného večera, jímž jsi tak překrásně
nasadil korunu svému žití,
a přece rok co rok, vesna když zaklepá
sochy Tvé ozdobí vonné kvítí,
každý chrám k úctě Tvé kytíčku modliteb
pod klenbou hostí
v hodině májové pobožnosti.

Tys pravý trpitel český, ó Svatý Jene!
Neboť jsi sliby Bohu učiněné
ve vlnách Vltavy rozbouřené
smrtí svou potvrdil, hořkou a hrdinnou,
jejíž obdiv a slávu na věčná léta
Vltava roznesla na vlnách
národům celého světa!

Psáno pro Čítanku Svatojanskou. Mikulov 1929.

ANONYM LIDOVÝ
MODLITBA K JANU
MUČEDNÍKU

Nejdobrotivější Vykupiteli náš Kriste Ježíši, trpká to byla doba, když Tě ty ukrutné muky a trýznění obklíčily a na Tebe se shrnuly. Do zahrady přibral se na Tebe veliký počet nepřátel Tvých s meči, kyji, provazy a s pochodněmi, aby tě jali a svázali, a tak svázaného vlekli ku právu. Nikdy nebyla lidská zlost a ukrutnost hbitější a prchlejší, jako když Tě do své moci dostala, a s Tebou co chtěla, činiti mohla. Ještě nedávno stlali Ti zástupové roucha na cestě, po které jsi do Jerusalema jel, sedě na oslátku, a v málo dnech změnilo se ono oslavení v nejzatvrzelejší ukrutenství, že krví Tvou vinni býti jen plápolali a veřejně ohlašovali. A než ortel smrti na Tebe vynesen byl, již stál jsi do krve celý zbičovaný, hlavu nejsvětější trnovou korunou zprobodenou maje, jen na přivlečené dřevo, na nějž Tě přibíti chtěli, jsi očekával.

Ó, jak bychom Tebe, nejtrpělivější Ježíši! neměli litovati, aneb Tě srdečně milovati? Však pamatování a rozjímání Tvého přehořkého umučení tisícero Svatých do slávy nebeské přivedlo: ono též *Svatého Jana Nepomuckého* tak posilnilo, že volil raději pro Tvé svaté náboženství umříti nežli hřešiti. Pro potupu Tvou, ó Ježíši! od potupy a zahanbení před světem rač nás zachrániti milostivě, smrt Tvá a smrt Svatého Jana Nepomuckého poslední hodinku naši oslaď. Popřej nám všeho toho, čehož skrze tuto pobožnost žádáme, jestliže to k větší cti a slávě Tvé a k spasení našemu sloužiti bude. Račiž to učiniti, milosrdný Otče! skrze nejmilejšího Syna Tvého a Pána našeho Ježíše Krista.

Devět májových věnečků. Praha 1884.

PĚTIHVĚZDÍ SVATÉHO JANA

Za Janova narození
s nebe *hvězdný jas* se mih,
za Janova usmrcení
světlo plá *hvězd* pohřebních.

Officium
Svatého Jana Nepomuckého 1741.

Teď Tvých divů prosvit vědcům vzplanul.
Ó, sviť již co *pětihvězdé světlo*,
by vši vlasti dřevo spásy kvetlo.
Sušil, Růže a trní 1851.

VÁCLAV BĚLOHLÁVEK SVATOHOR
SVATOJANSKÉ HVĚZDY

Pod ztichlým mostem Vltava
šeptem vln Prahu uspává.
Májová noc, spí město v ní
zahrad a květů ve vůni.
Nad spícím městem hvězdy bdí
v Koruny svatém souhvězdí.

Hvězdy věčné, hvězdy bdělé,
každá jiná, všechny skvělé
a ty ze všech nejkrásnější,
jež tam svítíš uzarděle,
kdy vše ticho, kdy vše němo,
hvězdo víry, Gemmo!

Země spí, vy bdíte,
na řasách dvou mráček
slzami se chvíte
spadnout jen ... Co zříte?

Po mostě zbrojnoši krok a skok
řinkoty zbroje a hlasů ryk
k zábradlí obrat v bok.

těla pád přesně v tok,
z hloubi sten, řeky vzlyk . . .
Ve vlnách víry Mučedník.

Vody v pláči vzlykají,
hvězdy s nebe padají
kolem těla utopenci
padá pět jich v žalu věnci,
a z nich jedna, víry Gemma,
padá v hlavách v hoři něma.

Ó vy hvězdy, ctnosti svaté,
duši z vln mu zachraňte,
vyneste ji, provedte ji
výš, kde samy přebýváte,
a tam v svatých koloreji
korunou mu zaplaňte!

Plaňte, hořte, sviťte, zařte
paterým svým leskem
na tom našem nebi českém,
nad tím pražským mostem,
a ty z nich, ó Gemmo víro,
nejkrásnějším světla skvostem.

Psáno pro Čítanku Svatojanskou. Praha 1929.

VÁCLAV KOZEL

HVĚZDY SVATOJANSKÉ

STUDIE KULTURNÍ

Hvězdy ve svatozáři našeho patrona, Svatého Jana Nepomuckého, jsou jedinečnou charakteristikou jeho obrazů. Mimo Pannu Marii, již zdobí věnec dvanácti hvězd, nevíme o žádném jiném světci, který by byl tak označován. Hvězdy neb slunce nesvítí jen samy pro sebe, ale ony svítí též jiným bytostem a ukazují jim cestu, kterou jíti mají, i propasti, jimž se mají vyhnouti. „Ti, již mnohých spravedlnosti vyučili, stkví se budou jako hvězdy na věky věkův.“ (Prorok Daniel.)

Proto básnické atributy slunce, hvězda, světlo nebo oheň označují v liturgii katolické od pradávna, jistě od prvních dob křesťanských, osoby svaté pověsti, jakožto vzory života vpravdě křesťanského. Kolem hlavy Svatého Jana Nepomuckého třpytí se v aureole pět hvězd, které připomínají pět ctností křesťanských:

1. nevinnost a vroucí zbožnost,
2. horlivost v povolání kněžském,
3. dobročinnost k bližnímu,
4. nezištnou pokoru,
5. stálost a zmužilost.

Vyobrazení hvězd v aureole Janově bylo obvyklé již od počátku 17. století. Svědčí o tom i tak zvaný obraz Ledvinkův mrtvého těla Janova i Brokofova socha na Kamenném mostě v Praze z roku 1683. Zdá se, že legenda světce a později hymny jeho officia měly tu vliv. Podle legendy vznášela se po utopení Svatého Jana světla nad Vltavou a označovala místo, kde leží tělo mučedníkovy.

Hymny jeho officia, které jsou však mnohem pozdější než obrazy a sochy Janovy s aureolou hvězd, obsahují tato místa: „V noci byl Jan utopen, *hvězdy* činily mu pohřeb. *Plameny* označovaly a obkličovaly svatého mučedníka. *Hvězdy* pluly nad řekou a sloužily mu svým tělem.“

Někdy staré umění symbolicky spojilo pět hvězd do svato-

záře kol hlavy svatého mučedníka Jana a napsalo na ně slovo „t - a - c - u - i“, to jest „mlčel jsem“, a vyjádřilo tímto způsobem již jedním slovem slávu světce a oslaveného mučedníka tajemství zpovědního.

Pětihvězdí svatozáře Janovy uplatnilo se i v umění jako motiv architektonický a dekorativní. Kostel Svatého Jana Nepomuckého na *Zelené Hoře nad Žďárem* důsledně uplatňuje motiv pětihvězdí od základu budovy až do poslední dekorace. Hrabě Jan Breda, jenž dal postavit roku 1736 kapli Svatého Jana Nepomuckého na Svatojanském kopečku v *Kyšperku*, přál si, aby stavba i vnitřní zařízení kaple ve všem připomínalo pětihvězdí, s nímž Svatý Jan bývá zobrazován. Kaple má patero dveří, pět oken, pětiboký oltář s pěti tabernakly, pět lamp i pět obrazů s pěti výjevy ze života Světcova. Socha Světcova na oltáři jej zobrazuje klečícího na zeměkouli s pětihvězdím kolem hlavy. Jinou, menší sice, ale velmi ladnou architekturou svatojanskou jest Kaple Svatého Jana Nepomuckého v *Běstvině* v Železných Horách před zámkem. Jest šestiboká s okny podoby šesticípých hvězd. Nad střechou zvedá se lucerna rovněž šestiboká s podobnými okénky podoby šesticípých hvězd, již ukončuje na vrcholu šesticípá hvězda. Kaplička jest původem z počátku osmnáctého století, velmi úměrných proporcí a ladného provedení. V uměleckém průmyslu baroku užito bylo pětihvězdí často, na příklad v pasířství a *zlatnictví* pro monstrance, relikviáře, kalichy, věčné lampy při základním tvaru a ještě častěji v ornamentice.

Psáno pro Čítanku Svatojanskou. Příbram 1928.

FRANTIŠEK SUŠIL
SVATÝ JAN NEPOMUCKÝ

Víš, co hvězda skvělá
za dne v nebi dělá?
Lesk svůj tajně rozsílá,
v pokoru se odíla.

A Jan z Nepomuku
zdali v svatých pluku
nebyl hvězdou spanilou
v spásu vlasti vzhodilou?

Švéda na svém tahu
vyvrátit jde Prahu,
zuřivostí plápolá,
kdož té zlobě odolá?

Praha v strašném děse
v útrobě se třese:
kdež jí svítí ostraha
v spásu zlého od vraha?

Pospíchají v chrámy,
by je ze lví jámy
Bůh milostně oprostil,
a pryč vraha vyhostil.

Prosba jejich vroucí
před trůn Boží skvoucí
jako proutek dýmový
k zápachu se stanoví.

Patronové svatí
soustrastí jsouc jati
prosí Pána v plápolu,
zbavit vlast těch rozbolů.

A slyšl o půlnoci
hnutí tajnou mocí
zvoní v městě zvonové
jako k písni hrobové.

Lid se zevšad sbíhá,
divy okem stíhá,
an pět jemu praví *hvězd*,
v jaký chrám mu jíti jest.

V chrámě slyne záře
jako s Boží tváře,
a zní hudba zmílele,
jak by hráli andělé.

Při tom sladkém zvuku
Svatý z Nepomuku
vstává z hrobu k oběti
v slávu nebes knížeti.

Každé svaté tělo,
ač již dávno stlelo,
přišlo ze svých prostorů
na tu svatou pokoru.

Odvolivše tužbě
při posvátné službě
zas se těla zvěčnilá
ve své schrány vrátila.

A hned toho rána
ruka nebes Pána
přišla na zlé na vrahy,
že jsou táhli od Prahy.

Víš-li, Jan co dělá,
tato hvězda skvělá?
Služ i ty tak oučinně
k blahu svojí otčině.

Básně. Brno 1847.

ANONYM LIDOVÝ

MEDITACE O PĚTI CTNOSTECH JANOVÝCH

Všemohoucí, věčný Bože! který nás výroční památkou mučedníka svého, Svatého patrona našeho, Jana Nepomuckého obveseluješ, bychom ho ctili, zázraky nás zveš, a velebné příklady jeho nám k následování představuješ: uděl volajícím milosti své svaté, bychom, jak sobě *pět hvězd* jeho připomínáme, jej také v jeho nábožnosti, horlivosti, mlčenlivosti, trpělivosti a stálosti v dobrém až do smrti věrně následovali; neporušenosti svatého jazyka Jeho se obdivujeme, jazyk svůj od všeho hříchu šetřili, a tak utonutí věčného ucházejíce, od vezdejší pouti k pouti věčné povolánu býti zasluhujíce, účastenství oslavení Jeho a věčného milování šťastně došli.

Všemohoucí věčný Bože! převelebný v Svatých svých, Oslaviteli všech, jenž Tebe oslavují, a odplatiteli všech, jenž Tobě věrně slouží: my dobrořečíme Tobě, že jsi v Církvi své svaté, kterou také v luzích České vlasti vštípiti jsi ráčil, takovou *skvělou hvězdu* apoštolského kněžstva, jakou byl Svatý Jan z Nepomuku, vzejítí dal, kterýž máje srdce nábožné, v mravech příkladné, a v učenosti osvícené, který tu stál co kněz podle srdce Tvého, pravý oltář s obětí nejčistší; stál tu co kazatel všemi dary Ducha Svatého obdařený, slovem Božím z úst svých, pravý divotvorce, veda srdce lidská co potoky vod, dle vůle Tvé božské; stál tu co almužník královský, při tom z vlastního štědrý dárce neunavitelné dobrotivosti, pravý otec potřebných, utiskanych a hynoucích; stál tu co zpovědník mlčenlivý a v přísaze své věrný, v svůdných vlnách úlisnosti podávaných důstojností a vyhrožovaných muk co skála neoblomená, nepodemletá; stál tu co mučedník v ohni a vodě zkušný, tam v žaláři v řetězech, na skřipci a pod pochodněmi co zlato shledaný, v řeku Vltavu s Pražského mostu v noci shozený, plavec *nebeskými hvězdami* osvícený a až na břeh Vltavy od nich zprovázený.

A nyní na nebesích Tvých věncem Tvého věčného smilování ozdobený a rouchem nebeského oslavení přioděný stojí před Tebou co přímluvce náš horlivý a mocný, by nehynula v nás katolická víra naše; by neklesala v nás v Boha důvěrná naděje naše; by neuhasínala k Tobě v poslušnosti vroucí láska naše; alebrž abychom pravé víry jeho, kterouž hlásal, a mravů jeho velešlechetných, kteréž provozoval, pamětlivi, stali se věrným jeho následováním miláčky jeho, jako on jím u Tebe byl; a šťastně za ním se tam mezi Tvoje vyvolené dostali, do té nevýmluvné jasnosti, kterou jsi jej přiodil, a přeutešené blaženosti, kterouž jsi jej obohatil, kteréž roucho nebeské i také nám chystáš; bychom se svatým patronem naším v těch samých stanech nebeských se radovali, ve kterýchž nás u Tebe při sobě míti žádá po všechny věky věkův. Amen.

Josef Kaspr, Devět májových věnečků. Praha 1884.

ANONYM LIDOVÝ
PÍSEŇ O HVĚZDÁCH
JANOVÝCH

Když světlo denní zhasne
a noc obklíčí zem,
na nebi vysokém
zasvítí hvězdy jasné.
Když temná bludů noc
na církev dorážela,
tu láska Krista bděla,
dal hvězdy na pomoc.

Když v české oudoliny
se bludy vloudily,
a blaho zhubily
skrz Václavovy činy,
byl Čechům *hvězdou* Jan:
ta zasílala záře
na smutné lidu tváře,
neb dal ji nebes Pán.

Kdo slzou vložil líce,
kdo smutné srdce měl
a strasti vytrpěl
a nedoufal již více:
ten jistě brzy zřel,
tou *hvězdou* veden jasnou,
zem naděje své krásnou
a v hoři nezašel.

Tak krásně a tak jemně
ta *hvězda* svítila,
a temno zhubila,
že žehnala jí země,
že k hvězdě s radostí
i královna vždy zřela.

a důvěru k ní měla
ve hříchů temnosti.

Tu vůlí pohnán lichou
na hříchů zvyklý král
co den se namáhal,
by ztemnil *hvězdu* tichou:
pak vzteku zlého pln
umínil pevně sobě,
že stopí v jedné době
tu *hvězdu* v lůno vln.

Však viz, ty krutý králi,
tvůj ouklad klamavý,
i vlny Vltavy
Ti darmo pomáhaly:
Ta *hvězda* vznikla zas
z vln temné hlubokosti,
a krásněj na výsosti
se třpytí v každý čas.

Teď svítí na nebesích
ta jasná její zář,
a nejen Čech svou tvář
k ní obrací v svých plesích:
Svět celý *hvězdu* zná,
ji zem i moře slaví
a oltáře ji staví,
z ní všechno rozkoš má.

Kdož moudrost nepoznává,
sbor hvězd o *hvězdě* zas
že zprávu v noční čas
tam v Nepomuku dává?
Sbor hvězd kol hvězdy zas
že září ve Vltavě,
a věnec přelaskavě
tvoří na vyšší hlas?

Tak Pánu na výsostech
vyjevme díku svou,
že hvězdu takovou
tam zbudil ve temnostech:
Ve světle hvězdy té
po cestě spějme Páně,
ať dojdem k nebes bráně,
až zavřem oko své.

Přetisk z dvojlistu. Praha 1879.

FRANTIŠEK ODVALIL
HVĚZDY SVATOJANSKÉ

V šeříku vůni, májovým dechem,
vrací se svátek Tvůj, Jene!
Mnohá Tvá socha již porostla mechem,
lampy jsou nerozsvícené...

Ale jenž hvězd má milion v moci,
zas Ti je rozžhne kol tváří,
jsou někdy dole tak beztrpytné noci,
ačkoliv horem vše září.

Jsou někdy... Tys už prošel též jimi,
hnilobou hrobu i tmami...
Milý náš svatý, osudy svými
musíš se spodobit s námi.

Zdá se, že div, jenž ve tmavém hrobě
uzrával v dlouhém tak čase,
po druhé Kristus uchystá Tobě.
Bude nám symbolem zase?

V šeříků vůni, ve zlatém kvítí,
patero hvězd Tvých zas svítne...
Zda i v nás nový život se vznítí,
srdce zda pod troudem chytne?

Kvetoucí meze. Stará Říše 1917.

JANOVŮ POSMRTNÉ OSLAVENÍ

Ctihodný Jan vikář konečně utopen,
zářícími pak divy objeven jest.

Život Jana z Jenštejna. Rukopis 1402.

BOHUSLAV BALBÍN

OSLAVENÍ MUČEDNÍKOVO

LEGENDA

Smrt, již císař Václav chtěl mítí o nejtajnější, ihned nebeské zázraky prozradily. Ohně a plameny, které kdysi narození blaženého Jana vyznačily i mrtvého obklopily. Celá řeka Vltava rázem se rozzářila. Viděti bylo nesčetná světla podivuhodné skvělosti po celé řece neškodně plynouti. Byla pak řeka tou dobou právě vystouplá a šíře a výše vlny se zdvíhaly a rozlévaly, leč tělo blaženého Mučedníka po klidném proudu pozvolna se snášelo, ještě četnějšími a výše čnicími pochodněmi obklopeno, za nimiž jiné a jiné následovaly, jako by slavný pohřeb provázely. Město pražské, vyhrnuvší se na to divadlo, přemýšlelo, co se to stalo nebo co se děje. Též i královnu z hradu královského se rozhlížející a o tom, co se stalo, dosud ničeho netušící, tak nevídané divadlo vylákalo. Rychle dává se vézt k svému manželu císaři, ukazuje na zázračná světla a s nevinnou prostotou se ptá, co zjev ten znamená. Zločinné svědomí prudce králem otrásl, a uzřev nebeský div, jako bleskem udeřen vyrazil a zmizel s očí všech, a buď z bázně nebo z bolesti, pravé nebo líčené, tři dni prý se skrýval veřejnosti, nikoho, vyjma z nezbytné potřeby, k sobě nepřipouštěje. Po celou tu noc kol těla blaženého Mučedníka svítily plameny, ale teprve den ukázal, co se bylo stalo: na písku leželo bezduché tělo ve svém hábitu, s tváří klidnou a zářící a pěkně srovnané...

Život Svatého Jana Nepomuckého. Z latiny přeložil Alfons Sauer, 1914.

FRANTIŠEK KYSELÝ

PO ZÁPASE

Na Žebráce s milcem v zachmuřený den
při stole král Václav seděl zamračen;
u nohou mu ležel, čenich na tlapách,
hafan zlý a střehl šeré síně práh.

Václav, chopiv pohár plný do kraje,
po vůli se napil, chtivě lokaje;
ale mělničinou červa neztišil,
který v jeho nitru nelítostně ryl.

Náhle k milci, před nímž plný pohár stál,
nesměle děl, jak by mluvit se bál:
„Měsíc tomu, co jsem v trapné neshodě
Jana vikáře dal ztopit ve vodě.

Odplaty své došel,“ král se nutil v smích,
„že dbát nikdy nechtěl skromných přání mých
a jen škodolibým vzdorem stůj oo stůj
hleděl otravovat klidný život můj.

Nyní, když jím ryby ukrotily hlad,
paměť na něj bude rychle zanikat,
že jej snadno z mysli pustí Pražané
jako plevu, když ji vítr zavane.

Mne však od nynějška blažit bude klid,
nebudeť se mi již s klerem hašteřit;
ty pak jako milý, důvěrný můj host
neleň na lepší mi připít budoucnost!“

Václav nedočkavě po poháru sáh’;
ale dvořenín, jsa jako na vahách,
zvolna s křesla povstal a pln obavy
nerad do trapné se pustil rozpravy:

„Králi, jenž jsi moji věrnost poznal již,
sluhy oddaného přímé slovo slyš!“
Překvapený Václav naráz temně zrud'.
„Chceš snad do mé mysli vlévat nový rmut?“

„Dovol, králi,“ zvolal dvořan živěji,
„ať své srdce nyní klidně vyleji;
zavítalť jsem k tobě trvám povinně,
abych o velké tě zpravil novině.

Je to bezpeč vrátká, pouze domnělá,
jméno Janovo že dozní docela;
já spíš doufám, že muž velký ve ctnostech
povždy bude slaven od krajanů všech.

Předevčírem v noci rozlétla se zvěst,
tělo Janovo že nalezeno jest;
ve Vltavě divných světél při záři
na Františku prý je našli rybáři.

Na obojí břeh se sbíhal městský lid,
touže na Janovo tělo popatřit;
přibyv tam já slyšel volat s mnoha stran:
„Božím mučedníkem stal se vikář Jan.“

Když pak od pokraje břehu zvčdavě
oči pátravé jsem upřel k Vltavě,
úžas náramný mě nad zázrakem jal,
jejž jsem nad hladinou řeky zuhlídal.

Světél patero jak věnec hvězdový
jasně plálo kolem hlavy knězovy;
jistě zřejmý znak to svatozáře byl,
jíž Bůh světce Jana v nebi oslavil.

Také soudy lidu donikly mi v sluch.
Kdosi pravil: „Jana oslavil sám Bůh,
že tak věrně do své chvíle poslední
církvi žil a choval pečeť zpovědní.“

Odjinud hlas čísi žalostně se chvěl:
„Drahý Jene náš, jak nám tvé smrti žel!
Jestli pro ni v zemi psoty povstanou,
nad svým národem drž ruku ochrannou!“

Druhý den lid velmi početný se sběh’
a zle mluvil, králi, o tvých počinech,
když byl Jan, jejž divem vyznamenal Pán,
zatím u Svatého Kříže pohřbíván.

Nuže, pane můj, když smýšlí tak tvůj lid,
s Janem umrlým již nechtěj zápasit!
Třeba potopen byl z tvého návodu,
nenáleží tobě, nýbrž národu.

Připust’, by jej v dómu jako kněžstva vzor
pohřbil svatovítských kanovníků sbor,
a buď ujištěn, že za všech příštích dob
památný a slavný bude jeho hrob.“

Domluvil. Řeč jeho klidně doznělá,
nitro Václavovo mocně prochvěla,
že se dokonce i napít zapomněl
a jen pociťoval zklamání a žel.

Pozvolna se probrav z vážných myšlenek,
měkce upřímnému milostníku řek’:
„Jan, s nímž zápasil jsem o věc daremnou,
zvítězil, jak vidím, skvěle nade mnou.“

Psáno pro Čítanku Svatojanskou. Ilradištko 1932.

TOMÁŠ NOVÁK

NEJSTARŠÍ PAMÁTKY OSLAVENÍ JANA MUČEDNÍKA

Velmi důležité jsou nejstarší dějepisné zprávy o tom, jak se tehdy o utopeném generálním vikáři v Čechách smýšlelo a jaké úcty se mu po smrti jeho v zemi dostávalo.

1. Hned arcibiskup jeho Jan z Jenštejna ve své žalobě na počátku článku 26. jmenuje usmrceného svého generálního vikáře „již *mučedníkem svatým*“; a souvěký kaplan a životopisec arcibiskupův podobně praví o něm, „že z Boží milosti stal se *mučedníkem*, byv pálen, mučen a posléze utopen“, načež dokládá, že „*zářícími pak divy objeven jest*“.

Rukopis jeden, o němž mluví se právě v tomto arcibiskupově životopise, že nacházel se někdy v knihovně Svaté Koruny, obsahuje také krátkou zprávu o Janu z Pomuku rukou dle domnění z XV. století psanou, že roku 1393 „v den sv. Benedikta utopen jest doktor Johanko a nalezen ve čtvrtek v den vystavených svatých ostatkův pochován jest v kostele Pražském“.

Více světla o tom poskytují nám „Staří Letopisové čeští“ z let 1370 až 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic, ze sedmnácti starých rukopisů vydané, péčí a nákladem královské učené Společnosti nauk v Praze, od Františka Palackého (Praha 1829) u Pospíšila, kdež zřejmě píše kronikář takto: „Léta 1392. Byla potopa v Praze ten den před Svatým Mikulášem. 1393. Téhož léta utopen jest slavný doktor kněz Johanek, vikář arcibiskupství Pražského, pod mostem Pražským, krále Václavovým rozkázáním, protože proti jeho vůli stvrdil byl opata Kladrubského (z knihy příběhů od roku 1338 do 1432 v manuskriptu téměř souvěkém kapitoly Pražské, jakož i v Děčinském rukopise, z počátku nebo z první třetiny patnáctého století). A jest pochován na hradě Pražském u Svatého Václava, kdež jeho jméno vytesáno jest na kameni, a kříž na témž kameni. Na kterýžto kříž i podnes nižádný nerad nohama vstoupí. (Věta tato pro nás důležitá jest sice

pozdějšího o něco původu, než předešlá, ale také autentická, jelikož jest vzata z textu Stokholmského v Českém Museum a dle udání Palackého z patnáctého století pochází). „Léta téhož byla jest suchota veliká v Čechách na paměť smrti toho doktora utopeného, že v Praze bředli přes řeku lidé, a byla voda zelená všecka jako tráva.“

Žatím odbývala kapitola Pražská každoročně za něho výroční zádušní mše svaté, od Puchníka a Jenečka založené v třetím roce po jeho utopení, a to pravidelně v den úmrtí jeho, jak výslovně dokládá kapitolní rejstřík těchto anniversary: „Dne 20. března. Výroční den Jana z Pomuku, doktora dekretů, Pražského kanovníka, generálního vikáře a Žateckého archidiakona.“

Úvahy o Svatém Janu Nepomuckém. Praha 1871.

PAVEL CLAUDEL

SVATÝ JAN NEPOMUCKÝ MUČEDNÍK

Jaké světlo to, jež pode mlýnem starým svítí plavě?
Tělo svěhlavého Jana, jehož utopili ve Vltavě.
Měsíc rozkošný noc ozařuje Májovou!
Hvězd patero tam ukazuje, kde jest nad vodou.
Tam pluje, o kůl zachytiv se, řekou nesen snící,
za to, králi hrubému že nechtěl říci,
žena co mu pověděla v zpovědnici.
V komži kněžskou upiat, paže křížem na prsou,
teď pluje po zádech a září všecek vodou hlubokou.
Jdou mraky nebem nádherným, jsou veliky, jsou lehounky
jak peří.

Všecko noci vzdává se a všecko v léto věří!
Střed jest Máje! Tamo v mlynářově aleji
v svit luny všecek bílý stromeček se rozvíjí.
Hlas hasne v čtvrti židovské a ozývá se pláč.
Kdes žena zpívá, zmlká zas. A spáč
si myslí, na mostě kdes svého psa že slyší nářek daleký.
Ach, kterak nyní svět jest vzdálen! Na věky
již zdolán pokojem jest život plachých muk!
Oč mocněji než zvonu Zikmunda kdys zvuk.

Teď hvězda noční podivná v šum vody zlobný vtéká!
Jaké vlny vyvrhly ji, nebesa neb ještě řeka?
Řekli byste, v hukot jich že slova slovanská se mísí měkká.
Jako slova ženina, jež potichounku šepotá, jež stená.
Jeho město vůkol něho, střecha nad střechou a nad zdí stěna
k Paláci až Královskému do azuru pověšena.
Tvar vidí nad sebou, jenž Hmotu pojal v sebe,
Stromořadí nesmírná se rozvírají trojitého Nebe,
Nejvýše pak, prostřed, nesmírný a maličký
jest Ježíš Kristus v Boha Otce náručí.

Svaté obrázky české. Přeložil Bohuslav Reynek.

JOSEF PEKAŘ

SVĚTECKÁ LEGITIMACE
JANOVA

STAŤ APOLOGETICKÁ

Historik musí vyznati, že vedle převážné většiny svatých středověkých, kteří jsou dílem lidové sugesce, státního či církevního zřetele účelového, náleží Jan Nepomucký k tomu menšímu počtu svatých, kteří *snesou historickou zkoušku své světecké legitimace*, zkoušku, myšlenou ovšem se stanoviska středověkého křesťana a užívající měřítek jeho názoru a zkušenosti přiměřených. On jediný, dodejme mimochodem, z českých svatých musil uznání své vykoupiti mnohonásobnými procesy před římskou policií svatosti se všemi nepřijemnostmi s tím spojenými: výslechy, přísahami, komisemi, protokoly, tělesným ohledáním, on jediný, ač byl kandidátem svatosti hned od své smrti, musil zažít, že ztratily se původní doklady jeho práva a že zloba času spletla a pokazila mu proces jeho ve chvíli konečného úspěchu. Teprve věda, nikoliv církev, odsunujíc stranou kanonisační bullu a obnovujíc proces na základě svého nového materiálu, mohla uhoditi na správnou cestu, mohla jej rehabilitovati.

Tuto cestu kritické revise nastoupila řada historiků od bystrého augustiniána Eliáše Sandricha (P. Athanasia) od roku 1747 počínaje. Výrok jejich zněl: stal se omyl v osobě, nikoli ve věci, při čemž z „věci“, t. j. z Jana jako mučedníka zpovědního tajemství, snažili se, s Dobnerem v čele, zachrániti co nejvíce. Stanovisko Dobnerovo zaujal i Palacký. Pan Herben má ovšem odvahu i tuto snahu po poznání pravdy, spojenou s obětí pro historiky kněze, jako byl Dobner, pozoruhodnou (musili zavrhnouti kanonisační bullu papežskou, jakožto na omylu vybudovanou) zneuznati a nazývá pokusy vsunouti na místo zmatečné legendy v bulle kanonisační legendu pravou opětovným podvodem! Má odvahu vyčítati Palackému a Tomkovi polekanost a nemožnost charakteru, že nevyvrátili legendu svatojanskou, jako

to prý mistrovsky učinili dějepisci němečtí. Má odvahu bít dnes v tvář i tomu, co byl sám v dosti obšírném spisku svém („Jan Nepomucký“ 1893) vykládal: tenkrát líčil proces kanonisační jako dílo dějepisného bludu, omylu (kapitola tomu věnovaná nese přímo titul: Na stopách dějepisného bludu), dnes již mluví pouze o podvodu! A má odvahu vytrhávati z bezpočtu legendou sebraných zázraků svatojanských příhody zvláště naivní a protestovati proti legendě jménem mravnosti, protestovati proti „mstivému“ svatému, dělajícímu „necudné“ zázraky, jesuitskému patronu těch, kterým hrozila hanba světská . . Představte si, že by někdo touto ušlechtilou methodou řešil otázku o mravní povaze českého politického života soudobého a vybral si vypočítavě pouze některé doklady z předvolebních večerníků! Poukazují na knihu Delehayovu, kterou musí každý znáti, chce-li spravedlivě, tedy s porozuměním souditi o legendách svatých. A upozorňují na to, že skoro ve všech těch zázracích jde o plod fantasmie lidové a že ony jsou zároveň důkazem naivní poctivosti, s jakou legenda vzniká. Mazaný jesuita dovedl by si přece, kdyby chtěl, vymysleti zázraky invence dokonalejší! To vše, co Herben tak uráží, třeba posuzovati jen z ducha doby, nikoliv měřítky moderními, z duše, řekl bych, náboženského dítěte, jíž byla právě doba baroku. A badatel taktní a vzdělaný neponese to na ulici k veřejnému posměchu, zejména jde-li o památku toho, jenž víře tisíců je svatým Páně. Pochopíme konečně, že Jan mohl se státi ochráncem proti světské hanbě, to souviselo prostě s tím, že byl ctěn jako strážce zpovědního tajemství. Kněz, který smlčí, co mu ve zpovědi bylo svěřeno, zabraňuje světské hanbě svého stádce. Stačí dodatí toto na snadě jsoucí vysvětlení a ze všeho mravního, theatrálně vyšperkovaného pathosu Herbenova nezbude nic!

A kdyby byl Herben všiml si knihy Krausovy (Husitství v literatuře II.), která dosud nejpodrobněji probrala ohromný materiál, podávající odpověď na otázku, jak se kult svatojanský zračí v literatuře, poznal by s překvapením, jak ryzí ethický proud namnoze tuto učenou a lidovou produkci (Jan „slavený hlavně jako ochránce cti, v lidu stal se otcem sirotek a vdov a utěшитelem zarmoucených vůbec“), poznal by, jak poměrně nepatrnou roli hraje v celé té rozsáhlé

literatuře myšlenka, potíratí Husa Janem z Pomuka (třebas by závěry autorovy se někdy nesly v opačném směru), a poznal by, že v poslední fázi boje o svatořečení Janovo zjednal si o ně největší zásluhy protijesuitský horlитель a svobodný zednář hrabě Špork!

Tvrzení, že Jan Nepomucký byl vymyšlen proto, aby vytlačil z duše obraz mučedníka kostnického, je to především, jež stalo se hlavní pákou agitace proti němu. Dodávám k tomu, co jsem pověděl o knize Krausově, že práce Herbenova z roku 1893 sama podává nepřímý důkaz, že českým vlastencům, o uznání nového světce v Římě zápasícím, nešlo především, a snad ne vůbec o to, aby vytiskovali Janem z Pomuka ze země památku Husovu. Herben dotkl se celé řady úvah, kombinací, návrhů i obav, vyskytnuvších se v prostředí, jež chtělo římskou stolicí nakloniti české touze, ale ani v jednom z nich nesetkáváme se s argumentem, jež agitace proti Janu staví dnes v popředí! A tento argument by přece ve „válečných plánech ctitelů Nepomukových proti tvrdým zdem Říma“ nesměl chyběti, kdyby dnešní agitační pojmání věci srovnávalo se s pravdou!

Tři kapitoly o Svatém Janu Nepomuckém. Praha 1921.

ANONYM LIDOVÝ

PÍSEŇ O OSLAVENÍ JANA
MUČEDNÍKA

V koruně Svatých stkví se perla krásná,
od níž nebeské slávy plyne zář,
v andělské říši svítí hvězda jasná,
v božskou velebnost pohřřžuje tvář:
Tys perla krásná, hvězda zářící,
ó Svatý Jene, v nebi se stkvící!

Ty slávo naše, ty okraso vlasti,
všech nuzných pomoc, otče sirotků,
zástupo v hříších, a podporo v strasti,
posilo v kříži, útěcho v smutku:
Aj, srdce Čechů k tobě plápolá,
vlast celá jedním jazykem volá!

Tvých ctností chválu hojně oznamují
po milých Čechách obrazy svaté,
tvé smrti pověšť zřejmě vyhlašují
na mostech našich podoby zlaté:
Nádherné chrámy tvou slávou znějí,
kmetové, dítky v závod ji pějí.

Nejsi nejmenší městci Nepomuku
mezi sterými městy českými,
k nebeské báni v hlučném plesozvuku
vznáší se tvá čest hlasy pěvnými:
Viděls zázračné jeho zrození,
Po službách božích vroucí toužení.

V mladistvé tváři růže nevinnosti
jak mile květly, v srdci pak pěstil
pobožný jinoch ušlechtilé ctnosti,
a jak je světu příkladně jevil:
Žatecké školy známo činíte,
žákem slovutným se honosíte.

Komu že splítá květoucí dva věnce,
ozdobu krásnou, slavný Karolín?
Jakéhož chová nade vše vlastence
horlivějšího kazatele Týn?

Janovi věnce splítá Karolín.
A Jana chová horlivého Týn.

Jak moudře volíš, královno důstojná,
všech kněží klenot za rádce svého,
by tě vyučil, kněžno bohabojná,
krotit ukrutnost Václava zlého.

Však, by se Čechům zrodil mučedník,
trapně umřítí musí zpovědník.

„Ó láske moje, divotvorná Máti!
Vypros od Syna svého tu milost,
bych mohl v mukách statně setrvati,
jimiž mi hrozí krále zuřivost!“

Tak sluha Páně v duchu se chystá
s Boží pomocí umřít pro Krista.

Zuříž, o králi, pohříž ve Vltavu
ztrýzněné tělo! Vlny proudící
strážně je nesou; mučedníka slávu
Pražanům jeví hvězdy planoucí.

S palmou vítězství do věčných stanů
Jan se ubírá ke Kristu Pánu!

Vzhlédni na Čechy okem milostivým,
oroduj za nás před tváří božskou!

Zástupcem budiž vlasti dobrotivým,
vypros nám, Jene, milost nebeskou:

Vypros nám víru, naději a lásku,
Ať žijem s tebou v blaženém svazku!

Špalíček, Praha 1829.

ANTONÍN PODLAHA

ÚCTA SVATOJANSKÁ

Úcta svatojanská nebyla by se jistě rozšířila po celém světě tak rychle, kdyby ideový obsah její nezamlouval se srdci lidskému, a kdyby v ní nebyly rysy velice sympatické, vábící nejen mysl lidu, nýbrž i mysl umělců a básníků. V ohromném množství soch ztělesněna jest postava našeho světce po celém široším světě katolickém. A již místa, na nichž sochy ty stojí, jímají zpravidla přírodní poesii, jež myšlenkově tak úzce splývá s ideou sochařem naznačenou, že nemůže býti vhodnějšího pro ni rámce, do něhož by lépe zapadala. Uvažte: socha světce, držícího prst na ústech, v posunu svátostného mlčení, stojí na mostě, pod nímž plyne řeka nebo zurčí potůček — tok vody, jejíž hladina bývá někdy tichá, někdy bouřlivě šumící, ale jež vždy skrývá hluboké tůně, jako bylo tajemství Janovo. A jinde zase na pokraji lesa nebo háje zříme touž postavu. A zas je to tišina šumící šelestem stromů, jež vždy nás jímá dojmem tajemství velebným tichem zastřené. A kolik zbožného vzrušení vzbudily tyto sochy na těchto místech v duších kolemjdoucích! A kolik generací již přešlo ve zbožné vzpomínce kolem takovýchto starých soch!

Psáno pro Čítanku Svatojanskou. Praha 1928.

JOSEF POSPÍŠIL
MEŠNÍ PÍSEŇ K JANU
NEPOMUCKÉMU

Vstup.

Svatý Jene, tvoje jméno
v církvi věčně bude ctěno
s velkou radostí.
Vždyť jsi spíše zemřít volil,
než bys králi zlomit svolil
pečeť svátosti.

Gloria.

Kristus, buď mu čest a chvála,
korunu, jež zlatem sálá,
vstavil na tvou skráň.
Že tvá smrt mu byla drahá,
odměnil tě rájem blaha,
kde smíš patřit naň.

Epištola.

Když král po tajemství bažil,
slova jsi jak zlato vážil,
mlčels raději.
Ač tě strašil, sliby vnadil,
tys mu slůvkem nevyzradil
taje zpovědi.

Evangelium.

Nebyls třtinou, jež se klátí,
sotva větřík počne váti,
ale byl jsi rek.
Jako Jan kdys Herodovi,
tys též plamennými slovy
králi pravdu řek.

Kredo.

Věře, že pást ovce stáda
smí jen církev vrchní vláda,
na stráži jsi bděl.
Když král biskupství dát toužil
milci, jenž mu v hříších sloužil,
mužně „Ne!“ jsi děl.

Obětování.

Pro čest svátosti a slávu,
pro církev, jež byla v právu,
dal jsi život svůj:
Teď náš slib a odhodlání
žít dle Božích přikázání
Pánu obětuj!

Sanktus.

Svatý Bože, kéž se vzbudí
onen oheň v naší hrudi,
onen lásky žár,
jímž kněz Jan se rozežhavl,
když mši nejsvětější slavil,
jež je Kristův dar.

Po pozdvihování.

Ježíši, tvé svaté Tělo,
které z boku krvácelo,
v mukách svých zřel Jan.
Posilněn tou podívanou
svátost bránil před pohanou,
ač byl skřipcem rván.

Agnus.

Podej nám chléb silných, Pane,
Tělo svoje, ukryvané
ve svatostánku:
Ať nás jako Jana sílí
v pokušení těžké chvíli,
Boží Beránku.

Po přijímání.

Z přízně k mučedníku Janu,
Bože, vypej z našich lánů,
co zlý jazyk sel:
Lež a řeči utrhačné,
sensace a hanby lačné,
kořen trpkých zel.

Závěr.

Uši trnům opleteme,
ústa dveřmi uzavřeme,
jako druhdy Jan:
Bychom se k těm svatým vznesli,
jazykem již nepoklesli,
v nebes luzný stan!

Písňe k svatým patronům českým. Praha 1932.

APOTHEOSA SVATÉHO JANA NEPOMUCKÉHO

Ve rakvi stříbrné ve mocném pohnutí
nesou jej *andělé* na bílé peruti
v sklonu, jak úcta je jímá:
Uprostřed zbožného ruchu a víru,
pod palmou vítěznou, spjatý snem míru,
tiše on dřímá!

Xaver Dvořák, Z hlubin věků 1905.

X A V E R D V O Ř Á K

A P O T H E O S A

Dech sladké vůně šeríku kol vlaje,
sny dávné křísí a v nich jako báje
 ti skutečnost je, útěchou je z muk:
Nad vlny květů, hle, se v aureole zvedá
jak vision tvář extaticky bledá,
 slyš v listů hnutí šept: Jan Nepomuk!

A vytane ti mládí a jsi zase děcko,
a v citech zbožnosti hned splývá všecko,
 tvá rodná ves, kam zamýšlíš se zpět,
tak tichá, dumná, s kouzlem poesie,
kde láska v srdcích pojí v bratrství je,
 ty drahé všechny, na něž nelze zapomnět.

Je večer májový, hle, jak se druží
pod stromem košatým tu ženy, muži,
 se zvonky hlásků jasných dětí též.
Výš nebe jasné, plné hvězdných světů.
níž oltář v moři světél, šeríkových květů,
 vše je tu zář a květ a vůně než.

Nad námi tvůj plá obraz, Mlčelivý . . .
Čím byls nám v dobách těžkých, Světče snivý!
 neb laskavě jsi hleděl s výše k nám.
Tvůj útlak pod tyrana těžkou pěstí
tak blízký byl nám, tvého boje zvěstí
 my sami rostli v srdcích k hrdinám.

Jak vítězně nám hymny tvoje zněly
tím sladkým jazykem, jejž zdusit chtěli,
 jím jak se zachvívaly dědiny.
Jak čarovně nám zněl v tvých písni zvuku!
Tys usmíval se, k ústům nesa ruku,
 jak děl bys: Střežte jej jak poklad jediný!

Tak rostli jsme a tebe milovali,
neb rozuměls, co naše hlasy lkaly,
a v srdci nosils naše tajemství,
a všude stavěli jsme tebe na své cestě,
se posilovat v tajemném tvém gestě,
v té lásce k řeči rodné, jenž nám v srdci tkví.

Nás mohli zdeptat v prach a do poroby,
však jazyk ne... My byli jako hroby,
kde neporušen žil, až přišel div:
Kdy padla rozlomena pouta k zemi,
je skutečnost, co bylo nadějemi,
a národ svoboden, jak nikdy dřív...

Dnes jaks nám proto drahý, Kristův reku!
v pohnutí nad tvým hrobem, plni vděku
tu stojíme v svém štěstí nezměrném.
Sám ozářen, byls světlem v naše ráno,
byls vzkříšením, co bylo, pochováno:
dar lásky nesem, srdce naše vem!

Čech 1921.

OBSAH ČÍTANKY SVATOJANSKÉ

SESTAVIL VILÉM BITNAR

Úvodní stati

Bitnar Vilém

Úvodní slovo o Čítance Svatojanské . 9

Rybák Josef S. J.

Význam Svatého Jana Nepomuckého pro českého katolíka po
stránce náboženské 25

Bitnar Vilém

Symboly svatojanské litanie. Studie literárně historická . 32

Narození Svatého Jana Nepomuckého

Fabricsius Leopold S. J.

Motto z Litanie svatojanské 1761 . 41

Balbín Bohuslav S. J.

O narození blaženého Jana. Legenda 1680 . 43

Svoboda Václav Alois

Obžínky. Báseň 1829 45

Slib. Báseň 1829 . 47

Hubatius Kryštof

Plod zrozený z matky neplodné. Kázání z roku 1730 . 49

Budrioli Ondřej S. J.

Hymna k matutinu „Officia Svatého Jana“ 1741 . 53

Kaspr Josef

Modlitba v předvečer svátku 1884 . 54

Kapucín anonymní

Chvalozpěv na jitřní. Z hodinek 1778 . 55

Ritter Jan

Jako růžový květ ve dnech jarních. Kázání z roku 1730 . 56

Svoboda Václav Alois

Narození Svatého Jana Nepomuckého. Báseň 1829 . 60

Stejskal František

Narození Jana Nepomuckého. Studie historická 1921 . 63

Anonym lidový

Muži Boží oslavený. Píseň 1884 67

Dětství Jana Nepomuckého

Motto z litanii

Neumannovy 1829, Pešinovy 1834, Srdínkovy 1879 a Kasprovy 1884 . . . 69

Balbín Bohuslav

O dětství blaženého Jana. Legenda 1680 . 71

Hákl Bohumil František

U kolébky Svatého Jana. Báseň 1883 . 72

Libertin Jiří Jan

O rozmilém dítěti Janovi. Kázání z roku 1729 . 74

Štulc Václav

Nepomuky. Báseň 1845 . 76

Stejskal František

O rodičích Svatého Jana. Studie historická 1921 . 77

Kašpar František

Kolébce Svatého Jana. Báseň 1929 . 79

Kozel Václav

Jméno Jana Nepomuckého. Studie filologická 1929 . 80

Štědrý František

O jméně městečka Pomuku. Studie místopisná 1917 . 83

Kapucín anonymní

Chvalozpěv k primě. Z hodinek 1778 . 84

Stejskal František

Jan na škole v Nepomuku. Studie historická 1921. 85

Štulc Václav

Zelená Hora. Báseň 1845 . 86

Svoboda Václav Alois

Pěstoun. Báseň 1829 87

Kaspr Josef

Modlitba o Májovém svátku 1884 90

Svoboda Václav Alois

Blaho rodičů. Báseň 1829 . 91

Žatec svatojanský

Motto kapitoly

ze staré písně lidové a Srdínkovy litanie 1879 . 95

Balbín Bohuslav

Na školách v Žatci. Legenda 1680 . 97

<i>Svoboda Václav Alois</i>	
Loučení. Báseň 1829	. 98
<i>Libertin Jiří Jan</i>	
Jak v Žateckém městě znělo slavné Jana jméno. Kázání z roku 1729	100
<i>Podlaha Antonín</i>	
O jméně Hasil v městě Žatci. Studie výtvarnická k jubileu 1929	101
<i>Norbert od Svaté Ludmily O. Carm.</i>	
Chvalozpěv k primě. Z hodinek z roku 1729	104
<i>Stejskal František</i>	
Janův pobyt v Žatci. Studie historická 1921	105
 P r v n í l é t a v P r a z e	
<i>Motto kapitoly</i>	
• z litanie Pešiny 1834, ze staré písně lidové a z litanie Neumannovy 1829	109
<i>Balbín Bohuslav</i>	
O studiích Janových v Praze. Legenda 1680	111
<i>Schönpflug z Gamsenberku Josef Benedikt</i>	
Gruntovní kámen Prahy Karlovy. Kázání z roku 1730	112
<i>Svoboda Václav Alois</i>	
Jan na vysokém učení Pražském. Báseň 1829	116
<i>Hubatius Kryštof</i>	
Jan náchylný k vyšším uměním. Kázání 1730	118
<i>Jireček Hermenegild</i>	
O založení notářské školy na Vyšehradě. Studie kulturní 1870	120
<i>Stejskal František</i>	
Veřejné notářství čtrnáctého věku. Studie kulturní 1921	122
<i>Štědrý František</i>	
Notář Jan obviněn z lichvářství. Studie apologetická 1917	128
<i>Anonym lidový</i>	
Ochránce vdov a sirotek. Píseň 1884	133
<i>Stejskal František</i>	
Vlastnoruční podpis notáře Jana. Studie o listinách 1921	135
<i>Kamarýt Josef Vlastimil</i>	
Jsem sirotek opuštěný. Píseň 1831	138
 J a n u d v o r a J a n a O č k a z V l a š í m ě	
<i>Motto kapitoly</i>	
z Fabriciovy litanie 1761 a staré písně lidové	139

Stejskal František

- Janovo notářství při soudu arcibiskupském. Studie církevně
právníká 1921 141
Jak notář Jan stavěl dům v Praze. Stať apologetická 1921 . 143

Klerik Jan v ovzduší Jana Milíče

Milič z Kroměříže Jan

- Motto z díla „Abortivus“ 1372 145
Norbert od Svaté Ludmily O. Carm.
Motto z Karmelitánské litanie 1729 145

Matěj z Janova

- Zpráva o Milíčovi 1392 147

Stejskal František

- Jan klerikem diecése Pražské. Studie církevně historická 1921 149 .

Karlík František Václav

- Píseň o lásce k Ukřižovanému. Mešní píseň 1860 151

Jan oltářníkem Svaté Otilie

Motto kapitoly

- ze staré písně lidové, z Beckovského litanie 1704 a z Kapucín-
ské litanie 1778 155

Balbín Bohuslav

- Janovo povolání na kněžství. Legenda 1680 157

Stejskal František

- Kterak Jan studoval bohosloví. Studie církevně historická 1921 159

Anonym lidový

- Svatá panno Otilie! Píseň prosebná 1792 163

Ekert František

- Kult Svaté Otilie v Čechách. Studie hagiologická 164

Stejskal František

- Jan oltářníkem kaple Vlašimské. Studie historická 1921 . 166

Podlaha Antonín

- O pluvíálu Jana z Pomuku. Studie o paramentice z roku 1903 168

Hubatius Kryštof

- Janova příprava ke kazatelství. Kázání 1730 170

Anonym lidový

- Modlitba ke knězi Janu 1831 173

Jan farářem u svatého Havla v Praze

Motto kapitoly

z Pekaře Josefa 1921, ze staré lidové písně, z Neumannovy litanie 1829, z Pešinovy litanie 1834 . 175

Borový Klement

Jan farářem u Svatého Havla. Studie historická z roku 1878 . 177

Řehák Karel Lev

Chrám Svatého Havla v Praze. Studie místopisná z roku 1925 180

Kulda Beneš Metod

Píseň o Svatém Havlu Opatu 1894 . 182

Jan z Pomuku

Inventář pokladu u Svatého Havla. Dle Světcova rukopisu 1381 184

Jan bakalářem církevního práva v Praze

Motto kapitoly

z Beckovského litanie 1704 a Srdínkovy litanie z roku 1879 187

Stejskal František

Jan bakalářem církevního práva. Studie historická 1921 . 189

Tomek Václav Vladivoj

O studentech právnické fakulty čtrnáctého věku. Studie kulturní 1875 . 191

Kozel Václav

Jan patronem právníků. Studie kulturní 1929 . 193

Jan doktorem dekretů v Padově

Heyduk Adolf

Motto z „Básní“ 1865 . 195

Kozel Václav

Motto ze Studie Janovy v Padově 1932 . 195

Stejskal František

Janova cesta z Prahy do Padovy. Studie životopisná 1921 197

Wilhelm Bonaventura

Padovský poklad neporušeného jazyka. Stať hagiografická 1900 . 200

Lebeda Jan

Janova meditace u hrobu Svatého Antonína Paduánského.

Báseň 1932 . 201

Stejskal František

Universita v Padově. Studie kulturně historická 1921 . 203

<i>Kozel Václav</i>	
Poslední rok studií Svatého Jana Nepomuckého v Padově.	
Stat historická 1928	. 206
<i>Anonym lidový</i>	
Píseň o dvou svatých divotvorcích 1758	. 208
<i>Šorm Antonín</i>	
Blíženci z Padovy a z Nepomuku. Studie kulturní 1925	. 209
J a n k a n o v n í k e m u S v a t é h o J i l j í v P r a z e	
<i>Koniáš Antonín</i>	
Motto z „Cytary Nového Zákona“ 1727	. 211
<i>Srdínko František</i>	
Motto z Litanie svatojanské 1879	. 211
<i>Stejskal František</i>	
Kanovník u Svatého Jiljí v Praze. Studie historická 1921	213
<i>Pavelka Jakub</i>	
Pout Svatého Jiljí na poušť. Píseň 1915	. 215
<i>Ekert František</i>	
Přenešení ostatků Sv. Jiljí do Prahy. Studie historická 1896	217
<i>Kratochvíl Josef Václav</i>	
Kapitula u Sv. Jiljí v době svatojanské. Studie historická 1929	219
J a n d o k t o r e m d e k r e t ů v P r a z e	
<i>Srdínko František</i>	
Motto z Litanie svatojanské 1879	. 223
<i>Kozel Václav</i>	
Jan doktorem dekretů v Praze. Studie historická 1929	. 225
<i>Sušil František</i>	
Sonet svatojanský 1851	. 228
J a n d ů v ě r n í k e m a r c i b i s k u p a z J e n š t e j n a	
<i>Fabricius Leopold</i>	
Motto z Litanie svatojanské 1761	. 229
<i>Pekař Josef</i>	
Jan osobním tajemníkem arcibiskupovým. Stat povahopisná 1921	. 231
<i>Emler Josef</i>	
Spisovatel životopisu arcibiskupa Jana z Jenštejna. Studie literárně historická 1873	. 233

Jan ctitelem Svatého Václava

Summa z Vlastislavě Jan Ignác

Píseň u hrobu Jana Nepomuckého 1693 . . . 235

Bitnar Vilém

Kořen a květ české národní tradice 1929 . . . 237

Anonym lidový

Svatojanská píseň psaná v duchu starobylé písně svatováclavské 1779 . . . 238

Augustinián Roudnický

Jan z Jenštejna ctitelem Svatého Václava. Zpráva kronikářská 1402 . . . 240

Jan z Jenštejna

Hymna k Svatému Václavu. Z Officia 1382 . . . 241

Pekař Josef

Kult svatováclavský a svatojanský. Stať apologetická 1921 . . . 243

Anonym lidový

Jan uctívá Svatého Václava v chrámě Staroboleslavském. Píseň 1884 . . . 245

Jan kanovníkem kostela Vyšehradského

Štule Václav

Motto z „Pomněnek na cestách života“ 1845 . . . 247

Balbín Bohuslav

Jan odmítl hodnost probošta Vyšehradského. Legenda 1680 . . . 249

Stejskal František

Kanovník kostela Vyšehradského. Studie historická 1921 . . . 250

Tomek Václav Vladivoj

Kolegiátní kapitula na Vyšehradě. Studie historická 1892. . . 252

Stejskal František

Svatojanské památky Vyšehradské. Studie kulturní 1921 . . . 254

Jan arcijáhnem v Žatci

Fabricsius Leopold

Motto z Litanie svatojanské 1761 . . . 257

Stejskal František

Jan arciděkan v Žatci. Studie církevně historická 1921 . . . 259

Pekař Josef

Mnohoobročnictví kněze Jana Nepomuckého. Studie apologetická 1921 . . . 263

Jan horlitelem mariánským

Summa z Vlastislavě Jan Ignác

Motto z „Písně u hrobu Jana Nepomuckého“ 1693 . . . 265

Balbín Bohuslav

Jan poutníkem do Staré Boleslavě. Legenda 1680 . . . 267

Augustinián Roudnický

O ustanovení svátku Navštívení Panny Marie. Zpráva kronikářská 1402 268

Jan z Jenštejna

O Navštívení Panny Marie. Sekvence z Officia 1386 . . . 269

Stejskal František

O staroboleslavském obrazu Panny Marie. Studie kulturní 1922 271

Anonym lidový

Jan koří se Matce Boží Staroboleslavské. Píseň z roku 1884 273

Vlček Jaroslav

Kult svatojanský a mariánský. Studie kulturně historická 1898 275

Kašpar František

Prosba Janova k Matičce Staroboleslavské. Píseň z roku 1928 278

Jan kanovníkem kapituly Svatovítské

Pontán z Braitenberku Jiří

Motto z „Hymny k Svatému Janu Mučedníku“ 1602 . . . 279

Balbín Bohuslav

Blažený Jan kanovníkem metropolitním. Legenda 1680 . . . 281

Borový Klement

Jak se Jan z Pomuku stal kanovníkem svatovítským. Stať církevně historická 1878 282

Anonym lidový

Jak Svatý Jan posledně kázal v chrámě Svatého Víta.

Píseň 1829 283

Stejskal František

Byl Svatý Jan Nepomucký kanovníkem u Svatého Víta?

Studie historická 1921 285

Jan vysokým hodnostářem církevním

Fabricius Leopold

Motto z Litanie svatojanské 1761 287

Stejskal František

Jan generálním vikářem Pražským. Studie historická 1921 . . . 289

<i>Oliva Václav</i>	
Jan sufragánem arcibiskupa Pražského. Studie církevně historická 1929	292
<i>Štědrý František</i>	
Byl Jan Nepomucký mnohoobročníkem? Stať apologetická 1917	294
<i>Borový Klement</i>	
Jan oficiálem arcibiskupským. Stať historická 1878	296
Jan kandidátem biskupství v Litomyšli	
<i>Borový Klement</i>	
Motto ze „Svatého Jana Nepomuckého“ 1878	297
<i>Balbín Bohuslav</i>	
Jan odmítl stolec biskupský. Legenda 1680	299
<i>Štulc Václav</i>	
Na Litomyšli Báseň 1845	300
<i>Kaspr Josef</i>	
Modlitba o májovém svátku 1884	301
<i>Stejskal František</i>	
Bylo Janovi nabízeno biskupství v Litomyšli? Stať historická 1921	302
Jan u dvora krále Václava Čtvrtého	
<i>Pontán z Breitenberku Jiří</i>	
Motto z „Hymny svatojanské“ 1602	303
<i>Očko z Vlašimě Jan</i>	
Naděje v krále Václava Čtvrtého. Chvalořeč gotická 1378	305
<i>Novák Tomáš</i>	
Žaloba Jana z Jenštejna do Říma. Studie církevně historická 1871	308
<i>Skarlandt Julius</i>	
Dva přátelé. Báseň 1932	316
Jan zpovědníkem královniným	
<i>Motto kapitoly</i>	
ze špalíčkové písně 1829	317
<i>Hájek z Libočan Václav</i>	
Královnin zpovědník. Zpráva kronikářská 1541	319
<i>Budrioli Ondřej</i>	
Hymna k prvním Nešporám. Z Officia 1741	321

<i>Kozel Václav</i>	
Jan mučedníkem zpovědního tajemství. Studie historická 1929	322
<i>Anonym lidový</i>	
Píseň o mlčelivosti Janově 1884 .	326
<i>Pekař Josef</i>	
Nutnost kanonisace Jana Nepomuckého. Studie apologetická 1921	328
<i>Ferus Plachý Jiří S. J.</i>	
Zpovědník a mučeň. Dvouverší 1641 .	330
J a n o v a m u č e d n i c k á s m r t	
<i>Fagellus Villatikus Šimon</i>	
Motto z „Náhrobního epitafu“ 1545 .	331
<i>Kamarýt Josef Vlastimil</i>	
Motto z národní duchovní písně 1831 .	331
<i>Augustinián Roudnický</i>	
O umučení vikáře Jana z Pomuku. Zpráva kronikářská 1402	333
<i>Budrioli Ondřej</i>	
Hymna k Nešporám. Z Officia 1741 .	336
<i>Kozel Václav</i>	
Janova mučednická smrt. Studie historická 1929 .	337
<i>Kamarýt Josef Vlastimil</i>	
Píseň o Janu Mučedníku 1832 .	340
<i>Pekař Josef</i>	
Dějinná skutečnost legendy svatojanské. Studie historická 1921	341
<i>Štědrý František</i>	
Úmrtní rok Svatého Jana Nepomuckého. Studie chronologická 1917	343
<i>Děrda František Bohuslav</i>	
Poslední večer Svatého Jana Nepomuckého. Báseň z roku 1929	345
<i>Anonym lidový</i>	
Modlitba k Janu Mučedníku 1884	346
P ě t i h v ě z d í S v a t é h o J a n a	
<i>Budrioli Ondřej</i>	
Motto z Officia 1741	347
<i>Sušil František</i>	
Motto z „Růže a trní“ 1851 .	347

<i>Bělohávek Svatohor Václav</i>	
Svatojanské hvězdy. Báseň 1929	. 349
<i>Kozel Václav</i>	
Hvězdy svatojanské. Studie kulturní 1928	. 351
<i>Sušil František</i>	
Svatý Jan Nepomucký. Báseň 1847	. 353
<i>Anonym lidový</i>	
Meditace o pěti ctnostech Janových 1884	. 355
<i>Anonym lidový</i>	
Píseň o hvězdách Janových 1879	. 357
<i>Odvalil František</i>	
Hvězdy svatojanské. Báseň 1917	. 360
Janovo posmrtné oslavení	
<i>Augustinián Roudnický</i>	
Motto ze „Života Jana z Jenštejna“ 1402	. 361
<i>Balbin Bohuslav</i>	
Oslavení Mučedníkovy. Legenda 1680	. 363
<i>Kyselý František</i>	
Po zápase. Báseň 1932	. 364
<i>Novák Tomáš</i>	
Nejstarší památky oslavení Jana Mučedníka. Studie historická 1871	. 367
<i>Claudel Pavel</i>	
Svatý Jan Nepomucký Mučedník. Báseň 1915	. 369
<i>Pekař Josef</i>	
Světecká legitimace Janova. Stať apologetická 1921	. 370
<i>Anonym lidový</i>	
Píseň o oslavení Jana Nepomuckého 1829	. 373
<i>Podlaha Antonín</i>	
Úcta svatojanská 1928	. 375
<i>Pospíšil Josef</i>	
Mešní píseň k Janu Nepomuckému 1932	. 376
Apotheosa Svatého Jana Nepomuckého	
<i>Dvořák Xaver</i>	
Motto ze sbírky „Z hlubin věků“ 1905	. 379
Apotheosa. Báseň 1921	. 381

O b s a h Č í t a n k y s v a t o j a n s k é

Bitnar Vilém

O b s a h Č í t a n k y s v a t o j a n s k é

. 383

Legenda knihy .

. 395

N á b o ž e n s k á o s o b n o s t
S v a t é h o J a n a N e p o m u c k é h o

Výbor z české literatury XIV. až XX. věku. Jako první díl
Čítanky svatojanské na pamět stého výročí započetí činnosti
Dědictví Svatého Jana Nepomuckého v Praze 1835 sestavil
a napsal *Vilém Bitnar*, vydalo „Dědictví Svatojanské“ v Pra-

ze IV. a dotiskla na svých strojích „Československá
akciová tiskárna“ v Praze II. dne 1. listopadu

1933. Imprimatur arcib. konsistoře

uděleno bylo dne 17. září 1931

pod číslem 11.262

v Praze.